కృతిసమర్పణము

శా॥ ప్రాకన్నేరని నాఁటనుండియు ననున్ । బాలించుచో మాతగా ।
శ్రీకాంతామృదుశారద రాదృతయశః। శ్రీనగూర్చుచో జన్మదా।
శ్రీ కంజాతవిశాలనేత్రగ; ధరా। శీతార్థముస్ బెంచుచో।
నాకున్ దో చెడు లోకమాతృ పరత। త్వమ్మాత్మ భావించెదన్॥

మ॥ మురిపెంపు న్సిరి పెంపునించి యనయమ్మున్ బ్రోచుచో దండ్రినై।
సరసార్ధప్రసరన్న నామృతమును। చ్చాల్ గూర్చుచో నొజ్జనై
పరతత్త్వాత్మక భోగభాగ్యముల సం।భావించుచో ధాతనై
యరయన్ మూఁడు జగమ్ములన్ వెలయు స। ద్వన్మూర్తి భావించెదన్॥

ఉ॥ శ్రీరఘురామచంద్రుని యు। శేషకృపా [illegible] తి [illegible]
స్సారిత ధీవిశేషమున శాస్త్రములం గళలం [illegible] వే
కూర్చి [illegible] పెంపునందిత దేశహితమ్ము గోరి య
య్యా! రచియించి మత్కృతుల నర్పణజేసెద [illegible]

నాట్యోత్పలములోని

ద్వాదశాధ్యాయములు.

ప్ర స్తా వ న.

"నాట్యాంబుజము" వెనువెంట నాంధ్రుల నవీన కవితావిలాసముల దెలిపెడి, "కావ్యాంబుజము" ముద్రింప నెంచితిమి. కాని మావిద్యానిలయ కుసుమాంజలిలోని మొదటి మొగ్గమీఁద నరుదెంచిన విమర్శనంబుల బరికింపఁ గావ్యాంబుజ ప్రచురణకు బూర్వము మఱికొన్ని గ్రంథముల నాంధ్ర పాఠకలోకమున కందించవలసిన యావసరమగుపడినది. నాట్యాంబుజ కావ్యాంబుజములు నా స్వకీయ సంస్కారసమష్టిని దెలుపు స్వతంత్రరచనలై యున్నవి. ఈసంస్కార మెటు లేర్పడినదో తెలుగుచదువరు లెఱింగినగాని పైగ్రంథములం దగుపడెడి విమర్శక రీతులు ఫలింపనేరవు. మఱియు కావ్య నాటక రచనలం దశేషముగ గృషిసలుపు తెలుగువారల కీ విషయములం దన్యభాషలలో జరుగు ప్రయత్నము లెఱుక పరచుట యగత్యముగ దోచినది. అందుచేత విదేశరూపక మర్యాదలను విస్తరించుకొఱకు "నాట్యోత్పలము" అను ప్రకృతగ్రంథమును రచించితిమి. కావ్యప్రపంచ వృత్తాంతమును దెలుపుకొఱకు "కావ్యసంతానము" అను గ్రంథ మచిర కాలమున వెలిబుచ్చనున్నాము. మఱియు, గావ్యనాటక విమర్శపద్ధతులను సిద్ధాంతములను వెల్లడించుటకు "విమర్శక పారిజాతము", "రూపకరసాలము", అను రెండు పుస్తకముల నూహించి రచించి ప్రస్తుత మచ్చొత్తించుచున్నాము. ఈ

మూడు పుస్తకములు వెలువడిన తరువాత, ప్రాచీనాంధ్ర మహాకవులు, నవీనాంధ్రకవులు, తెలుగు పత్రికలకావ్యసేవ, ఆంధ్రుల గ్రామ్యసారస్వతము అను నాలుగు ప్రధానశీర్షికలలో నా కావ్యాభినందనము కావ్యాంబుజరూపమున నేను ఆంధ్రుల విజ్ఞాన విస్తరణకేర్పరచదలచిన, విమర్శక సౌధశిఖరముగ, ప్రకటింపదలచినాను.

కవులు, విమర్శకులు, శాస్త్రపరిశోధకులు స్వకీయ ప్రతిభావిలాసమునకే మెప్పొందగలుగుదురుగాని యితరుల రచనలాధారపరచుకొని యుద్గ్రంథముల రచింపనేరరు. నాకు నేనే ప్రమాణము. నాయింద్రియములు చూడగలిగిన విషయములే నాప్రపంచము. నామానసమున నవబోధమగు భావములెవరివైనను నావట్ల నుపయోగించు భావజగత్తు. నేననుభవించునదే రసము. నాయంతరాత్మ తెలుసుకొనగలిగినదే భగవత్స్వరూపము. అందుచేత నేనెన్ని పుస్తకముల జదివినను యెందరి గురుపాదముల గొలచినను కుల క్రమాగతమగు నింద్రియవికాసమే గదా నాకేర్పడినది? జననాంతర వాసనాఫలితముగ నెట్టి మానసాధ్యాత్మిక వికాసము స్వయం దగుపడునో అందుకుతగిన విజ్ఞానమే, సంస్కారమే, భావములే కగు కాప్రవృత్తులే నను జేరగలవు. నావలన వెలువడగలవు. ఈ జన్మములో నేను విద్యాభ్యాసమున నుపయోగించిన ముప్పది సంవత్సరముల భూరికాలావకాశములో నిక్కముగ రెండు సంవత్సరముల కాలమో విజ్ఞాన సంపాదన నుపయోగపడి యుండును. ఇంతటి యల్పకృషి నావిజ్ఞానమహత్త్వమునకు కారణము కానేరదు. "బహూని మే వ్యతీతాని జన్మాని"

వందలకొలది జననాంతరములలో నేననుభవించిన రసభావపరంపరలు నాయంశమందనేకతరములలో బరిణమించి నన్ను జేసిన యింద్రియవికాసము నావిజ్ఞానమున కాధారమగునేకాని యిహమందు సంపాదించిన రెండుసంవత్సరముల విజ్ఞానము, నామానసతత్వ మేర్పరచజాలదు. మరియు నిప్పటికృషికి గూడ ప్రాక్తన సంస్కారమే యాధారమగుచు, నది తెరచిన దారులనే యది యవకాశమిచ్చెడి పరిమాణముననే ప్రకృతి నవలోకించిగాని గ్రంథముల పఠించిగాని విజ్ఞానసంపాదన మొనర్చ గలుగుచున్నాను. అందుచే రసానుభవమునకు, లోకానుభవమునకు, భావప్రదీపనమునకు నాకు నేనే ప్రమాణము. నారచనలకు సంబంధించినంతవరకు, నేనే సృష్టిలోని పరమాధికారిని, సర్వద్రష్టను, కూటస్థుడను. నా రచనలు నామానసతత్వమును నాస్వకీయానుభవములను, వెలిబుచ్చు నంతవరకే రుచింపగలవు; యుపయోగింపగలవు; ఆందగింపగలవు; దాద్రొక్కెడి ప్రతిభాప్రభావమున రాజిల్లగలవు. కాని నాప్రకటనలు యెంతవరకు లోకానుభవముతో నేకభవించునో అంతవరకే యాదరింపబడును.

దేశకాల విపర్యాసముల నెుదక తరతరముల లోకానుభవముతో జాలవర కేకీభవించుచు, నల్ప ధీయుతలగు జనసామాన్యమునకు భావప్రకోప మొనగూర్చెడి రచనలు కావ్యరూపక విమర్శనామములందు, లోకప్రఖ్యాతి వడసి చిరంజీవులై యున్నవి, ఇట్టి రచనలొనర్చిన కవులు, పండితులు, పరిశోధకులు, విమర్శకులు మాననీయులై యున్నారు. తుదకు నాసంస్కారమే నాకు పరమ ప్రమాణమైనను నాస్వ

కీయ భావములే, నాయందపేక్షింపదగిన, పరమైశ్వర్యమైనను జగమున చిరంజీవులై నిలచిన మేటిపాత్రముల యంతస్సారమును దేటపరచి వానితో నాయనుభవ మెంతవర కేకీభవించునో యేపట్ల స్వాతంత్రించునో దెలిపినగాని విమర్శక ప్రపంచమున కృతార్థుడను గాలేరను. మరియు నాంధ్రకవులకు కావ్యప్రపంచమున లభ్యమగు స్థానమును, రూపక లోకమున నాంధ్రనాటకోద్యమ మనుభవించెడి పదవిని, విమర్శక జగత్తునందు నాయనుభవము లాక్రమించెడి నైచ్యోన్నతులను, విశదపరచినపుడే నారచనలు ఫలసిద్ధి నొందగలవు. ఇట్టి యుద్దేశ్యముతో నాయా విషయములందు విశ్వావలోకన మొనర్చు నాట్యోత్పలము, కావ్యసంతానము, విమర్శక పారిజాతము, రూపకరసాలము మున్నగు ప్రకటింప నిశ్చయించినాను. నాకవిమిత్రు లనేకులు కావ్యాంబుజమున కెదురుచూచుచున్నారు. వారి జాగు మన్నించెదరుగాక! వారి కావ్యప్రియత్వమునకు నేనొసర్పదలచిన విమర్శక సహాయమును సార్థకపరచుటకే యింతటి పునాదులేర్పరచుచున్నాను.

తెలుగుభాష భారతీయుల విజ్ఞాన సర్వస్వమగుంగుటకు సంస్కృత పాలీభాషలమీదను, పాశ్చాత్యాద్యన్యదేశ వాఙ్మయవిభూతు లెక్కించుటకు నాంగ్లభాషమీదను, ఆధారపడవలసియున్నది. అనగా ఆంగ్లగీర్వాణ పాలీభాషలనే, విజ్ఞానసర్వస్వమును సంపాదించుట కాధారముగ విశ్వసించెదను. నేను గీర్వాణాంగ్లముల నవలంబించి, నాపాత్రముల కూర్చుచున్నాను. ఈదినములలో సగస్మార హైందవజాతి యతనే ప్రాచీనభారతీయ కళాస్వరూపములనే నిలువబెట్ట

దమను కూపస్థమండూ కాభిప్రాయము లుండకూడదు. మన స్వరాజ్యాపేక్ష యెట్టిదైనను, విజ్ఞాన నిర్మాతలను జగదుపకారకులగునీశ్వరాంశములుగ దలచి వారొసంగిన విజ్ఞానప్రసాదము, మానవప్రపంచ మెల్ల నుపయోగింప నుద్దేశింపబడినదిగ భావించి తెలుగువారలు ప్రపంచములోని సమస్త దేశముల ప్రకృతిశాస్త్రములను, కావ్యాదికళా రహస్యములను గుర్తించి వానివెలుగున తమరచనల నభివృద్ధి జేసుకొనవలెనని నాతలంపు. నాట్యోత్పలము ప్రపంచములోని రూపకవృత్తాంతముల దెలియపరచును.

పురాణం సూరిశాస్త్రి.

విషయసూచిక.

I నెలపొడుపు.

II ఆట మొలకలు.

III ఆటవిరుల విప్పాటందములు.

రూపకములనెడి మిస్టరీలు, మిరకిలులు, మొరాలిటీలు— ఆపిరా యను గేయరూపకము - మెలోడ్రామా - మూకాభినయము - మాస్కులు-మారియోనెట్టులు అను బొమ్మలాటలు - ఫారుస్ప్రహసనము - బాలెట్టు నృత్తరూపకము- (పుటలు 21—44)

IV తెల్లతెలవ్వలు తీగెయల్లికలు.

ఇందు పాశ్చాత్య నాగరిక చరిత్రము, ముఖ్యముగ సారస్వతవికాసమునకు సంబంధించినది సంగ్రహముగ దెలుప బడినవి. పాశ్చాత్య చరిత్రములు- ఆర్యకులముల పశ్చిమ సంచారము- యవన పురముల లౌకిక కళావైభవములు- రోమక సామ్రాజ్యము- 6-16 శతాబ్దములు విద్యాగిహీన ములు— అరబ్బుల విద్యాప్రచారము- రినేసెన్సు అను ప్రాచీన విద్యోద్ధారక మహోద్యమము- నవ్య యుగారంభము- ఇటలీ, స్పెయిను, బెల్జియము దేశముల వర్తక వ్యాపార విజృంభణము- స్పెయిను సామ్రాజ్యము- ఎలిజబెత్తు మహారాణి పరిపాలనలో నాంగ్ల సామ్రాజ్యోదయము- ఫ్రెంచి సమాజ్య వికాసము- 18వ శతాబ్దపు నవ్యభావోదయము- 19లో సర్వదేశములు స్వతంత్రులై సాహితీ వికాస మను భవించుట. (పుటలు 45-60)

V ఆటకై తల పూలసరము.

ఇందు పాశ్చాత్య రూపకకర్తల జీవితములు— వారి ప్రఖ్యాత రూపకములు, వారి నాట్యకళా సేవయు ముచ్చటింప బడినవి.B.C. 6వ శతాబ్దము మొదలు నేటివరకును ప్రభవిల్లిన

రూపకావిర్భావ తరంగములను 13 ప్రకరణములుగ విభజించి విస్తరించినాను. (పుటలు 61–134)

1. యవన రూపకము— తీస్పీజు— ఇస్కిలసు— సోఫోక్లీజు— యురిపిడీజు— ఆరిస్టాఫనీసు— యవనులనాట్యకలాభిలాష— శిక్షాక్రమములు— పరీక్షలు.

2. రోమక రూపకములు— ఇటలీలోని ఆటిల్లా ప్రహసనము— ప్లాటసు మహాకవి— టెరెన్సు— సెనీకా—

3. మధ్యకాలమునందు విలసిల్లిన క్రైస్తవమత ప్రచారక నాటకములు- సంచారీ సమాజములు- ఆపెగాలు-

4. నవీన నాట్యకవితారంభము- సోఫానిస్బాని కాలను యుడల్- క్రిష్టఫర్ మార్లో-

5. ఎలిజబెత్తునాటి ఆంగ్లరూపక విలసనము—డెక్కరు- బెన్ జాన్సను - వెబ్బరు - మెస్సెంజరు - బోమాన్ ప్లెచ్చరు జంటకవులు-

6. ఆంగ్ల రూపకముల సంపూర్ణ వికాసము- విలియము షేక్సుపియరు- జీవితము- రచనలు- కామెడీలు- చరిత్రనాటకములు— ట్రాజెడీలు- షేక్సుపియరు మానస వికాసన వీని సంసార విమర్శము- పాశ్చాత్య ట్రాజెడీలను జతత్వః

7. స్పెయిను దేశపు రూపకావిర్భావము — డవే —కాల్డెరాన్.

8. ఫ్రెంచినాటక విజృంభణ — ప్యార్ కార్నెల్లీ — మాల్యేరు —రాసీను.

9. కాలసంధి — డ్రైడెను — కాన్‌గ్రీవు — గోల్డుస్మిత్తు — మూఫీ — హ్యూమ్.

10. 18 వ శతాబ్దపు రూపకరచనము — హోలాల్‌బర్గు — మరివో — బొమార్కీయసు— గోల్డొనీ— మోల్‌ఫెరీ — షెరిడను — వాల్టేరు — డిడరాటు.

11. జర్మనీలోని భావరూపక మహోదయము — లెస్సింగు మహాకవి — షిల్లరు — గెటీ — వీలాండు—గ్రిల్‌ప్రాజగు — 19 వ శతాబ్దపు సారస్వతరీతులు — ప్రాచ్య విజ్ఞానసంపాదనము.

12. 19 వ శతాబ్దము — విక్టరు హ్యూగో—డూమా తండ్రికొడుకులు — మూసెట్టు — ఆగేరు -- గోపీ - గొగాల్ - త్రాసింస్కీ — ఫ్రైటాగు - ఆస్ట్రివిస్కీ - ఆచాగకే.

13. ఆధునిక నాటకకవిత్వము - ఇబ్సెను - రాబర్టుసను - హెన్రీఆర్థరుజోన్సు - మాటర్‌లింకు - హాప్ట్‌మన్ - బర్నార్డుషా - జోర్నసన్ - తామస్‌హార్డీ - జేమ్సుబారీ - సింగాఈట్సు - పర్యాలోచనము.

VI ఆటకోలను.

ఇందు నాట్యనిలయమగు థియేటరు అభినయ మర్యాదలు తెలుపబడినవి - థియేటరు - యుపవనరంగములు - మధ్యకాలముల రంగము - ప్రసిద్ధ నాట్యాలయములు అభినయము యొక్క యుత్పత్తి వికాసములు - షేక్సుపియరుకాలము - బర్బేజి - గారిక్కు - వివిధనటుల యభినయా దర్శములు -

VII ఆటరిగాండ్లు.

VIII ఆటతోటల కమ్మతెమ్మెరలు.

IX ఆటకుదురులు.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

నెలపొడుపు

నాటకకళ యే విధమున నుత్పన్నమై యెట్లు వికసించినది? దేశభేదమున, కాలపరిణామమున, నిది యెట్టిమార్పుల జెందియున్నది? నానాదేశముల జాతీయస్వభావములు, చారిత్రానుభవములు రూపకరూపములను నెవ్విధి శాసించినవి? కాలక్రమములో రూపకకల్పనలయందు క్రమవికాస మగుపడుచున్నదా? దేశకాలపరిస్థితులతో సంబంధములేని కవిప్రతిభయే, కళాస్వరూపమును నిర్ణయింప స్వతంత్రించెనా? నాట్యాదికళల భూతచరిత్రపరిశోధనమువలన, ప్రస్తుతవైఖరుల గుర్తించుటవలన, భావిపరిణామము మూహించి సత్యాసత్యల ప్రాప్తికి దారి త్రొక్కగలమా? ఇదివరకు ఉండిన నాటకరూపములను, నటాచారములను విమర్శించి భావికళామర్యాదలను శాసింపగలమా?

మున్నగు సంప్రశ్నముల కుత్తరము లరయ జూచెదము.

భరతవర్షమున బలుతెఱంగుల వాసికెక్కిన శాస్త్రిదుల చరిత్రిలు లేవు. కాలక్రిమములో నెవరివెనుక నెవ్వరరుదెంచి, యంతకు పూర్వ ముండిన భావముల నేగతి మార్చినదియు తెలిసికొను ఆధారములు తక్కువ. కృతికర్తల దేశకాల శిక్షాదివిశేషము లగుపడవు. అందుచేత గ్రంధమందలి విషయమునుబట్టి, విషయ సంకీర్ణతను గమనించి వీని క్రిమవికాస మూరయవలసి యుండును. ప్రితిశాస్త్రము అనాదిగ వేదములనుండి ప్రణవబీజములనుండి యుత్పన్నమై, శివునిచే పార్వతికి లోకహితార్థమై యుపదేశించబడి, మహర్షులచే దేశమందు ప్రబవర్తింపబడినట్లు ఈ నాడు వ్రాయువారలుకూడ చెప్పి కొందురు. నిజమే! దివ్యస్ఫురణ లందికొనియే, నదృష్టసంస్కారోపదేశముల ప్రోత్సాహముననే గ్రంధవిరచన మేర్పడుచున్నది. కాని ఇట్టి స్ఫురణోపదేశముల నందికొని యిదివరకు వ్రాసిన మానవుల గ్రంధాధారమునను, వారి ప్రితిభానైపుణ్యమునను దేశమం దేర్పడిన కళాసంప్రదాయము లనుసరించియు, నవ్యభావోదయ మేర్పడుచున్నది. ఈ భావపరివర్తనములను, కాలక్రమములో గుర్తింపుటయే చరిత్రార్థమగును. అట్టి చరిత్రలు హైందవనాట్యకళనుగూర్చి నిర్ణితకాల సూచనలతో లభింపవు. కనుక, కళాస్వరూపములందును, ప్రియోజ నానుకూలమగు రూపపరిణామ మందును, విషయ సకీర్ణతయందును, కళాన్వరూపముల క్రిమవికాస మూరయవలసి వచ్చును.

ఇంతవరకు జీవ శాస్త్రజ్ఞులు, ప్రాచీన జీవరాసుల పరిణామక్రమ మూహించుటలో, భూస్థాపితమైన ప్రాక్తనజీవ

శల్యములను, యీనాడగుపడు జీవరాసులను పరీక్షించి, వాని యంగవికాసమును, ప్రయోజనానుకూలమగు అవయవస్ఫూర్తిని గమనించి, తక్కువ సంకీర్ణమగు జీవమెక్కువ సంకీర్ణమగుదానిగ బరిణమించెనని యూహించుచున్నారు. విశ్వమందలి యైకమత్యతను, ధర్మసామ్యతను, గుర్తించి యనంత గుణరూప విలాసములతో వ్యక్తమగు భూతప్రపంచమంతయు నొక్క మూలతత్వపు పలుమొగము లనియు, ఆమూలతత్వము తానే యనియు నెరుంగు మానసవికాసమే; — దేహవాంఛాప్రేరితములగు స్వార్థ సంపాదనోపాయముల నిరసించి జగమందలి జీవరాసుల నన్నిటిని సమదృష్టితో సానుభూతితో నరసి జీవప్రపంచపు స్వాతంత్ర్య సుఖజీవనమునకును, వ్యక్తిశక్తుల ప్రత్యేక ప్రతిభా వికాసమునకునూ వలయు నైతిక సాంఘిక ధర్మములను కల్పించి ప్రవర్తింపజేయు మానస వికాసమే; — ప్రపంచ పరిణామమందలి మహోన్నత సోపానమని యూహించుచున్నారు. అనగా విశ్వమందలి సృష్టిస్థితిలయ హేతువగు తత్వము, ఆద్యంతములును, దేశ కాలములను యెరుంగని నిత్యసద్వస్తువు యొకటి కలదనియు అది ఆత్మయనియు అదే "నే" ననియు, గుర్తించుట మానసపరిణామముగ నూహింపబడినది. మరియు జీవరాసుల సుఖ జీవనమునకు వలయు నుపాయము లవలంబించుచు సర్వసమత్వ మూహించు మానసము మహోన్నతమని దలుపబడినది. ఇవి రెండును మానవ మానసమునకు ప్రత్యేక లక్షణమని యూహించిరి. ఈయూహ, యితర జంతుజాలముల భావములను సాంఘిక మర్యాదలను మనము గుర్తింపలేక, మన మానవజాతియొక్క

భావములనే గుర్తింప గలుగుటవలన నహంకార స్వాభిమాన పేరితమగు, వస్తుపారిశస్త్య నిర్ణయమున నేర్పడినది. పురుగులకు, కుక్కలకు నాయాజాతి ప్రత్యేక జీవజాతులకు, నన్యోన్యాభిప్రాయముల దెలుపుకొను సంభాషణక్రమము లెట్టివిగల వో మనమెరుంగము. వాని నైతిక సాంఘికధర్మముల నెఱుంగము. వాని యాధ్యాత్మిక పరచింత లెరుంగము. కాని యెట్టి జంతువునందైనను, మానసకోశము, మిగిలిన యవయవములు తొల్లిటి బీజాంకురమునుండి వికసించుగావున, నీ మానసము, తదంతర్గతమగు దివ్యచైతన్యము, బీజమందే వికసించియుండి తత్పరిణామమగు సమస్త జీవరాసులందును, స్వకీయ సంపూర్ణ పరిభావమున నున్నదనియే నమ్మవచ్చును.

ఈయూహ నంగీకరించినయెడల జీవజాలములలో నెద్ది పరిణామసుస్వరూపమును చూపగలదో చెప్పజాలము. అణుజీవములనుండి మానవునివరకును గల యనంతకోటిజీవజాతులలో నెద్దానిమతమున నదియే సంపూర్ణప్రమోజనోచిత జీవవికాసము గలిగి పరతత్వవిజ్ఞానమును నైతికసాంఘిక నియమములను పాటించుచున్నదనియు నొప్పికొనక తీరదు. ఏలనన నసనమగునవిసంగతి లేదని చెప్ప శాస్త్రము లొప్పవు. అందుచేత బీజప్రాయమగు అణుజీవములే పరిణతజీవస్వరూపములో? లేక మనమెరిగినంతలో సంపూర్ణావయవవికాస మేర్పడిన మానవదేహమే జీవపరిణామమో? మనముసృష్టి పరిణామని తలచెడిపరతత్వపరిజ్ఞానమే మానసపరిణామమో? లేక నెట్టియునెఱుంగని యజ్ఞానమూఢని స్తంభనమే మానసపు మహోన్నతస్థితియో దేహవాంచలదీర్చు స్వార్థసంకల్పములే (instincts) మహో

న్నతజీవధర్మములో? లేక సర్వసమత్వ మంగీకరించుచు సర్వవ్యక్తుల స్వతంత్ర్య సుఖజీవన మాదేశించు నైతికసాంఘికసూత్రములే పరధర్మములో? కళాపరిపోషణము భావప్రాచుర్యము, రసానుభవము, కరుణాదిసానుకంపములు మానవుని ప్రత్యేకకలక్షణములో లేక జీవితార్థపు పరమావధియో తెలుప నేరును సమర్థులుకారు. కాని మానవుడు ప్రపంచరహస్యముల గుర్తించి విశ్వశక్తుల శాసించి జీవజాలముల వశపరచుకొని విశ్వనేతయై జగదధినాథుడై వెలయుకతన నాతని సామ్రాజ్యహేతువగు మానసము జీవతరంగిణియొక్క పరిణతగర్భవీచికముగ నెంచియున్నారు. అతని నైతిక సాంఘిక ఆధ్యాత్మికకళాజీవనములు జీవక్రమములో పరమోత్తమవికాసమొందినదిగ నూహింపబడినది. ఇట్టి మానస పరిణామ మొదవిన మానవుని యవయవవిన్యాసమే జీవసత్త్వముల బరిణతరూపముగ నెంచబడి బీజప్రదమగు నాజీవములనుండి నానోరగవిహంగమృగరూపమార్గములలో మానవదేహవిన్యాసమేర్పడిన తీరవులు జీవశాస్త్రజ్ఞులుచే తెలసికొనబడినవి. బీజాంతర్గతమగు మానసము కాలక్రమమున నవ్యవాంఛల క్రొత్త సంకల్పమునుదయింపజేసికొనును. ఈకోర్కెలు యూతలపులు కొంతవరకు దేశకాలపరిస్థితులవలన నేర్పడు సవ్యసందర్భములలో ఆదేహము జీవించుకొరకును రూపవికాసమును కలిగించుచున్నవి. పరిస్థితులకు ననుకూలముగు రూపవికాస మొందిన జీవము లేజీవింపగలవు. అదివరకుండిన పరిస్థితులుమారి క్రొత్తవి యేర్పడినప్పుడు తదనుకూలమగు, రూపమును,జీవనపద్ధతులను అందికొననేరని జంతువులు నశించుచుండెను. కాని జంతుజాలము లోభూగో

శచారిత్రమందు వివిధకాలములం దేర్పడిన నవ్యపరిస్థితుల కనుకూలమగు రూపభేదము నొందవలెననెడి సంకల్ప మేర్పడి తరతరంబుల నిరంతరప్రేరణవలన జంతురూపములను, క్రమ ముగ వికసింపజేసినవి. ఇది రూపపరిణామమునకును అవయవ వికాసమునకును, కారణభూతమైన భౌతిక హేతువు. ఇదికాక మానసమునకు విశ్వతత్వమెరుంగు వేడుక, తన్నుదా తెలుసు కొను సంకల్పము తొల్లిటినుండియు, కలదు. ఈపరతత్వవి శ్వవిజ్ఞానసాధకమగు ఇంద్రియవికాసమును పొందుకోరికయు, జంతుపరిణామమందు, ప్రేరకమై పనిజేయుచున్నది. ఎప్పటి కప్పుడు నవ్యసంకల్పము లుదయించి నిరంతరవివర్ధనైశాల్యము గల భావములేర్పడి వాని కనుకూలమగు, దైహికమార్పు లేర్పడుచున్నవి. ఇవ్విధముగ నవస్థానుకూలమగు రూపప్రా ప్తియు, భావనుకూలమగు యింద్రియ వికాసమును జంతు పరి ణామములో కాలక్రమమున నేర్పడి యింకను జరుగుచున్నవి. భావము క్షుద్రస్వార్థ సంకల్పములనుండి, విశ్వావలంబకమగు ప్రణయముగను జగత్కళ్యాణాభిలాషగను మారుచు, దాని కనువగు మానసవికాస మేర్పడుచున్నది. ఇదియే జీవితపు పరమావధిగ నెంచుదురు గాన, మానవశరీరము యిట్టి భావ వికాసమున కనుకూలమగు యింద్రియ విన్యాసమొదవినది. గాన, నదియే యిప్పటివరకును, యేర్పడిన జంతుపరిణామమని నిశ్చయింపవచ్చును. కాని మానవజాతులందుంకూడ కాల క్రమమున నవ్యపరిస్థితులకును, క్రొత్తతలవులకును, నిరంతర ము విశ్వవ్యాప్తికై యత్నించు మానసప్రబోధములకును అను కూలమగు రూపావయవ పరిణామ మేర్పడుచున్నది. పరిస్థి

తులమార్పును తిరస్కరించు కృత్రిమోపాయముల మానవుడు కల్పించుకొనినందున యీతని రూపునం దిక యెక్కుడు మార్పు ఆకారణముచేత కలుగకపోవచ్చును. కాని మానస సంకల్పములు క్రమవృద్ధినొందుటచే వాని యాశ్రయమగు మెదడునందును, తత్ప్రభావమున నేర్పడు రూపమందును వికాసముండవచ్చును. ఎక్కువ జ్ఞానము కలిగి కరుణాంతరంగులై దయానీతి సమత్వములతో మెలంగెడి మహామేధావులగు యోగిసత్త్వముల సామాన్యసాముద్రిక లక్షణములే వారి నడతలు జీవితకథలు ఆదర్శములు సంకల్పములు మున్నగు మానసలక్షములే మానవపరిణామమును నిదర్శించు ఉత్తమరూపములని యెంచదగును. ప్రకృతికెల్ల మానసమే పెద్ద. మానసమునకు పరచింత, సమదృష్టి, పరమధర్మములు. మానవవ్యాపారములగు నీ సంకల్పముల వికాసమనుసరించియే రూపపరిణామమేర్పడినది. గావున, మానసవికాస మెక్కువగనున్న మానవుని రూపమే రూపపరిణామముగ నంగీకరింపబడును. అంచులోకూడ, ఎవ్వని గుణమందు పరచింత సమదృష్టు లెక్కువ వికాస మొందినవో వాని రూపమే రూపసౌందర్య పరిణామముగ నంగీకరింపవచ్చును. ఇందువలన రూపసౌందర్యము మనోవికాసమును బట్టియు, గుణసమృద్ధిని బట్టియు నిర్ణయింపబడుచున్నది. అదికాక వస్తువునందే కొన్ని రేఖాలక్షణములుండి, యనిర్వచనీయ భావసూచలనచే, మన మానసవృత్తులను పరచింతకును సమవర్తనమునకును మరల్పవచ్చును. అట్టి వస్తువులు రూపసౌందర్యము గలవిగ నెంచదగును. ఎటులైనను, మానసలక్షణములై ప్రత్యక్షముగ పరచింతా

సమదృష్టుల నెలకొల్పు సత్వముగాని, శారీరకలక్షణముల చేత నీభావముల స్ఫురింపజేయుసత్త్వముగాని జంతుపరిణామ మహాలోన్న తాదర్శముగ నెంచబడుచున్నది. కాని యీగుణముల వికాశ బాహుళ్యమున వస్తుప్రాశస్త్య మేర్పడుచున్నది, అలౌకిక సౌందర్య మొప్పారుపంచ వన్నెల రామచిలుక, హూంగాంభీర్య విరాజితమగు నశ్వరాజము, చక్కని బొచ్చు కుక్క, రూపసౌందర్య లక్షణములచే నొక కురూపిమానవుని కన్న నెక్కువ వస్తుప్రాశస్త్యమును వొప్పియుండ వచ్చును. కాని వీని మానసిక వికాసము ఆ కురూపినరునకు చాలదు గావున, వీని జీవితమును కాపాడినంత పట్టుదలతో విలువతో వానిని లెక్కింపకున్నాము. అందుచేత మానసవ్యాపార వైశాల్యము, పరచింత సమసుష్టులు, పరమావధిగ నెంచి వానివిచార మున కనుకూలమగు అవయవవికాసము యీభావముల దోప జేయు రూపలక్షణము, జంతుపరిణామమునకు పరిణతావస్థలుగ నెంచబడినవి. ఈ వికాసక్రమమున జీవశాస్త్రజ్ఞులు జంతు పరిణామ మూహించియున్నారు. యుగముల నిరంతర సంకల్పమున వ్యాపార వైశాల్యమున తదనుకూలమగు రూపము లేర్పడినవని నిశ్చయించియున్నారు. కాని యింతకాలములో మానవుడు ఉత్పన్నమాయెగదా! యని యితర జంతువుల రూపము లంతరించ లేదు. సృష్టిలోని నానా విధములగు మానసావయవవికాస స్వరూపముల దెలుపు జంతువులు యీనాడుకూడ వ్యాసషేక్స్పియరు, గీటీ గాంధీలతో సమకాలికజీవనము నల్పుచు నిలచియున్నవి.

జంతువికాసమందు యే సూత్రముల బరికించితిమో అవియన్నియు కళావికాసమున గూడ నగుపడుచున్నవి. అన్ని కాలములలో అన్ని దేశములలో నానావిధములగు కళాస్వరూపములు చిత్రశిల్పకావ్యనాటకములందు గోచరించుచు నిలిచియున్నవి. దేశకాలపరిస్థితు లనుసరించి ప్రపంచమంతటను నొకొక్క కాలమున కొక్కొకరీతిని కళాదర్శములు యేర్పడుచుండును. కళాస్వరూపములందు కాలభేదమున జనించు రుచిభేదములే యెక్కువ రూపనిర్ణాయకప్రాభవ మొప్పుచుండును. ఇదికాక ఆయాదేశములందు కాలక్రమమున నేర్పడు సాంఘికరాజకీయమతనైతికావస్థల ననుసరించి ప్రత్యేకపరిస్థితు లేర్పడుచుండును. ఇందున ఆజాతియొక్క చిరాభ్యస్తమగు ఆచారవ్యవహారముల ననుసరించు జాతీయసత్వ మొకటికూడ చేరును. దేశము, కాలము, జాతీయత మున్నగు హేతువులచే నెప్పటికప్పుడు క్రొత్తపరిస్థితులు నవ్యాదర్శములు వింతరుచులు కలుగుచుండును. ఈరుచిభేదము ననుసరించి కళారూపములు మారుచుండును. కళానిర్మాణమందు యేర్పడెడి కృతార్థసంతోషము కళావలోకనమున జనియించు రసానుభవము యేకాలమున కారీతిగ నొక్కటిగనే యుండును. పరిస్థితుల భేదము ననుసరించి కళాస్వరూపములందు గలిగెడి మార్పులను దెలుపు లక్షణము మారుచున్నదే కాని కళలయొక్క వస్తుహేతుఫలములు మారుటలేదు. కాని జంతుపరిణామమందు యేవిధముగ సుస్వరూపవికాసము యేర్పడినదో అటులనే కళలందుకూడ కళాస్వరూపములు స్థూలాభివర్ణనముతో మొదలిడి పరచింతయు సమదృష్టిని గలిగింపు

భావములను వానిసూచించు రూపములను వికసింపజేసుకొను చున్నవి. కాలక్రమమున నాట్యాదికళల బాహ్యరూపము లందును, నిజసత్వమందును, పారమార్థికమగు క్రమవికాస ముండుననుమాట నిజమేకాని యీవికాసము జనసామాన్యపు మానసమందును, రుచులందును వ్యక్తమగు నంతగా కళాస్రష్టలగు మేధావులందు గోచరించదు. కాలక్రమమునమానవజాతి మొత్తమునకు కళల వస్తుహేతుఫలంబుల గూర్చినదభిప్రాయములు వికసితచిత్తవృత్తులు అలవడు చున్నవి కాలప్రభావము మానవజాతి సమిష్టిలో చూడనగును. కాని కళావిధాతలలో చూపులు కాలపరిస్థితుల నతిక్రమించి స్వతంత్రించి సంచారప్రభావమున దేశకాల పరిస్థితుల ప్రేరణచే సమర్థింపదగని క్రొత్తదారుల త్రొక్కుచుండును. మానస ప్రతిష్ఠాపనలందు అన్నిటియందు యీవిషయమగుపడును. మనమీనాడు వాల్మీకికన్న వ్యాసునికన్న కాళిదాసషేక్సుపియర్లకన్న శ్రీరామ, శ్రీకృష్ణ, బుద్ధ క్రీస్తులకన్న యెక్కువశాంతిప్రదము సుఖావహము కళావిస్తరణావకాశము నైతికసదాచారము విశ్వానుభూతియు గల నాగరికకాలములో యెక్కువ సంపదలతో మిక్కిలి సౌకర్యములతో ననామయ సమృద్ధసుఖజీవనము సలుపుచున్నాము. కాని బ్రహ్మసూత్రములను భగవద్గీతలను మించు పొత్తముల వ్రాయజాలకున్నాము. రామాయణ, శాకుంతలాది కావ్య సందర్భముల నూహింపజాలకున్నాము. మయసభాశిల్పిచాతుర్యమును సమీపింపజాలకున్నాము. అందుచే కళావిధాతల శిల్పసిద్ధి నాటకరచయితల కావ్యకలనాచాతుర్యము వారి

ప్రతిభావిశేషము నంటి దేశకాలావస్థల నతిక్రమించి వికసించి రూపకప్రసవంబుల నీనునే గాని కాలక్రమమునంటి నడువదు అదికాక జంతుపరిణామసుస్వరూపమగు మానవజాతితో సమకాలికముగ ననంత నీచసత్వములుండుపగిది గాంధీప్రిణయ తేజోవిలసితంబగు నిప్పుడమి యుచవుల కౄరవవేభములు దిరుగురీతి మహామేధావు లుండుకాలములోనే వారిదేశములలోనే నీచకళారచయితలు కూడ నుండవచ్చును. అందుచేత కాలక్రమమున కళాస్వరూపములు రూపసౌందర్యమునను కల్పనసౌకర్యమునను భావగాంభీర్యమునను, కావ్యప్రయోజనమందును వికసించెనని చెప్పజాలము. కళాపరిణామమును నిర్ణయించుటలో కృతికర్తయొక్క ప్రతిభావిశేష మొక్కటియే విచారణీయ మగుచున్నదికాని దేశము, కాలము, పరిస్థితులు మున్నగు విషయములు నిష్ప్రయోజనము లగుచున్నవి.

కళ మానసవ్యాపారమునకు సంబంధించిన రూపకల్పనము. మానసవ్యాపారముల పరమావధి, పరచింతయు సమదృష్టియునని చెప్పియున్నాము. వీనికి సాధనము ప్రథమసోపానము, చిత్తశుద్ధి. కావున యేకళాస్వరూపమందు యివియెక్కువగ వెలుగొందునో దేని ననుభవించుటవలన పరతత్వానుభూతి వలన నేర్పడు నిశ్చలానందము, కరుణానుకంపము, "సర్వమున్ అతనిదివ్యకళామయ" మను విశ్వాలోకన సామర్థ్యము తదంగములగు చిత్తశుద్ధి, నైతికజీవనము యేర్పడునో అదియే కళాపరిణామమని చెప్పవలసి వచ్చును. అనగా కళయొక్క ప్రశస్త్యము మానసాదర్శమగు చిత్తశుద్ధికి గలుగు ప్రయోజనమువలన గలుగుచున్నది. అనగా కళాస్వరూపములందు

పరధర్మసూచక సామర్థ్యమే సౌందర్య హేతువగును. గాని రూపవైఖరియందు రసోదయమేర్పరచు సౌందర్య మెద్దియు లేదు. కళకుపయోగించెడి వస్తువులన్నియు యిట్టి పరధర్మ సూచకశక్తి గలవియే. కాని వీనిలో కొన్ని ప్రాకటముగ నింద్రియ సంతోషమునకు జతపడుచు వీని పొంగుపాటున మానసవ్యాపారముల నడ్డగింపజేయును. కళలం దుపయోగింపబడు రూపములన్నియు సౌందర్యరాసులే, రసాలవాలములే! అన్నియు పరధర్మ సూచకములే, కాని కొన్ని యింద్రియముల నెక్కుడు సంతోషపరచి మఱికొన్ని చిత్తశుద్ధి కెక్కువ తోడ్పడును. కళా ప్రాశస్త్యమును నిర్ణయించుటలో మానస వ్యాపారముల కవి యొనగూర్చెడి ప్రయోజనము వానిరూపముల పరధర్మ సూచక శక్తియు గమనింపవలసి యున్నవి. అందుచేత చారిత్రకక్రమమున, కళలు క్రమవికాస మొందెనాయను ప్రశ్న సముచితము కానేరదు. కాని నానా దేశములందు వివిధకాలములలో భిన్నపరిస్థితులందు కళాస్వరూపము లెట్టి వికాసమొందెనో తెలియుట రసానుభవమునకు తోడ్పడకున్నను, భావికళా స్వరూపమును నిర్ణయించుట కుపయోగింపకున్నను ప్రత్యేక పరిశోధనాంశముగ తృప్తికరమై యుండును. ఇంతకూ జీవశాస్త్ర సూత్రములు, మానవ చరిత్ర, సిద్ధాంతములు కళావికాస పద్ధతుల నూహించుటకు తోడ్పడవు. కళాప్రయోజనము నెఱింగి తదనుకూలమగు స్వరూప మున్నదా లేదా అనియే విచారింపదగును.

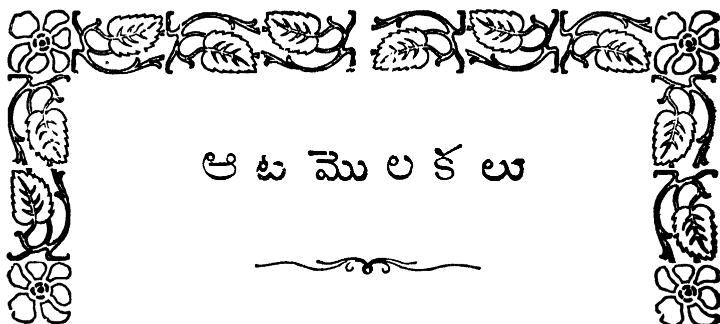
కళాప్రయోజన మెల్లపుడు నొక్కటియే. కళాకల్పన మందు పాల్గొను వస్తుహేతుఫలంబు లొక్కటియే. కాని

వీనియందని ప్రయోజనమును తదనుకూలమగు రూపమును పట్టి వివిధ వైఖరుల కళాస్వరూపము లేర్పడుచున్నవి. వీని నాట్యవిలాసములు గుర్తించెదము. కళాప్రయోజన ముద్దేశించిరచియింపబడిన నాటకము లేరూపు వైననుమన్నింపదగియుండును.

హైందవలక్షణగ్రంథములలో కొన్నివిధములగు రూపకములు పేర్కొనబడి యున్నవి. వీనిలో నెద్దిముందేర్పడెనో యెద్ది యావల గల్పింపబడెనో చారిత్రకముగ తెలిసికొను సాధన లేకపోవుటయే కాక అట్లు తెలుసుకొనిన ప్రయోజనము కూడ కానుపించదు. గీర్వాణనాటకకవుల చరిత్ర మాయుగలముకాని, రూపకపరిణామసోపానముల ద్రొక్కిచూపనేరము. పాశ్చాత్య దేశములలో తొల్లిటినుండియు సమకాలికచరిత్ర రచియింపు పద్ధతులుండినందున నా దేశముల నాట్యకళాచరిత్రమును ముందుగ వివరించెదను. ప్రస్తుతము మనకళావికాసమునకు పాశ్చాత్య ఆదర్శము లొకప్రక్కను గీర్వాణసంప్రదాయము లొకప్రక్కను ప్రేరకములై యున్నవి. నాట్యకళకు సంబంధించిన నాటక కవిత్వము అభినయము రంగసిరచనము మున్నగు విషయములలో నానాదేశముల మహామహులు త్రొక్కిన మార్గములను చూపి వీరిపోలికన మనయాంధ్రులు చేయుచున్న ప్రయత్నములను అభినందించుటయే నాయుద్దేశ్యము.

నాట్యప్రపంచమును సింహావలోకనమున నాంధ్రుల కెరుకపరచుటయే నాయుద్దేశ్యము భావిప్రయత్నముల శాసించు లక్షణమేర్పరచు యుద్దేశ్యము నాకు లేదు. కళాస్వరూపమునకు నవ్యకళారచనయే విమర్శన మగునుగాని లక్షణఖండ

నము కళోత్పత్తి మార్గముల జూవనేరదు. పరచింతతో కగు ణానముద్రుడై దివ్యస్ఫురణ లందికొనుచు జన్మపరంపరలలో ప్రోగువడిన నిజసంస్కార దీప్తిచే నిహాలోకానుభవముల రసవ్యాఖ్యాన మొనర్చుచు కావ్యసాధనముచే ముముక్షులగు వారి దివ్యప్రతిభా ప్రభావమును జూచి యచ్చెరువొంది వారి సూచనలందికొని మన చిత్తవృత్తుల సంస్కరించుకొని యానందింప నుచిత మగునేగాని ప్రకృతియందును కళాప్రపంచమందును గోచరించెడి రసానుభవసంతుష్టిలో మైమరచి స్థిరధీరులమై గేల్మోడ్చి నిశ్శబ్దభక్తి పరిణామముల నాచరింప దగునే గాని లక్షణమాసదండముల గైకొని కళోపాసకుల రసయోగసాగరమును గొలువ యత్నింపవచ్చునా? అభినందనమే ఆత్మసమర్పణమే కవిబ్రహ్మకుచ్చితమగు సన్మానము కాని లచ్చనపుపిచ్చికూతల పదినేర్చి కళాప్రపంచమును శాసింప సమకట్టెడి బుద్ధిలేమిని సైంపవచ్చునే? వ్యక్తిప్రభావము కళాస్వాతంత్ర్యము ఇవియే పూజ్యాంశములు.

ఆటమొలకలు

తొల్లి యనాగరకజాతులలో గ్రామదేవతల గొలుచు సందర్భములందు, ఆయాగుంపులలోని, జనులు తమ దేవతల క్రూర, వీర స్వభావములను ప్రకటించురీతిగ బాడుచు చిందులిడు వాడుకలుండెను. మును మొదలు మానవులు దైవమునొక క్రూరప్రభావపూరితునిగ నూహించి పిడుగులు తుపానులు, నిప్పు, నీటి భయములు జాడ్యములు మున్నగు విపత్తుల గలిగించు ఘోరమూర్తిగ నెంచుచుండిరి. ఇట్టిదేవతల నుపాసించు పద్ధతులలో ప్రజలు తమ భావానుగుణ్యమగు నభినయమొనర్చుచుండిరి. మనదేశములో గ్రామదేవతల జాతరలందు గొల్లనటులు వేసెడిగంతులు కొంతవరకు తొల్లిటి నాట్యరూపమును చూపించుచున్నవి. దేవతారాధనకాలములందేగాక, వైరుల బోర వెడలునపుడును, వివాహములు అపరకర్మలు మున్నగుసంధర్భములందును, ప్రాచీనమానవజాతులు సందర్భోచితమగు నృత్తగీతములలో, బలుభంగుల చిందులిడుచు గెంతుచు

దుముకుచు నాడుచుండిరి. ఇందున మొదట ఎవరి యిష్టము వచ్చినట్లు వారు చిందిడుచు ఆవల నొక్కనాయకుని నేతృత్వమున వరుసలుదీరి పూర్వాపర క్రమమున నాడనేర్చిరి. ఇట్టినేర్పు తెరువునం దాలలయాక్రియలు ఏర్పడినవి. కథానాయకుడొకడుండి ముక్కలందించుచు కార్యభారమును వహించుటయు, మిగిలిన మేళగాండ్రు నాయకునిపలుకలలో గొన్నిటిను చ్చరించుచు నృత్తావర్తముల నలుపుటయు నేర్పడినది. తరువాత కాలక్రమమున మనుష్యుల యైకభావములు ప్రాధుత్వమొంది దేవతలుకూరకార్యప్రేరకులు కారనియు, జీవరాసుల సుఖస్థితి నభిలషించు ప్రాణయస్వ పులయు గుర్తించిన వెనుక నా ప్రాణయ సద్గుణావాదాసి నభినిలించు గీతికలు, నృత్యములు, ఆంగికాభినయములు నేయు భజన సమాజములు ఏర్పడెను. వీనిలో కూడ నొకడు ప్రధానుడై సూత్రధారియై మిగిలినవారిని నడిపించి యాడించు వాడుక స్థిరపడెను. వీరును మును మొదలు తామారాధించు దేవతల గుణాభివర్ణనము కథారూపముగ గావించుచుండిరి. ప్రధాననటుడు కథ సెప్పుటయు మిగిలిన హంగు చరణముల ననువదించుటయు జరుగుచుండెను. కొన్ని సందర్భములలో వినువారి పరాకుకొరకు "అప్పుడేమన్నాడయ్యా హాహారాయాడు!" అనురీతి ప్రధాననటుడే సంబోధక వాక్యముల హెచ్చరించుటయు, కథావేశమున ప్రధాననటుడు తావర్ణించు దేవతాచేష్టల తనయందారోపించుకొని వానివలె రసభావోద్రేక మనుభవించుచు వానిచేష్టల నభినయించు వాడుక లేర్పడెను. కుశలవులు రామాయణ మహాకావ్యమును సుస్వరముతో రామాధ్వర సభాంగణమున నుచ్చరించినపుడే

నాటకకళ ప్రారంభమైనది. హోమరుమహర్షి రచించిన యవన పురాణములను దేవతా మందిరంబులకడ పదిమంది సుగాత్రులు ఉచ్చరించినపుడే పాశ్చాత్య నాటకబీజము లేర్పడి నవి. కాని యిందులో మేళగాండ్రలో నొకడు ప్రధానుఁడై తానభివర్ణించు పాత్రిస్వభావమును అంగికాహార్య రీతులలో ప్రకటింప మొదలిడిన సుముహూర్తమే నిజమైన నాట్యకళా బీజ మేర్పరచెనని చెప్పవచ్చును. ఇందువలన నాట్యకళకు సంబంధించిన వాచకము పద్యము, గీతము, నృత్యము, వివిధ దేశములలో, దేవతారాధన పారవశ్యమున సహజముగ జనియించి, యచ్చటచ్చటి నాగరిక పరిణామ మనుసరించి, వికసించి, పలుతెరంగుల రూపక రూపముల దాల్చెనని చెప్పవచ్చును. దేవతారాధనమందు, దేవోత్సవములందు, చాలవరకు ప్రాచీననాటకము లాడబడుచుండెను. అందులకే అవి జనించినవి. పూర్వము సమస్త దేశములలో లౌకిక విహారార్థము భూభుజ శ్రీమంతుల తృప్తికొరకు శిల్పచిత్రములు పద్యకావ్యములు నాటకాది లలితకళలు విస్తరించు వాడుక లేదు. దేవతానిలయమే తదుత్సవములే సర్వకళలకును నిలయమై ప్రేరకమై, దేవతారాధనమే ఫలితమై యొప్పుచుండెను. పాశ్చాత్య నాటక మాతృక లేర్పరచిన యవనసీమలందును భారతభూములందును వసంతోత్సవ సందర్భములందు త్రాగి మైమరచి కోడెగాండ్రతో వనితలు వనవిహారము సలుపు చైత్రవినోదములుగ కొన్ని నాటకము లుదయించినవి. మరికొన్ని వీరపూజావకాశములందును సాధుకూరిర దేవతారాధనములందును జనియించినవి. ఎటులైనను నాటకములు దేవతాపూజకు సం

బంధించి తొల్లిటి మోటు చిందులనుండి, పురాణ పాఠకుల నుండి, వీరకథకులనుండి, భజన మేళములనుండి, పచ్చని కాటి జొంపములలో నామనివిరిపూత యుల్లము సందడింప కామినీ దృగ్మాలికల దొడవుదీర్చి విచ్చలవిడి చిందులిడు గొల్లగంతుల నుండియు, రూపకరీతు లేర్పడెననుమాట నిజము.

తొల్లిటి యనాగరికజాతులు ప్రకృతిలోని క్రూరభీకర మహాశక్తుల కచ్చెరువొంది వాని పూజించుటయేగాక జంతు జాలమును, భీకరజీవరాసులను, వననదీశిలాసాగర రూపము లను, ఆరాధించు స్వభావములవడినవారైరి. వారి దేవతా రాధనమందు తాము భావించిన భీకరజంతు రూపముల యా కృతిని పొంద నిచ్ఛగించు చుండిరి. అనాగరిక జాతులలో దేవునికన్న దివ్యప్రణయ మూర్తులుకన్న దయ్యపుకరుకు రూపులే ప్రజలగౌరవ మందుకొనుచుండెను. ఆనాటి వైద్యు లు, వేత్తలు, ప్రధానముగ, భూతస్వరూపములదాల్చి మృగ పక్షిపన్నగాది వికృతభీకర వేషములలో తమయుద్యోగమును జరుపుచు మంత్రచికిత్సల లొనరుచ్చు చుండిరి. వీరే ఆనాటి పురోహితులు, ప్రజానేతలు, మహర్షులు, ప్రభువులు, వీరు ధరియించిన జంతుస్వరూప నిర్ణాయకములగు, తొడవులు, పచ్ఛదములు, ముఖములు తరువాతి నాటకభూమికల కు మాతృకలై దనరుచున్నవి. ఆవల నిట్టిరూపులు ప్రహసన ములందు మాత్రమే ధరింపబడుచుండెను. ఇప్పుడు ఆంజ నేయులు, జాంబవంతుడు, దశావతారములు, మున్నగు పాత్రల జూపుకొరకు మాత్రమే నటులు జంతురూపముల ధరియించుచున్నారు. కాని తొలుదొల్త నృత్తమేళములలోని

హంగు గాండ్రించరు జంతుపిశాచదేవతారూపముల గూర్చి తమకుండు యభిప్రాయముల దెలుపు వికృతభూమికల దాల్చు చుండిరి.

మానవుడు తొల్లి చెట్లపై కోతివలె చిన్న నివాసమేర్ప రచుకొని స్త్రీ, పురుషులు ఎవరినిలయములో వారలే యొంటిరిగ నివశించుచుండిరి. ఆవల స్త్రీ పురుషులు ఒక్కచోట నివ సించి బిడ్డలసాకుకొనెడి యాచార మేర్పడినది. శాకినీనివాసము ల వీడి కొండబిలములలో సకుటుంబముగ నివసించుచుండిరి. ఆనాడు విచ్చలవిడియై పట్టపగ్గములులేక దిరుగుచుండిన క్రూ రవన్యముల సాధించుటకును, శత్రుమానవుల దాడినాపుకొను టకును యీకుటుంబములు కొన్నికలసి గుంపులుగాజేరి మా నవసంఘ మనుదాని నేర్పరచినవి. ఈసంఘము పశువులసాధు పరచి భూముల నాక్రమించి యడవులదగ్ధంచి కుటీరములనిర్మించి, నదీకాసారతీరములందు గ్రామనివాసము లేర్పరచుకొనెను. ఇట్టిగ్రామములకు నడుమ నొకచోటులో మట్టిదిబ్బను పేర్చి దానిపై నొక ఛాయాతరువు మొలపించి యచ్చట తమదేవత ను నిలపి తమనిత్యవ్యవహారములను లౌకికసమావేశములను దేవతారాధనమునను, బలిదానములను సంఘముగగూడిజరుపు చుండిరి. కాలక్రమమున నీబోధితరుస్థానమున నొక మంటపము వెలసెను. ఈమంటపమే క్రమముగ నశేషశిల్పచాతుర్యమొ ప్పారు ప్రాచీనదేవతామందిరము లాయెను. ప్రజలు యీతా వున గుమిగూడుకతన నీమంటపమును దేవళమును చుట్టియుం డు విశాలప్రదేశమందు విపణికుటీరము లేర్పడెను. ఇవ్విధము గ మంటపము, దానియెదుట విశాలమైన బహుజన సమావేశ

మున రుచితమైన బయలు, దానివెనుక విపణి సోపానములు ప్రతిగ్రామమందును ఏర్పడెను. మంటపము కొంచె మెత్తుగను, బయలు పల్లముగను సోపానములు క్రమోన్నత్య మొందుచును ప్రాచీననాటక సభామాతృకల గూర్చుచుండెను. యవనులు, రోమకులు, తరువాతి శిల్పిచాతుర్యముతో లచ్చప్రేచ్చకులు కూర్చుండిచూచు విశాలావకాశముతో నిర్మించిన మహానాట్య రంగములు నిజసత్వమున ప్రాచీన గ్రామకూటముల వంపిణి ననుసరించియే వికసించినవి. పదిమంది మెచ్చిన పాట, ఆదరించిన ఆట, సంతసించిన కైతలు, యచ్చెరువందిన తొడవులు, సుఖించిన సభారంగములు, గొప్పవిగ దలచబడి, తరువాతివారి కాదర్శప్రాయము లగుచుండెను. ఇట్టివాని సామాన్య లక్షణములు కొందరచే గూర్పబడెను. వుండిన మంచిననుసరించు వినయ మొకవంకను, శ్రోత్రదాసులత్రొక్కు స్వాతంత్ర్య సంచార మొకవంకను మానవమానసమును నంచలించుచు ఆచారము ఆదర్శము అను రెండు మానసవ్యాపారముల నేర్పరచినవి. వీనిచే నాట్యలక్షణము లేర్పడినవి.

ఇవ్విధమున నాట్యోత్పత్తి, సూత్రధారుడు, మేళగాండ్రు, భూమికలు, నాట్యరంగము, నృత్యగీతవాచకాభినయసహితమగు నాటకములు, లక్షణములు, తొలుదొల్త నేవిధమున జనియించినదియు చెప్పియున్నాము. పైప్రకరణంబున నీనాడు పాశ్చాత్య దేశములలో నిలచియున్న రూపకవిశేషముల దెలియపరచెదను.

ఆటవిరుల విప్పాటందములు

ట్రాజెడీ—మహానాటకము.

ఆంధ్రవిమర్శకులు కొందరు ట్రాజెడీ యను పదము
నకు శబ్దాంతరముగ బరిణమించెడి విషాదనాటకము లనునామ
మిడియున్నారు. కాని పాశ్చాత్యనాటక లక్షణముల బరి
కించి చూచినయెడల దీనికి మహానాటక మనునామ ముచిత
ముగ దోచుచున్నది. యవనులు యీయర్థముననే దీని నుద్దే
శించి యుందురు.

ట్రాజెడీ యను పదమునకు వ్యుత్పత్తి అర్థము మేక
పాట. ఫలసస్యవనారామముల యధిదేవతయై యుత్సాహ
విలాసరీతులలో గొలవబడుచుండిన బేకసు లేక డయోనిసను
అను దేవత నారాధించు సమయమున పాడబడిన భావగీతముల
కీపేరు తొల్లిట జెందియుండెను. దీనికీ పేరు ఏలరావలయు
నో? తెలియక పాశ్చాత్యలాక్షణికు లచ్చెరు వొందుచున్నారు.
మేకలు చెట్లనుద్ధ్వంచి తినును. పూర్వకాలమున మేకల

మంద లసంఖ్యాకముగ నటవీనికుంజములనుండి పంటచేలపై దాడివచ్చి సస్యఫలమెల్ల పీల్చిపోవుచుండెను. ఈమేకలదాడి కోర్వజాలక తమ భూముల విడచి దేశాంతరములకేగిన జాతుల యుదంతములున్నవి. ఈ కారణమున సస్యాధినాథుని యారాధించు సమయములలో సస్యవిరోధియగు మేకను బలియిచ్చుచు పదుగురుగూడి నృత్యగీతములతో నుచ్చరించిన వాచకము మేకపాట యనబరగెనని కొందరూహించు చున్నారు. కొందరి మతములో యీపాటపాడెడి నటమండలి మేకచర్మముల బొచ్చు తొడవులదాల్చి యభినయించిరనియు వీరొనంగిన నృత్యగీతికా వినోదమునకు మేకలు పారితోషికముగ నొసంగబడెననియు నందుచేత నీవినోదమునకు మేకపాట యను పేరు కలిగినదనియు దేలుచున్నది.

కాని, ట్రాజెడీకి మేకపాట యనుటకుబదులు గోపగీతమను పేరొసంగుట నాయభిమతము. ప్రాచీనార్యులెల్లరు గోపాలవృత్తి నవలంబించి (నదీకాసారతీరములందు) దుర్గమారణ్యముల నరికిపంటభూముల గల్పించి తొల్లిట నేకాంతవనవాసముల నేర్పరచుకొని నిశాసమయములందు మంటలంటించి చుట్టునుగుమిగూడి పదిమందిగ వీరచరితలను, దేవతల కేతలను శృంగారవిలాస గీతములను పాడుచుండిరి. గ్రామదేవతల జాతరలందు యిప్పటికిని పశుకాపరులు తామారాధించు దేవతయొక్క చరిత్రను పరిభావమును చేష్టలను దెల్పు గీతనృత్యములతో చిందులిడుచుందురు. ఈగొల్ల చిందులే నాటకముల తొల్లిటి విత్తనములని నమ్మదగును. పైవిమర్శకు తెంచిన వ్యుత్పత్తియే వాస్తవమైనయెడల ట్రాజెడీయందు

వసంతోత్సవ సంతోషానుకూలమగు విలాసగీతములే, వీని పరిణామమగు లలితశృంగార కథాంశములే తరువాత నాటకములందు ముఖ్యాంశములుగ నేర్పడియుండును. కాని పరిణత ట్రాజెడీ నాటకములందు దేవతాచరిత్రములు ముఖ్యముగ దేవతల నీచక్రూరమర్యాదలు, వీరుల గాథలు మిక్కుటముగ జేరియుండుటచే ట్రాజెడీ నేను నిర్వచించిన గోపగీతములు గొల్లచిందులునుండి పరిణమించెనని యూహించు టెక్కువ యర్థవాహకముగ నగుపడుచున్నది.

పాశ్చాత్యలక్షణ విధాతయగు యారిస్టాటులు ట్రాజెడీ నిట్లు నిర్వచించియున్నాడు. ఇందు అర్థగాంభీర్య మొప్పుచు సంపూర్ణమై తగు విశాలము గలిగి కరుణాభయానక రసముల నుద్దీపించుచు ప్రేక్షకుల మనోవృత్తులను దుశ్చింతనుండి సన్మార్గములకు మరలింపగల యుదారచరిత్రి మిళివృత్తమై యుండవలెను. మానవ మానసమునకు సహజమై సామాన్యమై సర్వజనానుభవమున జేరియుండు వృత్తులగూర్చి ట్రాజెడీ యందలి కథాంశము భావప్రకోప ముదయింప జేయవలెను. తరువాత కథాపరిణామమును చమత్కారముగ రసవంతముగ రచియించి ప్రేక్షకుల భావోద్రేకమును చల్లవరచి యిందు మూలముగ వారి మనోవృత్తుల సంస్కరించుటకు మహానాటక రచయితలు యత్నింపవలయును, అనగా ట్రాజెడీల యుపయోగము మనస్సంస్కారమేగాని చిత్తశుద్ధి గలిగించుటయే గాని మానవజీవితము నొక దుఃఖసాగరముగ జూపుటగాదు.

ఇది యవన మహాకవుల నాటకాదర్శము. ఇటీవలి ట్రాజెడు కవులు విషాదకరమగు నవస్థల జిత్రించి భావవీచికా

ప్రేక్షజనాట్ట్యాటమును జెలరేపి నిరాశానిర్వేద మహాంబుధి యందు ప్రేక్షకులచిత్త మల్లాడునట్లు విపరీత విషాదసందర్భ ముల గల్పించి ట్రాజెడీ యనుపదమునకు కష్టాంతనాటకమను మహాపవాద మేర్పరచిరి.

కాని యిది యవనమహానాటకముల లక్షణము కాదు. అవి పాపపుణ్యములవలనగలుగు సుఖదుఃఖానుభవముల నిరూపించుచు మానవ జీవితస్థితులు పురుషప్రయత్నము మీాదికన్న విధివిధానముపై నెక్కువ నాధారపడి యుండునని చూపినను, జగమందు దయాధర్మశీలుడై సర్వసమత్వమున నేలు జగధీశు డుండు ననుభక్తివిశ్వాసము లంకురింప జేయుచుండెను. విధి గతులు వక్రవైపరీత్యముల దురవగాహమగు వింత తెరవుల గదలించుచున్నను, విధికూడ జగద్ధర్మములగు సత్యసమత్వముల ననుసరించి జరించుననియు మానవుని సుఖదుఃఖములు కర్మ నిర్మితములై గలుగుననియు విశదీకరించుచుండెను.

కర్మనిబద్ధులై జననాంతర సంస్కార సంజనితమగు నైజములొప్పను, సాంఘిక మర్యాదలందు జిక్కుకొని, నరుని జీవితము కొన్ని దాటరాని యాటంకములం దిమిడి యుండును. మనోవృత్తులు ఆశలు అభిమానములు సంకల్పములు నరుని మానసారామములందు పలుపన్నియల బొగ్గలిడి వింతదారుల నడిపించుచుండును. వీనికిని పైజెప్పిన నిబంధములకును కొన్ని సమయములలో పెద్దపోరాట మేర్పడవచ్చును. ఇందుచే గలుగు నారాటమే మహానాటకముల ప్రధానాంశమై యున్నది. ఉత్తరరామ చరిత్రలో రాముడు రాచమర్యాదలకు కట్టువడి లోకారాధన జీవనవ్రత మవలంబింప వలసివచ్చెను. చిరకా

లము అరణ్యావాసమం దిడుముల గుడిచి యిలు జేరి సీతతో సుఖింపవలెననెడి కోర్కె లోకవర్క నూరుచుండెను. పరమ పవిత్రయగు సీతను తన స్నేహ దయా సౌఖ్యాదర్శములను లోకారాధనముకొరకు బుగ్గిలో గలుపవలసిన తరుణ మరుదెంచుటచే జనించిన భావసంక్షోభము యవన ట్రాజెడీ లక్షణమున కుదాహరణ మగుచున్నది. "స్నేహందయాంచ సౌఖ్యంచ యదివా జానకీమపి ఆరాధనాయ లోకానాం ముంచతో నాస్తి మేవ్యథా!" మహానాటకములం దుదయించు వృత్తివైకల్యము మానవసత్వమందు అసామాన్యముగ నుండవలెను. కాని అసంభవముగ నుండరాదు. రాముని సీతా బహిష్కరణ నిశ్చయము చక్రవర్తులం దసామాన్యమేగాని ధర్మనిరతులగు ధీమంతులం దసంభవముకాదు. ట్రాజెడీవలన నేర్పడు విషాదము మితిలేనిదై దుర్వహమై మరియే సుఫల ప్రాప్తిచేతను తీరని నష్టమై యుండవలెను. వియోగోముగ్ధాక్ష్యాః సఖులిరిష్టు ఘాతావధిరభూత్ కథంతూష్ణీం సహ్యోనిరవధి రిదానీంతు విరహః॥ స్వార్థత్యాగము స్వసంకల్ప నిర్మూలనము, స్వాభిప్రాయ వినాశనము యెద్దేని మహాధర్మముల సంపాదనముకై సద్ధర్మ సంరక్షణముకై జరుగవలెను. హరిశ్చంద్రుడు సత్యపరిపాలన కొరకు తనరాజ్యమెల్ల కౌశికున కర్పించి తన జీవితాంశమును మహానాటక వృత్తాంతముగ జేసికొనియున్నాడు.

అంతియేగాని. "అత్తవారిచ్చిన అంటు మామిడితోట, లంజకోరగ వ్రాసి యివ్వలేదె?" అను నట్టి దుర్వ్యటదుర్నయాత్మకమగు స్వార్థత్యాగము ట్రాజెడీకి వలయు గాధాగాంభీర్య ముదయింపజేయదు. స్వేచ్ఛాసంకల్పములు బలవంత

మై యుండవలెను. వాని సమర్పణము మహాత్యాగమును సూచింపవలెను. ఆదర్శము గొప్పదై యుండవలెను. వ్యక్తి వృత్తులకును, వానికి విరోధముగ నాచరించెడి సందర్భముల కును అనివార్యవిరోధ సంఘట్టన మేర్పడవలెను. ఇట్టి సందర్భములో ప్రేక్షకులకు, బాహ్యశక్తుల బలమహిమలం దాదరణ గౌరవభావము లంకురించి వ్యక్తిసంకల్పమును మ్రింగివైచు పరశక్తు లీవిశ్వమున గలవను భక్తివినమ్రమని ర్వేద మేర్పడును. మరియు, వీని నిరాఘాట ప్రభావమున జిక్కి సన్నగిలిన నాయకునిపై కరుణాపరివృత్తు లేర్పడును. ఇట్టి కథాపోషణముండి నపుడే ట్రాజెడీ నిజసత్వమున రాజిల్లగలదు.

"ఆదిగ శ్రీసతికొప్పుపై — నితమర్యాదం జెందు కరంబు క్రిందగుట మీఁదై నాకరంబుంట మేల్గాదే రాజ్యము గీజ్యముఁ సతతమే కాయంబు నాపాయమే ?' అను నట్టి విశాలాదర్శములతో ట్రాజెడీయందలి స్వార్థత్యాగ మేర్పడవలెను.

ఇడుములజిక్కి భగ్నాశుడై తల్లడిల్లెడి జీవుని, వైరాగ్యమవలంబించి, విధి పరితాపమునకు ప్రణమిల్లి సంతసింపుమని బోధించుటయేనా? మహానాటకము లొసంగెడి యుపదేశము? ఇట్లు చేయుటవలన మానవునినిర్వీర్యాసమర్థుని గావించి, విధి విధానముల కత్యంతప్రాభవమేర్పరచి, పురుషప్రయత్నమును, నిరుత్సాహపరచెడి, దుర్నీతి సిద్ధింపదా? అను శంక తలయెత్తకుండునా? కాని క్రియాక్రమములో ట్రాజెడీవలన నిట్టి దురూపదేశములు సంఘటింపవు. ప్రేమ, కరుణ, సానుభూతి, దయాగౌరవసద్భావములు, మానవజాతియొక్క సామాన్య

కష్ట నిష్ఠురములగూర్చిన విశాలపర్యాలోచనము, జీవిత ధర్మములు స్వభావానుభవము, చక్కగ నేర్పడి, ప్రేక్షకుల మానస మందొక నవ్యవిజ్ఞానతేజమును వెలిగింపజేయును. పరచింత, విరాగము, భక్తిపరిణయపూర్వకమగు నాత్మసమర్పణబుద్ధి, యున్నతజీవితాదర్శముల గుర్తించి తత్సంపాదక సాధన క్రమము నవలంబించెడి యుత్సాహము, మన జీవితముల సంస్కరించి యుత్తమ సత్పథంబుల నడపించు చిత్తశుద్ధియు, మహా నాటక సందర్శనంబున సిద్ధింపగలవు. ఇట్టి సదాదర్శముల మొలకెత్తజేసి, "సంసారం సాగరం దుఃఖ"మని చిత్రించి చూపియు, భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యముల దివ్యభావోదయంబును గలుగింపగలవియే నిజమైన ట్రాజడీలు. అంతియేకాని, వీర భీభత్సభయానకతరంగముల నిక్కిరి బిక్కిరిగ ముమికించి, ప్రేక్షకమానసమందు అపస్మారనిర్వేద మహాందోళన మేర్పరచి పంపెడి యీనాటి విషాదాంత నాటకములు నిజమగు ట్రాజెడీలుకావు. కోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారి రామరాజ్య వినాశనము, షోరబ్ రుస్తుముల కథ, బొబ్బిలిచరిత్రము ట్రాజెడీ లనిపించుకొనవు. బొబ్బిలి చితికిపోయినది. వెలమలచురుకు మెచ్చినాము. కాని మనకెట్టి నీతియుగలుగలేదు.

చిత్తసంస్కారము ట్రాజెడీయొక్క ప్రధానోపయోగము. మానవకోటి కంతకును దేశకాలావస్థాది నియమములులోనుగక, సర్వదా సుఖదాయకములై యుపకరించెడి యాచారమర్యాదలే, ధర్మములనబెల్లును. మానవజాతియొక్క చిరంతన లోకానుభవమునుండి, సర్వజనామోదమున నీధర్మము లూహింపబడినవి. ఈ సామాన్యధర్మ పరిజ్ఞానము ప్రతి మా

శవునియందును భావస్థిరమై పాదుకొనియుండును. ఇది కాదం దుమేని, మానవులు తమకు మేలెద్దియో? కీడెద్దియో? తెలిసి కొనలేదనియే చెప్పవలసిన వ్యాఘాతమేర్పడును. నాగరికసం స్కారమొందిన ప్రజాసంఘములు, మానవమానసమునకు నిరాశా దౌర్బల్య మేర్పరచు కళారీతుల నామోదించి యవలంబింపజాలవు. యిట్టి కళావైఖరులు ఆత్మవినాశనమునకు హేతుభూతము లగును. మానస సంకల్పములు దేహస్వభావమున జేసి యీబాధల ననుభవించి భంగపడుననియు, నాత్మప్రబోధ చంద్రికలీ మానసతమిస్రమును బేధించు చల్లని వెలుగు లీనగల వనియు, నాటక కథాంశములు నిదర్శించినచో, ప్రేక్షకులకు తగినంత చిత్తసంస్కార మేర్పడుననియే నమ్మవచ్చును.

కామెడీ

ఈశబ్దము ప్రస్తుతమందు కళ్యాణాంతనాటకమును హాస్యసంగీత శృంగార ప్రధానమైన ప్రకరణములు ప్రహసనములు మున్నగు లలితరూపకముల సూచించుచున్నవి.

దీని వ్యుత్పత్తి అర్థము విలాసగీతము ద్రాక్షఫలములు పండి ద్రాక్షాసవము పిండబడు పల్లెటిపండుగ దినములందు జరిగెడి యూరేగింపుల కార్యక్రమమునుండి కామెడీ జనించినది. తొల్లిటి యవనకామెడీ B. C. 575 లో రచియింపబడెను. మోటవేళాకోళములు నిందాగర్భితమగు పరిహాసము దీని ముఖ్యలక్షణముగ నుండెను.

పెరిక్లీసు కాలములో విరోధినాయకుల బరిహాసించి నిందించుటకు కామెడీ లుపయోగింపబడెను. ప్రాచీన పహ్రి

సనంబులయందు వ్యక్తులను మిక్కిలి వెక్కిరించుటయు వారి వ్యక్తి లోపములను దూషించుటయు దుర్భరవికాస మొంది యుండెను. ఆరిస్టాఫనీసు ప్రాచీన ప్రహసనరచయితలలో చివరవాడై హాస్యరూపక విరచనమందు యీ నాటికిని నిస్తుల్యమగు ప్రతిభాసమృద్ధిని చూపియున్నాడు. కాని B. C. 404 లో వ్యక్తుల వెక్కిరింపగూడదను రాజనిబంధన మేర్పడినందున యారిస్టాఫనీసువ్యక్తుల బరిహసించుటమాని హాస్యప్రసంగములలో ధర్మములను ఆచారములను సాంఘిక సమస్యలను విమర్శింపదొడగెను. ఈ విధముగ మానవమనోవ్యాపారము లందు దేశకాల మతాభిమానములచే గలిగెడి లోపములను సంస్కరించు నుద్దేశ్యము కామెడీల ప్రధానతత్వ మాయెను. ఇట్టి విమర్శక హాస్యప్రకరణములు యవనరూపక చారిత్రమందు మాధ్యమిక ప్రహసనంబు లని పేర్వహించినది. మబ్బుపింజెలు వేదాంతుల నిరాధార తత్వోపదేశముల బరిహసించునట్లును కందెరీగలు యవనయువకుల ప్రణయకలహముల కలిగి కుట్టినట్లును యవనమహానాటకముల జీర్ణాలాపములను కప్పలుబెకబెకలాడి వెక్కిరించునట్లును తత్వోపదేశమొనర్చు పులుగుల వింతకథలును యారిస్టాపనీను రచించిన ప్రహసనములలో వన్నెకెక్కినవి. ఈ పద్ధతి ననేకు లవలంబించిరి. రోమకకవిశేఖరులగు ప్లాటను, టెరెన్సు, యవనుల ప్రాచీన మాధ్యమిక ప్రహసనంబుల ననుసరించియు యిటలీ జానపదంబుల స్థానికవినోదముగ నుదయించిన ఆర్టిలా ప్రహసన మనుసరించియు నమూల్యహాస్యరూపకముల రచించిరి.

సంఘాచారములను లేతగ బరిహసింపు హాస్యరూపక

ములు B. C. 300 ల ప్రాంతముల మినాండరు యనుయవన కవిచే నారంభించబడినవి. ఇందుకొంత ఆటకోలితనము కొంత నదుపదేశములొసంగెడి దేశికగాంభీర్యము మిశ్రితమైయుగు పడును. ట్రాజెడీలందు విధిపరిభావముచే నాయకుని సంకల్పములు పురుషప్రయత్నములు భగ్నమగునట్లు నవ్యపరిహాసనమందు కాకతాళీయముగ సంభవించెడి లౌకిక ప్రమాదములచె కథానాయకుల కోర్కెలడ్డముగ తిరుగుచుండును కన్యాశుల్కములో గిరీశమునకు సౌజన్యారావుగారి ఎదుట జరిగిన ఆశాభంగము, నవీనకామెడీల కథాపరిణామమునకుదాహరణము. ఇందు మధురవాణి కాకతాళీయముగ నరుదెంచిన లౌకికభంగపాటు కథావసానమునకు కారణమైనది. మా జీవితావస్థలందు, కార్యకారణ సామంజస్యమొప్పని వెఱ్ఱికలపులను తేలికగ బరిహాసించు తలంపు వీనియం దగుపడును. మినాండరు రచియించిన ప్రహసనములలో కొన్నిటి జీర్ణఖండములు మాత్రమే మనకు లభించినవి. ప్లాటసు అనుకరణములలో వీని రచనరీతు లగుపడును. ప్లాటసు అవలంబించిన పాత్రినామములు యితివృత్తములు యవనమాతృకల ననుసరించి నను పాత్రస్వభావ విన్యాసమంతయు కథాసందర్భములన్నియు వీనికి సమకాలికమగు రోమకసంఘ స్థితినుండియే గ్రహింపబడినవి. కాని రోమకహాసకులు తమ రచనలకు పలుకు మెరవుల పనివడి గలిగింపలేదు. అందుచే లాటినుభాషలో హాస్యపదజాలమంతగ నభివృద్ధి జెందలేదు.

17, 18, వ శతాబ్దములలో ఫ్రెంచి మహాకవి మాల్యేరు, ఆంగ్లకవి కాంగ్రీవు హాస్యనాటకములకు నవ్యసంస్కార

మొనంగి కథాకల్పనమందును పలుకుసొబగులందును యారిస్టా ఫనీసునాటి యున్నతకళాసిద్ధి గ్రమ్మర నేర్పరచిరి. జీవితములోని హాస్యసందర్భముల గుర్తించుటయే కాక నిష్కల్మషమగు అసూయారహితమగు ద్వేషాభిమాన విహీనమగు నిరపాయ హాస్యవినోదమును గల్పించుటయేగాక వెక్కిరింపబడిన జీవితావస్థలయందు ఉదారమగు నౌదాసీన్యము పరిహాసాస్పదములగు పాత్రలందు కరుణానుకంపము, సాంఘిక సమస్యలను జీవితావస్థలను సంస్కరణోద్దేశ్యములతో బరికించు సమదృష్టిని వీరిహాస్యరూపకము లేర్పరచినవి. సాత్విక పరిహాసము నవ్వించు దయానుకంపములతో చిత్రింపగల పరిహాసవైఖరులు మాలేయ్యరు మతిప్రభావమున నుదయించినవి.

మిరకిలు నాటకములు

(మహిమాప్రదర్శక రూపకములు)

యూరపులోని మతాచార్యులు జనసామాన్యమున క్రైస్తవమతము వ్యాపింపజేయుటకు యాడించిన నాటకములలో మిస్తరీలు, మిరకెలులు ముఖ్యము. వీనియందు క్రైస్తవమతోద్ధారకులగు మహాత్ముల మహిమలు జీవచరిత్రములు ప్రదర్శింపబడెను. వీని రచన పారసీక నాటకమగు హాస్సాను హుసేనును పోలియుండును.

మిస్టరీలకు అర్చకరూపకములను నామమెంతయు నుచితమగుచున్నది. ఇందు బైబులుకథలు చూపబడుచుండెను.

జగదాదినుండి క్రీస్తుమరణమువరకు జరిగిన చరిత్రము, తరువే మములతో ముందు క్రైస్తవాలయములందును తరువాత గ్రామములందును ఆడబడెను. నీతిబోధకములగు మొరాలిటీ నాటకములు కూడా యిటులనే మతసంబంధమున నుద్భవించి జనబాహుళ్యమునకు నాట్యకళయందభిరుచి యేర్పరచి నవ్య నాటక వికాసమునకు దోడ్పడినవి.

Miracle Plays—	మహిమారూపకములు
Mysteries—	అద్భుతరూపకములు
Moralities —	నీతి రూపకములు

ఈ రకపు మతవ్యాపకనాటకములు 1100—1500 వరకు యూరపులోని నానాదేశములందు ఆడబడుచుండెను. వీనిమీదరుచి తప్పిన ఎదురుబాటులో నవ్యనాటక స్వరూపము లేర్పడినవి. వీనిలో తొల్లి మతాచార్యులే నభినయించుచుండిరి. తరువాత జనసమూహము వీరినవలంబించి యాడుచు తమకిచ్చ వచ్చిన నీచశృంగారహాస్యసందర్భముల జేర్చుటచే మతాచార్యులిందున బాల్గొనకూడదను శాసనమేర్పడినది.

ఆ పి రా

గానప్రధానమైన నాటకము.

ఇందలి సంభాషణ పద్యమయముగ నుండి జంత్రగాత్రములతో పాడబడును. భావగీతములు, నృత్యము, ముఖ్యాంగములుగ నుండును. 1532 వ సంవత్సరములో ఫ్లారెన్సు నగరమున బార్డి యనువాడు ప్రాచీనయవన నాటకములలో

వచింపబడుచుండిన గేయోపన్యాసముల గ్రమ్మర నాట్య రంగమున జేర్పయత్నించెను. అప్పటికి నాటకలో నుండిన గాన సంభాషణరీతు లితనికి రుచింపలేదు. కాని 1637 లో వేనీసునగరమున నాపెరా ప్రదర్శనాలయము నిర్మించువరకు శార్ల మాంటివెర్డిలచే పెంచబడు ఆపెరా జనబాహుళ్యమున కందలేదు. తరువాత కావల్లి, స్కార్లట్టి, లుల్లి, మొద లగు, యిటాలియా గాయకులు జంత్రసాధనములెక్కువ ప్రవే శపెట్టి మట్లను, కీర్తనలను, రుచికరముగనల్లి నాట్యావసలను రమ్యముగగూర్చి ఆపెరా గేయ రూపకములకు ప్రజామోద మును గలిగించిరి. లుల్లి ఫ్రెంచిరాజ్య స్థానమున కరగి యచ్చటి జాతీయస్వభావానుకూలముగ ఫ్రెంచిభాష నైజసౌందర్యముట్టి పడునట్లు చక్కని ఆపెరాలను రచించి యాడించెను. వీనియం దలి వాచకగీతములు నిరుపమానముగ నుండెను.

జర్మనీలో కీజరు యింగ్లాండులో పర్సెలు అనేక ఆపిరా నాటకములను రచియుంచిరి. ఇంతలో హెండెలు అను జర్మనుగాయకుడు లండను పట్టణములో తన ఆపిరాలను ప్రద ర్శించెను. తరువాత క్రమముగ ఆపిరాలగీతములు గానపద్ధ తులు రంగసౌందర్యము పరిణతసుస్వరూపముల దాల్చుచు నితివృత్తములు కొంత నీతి బాహ్యతననుభవించెను. ఆపిరాల నీమములు, లక్షణములు, అసహ్యకరముగ బరిణమించు చుం డెను. ఈలోపమును వారించుటకు గ్లూకు అను ఆస్ట్రియా దేశీయుడు 1762 లో యూరిడిసు ఆపిరాను ప్రదర్శించెను. దీనిలో అదివరకుండిన లక్షణములన్నియు బోర్లదోయబడి నవి. అంతకు ముందు సంగీతము ప్రధానమై భావాభినయము

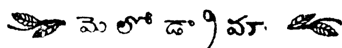
నాట్యలక్షణములు ఆపిరాయందు సన్నగిలినవి. ఈతడు అభినయము భావప్రకటనము ప్రధానముగ నొనర్చి సంగీతమును రసపుష్టిగలిగింపవలసినపట్ల నుపయోగించెను. ఈతని స్వతంత్రరచనము కొంత ప్రజాద్వేష మనుభవించినను యూరొపులోని నాట్యకళాభిమాను లందరు వీనిపద్ధతు లవలంబించిరి. ఇటలీలో వర్ధిల్లు నున్నగువారు గ్లక్కు చూపినదారిలో పెక్కు ఆపిరాలను రచించిరి. కాని ఇటలీభాష గానోచితమైయున్నను పైనిబంధనలవలన యిటాలీయా ఆపిరాల సంగీతము, పూర్ణావకాశ మొందకుండెను.

ఆవల జర్మనీలో రిచ్చర్డువాగ్నరు అను మహాగాయకుడు గ్లక్కు నియమముల గౌరవించుచు సంగీతము కవిత్వము చిత్రశిల్పములు సమానముగ నుపయోగపడెడి నవ్యనాటకములు రచియింప సమకట్టెను. తన యాదర్శముల తెలుపు లక్షణ గ్రంథములుకూడ రచియించెను. ఈతని గేయరూపకములు లోకఖ్యాతిబొందినవి. రిచ్చర్డుస్ట్రాసు మున్నగువారు మరికొన్ని వన్నెలతికించిరి.

ఇటీవల రష్యను గాయకులు ఆపిరాను యెక్కువగ ప్రోత్సహించుచున్నారు. భావము శబ్దసౌందర్యము అభినయానుకూలమగు నాట్యావస్థలు నవ్యరుచుల కనుకూలముగ వికసింపజేయ యత్నించుచున్నారు.

కామికుఆపిరా అను రూపకము శేషమందు కథాంశము కళ్యాణాంతముగ పరిణమించుచు, సంభాషణ వాచకములో జరుగుచుండును. గిల్బర్టు సల్లివను మున్నగువారి ఆపిరాలు యిందున జేరినవి.

శృంగారాది రసముల బచ్చిగ వర్ణించుపట్టులు విశేష ముగగల ఫ్రెంచి ఆపిరా వాడె విల్లి యను పేరుతో పిలువబడు చున్నది.

మెలోడ్రామా

గేయరూపకము.

ఇది ఆపిరానుండి ఫ్రెంచి దేశమున దొలుదొల్త నేర్పరచబడినది. ఆపిరాలో కధావృత్తాంతమంతయు, పాటలతో మట్లతో గూడిన గీతవాచకసంభాషణరూపమున జరుపబడును. (Aria) ఏరియా యనబడు మట్లలో లయాప్రస్తరణము ప్రధానాంశముగ నుండును. రెసిటేటువ్ అనబడు గీతవాచకములో రాగమే ప్రధానము గాని లయాప్రాసల కట్టుబాటులు లేవు. ఆపిరా, మొదటినుండి తుదివరకు యిట్టి గానక్రమములతో నడచు గేయరూపకమై యున్నది. మెలోడ్రామా యందు మామూలు నాటకములందలి వాచకమునకుతోడు కొన్నిపాటలు మట్లు జంత్రిసంగీతము చేర్పబడి నాటకమునకునూ, ఆపిరాకును, నడుమదారిని నడచుచున్నది. ఇందువలన రూపకప్రదర్శనము జనబాహుళ్యమునకు మిక్కుటపు వినోదానందముల గూర్చుచు కొన్ని సందర్భములలో రసపోషణయు భావప్రకోపము చక్కగ నేర్పరచుచున్నవి. ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులుగారి గద్యపద్యగీతాత్మకములగు నాటకములు మెలోడ్రామా తరగతిలో చేర్పదగును. ఈనాటి యాంధ్రరంగమున ప్రజారంజకములై బరగు నాటకములెన్నియో యిట్టిస్వభావముగలవియే కాని మనప్రదర్శకులందు జంత్రోపకరణములు గాత్రపోషణను పూరించు అనుకరణవాద్యము

లంగ నుపయోగపడుచు తక్కువనేర్పరులచే వాయించబడు చున్నవి. ఆపిరా మెలోడ్రామాలయందు జంత్రీప్రకరణములలలితప్రచారములు నిశ్శబ్దమగు ప్రశాంతరసావస్థలను నతరసంబుల నాట్యమాడెడి భావసంకీర్ణ రమణీయసందర్భము అను మానవగాత్రవాచకముల కలవిగాని రీతులలో నుత్పత్తి చేయుచు ప్రత్యేకభావసంజననప్రభావ మొప్పియుండును. ఈనాటకములలో వాద్యములు గాత్రమును మరగుపరచి వాచకార్థసూచనల కద్భుతగులుచు శ్రవణకఠోరమగు గడబిడ సందరగోళమును పుట్టించుచుండును. పాశ్చాత్యమెలోడ్రామాలలోని జంత్రీవాద్యము లేతతలవులనీను సుకుమారభావప్రపంచమును గల్పించును. ఇట్టిభావసాగరతరంగములలో నటజనంబులు అనుకూలముగు సాత్వికఆంగికాభినయ మొనర్చుచు భావానుకూలమగు లేతరంగుల మెరుపుదివ్వెల కమనీయ చంద్రికాలలితకాంతులలో రమ్యముగ నాడుచుందురు.

1728 లో యింగ్లాండునందు గే యనువాడు రచించిన Beggars opera యీ రకపు నాటకములలో మొదటిది. తరువాత 1775 లో ఫ్రెంచిదేశమున రూసో రచించిన, పిగ్మాలియను, ప్రసిద్ధివహించినది. ఆపిరాకు కొంతవాచకము చేర్చి నందున కేవలరాగతాళపూరితమగు గేయరూపకములందుకన్న మెలోడ్రామాలో రసవత్కథాసందర్భముల విస్తరించెడి యవకాశము లేర్పడినవి. రసోద్దీపనము, భావప్రకోపనము ముఖ్యాంశములై సంగీత మించుక సన్నగిలెను. నవీనమెలోడ్రామాల యందు మహానాటకముల గభీరభావసంక్షోభములు గృహస్థసాంసారికమర్యాదల దెలుపు ప్రకరణముల లేతరసములు సాం

ఘీక ప్రవహాసనములందలి హాస్యస్ఫురణములు, అన్నియు నే
చేవదీరి చిక్కగగూర్పబడిన రసస్తత్త్వమునిండియుండును. నేవ
తా పాత్రములు నీతిసక్తములై యుందురు. కథాంశమందు
నీతివిజయ మేర్పడవలెను. కాని, రసోదయము పటుత్వముగ
నేర్పరచుటకు విభావానుభావములు పెల్లుబ్బి, యతిసయోక్తిగ
విశృతపరిమితులతో విస్తరింపజడియుండును. అందు చేత
నవ్యనాటకములందు అగుపడు సరసపాత్రికకథానూచన లింకు
గానుపించవు. ఇందలి పాత్రలు ప్రాచీననీతిరూపకములందు
వలె, లక్షణనిబద్ధనిర్జీవస్వరూపముగ తత్త్వ సంకేతములుగ
నగుపడును. బాలనాయకుడొకడు, ముగ్ధనాయికయొకతె,
క్రొవెక్కియూరినతండ్రి, టక్కరియొకడు, గ్రామ్యహాసకు
డొకడు మున్నగు సామాన్యపాత్రలు, మెలోడ్రామాల లక్ష
ణమనుసరించి యగుపడుచుందురు. పూర్వపు నీతిరూపకము
లందిట్టి పాత్రల రొమ్ములపై తామభినయించెడి వేషనామము
పెద్దయచ్చరములతో లిఖయింపబడియుండెను. ఈ నాడిట్టి
విశృతపాత్రప్రకటనము లేనందున పాత్రల భూమికానిర్ణయము
వారభినయించెడి కథాంశములకు తగినరంగవిరచనము ప్రధా
నమైయున్నవి ప్రతిమెలోడ్రామాలయందు యేదోయొక ఆ
శ్చర్యకరమగు రంగ ముండవలెను. మెలోడ్రామాలు రచించు
కవులు మానవస్వభావమును విచిత్రమగు రసవజ్జీవితావస్థలను
గుర్తెరిగి మిక్కిలినేర్పుతో రచియించవలెను. ఇందుకువలయు
గానపద్ధతులను రంగములను యేర్పరచువారుకూడ మిక్కిలి
సమర్థులై యుండవలెను.

పాంటొమైము

మూకాభినయము.

వాచక ముచ్చరించకుండ, అవయవములను గదలించుచు, ముఖమందు స్వగతపరగతాభిప్రాయములను, ప్రకటించు, ఆంగికాభినయము మూకాభినయమనబడుచున్నది. యవనరోమకపట్టణములలోని నాట్యసభ లత్యంతవిశాలమై సహస్రానేకపరిషదాశ్రితములై యుండి పలుకులు వినరానికతన, వాచికాభినయము మాని, మూకాభినయ పద్ధతు లవలంబింపవలసి వచ్చెను. ఆకాలములో పాత్రధారులు ముఖావగుంఠనముల (masks) ధరించినందున ముఖముద్రలందు భావప్రకటన మొనర్చు అవకాశము లంతగ లేకుండెను. బెరడు, తోలు గుడ్డ, రేకులు మున్నగు వివిధవస్తువులతో చేయబడిన కృత్రిమముఖములు (masks) నటుల శిరోభాగ మావరించి యుండెను.

17, 18వ శతాబ్దములలో ఫ్రెంచి రాజధానులందు ప్రదర్శింపబడిన యొకవిధమగు పౌరాణికనాటకములు పాంటొమైములని పిలచుచుండిరి. ఇంగ్లాండులో నిట్టి యభినయవిశేషములు క్రిస్మసు, ఈష్టరు పండువలాదిగాగల మహోత్సవసమయములందు మాత్రమే ప్రయోగింపబడుచున్నవి.

ఇటలీ దేశమందాడబడుచుండిన ఆటెలా ప్రహసనమునందు పాంటలూను అను హాస్యపాత్రమొకటి విధిగా వచ్చుచుండును. ఈపాత్ర వెనీసునగరపు ముసలిపోకిరీల స్వభావమును వెక్కిరించు హాస్యప్రసంగముగ నుండెను.

కొన్ని పరిహాసనములందీతడు వయసు చెల్లిన యువివాహితుడగును. మరికొన్నిటిలో, పడుచు పెండ్లము, అల్లరిచేతలకు గుండు వృద్ధుడుగను, చిత్రింపబడుచుండెను. వీనిదుశ్శీలతనయ కొలంబీనని పిలువబడెను. హార్లెకీనను పాత్ర సామాన్యముగ నీతని నవుకరై యుండెను. బక్కచిక్కి వంటి కంటుకొనిన లాగూను, అంగీని ధరించి, హార్లకీను క్లౌనుల హాస్య ప్రసంగములకు గురియై, యాతడు నవ్వులాట పాలగుచుండెను.

హార్లెకీను మొట్టమొదట నొక తిండిపోతు నవుకరుగ నుండి తరువాత సేవకవృత్తి వదలి సైనికవర్గమున జేరి యూవలదొమ్మరి మొగ్గలను నేర్చి హాస్యప్రసంగములం దారితేరి నృత్యశిక్షకుడై ఉపన్యాసకుడై నిత్యసంతోషచిద్విలాసములతో నన్నిటతానయై మెలంగెడు పలుతెరవులపోకిరీపాత్రము. ఈతడు సంపన్న భూస్వాముల భూమికలలో రాజసభల బ్రవేశించి యచ్చటిదాసీ వనితలకు కన్నుగీటుచుండును. పాంటలూను కూతురగు కొలంబీను యీతని భార్యగనో యుంపుడుకత్తెగనో హాపకొ చెంబేలీగనో వర్తించుచుండెను. ఈతడు పలువన్నియల ముక్కలతికించి కుట్టిన దుస్తులు ధరించి నీచశృంగారమును పరిహాసమును ధైర్యములేని శౌర్యమును, వెకిలి తెలివిని, లోతులేని సర్వసమగ్ర ప్రతిభాప్రదీప్తిని చూపు నాట్యాధికారియై యుండెను. ఆంగ్లమూకాభినయ రూపకములందు హార్లేకీను, కొలంబీనుతో పల్టీలు గొట్టుచు, నీచశృంగార నృత్యగీతముల సలుపుచు, పాంటలూనును పరిహాసించెడి యల్లరిపడుచుగ నభినయించుచుండెను.

మరాఠి రూపకములలో తెలివితక్కువ పల్లెటి మొద్దొకడు శారదస్త్రపుచలచిత్తుడు క్లౌను అనువేషములో నియతముగ వచ్చుచుండెను. ఇట్టి వేషమును షేక్సుపియరు తన హాస్యగ్రంథములో మనమందరము చూచియున్నాము. 19వ శతాబ్దారంభమున లండను పట్టణపు డూరీలేను నాట్యశాలలో నభినయించుచుండిన జోసెఫు గ్రిమాల్డి యనునటుడు క్లౌనుపాత్రధారణమందు నిరుపమ ప్రజ్ఞను చాటియున్నాడు.

కొలంబీనుపాత్ర తొల్లిటి ఆర్టిలా ప్రహసనమునుండి గైకొనబడినది. ప్లాటసు యీపాత్రమును పోకిరీ దాసీలుగ మార్చెను. మరివో రచించిన ఫ్రెంచిహాస్య రూపకములలో కొలంబీను పాంటలూనుయొక్క కూతురుగ చిత్రింపబడియెను క్లౌను యీమెను కోరుచుండును గాని వలుపడత లెరింగిన హార్లకేనుపై యీమెకభిమానము. అతనిని మెప్పించి వాని దుశ్చేష్టలవలన గుండెపగిలి చచ్చిన దురదృష్టవనితల దుఃఖవృత్తాంతముల దెలిపి యాతని నయముగ మనస్సుత్రిప్పి పరిణయించును. కొలంబీను పార్సీనాటకములలో నగుపడు చెంబేలి దుష్టహాస్య వనితను బోలియుండెనని చెప్పవచ్చును.

మాస్కులు.

ఇంగ్లాండులో సంఘసంస్కర్తలు నాట్యకళయందు అసూయగలిగి వర్తించినప్పుడును అంతకుపూర్వమును మాస్కులనబడెడి సాంకేతిక నాటకములను ప్రదర్శించుచుండిరి. ఇందు కవికల్పనకు రంగశిల్పకులకు తగినంత అవకాశ మమరెను. భావగీతములసొబగు లిందున వాసికెక్కినవి. నృత్యగీతము

లకు కూడ తగినన్ని యవకాశము లేర్పడెను. మిల్టను జాను సను మున్నగు కవులు చక్కని మాస్కులను రచించిరి.

మారియోనెట్టులు (బొమ్మలాటలు)

ఇవి "పిల్లాడేబొమ్మ! పిల్లాడేబీబీనాంచారి!" అను పాటలతో నాడింపబడు కీలుబొమ్మల బోలియుండెడి కట్టెప్రతిమలతో ఆడింపబడిన నాటకములు. ఇట్టివి పూర్వకాలమున పాటలీపుత్రమందు చీనాదేశమందును వాడుకలో నుండినవట. ఈజిప్టు యవన, రోమక పారసీకాది ప్రాచీనరాజ్యములందు కీలుబొమ్మల ఆటలు సామాన్య వినోదాంశములుగ నుండెను. మధ్యమశతాబ్దములలో యిటలీ యందును తరువాత ఫ్రాంసు నందును యివి వాసికెక్కినవి. బొమ్మల కీళ్లకు సూత్రములు కట్టి వానినాడించుచు కథ జరుపుచుందురు. ఇందులో ప్రతి ఆవయవము కన్నులు ముఖమందలి కండలు చక్కగ కదులుచు సంపూర్ణమగు భావప్రకటన మేర్పడు యంత్రసదుపాయము లున్నవి. వీని వెనుక మనుష్యులు నిర్ణితవాచికము చదువుచుందురు. తోలుబొమ్మలుకూడ నివ్విధమగు బొమ్మలాట నాటకములకు సంబంధించినవే. జావాద్వీపమందు జపానులో ఇవి మిక్కిలి యందముగ నద్భుతమగు జీవకళతో ఆడబడుచున్నది. టర్కీలో రంజాను పండుగలందు కీలుబొమ్మలు ఆడింపబడును. యూరపులోనివి యిప్పటికినీ మాన్యమగు నాట్యవిశేషములుగ నాదరింపబడుచున్నవి. గేటీ, లాసేజి, మాటరులింకు మొదలగుమహాకవులు యీనాటకములకు కథల వ్రాసియున్నారు. మొజారు,

హైడను మొదలగు మహాగాయకులు వీనికి గీతములవ్రాసి యున్నారు.

ఫార్సు—ప్రహసనము

ఫార్సు శబ్దమునకు చెత్తఅని అర్థము. మిక్కిలి వెక్కిరింపుతో అతిశయోక్తిగ మనుష్యుల లోపములను చిత్రించుచు, మిగుల పరిహాసింపదగిన, అవస్థల కల్పించుచు తదనుకూలమగు భాష నుపయోగించుచు కామిడీలకన్న చిన్నదిగానుండు హాస్యరూపకము ప్రహసన మనబడుచున్నది. ప్రాచీన క్రైస్తవమత ప్రచారికరూపములలో మధ్య మధ్య అగుపడుచుండిన, ప్రాకృతపాత్ర సంభాషణము నుండిన వీనప్రహసనము లేర్పడినవి. అర్థగాంభీర్యమెప్పెడి నాటకములలో విలసిల్లు హాస్య ప్రసంగములు ప్రహసనబీజము గల్పించుచున్నవి. పగటి భాగవతుల జాతీయములు మొదటినుండి తుదివరకు ప్రహసన రూపమును ప్రాకృతగ్రామ్య వైఖరులలో కల్పించియున్నవి. వీరేశలింగముగారి ప్రహసనములు సుళువగు గ్రాంథిక శైలిలో వ్రాయబడినవి, అందుమనుష్యుల శారీరక స్వభావ లోపములుకన్న నైతికదోషము లెక్కువ నవ్వులాటకు గురిచేయబడినను, అవియు ప్రహసనములే యనదగును. ప్రహ్లాదలో చండామార్కుల పట్లు, హరిశ్చంద్రలో నక్షత్రకుని తిండి యేడుపు చింతామణిలో సుబ్బిశెట్టి మోటువలపులు మృచ్ఛకటికలో శకారుని వింత నడతలు యివియన్నియు ప్రహసన విశేషములే. కాని హైందవ నాటకములందు హాస్యరంగములు ప్రత్యేకముగ వివరింపబడి యుండ లేదు. కథార్థముతో కలసి విదూషకాది పాత్రల సంభాషణమందు

గోచరించుచుండును. ఫార్సీ నాటకములలో ప్రధాన కథాంకముల నడుమ ప్రత్యేకమగు హాస్యరంగము లేర్పడియుండును. ప్రత్యేక ప్రహసనములందు నాటకాంతర్గమగు హాస్యప్రసంగములందుకన్న నెక్కువ విచ్చలవిడి వెక్కిరింపులు బడి తెగిన పలుకు తెరవులు వొప్పిదమగుచున్నవి.

పాశ్చాత్యదేశములో 18 వ శతాబ్దమున శామ్యుయలు ఫూటు వ్రాసిన ప్రహసనములు మొదటివి 19 వ శతాబ్దములో ఫూలు మాడిసను, మార్టను, బర్నాండుమున్నగు హాసకుల రచనలు వాసికెక్కినవి.

బాలెట్టు నృత్తరూపకము

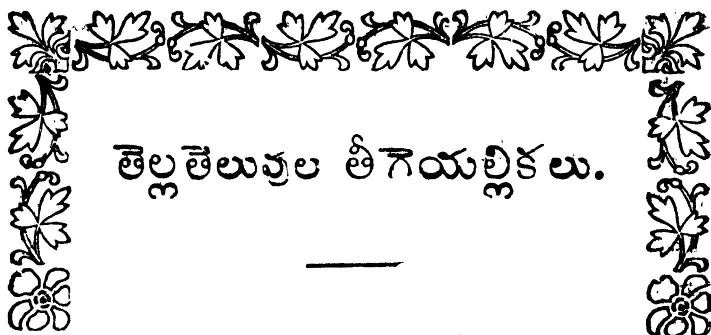
వాచికము వయోగించకుండ తమ నోటితో గాత్రసంగీతము పాడకుండ, నేపథ్యమందు వాయించబడుజంత్రాదిసంగీతమునకనుకూలముగ నృత్యాభినయమొనర్చెడిపాత్రలతో గూడిన రూపకము బాలెట్టు అనబడుచున్నది. 14, 15 శతాబ్దములలో, ఇటలీ, రాష్ట్రసభలందిది మిక్కిలిప్రచారము చేయబడెను. 1489 బోట్టా అనువాడు మిలానుపట్టణములో నొక రమ్యమగు బాలెట్టును రచించి ప్రదర్శించెను. ఇందు దేవతాపాత్రలు పందివేటలో పాల్గొని యావల నొక విందారగించి తుదకు పాతివ్రత్య వ్యభిచార ధర్మములగూర్చి పోట్లాడుకొనిన కథావృత్తాంతము వర్ణింపబడినది.

బాలెట్టుమత విషయికకథలందుకూడనుపయోగింపబడినది. డావిన్షీమున్నగు చిత్రలేఖకులు వీనికి తగురంగముల జిత్రించుచుండిరి. 1581 లో బాల్తజారుని యను యిటలీదేశస్థుడు కామిల్ డి లారేనియను జగత్ప్రసిద్ధ నృత్తరూపకమును

రచించి యద్భుతమగు రంగ వైచిత్రముతో ప్రదర్శించెను. తరువాత యూరపులోని రాజ్యస్థానములందెల్ల బాలెట్టురూపకము గౌరవింపబడినది. పరాసు సచివశేఖరుడగు రిషిలో దీని నాదరించి నీతిబోధకముగ నుండునట్లొనర్చెను. అంతవరకు దీనియందు నృత్యమే ప్రధానాంశముగ నుండెను. ఆవల కార్నెల్లీ, మాల్యేరు, లల్లీ కమార్గో మున్నగురచయితలుపాల్గొని చక్కని భావవాహకమగు బాలెట్టులను సృజించిరి.

దీనిపైన నావెర్రి, లెస్సింగు మున్నగు విమర్శకులు వ్రాయదొడగిరి. యూరపులోని మహాగాయకులు, కవులు, చిత్రకారులు, నృత్యవిద్యాప్రవీణులు సుప్రసిద్ధులగువారనేకులు, బాలెట్టురూపకముల సత్యంతమనోహరముగనొనర్చిరి. ప్రస్తుతము రష్యాయాలోని జింస్కీ కార్సవీన మున్నగువారలు పర్షియా జపాను మున్నగు ప్రాచ్యదేశీయగాథలను గైకొని మనోహరముగ మెరుగారు రంగసామాగ్రితో ప్రదర్శించు చున్నారు. ఈపద్ధతిలో మిమిక్కు, లేక మూకానుకరణ మను నాటకవిశేషము కూడకలదు.

తెల్లతెలుపుల తీగెయల్లికలు.

యూరపురాజ్యముల చరిత్రాంకములు.

యూరపులో నొక్కొక కాలమందు యొక్కొక దేశము సామ్రాజ్యవిభూతినొంది, కావ్యశిల్పాది సత్కళల, నాదరించి కొండొక కాలములో వాసితప్పినను, ఆ భూఖండమందలి కళాచరిత్రము, చెట్టువలె, నొక్క మూలమునుండి మొలచి పరస్పరసంబంధ మొప్పారు శాఖోపశాఖలుగ పరిణమించినది. మాననీయమగు సాహితీవికాస ముదయించినది మొదలు సమకాలిత చారిత్రమును, అప్పటిప్రజల నిత్యజీవిత పద్ధతులను వర్ణించు, యితిహాసములుకూడ నేర్పడినవి. అందుచేత కళా పరిణామ సోపానములు జక్కగ బరిశీలింపు అవకాశములు, పాశ్చాత్య చరిత్రమున దొరుకుచున్నవి. మానవ మానసము అన్నితావుల నొకేవిధముగ బరిణమించును గాన, సునిశ్చయమగు పాశ్చాత్య చరిత్రార్థముల బరికించి వాని వెలుగున చరిత్రలు లభింపని ప్రాచ్యదేశముల కళాపరిణామ మూహించు తార్కికసాధనము లేర్పరచుకొనవచ్చును.

ఆర్యులు తొలుదొల్త ఆశ్యాఖండపు పశ్చిమోత్తర భూములందు నివసించి, పశుగ్రాస మన్వేషించుచు, మొత్తంబులై పలుమారు పశ్చిమమున కరిగి యూరపులోని వివిధ ప్రాంతములందు నివాస మేర్పరచుకొనిరి. ప్రవాససంచలన తరంగములు B.C.3300 ప్రాంతముల నారంభించినది. ఇందులో జర్మను, ఫ్రెంచి, ఆంగ్లేయ జాతులకు మూలపురుషులగు కెల్టుజాతీయులు మునుమొదలు వెడలి, బాల్టికు సముద్ర ప్రాంతముల నావాస మేర్పరచుకొనిరి. తరువాత ట్యూటోనిక్ జాతివారు, యూరపులోని మధ్యభాగముల నాక్రమించిరి. పిమ్మట రష్యాప్రజల పెద్దలగు స్లవోనిక్కు జాతివారు, కాస్పియను సముద్రమున కుత్తరముగ వలసవిడసిరి అటుపిమ్మట మధ్యధరాసముద్రపు రమణీయభూములలో నివసించిన యవన రోమకజాతు లకుదెంచిరి. ఈజాతులన్నియు ఆర్యకుటుంబమునకుజెంది, ఆశ్యానుండి వేర్వేరు కాలములలో పశ్చిమాభిముఖులై జనినవారలే. ఆకాలమున ఆర్యుల నాగరిక ప్రభావము ఆశ్యాఖండమందుం క్రమవృద్ధి నొందుచుండెను. ఏజాతి యెప్పుడు వెడలిరో అప్పటివరకు, పరిణమించిన ఆర్యనాగరిక సాంప్రదాయములను, విజ్ఞానమును వారలు గొనిపోవుచుండిరి. ఆవల తమ వలసభూములజేరి యచ్చటి శీతోష్ణస్థితిని, వృత్తివ్యాపారములను, దేశపరిస్థితులను, అనుసరించిన ప్రత్యేకనాగరిక వికాసమును పొందుచు, అచ్చటచ్చటి స్థితిగతులకనుకూలమగు శారీరరూప విపర్యయమును కూడ ననుభవించుచు, కాలపరిణామములో కొన్నిటి యూర్యులకెంతయో భిన్నముగ దోచునట్లు మారుచుండిరి. ఆర్యనాగరిక నిలయము

ఆశియాఖండ మయినందున, వీరి విజ్ఞానము కాలక్రమమున నభివృద్ధి నొందినందున, వీరిలోనుండి సుట్టతుదకు చీలి వెళ్ళిన యవనరోమకజాతులు అంతకుముందు వెళ్ళిన కెల్టుస్లెవోనిక్ జాతులకన్న యెక్కువ పరిశత్వమొందిన ఆర్యసంప్రదాయముల గై కొనియుండిరి వీరు నివసించిన భూమధ్యసాగర ప్రాంతములు, అప్పటికి మహోన్నతవైభవ మనుభవించుచు, సకల కళాపరిజ్ఞానమున విపరీతసిద్ధినొందిన యీజిప్టు పారసీక దేశములకు అత్యంతసామీప్యమున నుండెను. అదిగాక వీరునివసించిన భూభాగము దిక్కులి యందమై సుఖప్రదమై, రూప వికాసమునకును, మానస పరిపాకమునకు అనుకూలముగ నుండెను. యూరపులోని నాగరికతరంగిణి, కళాపీఠ విమూలమును యవనభూములయం దంకురించినవి.

B.C. 600 ల సంవత్సరములకు యీజిప్టు, అస్సీరియా, మున్నగు సామ్రాజ్యముల ప్రాభవ మంతరించి, పారశీకుల రాజ్యోన్నతి వెలుగసాగెను. వీరి కళానైపుణ్య మెంచదగినను పరిపాలనరీతులు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమునకు విరోధముగ నుండెను. వీరు B.C. 490 లో యవనపట్టణముల జయింపనమకట్టిరి. యవనులు గ్రీసుదేశములోని యాతెన్సు, స్పార్టా కారింతు మున్నగు పట్టణములందు సర్వస్వతంత్రముగు స్థానిక పరిపాలన మేర్పరచుకొని చక్కని బ్రహ్మచర్యమును సలుపుచు, సుఖజీవన మొనర్చుచుండిరి. కొన్ని యవనపట్టణములు ఆశియాఖండము నంటియుండెను. వీనిలో శిల్పాదికళలు మనుముందు వికసించినవి. యవనవాల్మీకియగు హోమరు మహాకవి B.C. 1000 ప్రాంతముల నీనగరములకును స్పార్టా

నగరమునకునూ, జరిగిన కాంతాపహరణసాపోద్ఘాత సమ రారంభమును వర్ణించి పాశ్చాత్యుల యాదికావ్య మేర్పర చెను. పారశీకులు B.C. 490 లో గ్రీసుదేశపు యవనపట్టణ ములు జయింప దాడివెడలినపుడు ఆపట్టణము లేకమై స్వాతం త్ర్య సంరక్షణార్థము పారశీకుల నెదుర్కొని యోడించిరి. అప్పటినుండి సుమారు 200 సంవత్సరములు యవనదేశము నాగరిక నిలయమై నిరుపమానమగు శిల్పచాతుర్యమును వెల్లగించి, మహాకవుల కాకరమై తత్వజ్ఞుల పుట్టినిల్లయి స్వతం త్రభావోద్దీపితమగు మహోపన్యాసముల గద్యఘోషకు యులికిపడుచు, పాశ్చాత్య నాగరికతకు సకలవిషయములందు మాతృకల కూర్చుచు, జెన్నొందుండెను. యవనపత్తములు స్వాతంత్ర్య మనుభవించిన కాలములో B.C. 432 మొదలు 400 వరకు పెరిక్లీసుఅను మహామహుని శాంతిపాలనములో యవనుల సారస్వత మహోదయము యేర్పడెను. భువన ప్రసిద్ధులైన యీస్కిలసు సోఫాక్లీజు మహాకవులు, ఆరిస్టాటులు ప్లేటో భట్టారకులు, సాక్రటీసు తత్వజ్ఞుడు ఫిడియసు మున్నగు శిల్పకులు యీతని పోష్యవర్గమున జేరి భూలోకమందెచ్చ టనూ యెన్నడును గానరాని కళావైభవము సాహితీసామ్రా జ్యము నేర్పరచి నవనాగరిక బీజముల బాదుగొల్పిరి.

యవనులు పారశీకులజయించి నిండారుజాతీయభావము లతో నుప్పొంగుకాలమున వారి కళావిజృంభణమేర్పడెను. ఆవల యవనపత్తనములు పరస్పరవిరోధమున, B.C. 350 ప్రాంతముల, మాసిడనురాజగు ఫిలిప్పున కాధీనమై యావల నతని కుమారుడగు అలెగ్జాండరుసార్వభౌముని చేపరిపాలింప

బడినవి. అలెగ్జాండరు ప్రాచ్యదిగ్విజయమూహించి పాటలీపుత్రమువరకువచ్చి ప్రాచ్యవిజ్ఞానసాధనముల నశేషముగ యవనసీమలకు గొనిపోయెను. B.C. 160 లో యవనదేశము రోమకుల యాధీనమున చేరినది. రోమకుల రాజ్యసంపాదకప్రభావమునకు లోబడినను తమవిజేతలను నాగరికసారస్వతవైభవముచే మెప్పించుచుండిరి. రోమకుల సర్వజీవనమంతయు యవనులకళాతత్వబోధనమువలన నేర్పడినది.

ఇటలీదేశమునకు B. C. 700ల ప్రాంతముల నొకచిన్నపట్టణముగనుండిన రోమునగరము క్రమముగ నిటలీదేశమంతయు నాక్రమించుకొని B. C. 218 లో అప్పటికిని నిరుపమవణిగ్వైభవమున నలరారు కార్తేజిపట్టనపు మహాసేనాని హానిబాలుని జూడించి స్పెయిను మున్నగు దేశముల నాక్రమించుకొని విజయసంతోషమున దెప్పరిల్లుచుండెను. రోమకులు శిల్పాదిలలిత కళలందు మూకభావమువహించినను, దేశాభిమానము, శీలశౌర్యాదులు, స్వార్థత్యాగము, దయాసత్యాది సద్గుణములు రాజ్యనిర్వహణ సామర్థ్యము చమూనేతృత్వము వైరస్థైర్యములు మున్నగుగుణసమృద్ధిచే క్రమముగ గ్రీజిప్టు మున్నగు భూమధ్యసాగర ప్రాంతముల నెల్ల జయించి యవనులవలన శిల్పాదిలలితకళలభ్యసించి యుత్తరమున నింగ్లాండువరకునూగల యూరపునంతను స్వాధీనపరచుకొనిరి. వీరు జయించిన భూభాగములకు స్థానికపరిపాలనాధికార మొసంగుచు వారి మతస్వాతంత్ర్యమును గౌరవించుచు రోమకవిజ్ఞానమును అప్పటికి అనాగరకమైయున్న యూరపునందు నెలకొల్పి చక్కని కట్టుబాట్లములతో ప్రభుత్వమొనరించుచుండిరి. రోమ

కుల సామ్రాజ్య పరిణామము సీజరుచక్రవర్తి కాలములోను అతనిమేనల్లుడగు అగస్టసుకాలములో నేర్పడినది. అప్పుడే రోమకుల మహోకవులుకూడ నివసించుచుండిరి. రోమకపరిపాలనమందుజేరిన యూదుదేశములో నేసుక్రీస్తుజనియించి నవ్యమత సూత్రముల వ్యాపింపజేసెను. ఇవికాలక్రమమున రోమకచక్రవర్తులచే నంగీకరింపబడినవి. వీరిమతాచార్యులు తమప్రభుత్వములోజేరిన భూభాగమందు క్రైస్తవమతాలయముల నేర్పరచి రోమకపట్టణమందు ప్రధానమఠ మేర్పరచిరి. ఇంతలో రోమకులు విత్తభారమున విషయలంపటులై తొల్లిటి సద్గుణంబుల మరచి మహాపాపముల నొడిగట్టుచు కాలయాపనమొనర్చుచుండిరి. వీరిరాజ్యమతి విస్తీర్ణమగుటచే, రోమునందొకరాజధానిని కాన్‌స్టాంటునోపులలో మరియొకరాజధానిని, యేర్పరచుకొనిరి. అచ్చటకూడ యవనరోమకవిద్యలు విజ్ఞాన సాధనములు బెంపొందుచుండెను. రోమునపట్టణములోని రోమకులు విషయలోలురై నిర్వీర్యులై యుండుతరి A. D. 490 లో నుత్తరపు మోటుజాతులు దాడివచ్చి రోముపట్టణమును గదలించి కొల్లపెట్టి రోమకుల సామ్రాజ్యమంతరింపజేసిరి. ఇట్లు పశ్చిమరోమకుల లౌకికప్రభుత్వ మంతరించినను మతాధిపత్యమింకను రోమునగరమందు సుస్థాపితమై వెలుగొందియుండెను. ఉత్తరదేశముల అనాగరికజాతులు కాలక్రమమున క్రైస్తవమత మవలంబించినకొలది రోమకమఠాధిపుల ప్రాభవమెక్కువగుచుండెను. ఈరీతిగ 16 వ శతాబ్దమువరకు రోమకమఠాధిపుడు యూరపులోని లౌకికమతసాంఘిక జీవనము శాసించుచు నొకవిధముగ యూరపులోని రాజులందరిపై

యధికారిగ నుండెను. కాని రోమకశాదివిజ్ఞానమున కాలవాల ముగనుండు మహోన్నతి తప్పి పోయినది.

A. D. 600 లతో లాటినుభాషయందు స్వతంత్రముగ వ్రాసెడి పెద్దతెలువులు గతించినవి.

A. D. 6 వ శతాబ్దము మొదలు క్రైస్తవ మతసం స్కార మేర్పడిన 16 వ శతాబ్దమువరకు యూరపులో నొక విధమగు మూఢతమిస్రము వ్యాపించి యుండెను. రోము పడి పోయినతరువాత యూరపులోని యనాగరికజాతులు క్రమముగ క్రైస్తవ మతమవలంబించుచు స్పెయిను ఫ్రాన్సు ఆష్ట్రియా ఇంగ్లాండు దేశములందు సుస్థిరసామ్రాజ్యపీఠముల నేర్పరచ యత్నించుచుండెను. ఒక విధమగు నధికారపరంపర చక్రవ ర్తి మొదలు రహితువరకును యేర్పడి లౌకికవిషయములందు భక్తిపూర్వకమగు సేవాచారములు యేర్పడినవి. మతవిష యములందుకూడ నిటులనే సర్వాధికారము రోమకమఠాధి పునియందిమిడి ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును బాధించివైచెను. యూ రపంతయు నల్లకల్లోలముగ నుండిన ఆకాలములో తమ లౌకి కాధికారమును ప్రజలపై బలవత్తరముగ శాసించుకొరకు యూరపులోని చక్రవర్తులు మతాచార్యుల పరమాధికార మును అంగీకరించి వారిపలుకుబడి నుపయోగించుకొనుచుండిరి. ఈ సందర్భము స్వతంత్రభావవికాసమున కెంతయు నాటంకముగ పరిణమించినది? విద్యలన్నియు మతాచార్యుల యాధీనమున నుండి జనసామాన్య మజ్ఞానతమిస్రమున జిక్కియుండెను.

ఇంతలో అరేబియాదేశమున మహమ్మదీయ ప్రబో ధము లుదయించి మూఢుల జయించియైనా, శిక్షించియైనా,

నవ్యమతావలంబకుల గావించి రక్షింపవలయుననెడి యాదేశ మొందుకొని మహమ్మదీయ వీరకేసరులు, మతవ్యాపకము నుద్దేశించి నలుదెసల దిగ్విజయ మారంభించిరి. వీరు యేసుక్రీస్తు జన్మించిన పాలెస్టైను పట్టణమును వశపరచుకొన యత్నించుచుండిరి. భూమధ్య సాగరసామీప్యమున నున్న ఆసియా ఆఫ్రికా ఖండభాగముల నాక్రమించి స్పెయిను దేశమును జయించి యచ్చట తమ ప్రభావమును నిలువబెట్టిరి. వీరి దాడివలన క్రైస్తవమతంబునకు మహోపద్రవ మేర్పడెను. అరబ్బుల సంపర్కమున పాశ్చాత్య దేశముల విజ్ఞాన మొకింత, స్పెయినుమార్గమున యూరపులో ప్రవేశించినది. పాలెస్టైనును, పాశ్చాత్యరోమక రాజధానియగు కాన్‌స్టాంటునోపిలును, వశపరచుకొని క్రైస్తవ మతమును, తుదముట్టింప దుముకుచుండిన తురుష్క చమూతరంగముల నడ్డగించుటకు యూరపులోని రాజులందరు తమ యనుచరుల గూర్చుకొని ప్రాచ్యదేశములందు, మతసంరక్షక సమరారంభముల నుద్యమించిరి. అందుకేర్పడిన రాకపోకలచే ప్రజల ప్రపంచజ్ఞాన మొకింత పెరుగుచుండెను. ఇంతలో యూరపునందచ్చటచ్చట ప్రతిభావిరాజితులగు చక్రవర్తులు కొన్ని విద్యాలయముల నెలకొల్పుచుండిరి. వెనీసుమున్నగు పత్తనములందు నౌకావ్యాపారమేర్పడి పరదేశములకరిగి వింతల జూచివచ్చెడి విజ్ఞాన వివర్ధకమార్గము లేర్పడినవి. యూరపులో మత లౌకికవిషయము లందు సంపూర్ణ శాసనప్రభావ మొప్పియుండి ప్రజాప్రభువుల భక్తిసమర్పణ ధనాదులచే నైశ్వర్యవంతులై వెలుగుచుండి

న, మతాచార్యులు మానవనైజమగు దుర్విషయ దురాశా సంగముల జిక్కుకొని నీతిబాహ్యులై క్రైస్తవాదర్శమును సైపఁజాలని నీచాచారముల దేలుచుండిరి. ఇట్టి మతాచార్యుల పట్ల యూరపులోని ప్రజలకును ప్రభువులకును యేవగింపు గలుగుచుండెను. ఇట్టిస్థితిలో కాంస్టాంటినోపులు తురుష్కులపాలఁబడి యచ్చటి క్రైస్తవ సంస్థాపనలు విద్యాలయములు మంటఁగలసినవి. అచ్చటి మహోపాధ్యాయులు తమచేత జిక్కిన యవనరోమక గ్రంథజాలమును గైకొని యనువగు దేశములకు దరలివచ్చి యచ్చటచ్చట విద్యాలయములేర్పరచి, నిక్కమగు తొంటిచదువుల విరజిమ్ముచుండిరి. వీరి ప్రభావమునను, వర్తకవ్యాపారములవలన ధనవంతులై లలితకళాపోషకవ్రత మవలంబించిన ధనాఢ్యుల ప్రాపకమునను, యూరపులో ప్రాచీనవిద్యల నుద్ధరింపు మహోద్యమ మేర్పడినది. దీనిని రినేసాన్సు అందురు. అంతకుపూర్వము యూరపులోని సమస్తదేశములందు ఆయాజాతుల వీరకథలను దెలుపుచు పల్నాటి వీరచరితము బొబ్బిలిపాట మున్నగు సాతస్వతరూపములను బోలెడి జాతీయవీరసారస్వతము ఆయాజాతుల వాడుకభాషలో రచియింపఁబడుచుండెను. రెనేసాన్సు మొదలు మరల యవనరోమక మహాకవుల కావ్యలక్షణము స్వతంత్ర తత్త్వాన్వేషణము అనుసరించి లక్షణనిబద్ధముగు కావ్యములను గ్రంథములను లాటినుభాషలోను, దేశభాషలందును రచియింప మొదలిడిరి. రినేసెన్సు ప్రభావమున నంకురించిన నవ్యకళావికాస మిటలీదేశమున డాంటీ, పెట్రార్కు, బొకాసియో మహాకవుల క్రొత్త పోకడల

డును, డావిన్సి, రాఫీల్, మైకెలుఆంజిలో మున్నగు శిల్పకుల యపూర్వ చిత్రవిరచనములందును పరిణామ సున్వరూపముల దాల్చి యూరపులోని నవీనకళాదర్శముల నేర్పరచినది. యవన వ్యాఖ్యానములయందు నిజసత్వమున భాసిల్లు క్రైస్తవాదర్శములు భావస్వాతంత్ర్యము, జర్మన్ విద్యాలయములయందు క్రొత్త రుచు లందుకొనుచుండెను. ఇటలీ యూరపునకు కళాదర్శముల నందించుచుండ జర్మనీ, భావ స్వాతంత్రమున కాలవట్టి రోమకమతాచార్యులచే బ్రివర్తింపబడు క్రైస్తవాచారముల దెగటార్చి యేసుక్రీస్తువచించిన నిర్మలసద్బోధనక్రియముల నెలకొల్పు పరిస్థితు లేర్పరచుచుండెను.

ఇంతలో రోమకమతాధిపులు ఆస్ట్రియా జర్మను దేశముల పాలించు రాజులతో వైరసంబంధమున నలిగి వారల బహిష్కరించి యుద్ధముల గుడుపుచుండిరి. తమమతనైతిక జీవనము నీచగతుల భంగపడి ప్రజాగౌరవముగోల్పడుచుండెను.

యెట్టులైనను తమలౌకికమతాధికారముల నిలుపుకొనెడి పట్టుదల రోమకమతాచార్యులను బీడించుచుండెను.

స్పైను పోర్చుగల్ దేశీయులు వెనీసుపట్టణము నౌకా వ్యాపారమున ప్రాచ్యదేశములతో వ్యవహరించి యనుభవించుచుండిన ద్రవ్యలాభమును పంచుకొన యత్నించుచుండెను. వెనీసువర్తకులు భూమధ్యసాగరమును దాటి నేలబాటలో ఆరేబియా పారసీకదేశముల నధిగమించి పారసీకరేవులలో పడవలెక్కి గోవా, కల్లికోట, ప్రోబందరు కరాచీ

మున్నగు రేవులకు సరుకులగొని తెచ్చుచుండిరి. వారు హైం గవ రాజ్యస్థానముల మహోన్నతవిభూతి నరసి వింతలగు భాగ్యగాథలను యూరపులో వ్యాపింపజేసిరి. ప్రాచ్యవ్యాపారమున లాభ మొందెడి యాశ యెల్లరకును పులకరించినవి. నేలబాట తురుష్కుల యాధీనమున దుర్గమమై యుండుకతన హిందూదేశమునకు సాగరమార్గ మన్వేషించు అవసరమేర్పడెను. ఈ ప్రయత్నములో స్పైను నావికులు దారి తప్పి యమెరికాభూముల జేరి యచ్చట విపులైశ్వర్య పూరితమగు వలస రాజ్యముల సంపాదించుకొనిరి. ఆవల వీరలే హిందూ దేశమునకు సాగరమార్గమును కూడ తెలిసికొనిరి. ఇవ్విధమున నధిక సంపన్నులై జెలువొందుచుండిన స్పైను దేశీయులు యూరపునెల్ల జయించి స్వాధీనపరచుకొను మహోద్యమ మారంభించిరి. వీరిరాజగు ఫిలిప్ వార సత్వమున ఫ్రెంచి దేశమునకుకూడ రాజగ నేర్పడెను. రోమకమతాచార్యులం వీని లౌకికబల మపేక్షించిరి. మతాచార్యుల ప్రభావసహాయము ఫిలిప్ ఆశించెను. వీరిరువురి నిరంకుశాధికార ప్రతిష్ఠాపనారంభములు యూరపులోని శాంతిజీవనమునకును భావ స్వాతంత్ర్యమునకును విరోధముగ నాచరించెను.

జర్మనీకుత్తర భాగమున కొన్ని పత్తనములు నౌకా వ్యాపారమున ధనమార్జించి రినై సెన్సు విద్యావ్యాపనముచే విశుద్ధకైస్త్రవాదర్శంబులను గుర్తెరిగి భావస్వాతంత్ర్య మపేక్షించుచుండినవి. ఈపత్తనములు రోమకులకండ్లకు కారము వలె నుండెను. ఫిలిప్ వీనిని జయింప నుద్దేశించు చుండెను. ఇంతలో లూథరుజర్మనీయందు 1520లో రోమకాచారములకు

భిన్నముగ క్రైస్తవమత సంస్కరణోద్యమము ఆరంభించెను.

ఇంగ్లాండు చిరకాలమునుండి ఫ్రెంచిరాజులతో బోరాడి మున్నీటి నడుమనుండెడి ద్వీపమగుటచే తన స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనగలిగెను. కాని ఫ్రెంచివారితోను వారు చేపట్టిన రోమకమతముతోను సంబంధము విడిపించుకొనవలెననెడి కోరిక ఆంగ్లేయులకు పెల్లుబ్బుచుండెను. అష్టమహెన్రీ రాజ్యకాలములో 1545 లో ఉల్సియను పురోహితమంత్రి నత్తముని యాదేశమున నింగ్లాండు రోమకమతమును బహిష్కరించి లూథరు కూర్పరచిన సంస్కరణపద్ధతు లవలంబించెను. హెన్రీ తరువాత కొంతకాలమునకు ఎలిజబెత్తు ఆంగ్లేయుల రాణియై నేర్పొప్ప బాలించుచుండెను. ఈమెకాలములో నింగ్లాండుదేశపు నావికులు భూప్రదక్షిణ మొనర్చుచు నాంగ్లసామ్రాజ్య విస్తరణ సహాదర్శములతో మాతృదేశమందపారమగు కీర్తితో స్వార్థత్యాగ సదాదర్శములతో మెలగుచుండిరి.

స్పైనురాజగు ఫిలిప్పుకాలమున వారిదేశమందు పెద్దమహాకవు లుద్భవించి చిత్రకారులు వింత తెలివుల జితించి వాని యాస్థానమును కళాపీఠముగ నొనర్చిరి. ఫిలిపు జర్మను ఇంగ్లాండు దేశముల మదమడంప సమకట్టి దాడివెడలెను. వీనిదుండగము ఆంగ్లనావికుల శౌర్యోత్సాహమున వమ్మగుంటి నది. అంతటితో స్పైనురాజ్యపు మహోన్నతి యస్తమించి ఇంగ్లాండు ఫ్రెంచిదేశముల వైభవప్రకాశ మేర్పడెను.

యెలిజిబెత్తుకాలములో ఇంగ్లాండునందు విపరీతమగు సారస్వతాభివృద్ధిజరుగుచుండెను. తరువాత ఇంగ్లాండులో

స్వకీయమగు సారస్వతవిన్యాసమున కవకాశములు కొంతతగ్గినవి. ఇప్పట్టున ఫ్రాంసుదేశము పదునాల్గవలూయీ పరిభుత్వములో దిగంతాక్రాంత రాజ్యవైభవ మొప్పుచు, నాట్యాదిసత్కళల యావాసమై, బరగుచుండెను. ఫ్రెంచికవులు వేదాంతులు చిత్రకారులు, విమర్శకులు యూరపునకు కళాదర్శముల గూర్చుచుండిరి. 14 వ లూయీ అనేక దండయాత్రల గావించి రోమకమతాచార్యుల ప్రాపక మనుభవించుచు విచ్చలవిడిగ ధనవ్యయము చేయుచుండెను. వీనియాచారమే తరువాతి వరాసుచక్రవర్తు లనుసరించిరి. కాని యూరపులో జర్మనీ యందు ఫ్రెడరిక్కు, స్వీడనులో 12 వ చార్లెసు మున్నగు రాజులుదయించి ప్రతిఘటించుటచే పరాసుసైన్యములు జయమొంద జాలకుండెను. ఇటివద్ద దులాబాఖర్చు మాత్రము మితిమీరుచుండెను. ఫ్రాంసు దేశములోని ప్రజలు రాజసౌఖ్యములకు వలయు సుంకము లర్పించుకొన జాలకుండిరి. జర్మనీ, యింగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, యిటలీ మున్నగు దేశములలో శాస్త్రజ్ఞులు ప్రకృతి శాస్త్రరహస్యము లారసి రాజకీయమత సాంఘిక సిద్ధాంతములను లోతుగ బరిశీలించి సంఘమర్యాదల బోల్లద్రోయు క్రొత్తసిద్ధాంతముల గావింపుచుండిరి. మతాచార్యుల ప్రవర్తనయు దుస్సహముగ నుండెను. ఇట్టిపరిస్థితులలో ఫ్రెంచిదేశమున పెద్దతిరుగుబాటు జరిగి రాజును తొలగించి 1787 లో ప్రజాస్వామ్యమేర్పరచిరి.

ఇంగ్లాండులో రెండవ చార్లెసుసింహాసన మెక్కినతరువాత కొంతకాలము పరాసునాగరిక లక్షణము లనుసరించి సారస్వత మభివృద్ధి నొందుచుండెను. మరియు యవనరోమక

మహాకవుల కావ్యాదర్శములు లక్షణనిబంధనము లు ఆనీరాజ్ఞ పరిపాల నాంతమువరకు ఇఙ్గ్లాండులో రేగుచుండెను. తరువాత ఆంగ్లేయుల విదేశ రాజ్య సంపాదన ప్రయత్నములు విస్తరించుచు అప్పటికి విపులైశ్వర్య విరాజితులగు ఫ్రెంచివారితో సమర సంఘటన మేర్పడెను. ఆంగ్లేయుల రాజ్యతంత్రము విజయప్రసూనముల దాల్చుటయు పరాసుప్రాభవ మంతరించుటయు భూమండలమున జరుగుచుండెను. మూడవజార్జి పాలించు ఇంగ్లాండునందు మహామేధావులగు వీరులు కవులు వ్యవహర్తలు గుమిగూడి యుండిరి. వీరు పరాసు దేశమందుదయించుచుండిన భావప్రభాతము నందికొనియు కావ్యశాస్త్రిదులందు భావస్వాతంత్ర్య మెక్కువగ నుపయోగించియు స్వదేశాభివృద్ధికై పాటుబడుచుండిరి. మూడవ జార్జికాలములో యింగాండునందు సంపూర్ణమగు సారస్వతవికాస మేర్పడినది అమెరికా వలసరాజ్యము స్వాతంత్ర్యమూనినను ఆంగేయులవిదేశ రాజ్యభారము క్రమముగ విస్తరించుచుండెను.

ఫ్రాంసు లోకప్రజానాయకుడై జగదేకవీరుడై యసమాంతిత ప్రతిభాసమర్థుడై, లోకములోని తెలివంతయు లోకములోని బలమంతయు తనయందే అవతరించినట్లు వెలుగొందిన నెపోలియన్‌చక్రవర్తి కొంతకాలము, పరాసుసామ్రాజ్య మతిశయింపజేసెను. కాని కాలప్రవృత్తులు సకలదేశములందు స్వాతంత్ర్యవాంఛలంకురింపజేయుచుండెను. నెపోలియ నల్పాల్పప్రభావమున చారిత్రపథంబున దేజరిల్లి యందరికలసునై 1814 లో, వాటర్లూరణభూమియందు జర్మను, ఆంగ్లసైన్యములచే నోడింపబడెను.

నెపోలియన్‌పతనాంతరము యూరపులో నవ్యస్వాతంత్రవిలసనము లేర్పడి ప్రతిజాతికిని ప్రత్యేకరాష్ట్రముండెడి కట్టుదిట్టములుగావింపబడెను. 19 వ శతాబ్దమందు యూరపులోని వివిధజాతులవారు తమజాతీయసత్వముల వికసింపజేసుకొనుచు, వర్తకవ్యాపారాదులందు మిక్కిలి భాగ్యవంతులై ప్రకృతిశాస్త్రములను, కళలను, వడశ్రిమలను పలుతెరంగుల విస్తరించుకొనియున్నారు. అంతకుముందు యొకొక్కకాలములో నొకొక్కదేశమందు విజయపరిస్థితుల కనుకూలముగ చక్రవర్తులపోషణప్రాపకములచే లలితకళ లభివృద్ధిఁజెందుచుండెను. కళావనిత లీలాభినయ మొనర్పనోడఁగసాగెను. ఈశతాబ్దపు మొదటిసగములో కావ్యకల్పన మెక్కువజరుగుచుండెను. రెండవసగములో ప్రకృతిశాస్త్రములు తత్త్వపరిశోధము వాసికెక్కినవి. యూరపు సమస్తనాగరికసందర్భములందు అపూర్వమగు నభివృద్ధిఁబొందుచుండెను. ప్రాచీననాగరికనిలయములగు శిధిలముల బరీక్షించి ప్రాచ్యదేశముల చరిత్రలు, కళలు, భాషలు శోధించి ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసభ్యతలకుండు సంబంధములు విచారింపబడినవి.

20 వ శతాబ్దములో జర్మనుయుద్ధ మారంభమైనది. దాని పర్యవసానముగ పాశ్చాత్యదేశముల సుఖశాంతిజీవనము తోట్రువడినది. లోకమాన్యులగు కవి పుంగవులు కానరారు. అయినను నాట్యాదిసమస్తకళలు నవ్యవైఖరుల దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచునేయున్నవి. పాశ్చాత్యులు కావ్యచిత్రాదిసత్కళలందు ప్రాచ్యాదర్శముల నెక్కుడు ప్రవేశపెట్టుచున్నారు.

పైవివరణమువలన యూరపులోని సారస్వతవికాసము B.C. 500–200 యవనసీమలందును, B.C. 200. A.D. 200 రోమకపరిపాలనమందును, 14, 15, 16 శతాబ్దములలో యిటలీయందును, 16, 17 శతాబ్దములలో స్పెయినునందును, 17, 18 లలో ఫ్రాన్సు దేశమందును 16, 17, 18 లలో ఇంగ్లాండునందును ప్రత్యేక వికాసమొందినటుల గాన్పించును. ఆయా దేశముల లౌకికవిజయ మాధారపరచుకొని సామ్రాజ్యవైభవ మనుభవించు వేళలందు, ప్రజలమానసము పొంగు సందర్భములందు ఆయా దేశముల ప్రత్యేకకళా వికాసమేర్పడినది. ప్రాచీనవిద్యా సంప్రదాయము లడుగంటిన వేయి సంవత్సరములలో ఆజాతుల వీరచరిత్ర కావ్యగీతములు అంకురించినవి. మరల విద్యాభివృద్ధితో ప్రాచీన లక్షణనిబంధనలేర్పడుచు వచ్చినవి.

ప్రాచీన కావ్యములందగుపడు లక్షణమర్యాదల నంగీకరించుటయూ, ప్రతిభావంతులగు మహాపురుషు లుదయించి నిబంధనల ద్రెంచి స్వతంత్రించుటయు, గమ్మరనవ్యలక్షణము లేర్పడుటయు,—లౌకిక సాంఘిక జీవనమునందేకాక, సారస్వతవికాసమందున కూడ గాననగు చక్ర నేమిక్రమంబయి యున్నది. స్వాతంత్ర్యము, నిబంధనము, ఈరెండు విరోధశక్తులే మానవచరిత్రవికాసమునకు విశాలకారణములైయున్నవి.

ఆటకైతల పూలసరము

I

యవనరూపకము.

పాశ్చాత్యరూపక కవిత్వము, యవనదేశములలో వసంతోత్సవములందు జరుగుచుండిన నృత్యగీతాదులనుండి యంకురించెనని, చెప్పియున్నాము. హోమరుమహాకవి రచించిన ఇలియెడ్, అడెసీ, అను ఆదికావ్యములలోని సంభాషణ వైఖరులు అభినయోచిత కథాకల్పనము, కొంత వరకు నాటకరచనమునకు పునాదులేర్పరచినవి. హోమరు B.C. 1000 సంవత్సరముల నివసించుచుండెను. యవననాటకముల మొదటి మొలకల మొలిపించిన మూలపురుషుడు.

తీస్పీజు.

B.C. 6 వ శతాబ్దములో యికేరియా యను, గ్రామమున, జనియించెను. ఆయూరిలో ఫలసస్యవనారామముల యధిష్ఠాన దేవతయగు బేకసుని యాలయముండెను. తీస్పీజు దీనియుత్సవముల నడిపించుచు, పాటగాండ్రకు విశ్రాంతి నొసంగుకొరకు పాట వరుసలనడుమ నొక ముఖవేష్టన మమర్చిన హాస్యప్రసం

గ మొదర్చెడి నటుని ప్రవేశ పెట్టవలెను. ఈనటుడు నృత్యమేళ మునకు పాటలందించుచు, వారిని సంబోధించివలుకుచు కథాంశము నడుపుచుండెను. నాందీ ప్రస్తావనము, కథాభాగమున సంభాషణము రచించి తీస్పీజు వీరకథాగీతమునకు రూపకరూపమొసంగెను. నటుని దేవతామంటప మంటియున్న యెత్తగు బల్లమీద ఆడజేసెను మరియు నటవర్గములోని, స్త్రీపురుషులకు గుడ్డతో చేయబడిన వింతమొగముల నమర్చి నాట్యభూమికలతో బ్లిటి హాస్యరూపకములను కల్పించెను. ఈతని రూపకప్రదర్శనములు జనామోదమొందినందున వుత్సవసమయములందే గాక జనవినోదముకొరకు విడివేళలకూడ వీనిని ప్రదర్శించుటకు బండ్లమీదనొక నాట్యసమాజమును వెంటగొని యవనపట్టణముల కరుగుచు, తనరూపకముల ప్రదర్శించుచుండెను.

ఇస్కిలసు. (B.C. 525-456.)

యవనవిషాదనాటకముల యాదిపురుషుడు. యీతడు 70 ధీరగాథల రూపకరూపమున రచియించెను. వీనిలో నేడుమాత్రమే యిప్పుడు లభ్యమగుచున్నవి. ఇందు పారశీకులు; ప్రొమతీయసు బంధింపబడుట, ఆగమేనను గూర్చిన రూపకత్రయము, ఆరెస్టియన్ వంశమును బాధించుచుండిన శాపమును తెలిపెడి రూపకత్రయము ప్రసిద్ధమైయున్నవి. ఇందు ఆగమెనను రూపకత్రయము విషాదనాటక ప్రపంచములో నిస్తుల కళావైభవ మొప్పారు మేటికథయై యున్నది. ఇస్కిలసు యవనపౌరుషము, స్వాతంత్ర్యభావములు మిన్నుముట్టెడి విజయసంతోష సంపద్దశలో రచియించుచుండెను. ఈతను యిద్దరునటులను ప్రవేశపెట్టి వాచకసంభాషణము

ప్రధానాంశముగ నెంచి నృత్యగీతముల భారమును తొలగించెను.

ప్రొమితియసు బంధనమను రూపకవృత్తాంతమిది:— ప్రొమితియసు దేవతా గణములలోని పురుషుడు. భూలోకమున నివసించు మానవులకు సుఖజీవనోపాయముల గల్పించు దయాప్రవృత్తితో దేవలోకమునుండి యగ్నిహోత్రమును దొంగిలి తెచ్చి మనుష్యులకు కళాపరిశ్రమల గరపెను. నాకాధిపుండగు జూయసు (బృహస్పతి) యిందులకలిగి ప్రొమితియసును పట్టి తెప్పించి కాకససుపర్వతముల శిలాశిఖరతలమున నెండ వానల నిండుతాకిడి దాకునట్లు యీతని బంధింపజేసెను. ఇందుకు నియమింపబడిన హెపీస్టను అను యోధుడీ క్రూర కృత్యమున కిష్టపడక మానససంక్షోభ మొందుచుండెను. వీనిమతిత్రిప్పుటకు జూయసు బలోత్సాహముల నెడి యుద్ధవనితల బంపించెను. వీరి ప్రబోధమహిమచే హెపీస్టసుజూయసును ఆదేశమునకు లోబడి ప్రొమితియసును, బంధించి బాధ పెట్టెను.

ఆగమెనను రూపకత్రయములోవిస్తరింపబడినకథాంశమిది:— టూజను యుద్ధసందర్భమున ట్రాయిపట్టణమునకేగి, యాగమెనను ఇంటికితిరిగి వచ్చినపుడు దుశ్శీలయగు నాతని భార్య వానిజంపివైచెను. ఇందుకు ప్రతీకారముగ నాగమెనను తనూజుడామెను, (అతనితల్లిని) ఆమెనుంచుకొనిన వానిని బరిమార్చెను. అంతట యమశక్తులీ మాతృఘాతకుని వెంటదగిలి శిక్షింప నుద్యోగించిరి. ఈతను

పశ్చాత్తప్తుడై తిరిగితిరిగి యాతెన్సునగరమందలి దివ్యస్థానమున పాపవిమోచన మొందెను.

భువనశాసకుడగు పరమేశ్వరుడు కరుణాసముద్రుడనియు, దుష్టులశిక్షించి శిష్టజనంబుల గాచు సమవర్తియనియు ధర్మస్వరూపుడనియు, మతము ఘోషిల్లుచుండ లోకములో నెందరో దురాత్ములు సకలసంపదల వడసి సుఖించుటయు, సదాచారశీలురగు మహనీయులెందరో, వంతలజిక్కి చింతిల్లుటయు సామాన్యముగ జరుగుచుండెడి విషయమే భగవంతుని దయాధర్మతత్వమును యిట్టి విపరీతములతో సమన్వయ పరచనెంచి యీస్కిలసు జంతువు లనుభవించు సుఖదుఃఖములు వాని ప్రాక్తనకర్మ విశేషమున భిన్నరీతుల నడచుచుండుననియు, మానవులేగాక దేవతలుకూడ కర్మబద్ధులై సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచుందురనియు, ప్రారబ్ధ సంస్కార ఫలిత మిహమందు యెట్టిదైనను పరిణామమున ధర్మప్రతిష్ఠాపనమే సదాచారవిజయమే లోకమందగుపడుచున్నదనియు నూహించి తన రూపకరాజము నందీతత్వమును వెల్లడించెను. పూర్వుల పాపపుణ్యములు మానవవంశములలో నిలచి వాని పతనాభ్యుదయములకు హేతువగుచుండుననుభావము కూడ వీని నాటకములలో విస్తరింపబడినది. యిస్కిలసు కల్పించిన రూపకపాత్రములు. ధీరోదాత్తవీరస్వభావ మొప్పెడి మహాపురుషులే. వీనికావ్యకల్పనము చిత్రసౌందర్యమునను, భావపాటవమునను అర్థగాంభీర్యమునను, పొంగిపొరలు చుండును.

సొఫోక్లీజు 495-4 5 B.C.

యవననాటకోత్పత్తిలో ద్వితీయుడుగా నిలచు [illegible] నెన్నఁబడిన

మున జనియించి చక్కగజదివి, నాటకరచనమున కిరువదిమా ర్లు బహిరంగసన్మానములందికొని యీస్కిలసు తరువాత మేటికవియై వెలుగుచుండెను. ఈతను, పెరిక్లీసుభూపాలుని సాంగత్యసంపోషణంబున ముదమొంది సుఖించుచు నూటము ప్పదినాటకములు రచియించెను. వీనిలో ఏడుమాత్రమే నిల చియున్నవి. ఈతడు నాట్యరంగమున నలుగురుపాత్రముల ప్రవేశపెట్టెను. నృత్యమేళమును సంస్కరించి నాటకరంగా లంకారములను దుస్తులను నవ్యరీతుల గల్పించి నాటకప్రద ర్శనముల నెంతయు మనోహరంబుగ నొనర్చెను.

స ఫోక్లీజు రూపసౌందర్యమునకు పేరొందిన యువను లలో నతిరూపుడని చెప్పవచ్చును. గాత్రమాధురి రూపసౌం దర్యముతో దులదూగుచుండెను. 15వ యేట పారశీకుల నోడించిన యువనజాతీయమహోత్సవసంధర్భమున విజయగీత ములు బాడుటకీ సుకుమారసౌందర్యరాసి నియమింపబడెను అప్పటినుండి యీతెను నాట్యప్రదర్శన మందుత్సాహుడై నాటకకవియై లోకఖ్యాతరూపకరత్నంబుల గల్పించి చిరంజీవి యాయెను. వీనికాలములో యువనమానసముల బుటకరిం చుచుండిన యుదారభావము లీతని రూపకములందు వెలుగొం ది యున్నవి. అల్లికపొందికకు సర్వాంగసహకారమునకు భావ వికాసమందును పదప్రయోగమందును, ప్రకటితమాగునిగ్రహ మునకును ఈతని రూపకల్పన మద్వితీయకళాసౌందర్య మొలి కించుచున్నది. నాటకములలో దేవతావ్యవహారముల జాల వరకు తగ్గించెను. మనుష్యుని యహంకారమునను మనోవృ త్తులచేతను, మానవుల యీప్సితార్థములు ఆదర్శములు భిన్నమై

నాటకకథలందు చూపదగిన జీవితావస్థలు పొడమునని యూహించి నాటక కథావిన్యాస మంతయు షేక్స్పియరుమహాకవి వలె మనుష్యుల గుణములననుసరించి పరిణమించునట్లు చిత్రించియున్నాడు. ఇందుచేత యీతనినాటకములు లోకానుభవమునకు సమీపముగనుండి సుబోధకముగను నీతిదాయకముగను మనోరంజకముగను వున్నవి. ఇస్కిలసు యవనుల మూఢవిశ్వాసములను మరువజాలకుండెను. యూరిపిడీసు ప్రత్యక్షానుభవమునే విశ్వసించి తన నాటకములలో దైవప్రభావమున కెట్టి గౌరవ మేర్పరచియుండలేదు. సాఫోక్లీజు వీరిరువురి మధ్యమార్గమును అవలంబించి మానవసంకల్పముల శాసించు యీశ్వరసంకల్పములుగలవనియు, మానవప్రయత్నములు ప్రకృతిలోని సనాతనధర్మముల కొంగి ఫలించుననియు, సద్వర్తనము, ఆత్మనిగ్రహము, మనోనిశ్చయము, జయకారణములగుననియు తన నాటకకథలందు నిరూపించి యున్నాడు.

ఈతని నాటకములలో అజాక్సు, యీడిపసు, యాంటిగోను, ప్రధానమైయున్నవి. అందు యీడిపసు యవనమహానాటకములో నెల్ల రసభావసమగ్రసౌందర్యమునకును, కల్పనచాతుర్యమునను వాసికెక్కినది. ఈ నాటకము యిప్పటికినీ ప్రదర్శనానుకూలముగ నున్నది. ఇది యీడిపసు, టిరానస నియు, యీడిపసుకలోనియసనియు, రెండుభాగములుగ నున్నది.

తీబ్సునగరము నేలుచుండిన లయసు అను రాజునకు యీడిపసుఅను పుత్రుడుదయించెను. ఒక జోశ్యుడు వచ్చి

యీతనిచేత నారాజు మరణించునని చెప్పినందున లయను స్వప్రాణసంరక్షణార్థము కొమరునిజంపనెంచి కాలుచేతులకత్తితో బొడిచినిర్జనగతలంబున జావవిడచెను. అపర్వతపరిసరంబులపశువులగాచు గొల్లలాముద్దుబిడ్డనిజూచి గొనిపోయి కారిస్తురాజ్యపాలకుడగు పాలిబస్సునకు అర్పించిరి. ఈరాజుఅనపత్యుడగుటనీబాలుని స్వకీయదత్తపుత్రునిగ భావించి సాకుచుండెను. ఇచ్చటకూడ నొకజోశ్యుడగుదెంచి యీబాలుడు పితృఘాతకుడగునని చెప్పిపోయెను. విధివశంబున గొంతకాలమునకు యీడిపసు తన కన్నతండ్రి లయనును ఆకస్మికముగ మార్గమునట తటస్థించెను. తనతండ్రియను సంగతి యీతనెరుగడు. వీరికయ్యమున లయసు పరాజయమొంది నిహతుడాయెను.

ఈకాలమున నొకదుష్టదేవత తీబ్సునగరమునకు వచ్చి తానడిగిన దుష్కరసమస్యల విప్పిజెప్పజాలని పౌరులనెల్ల బాధించి పీడించుచుండెను. తీబేయులెంతయు వెరగంది తమదేశమును దుష్టపిశాచపీడనమునుండి తప్పించి రక్షించు వీరపురుషునకు రాజ్యాధికారమొసంగుటయేకాక అయను రాజ్యమహిషిని ఇచ్చి పరిణయించెదమనికూడ నలుదెసల చాటించిరి. ఈడిపసు యీవృత్తాంతమును విని తీబ్సుపురమునకేగి యాదుష్టపిశాచమును వాగ్వాదమున నోడింప నిశ్చయించి నిలచెను. "మూడునాళ్లు రెండుపాదాలుగల జంతువేది? పాదాలెక్కువైనకొలది బలహీనమగుచుండు యీజంతువు పేరేమి?" యని దుష్టపిశాచ మీడిపసును అడిగెను.

"అది మనుష్యుడ" ని యీడిపసు ప్రత్యుత్తరమొసంగ నీతని బుద్ధివైశద్యమున కచ్చెరువంది యాడిక్కిలి పిశాచ మాత్మ హత్య గావించుకొనెను. తీబ్సునగరము, నీవిధముగ రక్షించి ప్రజాగౌరవము పొంది సింహాసనమెక్కి తనపుట్టుక తెరవెరుంగని లోపమున లాయసుపత్నియు తనతల్లియు నగు రాజ్యమహిషిని జేపట్టి ఆమెతో సంసారసుఖ మనుభవించి, పెక్కుబిడ్డల గనెను. ఇట్టిసమయములో తీబ్సురాజ్యమున సాంక్రామిక వ్యాధులొడమి జనులందరు మడయుచుండిరి. ఈకష్టమెందుకు కలిగెనో విచారింప లాయసును చంపిన పాపియెవరో తెలియు నంత వరకు దేశమందు శాంతి కలుగనేరదని యొక విజ్ఞుడాదేశించెను. ఈడిపసు విచారింపగ కాలక్రమమున తానే లయసును చంపిన పితృఘాతకుడని తెలిసుకొనెను. ఈఘోర వృత్తాంతమెరింగి రాజ్యమహిషి ప్రాణాంత మొందించుకొనెను. ఈడిపసు తానజ్ఞానముగ నొడిగట్టుకొనిన ఘోరపాపములకు జింతిల్లుచు పితృఘాతుక, మాతృసంగమన మహాపాపములకు ప్రాయశ్చిత్తముగ కనుదోయి నులిమికొని గ్రుడ్డియై, జింతిల్లుచుండెను. ఈడిపసు కలోనియసు అటలో ఈడిపసు యాతెన్సనగర సమీపోద్యానమందు తన ముద్దుకూతురు యాంటీగాన్ నుపచరించుచుండ మరణవిభూతిబొంది తన దైహిక మానసకష్టములనుండి గడతేరిన వృత్తాంతము నివేదింపబడియున్నది. ఈ నాటకమందలి పాటలు మిక్కిలి మనోహరముగను భావపూరితముగను వున్నవి. ఈడిపసు టిరానసులో యీవీరుని విజయము రాజ్యాభిషేకము పత్నీసమాలంబనము మున్నగు సంపత్సం

తోష సుఖజీవనములో తానొనర్చిన యజ్ఞానకృతమును తెలిసి కొనెడి మహావిషాద సందర్భము విస్తరింపబడి యున్నది. నవీనకవులలో కార్నెల్లీ, డ్రైడను, వాల్టేరు, యీగాథ నువ యోగించి కొన్ని నాటకముల రచించియున్నారు.

యూరిపిడీజ్ 480-405 B.C.

యవనమహానాటకరచయితలలో (ట్రాజికురూపక ములు) చివరవాడు. ఈతను సలామిన్సునగరమున జనియించి, అనెక్సాగరసువద్ద శాస్త్రాధ్యయన మొనర్చి సాక్రటీసు మున్నగు తత్వజ్ఞుల చెలిమివడసి, 75 ట్రాజెడీలను రచించెను. అందు 18 మిగిలియున్నవి. వీనిలో నైతికసమస్యల చర్చించు నుద్దే శ్యమగుపడుచున్నది. అందుచేత ఆకాలపు రసజ్ఞులీతనికృతు లందు, అస్పష్టత, పుష్టిహీనత ఎల్లరెరింగిన మిట్టవేదాంతముల నిరంతర నీరసోదాహరణము మున్నగు దోషముల నెంచుచుం డిరి. గాథాకల్పనమందును, రసభావ పోషణములందును, ఇస్కిలసు, సాఫాక్లీజుల కావ్యసిద్ధి వీనికేర్పడలేదు. కాని యీతని రూపకగీతములు మిక్కిలి మనోహరములై జన సామాన్యమున ప్రౌఢి యాదరింపబడుచుండెను. ఈతనినాట కములలో ఆల్సెస్టిసు, మీడియా, అంద్రోమిక మున్నగునవి పేరొందియున్నవి.

ఆరిస్టాఫనీసు 448—౪80 B.C.

కామికురూపకములను రచించుటలో జగమున నద్వితీయ చాతుర్యమొందిన హాసమహాకవి. భావకవి త్వమందు ప్రపంచములోని పెద్దపేరులలో నొకడు. భర్తృహరి వలె మిక్కిలి గౌరవించదగిన సర్వజనామోదకరమగు నీతి

బోధక, పద్యావళుల రచించుచుండెను. యవనుల ప్రాచీన పరిహాసన రూపకములను ఈతని కల్పనలు దాహరించు చున్నవి. పారశీక సమరము నాటి ప్రాచీన యవనాచారములీతని యాదర్శములై యుండెను. ప్రజా స్వామ్య మర్యాదలీతనికి రుచింపలేదు. మతనైతిక విశ్వాస ములను తార్కిక వాదములతో ఖండించు విమర్శక పద్ధతులీతనికి విపరీతముగ దోచుచుండెను. యోధులు, మబ్బులు, కంది రీగలు మున్నగు మొదటిరచనలయందు సమకాలిక పూరుషు లనిందించు వ్యక్తివిమర్శక హాస్యప్రసంగములు మితిమీరి యున్నవి. సాక్రటీసును ప్రత్యేక విరోధభావములతో బరి హాసించుచుండెను. తరువాతి పురుగులు, కప్పలు మున్నగు ప్రహసనములందు, వ్యక్తిపరిహాసము తగ్గి ధర్మములను, ఆచారములను, విమర్శించుపద్ధతు లేర్పరచెను. నృత్తమేళము ధరియించిన యుడుపులబట్టి యీతని కామెడీల పేరు లేర్పడి నవి.

కథాకల్పన మందితడు చతురుడు కాడు. ఆకాలపు సాంఘికజీవనాంశములు, వ్యక్తిసందర్భములు మనకు తెలియవు గాన వీనిదెబ్బల చురుకుపోటుల గ్రహింపజాలము. కానిహాస్య రసోద్దీపనమందును, నవ్వులొలికెడి కథపట్లుగల్పించుటందును వీనిప్రజ్ఞావిశేషమెంతయు, భాసిల్లుచున్నది. వీని పరిహాసన ములలో ప్లూటసు, విందులు మున్నగు తొమ్మిది నిలచి యున్నవి.

మాసిడోను రాజులు యవన సామ్రాజ్య భారమును వహించినకాలములో మినాండరు అను హాసకుడు నవ్యప్రహ

ననరీతులను వికసింపజేసెను. కాని యీతనికల్పనలంతరించి రోమకకవుల యనుకరణములందు వీనిస్వరూప మగుపడు చున్నది.

యవనుల నాట్యకళాభివృద్ధి, ఆజాతియందు భక్తి జ్ఞానములు, దేశారాధనపరితములు స్వాతంత్ర్య విజయాదర్శ ములు మిక్కుటముగ వెలుగుచుండి, భావవికాస మద్భుత నవ్యకాంతుల దేజరిల్లుచుండిన కాలములో నేర్పడినది. ఇస్కి లసు నాటకములలో మతాభిమాన గాంభీర్యభావములు పొం గుచున్నవి. సాఫోక్లీజు రూపకములందుదార మానవసౌహా ర్ద్రము తడియూరుచున్నది. యూరిపిడీజు విశాలానుకంప ముద యింపజేసి మహానాటకముల కుచితమగు కరుణారసము నిధి ప్రభావము భావసంక్షోభము మున్నగు ట్రాజిడీలక్షణముల విస్తరించెను. వీరిమార్గమవలంబించి రచించిన సెనీకాయను రోమకకవి నవీనపాశ్చాత్య భావరూపకముల కాదుగొలిపిన మార్గదర్శియైయున్నాడు. యవనులరంగాలంకార నైపుణ్యము యిప్పటికిని యాశ్చర్యదాయకమై యున్నది. వినువీధినుండి దేవతావిమానములు భూమిపై వ్రాలునట్లును, దేవభూతగణం బుల దివ్యమహిమలు రూపవిపర్యయములు గోచరించునట్లును ప్రకృతిలోని రమణీయవననదీ శైలరంగములు కన్నులగట్టి నట్లు నాట్యరంగమున బ్రదర్శింపబడు వింతలన్నియు యవ నులు జూపనేరిరి. నటులు ఆనాటి మహాసభలలో ప్రేక్షకు లందరు వినునట్లు నోటిలో స్వరవర్ధినీ యంత్రములదాల్చి పలు కుచుండిరి. యవననాటకముల కథాసందర్భములు కాలప్రి దేశనీమముల బాటించి యల్లబడెను. సభాస్థలము పెద్దదగు

టచే వాచిక ముపన్యాసధోరణి నుచ్చరింపబడుచుండెను. అందుచేత నటులు స్వగతములను అన్యోక్తులను తమ మానస సంక్షోభ తరంగములను వెల్లడించు సూచనలను చేయుచుండిరి. ఈనాటి నాట్య సమాజాంగణములు చిన్నవగుటచే నటుడు తన మానసమం దుదయించు పిల్లగాలపుల సమాజమునకు శ్రుతికాకు భేదమమరిన వాచికముతో దెలుపగలిగి యున్నాడు. యవన పరిషత్తులందిట్టి వాచిక మనాచరణీయముగ నుండెను. కథాసందర్భములు యవనదేశీయు లెల్లరెరింగిన పురాణేతిహాస వృత్తాంతము లగుటచే వాచికసహాయమున సామాజికులు కథాక్రమమునవలీలగ దెలుసుకొనుచుండిరి.

యవన పత్తనములలోని గృహమేధులందరు నాటక ప్రదర్శనమున కుచితముగ పోవుచుండిరి. నాటక కవులు, నటులు, శిల్పకులు, రాజ్యాధిపులనుండి పోషింపబడుచుండిరి. రూపక పారితోష్యమును బహిరంగమగు పోటీపరీక్షలలో నిర్ణయించుచుండిరి. ఇందులకు జనబాహుళ్య మెన్నుకొనిన రసిక పరీక్షాధికారులు కళావిమర్శకులు సభాధ్యక్షులై మంచిచెడ్డల నిర్ణయించుచుండిరి. మానిత సత్కవు లనేకరీతుల గౌరవింపబడిరి. కథాసందర్భ మతికి యుండిన రూపకత్రయమును కవులు పరీక్షార్థ మర్పించుచుండిరి. నాటక పరీక్షా సమయములందు ప్రజ లత్యంతోత్సాహ సంచలితులై దేవతోత్సవములం దగుపడెడి, వినమ్ర గౌరవాదరణములను, కుస్తీపట్టులందగుపడెడి యుత్సాహమును ప్రకటించుచుండిరి. యవన రాజ్యములలోని ప్రజలందరు కావ్యశిల్పాదుల మంచిచెడ్డ లెరుంగు కళాసంస్కార మొప్పుచుండిరి. ఈకాలములో భా

గ్యవంతులు పనిలేని విటయువజనంబులు విద్యావాసనల చవి చూడని పాటకప్రజనులు విహారవిశ్రాంతు లపేక్షించి నాటక సభల కేగుచు, ప్రదర్శన కాలమందుకూడ తమ వలపుతలపు లనే, నిత్య వ్యవహారములనే మాచ్చటించుకొనుచు నాట్యకళా రహస్యముల గుర్తించు, శ్రద్ధాభక్తు లేర్పడని, యుదాసీన సమాజమును గూర్చుచున్నారు. యవనసమాజములు రూప కాభినయ సందర్భములను మిక్కిలి యాదరణతో, అభిమాన ముతో గురుర్పాటుతో గారవించి, నాట్యకళా రహస్యముల దెలుసుకొనుచుండిరి. యవనులిట్టి యలౌకిక, కళాభిమాను లగుటచేతనే వీరి లలితకళాప్రసూనము లత్యంత రామణీయక ములై నిరుపమచాతురీ విరాజితములై నిస్తుల సౌందర్యమున శోభిల్లుచున్నవి.

యవనరూపకకవులు పరీక్షార్థము నూవక్రతయు మర్పిం చుచుండిరి. పరీక్షలు దేవతోత్సవ సమయములందు జరుగు చుండెను. హిందూదేశమున కూడ ప్రాచీననాటక ప్రదర్శ న మహోత్సవ సమయములందె జరిగెనను నిదర్శనము లున్నవి. మరియు కాళిదాస మహాకవి మూడు నాటకముల రచించి యున్నాడు. అందు రెండు భారతసంభవమునకు సంబంధించి యున్నవి. భవభూతి రచించిన రూపకత్రయములో రెండు శ్రీరాముని లౌకిక సమరవిజయమును ఆధ్యాత్మిక విజయమును దెలుపుచున్నవి. శ్రీహర్షుడు రత్నావళి నాగానందము ప్రియ దర్శిక రచించియున్నాడు. వీరు మూడేసి నాటకములను వ్రాయుట నాయికానాయకుల స్వభావములను ప్రణయ పరి ణామ లక్షణములను వేర్పరచి విస్తరించి చూపుటకా? లేక

యవన సీమలందువలె మనదేశములో కూడ నాటకపరీక్షలు జరిగినవా? కాని భాసుడు కాళిదాసునకు పూర్వముండి అనేక నాటకములు వ్రాసినాడు. తరువాత సూద్రకుడు, విశాఖ దత్తుడు, విష్ణుగుప్తుడు, మురారి, జయదేవుడ, ఒకొ్కకటి వ్రాసినారు. కాళిదాసు యవనాచార మనుసరించి రూపక త్రయము రచించెనని నమ్మవచ్చును.

II

రోమకరూపకములు.

చాలవరకు యవననాటకముల అనుకరణములే, కాని, నవీనపాశ్చాత్యరూపక వికాసమునకు రోమకకల్పనలు పునాదులైనవి. యవనసీమలు రోమకుల యాధీనమున జేరి, B.C.168 తమ సాహితీకల్పనలచే విజేతల మెప్పించులోపల నిటలీదేశము లోని కంపానియా మండలమందు పల్లెటినటులొక విధమగు ప్రహసనము లాడుచుండిరి. ఆటిలాంకామెడీ అనబడు ఈప్రాకృత ప్రహసనంబులు ఇటలీదేశమందు స్వతంత్రముగ నేర్పడిన రూపకవిశేషములు B.C. 210 లో కంపానియామండలము రోమకరాజ్యమున సంక్రమించెను. తదాది, ఆటిల్లా ప్రహసనములు రోమునగరమందు ప్రదర్శింపబడుచుండెను. ఆకాలములో, రోమకుల జయధ్వజములు విదేశరణభూముల నలంకరించుచుండెను. ఇట్టి సామ్రాజ్య వైభవానుభవకాలమందు రోమకకవులు సారస్వతారంభముల మొదలిడిరి. వీరు ఆటిలా

పరిహాసనములను బెంచి, లోకవిఖ్యాతమగు హాస్యరూపకముల గల్పించిరి. అట్టిల్లా హాస్యనాటకముల కథాకల్పనము, పాత్రపోషణము, మిక్కిలి చమత్కారయుగ రసవంతముగ నుండి యూరపులోని నలుదెసల జనామోదమొంది గారవింపబడుచుండెను. వీనిలో విదూషకునిబోలు తిండిపోతుగాడు, కొరివ్వారు వికారస్వరూపి యొకడు, తెలివితక్కువ పల్లెటిమొద్దు యొకడు, పలువన్నియల బొంకనేర్చిన పోకిరీయువకుడొకడు సామాన్యపాత్రలుగ నరుదెంచుచుండిరి.

ఆంద్రోనికసు అను రోమకకవి యవనరీతులలో నాటకములను, ప్రహసనములను, లాటిన్ భాషయందు రచించెను. మరికొందరుకవులు యవనరూపకములను తమ భాషలోనికి సంతరించుచుండిరి. కాని రోమకరూపకకవులలో మిగుల ప్రసిద్ధినొందిన

ప్లాటసు (254-184 B.C.)

ప్లాటసు యవనరూపకముల ననుకరించి వ్రాసియు, తనకాలములో రోమకసంఘమందుండిన యాచారమర్యాదలను పాత్రములను కథాంశముగ గైకొని నేర్పొప్ప రచియించుచుండెను. వీనిరూపకములందు హాస్యరసముప్పొంగిపొరలుచుండును. కథాకల్పన మిక్కిలిచమత్కారముగ నుండును. ప్రహసనరచయితలలో ఆరసిపెనుపేరు, గణించియున్నాడు. ఈతనునిక్కముగ నగస్టసు చక్రవర్తి కాలములో వెలువడిన రోమకజాతీయ సారస్వతరీతులను మొదలిడలేదు. దీని పునాదులు యిన్నియస్సు అను కవిపుంగవుడు, ప్లాటసు తరువాత కొంతకాలమున కేర్పరచెను. కాని యవనమాతృకల ననుసరించిన

వాడయ్యెను, ప్లాటసు నిజప్రతిభా ప్రభావమున, తరువాతి హాస్యరూపక రచనమునకు మార్గదర్శియై మూలపురుషుడై వెలుగొందియున్నాడు. ఈతని కాప్టీవ్సు (బంధితులు) అను రూపకము నాటకప్రపంచములోని మహోత్తమనాటకమని కొందరభిప్రాయ పడుచున్నారు. వాగుడు సిపాయి, కవల బిడ్డలు, ఆలేరియా, దయ్యము, బేడకాను, మున్నగు రచన లిప్పటికిని సుప్రసిద్ధములై నిలచియున్నవి. జాన్సను, షేక్సుపియరు, మాల్యేరు, డ్రయిడను మున్నగు నాటకకవులీతని కథాసందర్భములను. పాత్రస్వభావములను సేకరించి తమ కల్పనలందు కొంచెము మార్పుతో చేర్చియున్నారు ఈతని నాటకములందు మానవస్వభావ పరిజ్ఞాన మెక్కుడు గోచరించును. సంభాషణము, కారముగ, దీంద్రించుచు అందముగ నుండును.

టెరె (టెరెన్సు 185-159 B.C.) ; **టెరె**

ఈతను యవననాటకముల సంతరించుచు రూపకరచన మారంభించెను. వీనిశైలియు భావములు రచనానైపుణ్యము పాత్రపోషణము, ప్లాటసురచనలను మించి యుండును, కాని హాస్యరసమం దాతనికి జంకిపోవును. నాటకచరిత్రిలో నీతని ప్రభావము ఎంచదగియున్నది.

ఈతనిపాత్రలు ప్రత్యేకవ్యక్తుల వెక్కిరింపులు కాక లోకసామాన్యమందగుపడు హాస్యసందర్భముల దెలుపు జాతి మూర్తులై యున్నవి. (Types) ఇతని హాసనము కరుణానుకంపమున సాధుసద్భావములతో లలితమర్యాదల నంటి జగత్కళ్యాణ మపేక్షించెడి, సత్వరసముతో, జరించుచుండును

యవనకవి మినాండరుని పోకడల గొన్నిటి స్వీకరించినను స్వకీయకల్పనశక్తియే వీని ప్రహాసనముల రంజింపజేయుచున్నది. ఇతని నాటకములలో యాండ్రియా, హెస్సరా, కొజ్జా ఆత్మఘాతకుడు సోదరులు మన్నగునవి, లభ్యమగుచున్నవి.

సెనీకా (4 B. C.—65-A.D.)

స్పెయినుదేశీయుడు. లాటినుభాషనభ్యసించి పెక్కుగ్రంధముల రచించిన మతిమంతుడు. ఈతను యూరిపిడీసు త్రొక్కిన దారిలో కొన్ని లాటినునాటకములను రచించి తరువాతిరచనల కెంతయు నుపయోగమొనర్చెను. తరువాతి పెద్దకవులనేకులీతని పాత్రముల నాశ్రయించిమేలొందిరి.

క్రైస్తవశకారంభమున రోమసామ్రాజ్యము ప్రజాస్వామికప్రభుత్వమునుండి తొలగ క్రమముగ సర్వాధికారులగు చక్రవర్తుల యేలికలో నొదిగియుండెను. ధనికులు భూస్వాములు విషయలోలురై డాంబికజీవన మభిలషించుచుండిరి. జనసామాన్యము చపలచిత్తులై విషయవ్యాసంగమున దూలిపోలుచు విహారవినోదార్థము నాట్యసభల కేగుచుండిరి. నాట్యసభలపరిమితియు పెల్లుబ్బి వాచికాభినయము నిరుపయోగమగుచుండెను. అందుచే రోమకచక్రవర్తులకాలమందు మూకాభినయవైఖరులు, ఆంగికసంచలనమున భావప్రకటన మొనర్చుడిరీతులు వికసించి, రూపకరచనమందలి వాచకము, అడుగంటుచుండెను.

III

మధ్యకాలము.

సెనీకా గతించినదాది పదియవ శతాబ్దమువరకు యూరపులో స్మరియింపదగిన నాటకరచన మేర్పడలేదు. 10వ శతాబ్దమున జర్మనీదేశమందు హ్రోస్విత యను విరాగిణి రోమకరీతు లనుకరించి తనదేశభాషలో కొన్ని రూపకముల రచించెను. వీనియందు మతాభిమాన మెక్కువ నిండి యున్నను, చక్కని రసావస్థలు, యుదారభావములు, సొంపగు కవిత్వము, చేరియందగించుచున్నవి. రోమక క్రైస్తవుల మతాచారములు నాట్యకళ కనుకూలింపనం దున నాటకరచన మడుగంటి చిక్కిపోయినది. తొల్లిటి రోమక మతాచార్యులు సన్యాసులై, యింద్రియనిగ్రహమే పరసాధన ముగ నెంచి నాట్యాది లలితకళలందు ఉదాసీనముగ వర్తిం చిరి. కాని యూరపునందు, నవీనరాజ్యము లేర్పడి ప్రజలు క్రైస్తవమత మవలంబించి శాంతిసుఖముల వడసి, జీవించు కాల మేతెంచినపుడు, యూరపులో క్రైస్తవాలయములు మొత్తంబులై వెలసి ప్రభుసన్మానమున ప్రజాసమర్పణంబున విభవోపేతులై దనరారుచుండెను. మతాచార్యుల యాధీన మున మితిలేని ధనరాసులు మూల్గుచుండెను. దీనిని లలిత కళాపోషణ కుపయోగింప మొదలిడిరి. మతవ్యాపకముకొర కు జనసామాన్యమునకు క్రైస్తవ జీవితాంశములందు వుత్సా హామొదవించుటకొరకు మతాచార్యులు రూపకప్రదర్శనము లారంభించిరి. వీనినిచూచి జనసామాన్యము నాటకములాడ నారంభించెను. మరియు కొన్ని ప్రహసనములకూడ నాడు.

చుండిరి. వీరి కల్పనలందు, పాత్రపోషణము లోవభూయిష్టమై సంధి నియమములు నిరాకరింపబడి యుండెను. మతాచార్యుల ప్రాపకమున నేర్పడిన మొరాలటీ, మిస్టరీ, మిరకిలు, రూపకములందు, జగన్నాధుని వేషము, క్రీస్తువేషము, సైతాను, బైబులుకధల స్త్రీపురుష పాత్రములు విధిగా వచ్చుచుండెను. ఈనాటకములు ఫ్రెంచి దేశమున తలయెత్తి క్రమముగ యూరపంతట నల్లికొనినవి. కొంతకాలమునకు వీనిలో హాస్యాదిలౌకిక ప్రసంగములు మిక్కుటమై మతబోధ తగ్గువడెను. దేశమందు సంచరించుచు, ప్రదర్శించెడి జనవినోదులు పయిల్ మూనులు మున్నగు యాచక నివహంబులీ యాటల నాడదొడగిరి. ఇంతలో యిటలీదేశపుఆటిల్లా హాస్యరూపకములు యూరపునందు వ్యాపించి ప్రజారంజకములై వీని లక్ష్యమున ననేక హాస్యనాటకములు, రచింపబడెను. ఈ ప్రహసనముల లోని పాత్రలు కథాసందర్భ మవలోకించి అప్పటప్పుడు తామే యల్లుకొనిన వాచకముల నుడువుచుండిరి. అనగా నటునకు సందర్భోచితమగు వాచకము తనకు తా గల్పించుకొని వచించెడి స్వాతంత్ర్యముండెను. అథవా నిర్ణితవాచకమును, కొంతవర్జించి, దానిని నటుడిచ్చవొప్పున మార్చుకొను అవకాశముండెను. వీరు ప్రాచీన యవనరోమక రూపములందలి కొన్నిపట్లను తమ వాచకములో జేర్చుకొనుచుండిరి. 16 వ శతాబ్దమునకు యిట్టి సంచారసమాజములు యూరపులోని రాజసభలందు, తమ తెలివి తేటలజూపి యీనాము లందికొనెడి మర్యాదలేర్పడినవి. 1590 లో గెలోసిహాస్యమేళము యిటలీనుండి పరాసు రాజ్య

స్థానమునకు వచ్చి ప్రభుసన్నిధిలో తమ యాటమెరుగుల వెల్ల డించిరి. వీరి యాదర్శమున ఫ్రెంచిదేశములో స్వతంత్ర నాట్యోద్యమ మేర్పడెను. షేక్సుపియరు మహాకవి ఎస్ట్రిదేండ్ల బాలుడై యుండినపుడు 1573 లో మార్టినెల్లీ సమాజమును యిటలీహాసకులు ఆంగ్లదేశమునకేగి తమ నటకౌశలము జూపు కొనిరి. షేక్సుపియరు వీరి ప్రదర్శనముల జూచెనని నిక్క ముగ చెప్పజాలము. కాని వీరియాటలలో చేర్పబడిన గాథ లుకొన్ని రోమకమహాకవి ప్లాటసు కల్పనలనుండి సంగ్రహింప బడినవి, ఇంగ్లాండులో నిలచి షేక్సుపియరునకు కొన్ని సందర్భ ముల నందించెను.

IV

నవీననాట్యకవితారంభము.

16, 17 శతాబ్దములందు యూరపులో నాట్యకళ ప్రజాసమాజముల చేవశమున జిక్కి జనబాహుళ్యమునకు రుచించు క్రొత్తమొగ్గల దొడగుచుండెను. విద్యాలయము లందు ప్రాచీనయవనరోమక నాటకములు విద్యార్థులచే ప్రద ర్శింపబడుచుండెను ఇటలీలో నోధాసిస్కా (1502) యవన మహానాటకముల నభినయించుచుండెను. ఈతడు కొంతస్వతం త్రించి వానలో కొన్నిమార్పుల గావించి స్థలకాలనియముల నిరాకరింప దొడిగెను. ఇటులనే ఇంగ్లాండు, ఫ్రాంసు, జర్మనీ, దేశములందు విద్యార్థులు ప్రాచీననాటకముల ప్రదర్శించుచు జనసామాన్యము, మతప్రచారక రూపకములనుండి, ఇటలీ దేశపు ఆటెల్లా కామిడీనుండియు, బరిణమించిన హాస్యరూపక ముల ప్రదర్శించుచుండిరి. కొన్ని ప్రాచీననాటకములు దేశ

భాషలలో సంతరింపబడెను. 1551 లో ప్లాటసు రచించిన రూపకమొకదాని నాధారపరుచుకొని నికోలసుయుడల్ అను ఆంగ్లేయుడు ఆంగ్లభాషలోని తొల్లిటి జాతీయ ప్రహసనము రచించెను.

దీనిపేరు (Ralph Roister Doister) తరువాత 1562 లో నార్టను బల్ హార్ట్సు అను జంటకవులు శెనీకామాత్రుకల ననుసరించి గార్బోడక్కు అను తొల్లిటి యాంగ్ల విషాదనాటకమును రచించిరి. ఈ రెండు క్రొత్తనాటకములతో నింగ్లాండునందు నవ్యనాటక శకమారంభమైనది. యవనదేశమందు తొల్లిటి మోటనాటకము లెంత త్వరితముగ వికసించి రూపక సుస్వరూపముల బరిణమించెనో అట్టి జాతీయవిజయ సంతోషమే యెలిజబత్తు పాలితమగు నాంగ్లదేశమున కేర్పడ, 1562 లో మొలచిన గభీరనాటక కవిత్వము 1588 లోపల సంపూర్ణ కళావికాసమొంది పలుతెరంగుల విప్పారెను.

క్రిష్టఫర్ మార్లో (1564-93 A. D.)

1588 లో ఆంగ్లమహాకవి మార్లోయను నాతడు తైమూరు మహావీరుని విజయచరిత్ర మితివృత్తముగ గైకొని టాంబురిలేను అను మహానాటకము రచియించెను. షేక్సుపియరు మహాకవి యవలంబించి, పోషించి, సకల రసభావవాహక సామర్థ్య మేపార వికసింపజేసిన రూపకకావ్య పద్ధతులన్నియు మార్లోమనీషా కల్పితములై టాంబురులేనునందు మొలకెత్తి యున్నవి. యెలిజబత్తునాటి నాటకములందగుపడు భావస్వాతంత్ర్యము విశాలానుకంపము నవ్యావస్థల జవిజూచి సర్వతోముఖమగు జీవితానుభవముల సంపాదించు వేడు

కయు నీనాటకమున వెలుగొంది యున్నవి. టాంబురులేను పదియంకములుగల్గి రెండు భాగములుగ ప్రదర్శింపదగిన నాటకము. మార్లోమహాకవి రూపక సంభాషణమున కనువగు పద్యరీతుల గల్పించి యాంగ్లనాటక రచనమునకు మార్గదర్శియై యుండెను. ఈతను ఫాస్టసు, మాల్టాయూదు వర్తకుడు అను మరిరెండు నాటకములగూడ రచియించెను. వీనిలోని పద్యఖండము లాంగ్లకావ్యరత్నములలో జేర్పదగిన యందచందము లొప్పుచున్నవి. మార్లో కల్పించిన పాత్రములగొన్నిటిని షేక్సుపియరు గైకొనియున్నాడు. కాని, మార్లో రూపకముల కథాకల్పనము అంత పాటవముగ, రసవంతముగ నుండదు. వీనిలో నాయికలు లేరు. వీని నాయకులు సామాన్య పదస్థులలో వ్యక్తి ప్రతిభావిశేషమున మహోన్నత స్థానసిద్ధినొందిన, యాశ్చర్యకరులై యున్నారు. టాంబురులేను సంకల్ప ప్రభావమున సామాన్యబలమున జీవము నాకర్షించుకొను దర్పోన్మాదమున జూపించునట్టిది. ఫాస్టసు జ్ఞానసంపాదనమందనురక్తి విద్యాబలంబున లోకమున వెలుగ దలచెడి మానవుని విపరీత చేష్టలను దెలుపుచున్నది. ఎడ్వర్డను సంకటములను, రాజ్యకాంక్ష, ఆత్మవిశ్వాసము పొంగిపడగల లోకవిదుడు మిగిలిన నాటకములందు దేజరిల్లును. ఇట్లు ఎలిజబెత్తు మహాశకపు ఆంగ్లవైభవపు మేలుకొలుపుల గూడుచున్నది.

V

ఎలిజబెత్తునాటి ఆంగ్ల హాస్యకల్పనము.

ఈకాలపు ఆంగ్లనాటక రచనమున షేక్సుపియరు మహాకవి కల్పించిన యద్భుతరూపక రాజములచే జగద్విఖ్యాతి

పొందియున్నది. కాని పెక్కురు కవులు నాటకముల రచించు చుండిరి. వీరుత్రొక్కిన దారులు స్వతంత్రించి నడచిన మార్గములు వీరి కల్పనలం డగుపడు సామాన్య లక్షణములు షేక్స్పియరు మహాకవి కొకింత సాయమొసగి యుండుననుటకు సందియము లేదు ఎలిజబెత్తు కాలములో పలుమాఖంబుల నాంగ్ల సారస్వతము విప్పారుచుండెను. అందు, నాటక రచన ప్రత్యేకపు కాంత నొందియుండెను. ఆకాలములో యూరపునందు అంకురించి యల్లుకొనుచుండిన స్వాతంత్ర్యభావ లతికలు ఆంగ్లేయుల విజయసంతోష పోషణమున మొగ్గదొడిగి పరిమళ సౌందర్యమొప్పెడి కావ్య ప్రసూనంబుల నీనుచుండెను. షేక్స్పియరు మహాకవి కావ్యం ప్రత్యేకముగా ప్రకాశించెను. కాని ఆ నాటి తక్కుంగవుల నాట్యసేవ నిరుపమముగాగ ప్రకాశించెదరు.

డెక్కరు 1[illegible]7[illegible]-16[illegible]1

ఆంగ్లనాటకకవి, సమకాలిక సాంఘికాంశముల జిత్రించుటలో జాన్సనుని నెవాని మీఱి లేరు. ఇతని చరిత్రము కష్టములతో నిండి [illegible] దుఃఖమయముగా నుండినను ఇతని ప్రతిభ సహజోత్సాహ ధనముల కించుకంతయు మాసి లలిత సౌందర్యమున్మాదకరమైన లలితమనోహర [illegible] రంగములను [illegible] భావకవిత్వమును పోషింపగల్గెను. ఇతని పాత్రపోషణము నాయకోద్యమ నిర్ణయము నాటకముల కెంతయు మెప్పెచ్చినవి మంచిలంప, బా[illegible] మున్నుపెట్ల మున్నగు నాటకముల నితడు రచించియున్నాడు.

బెన్‌జాన్సను. 1573-1637.

ఆంగ్లమహాకవులలో సకుంఠితపాండిత్య విలసితులగు క్రొద్దిమందిలో జాన్సను ఒకడు. లండనులో పుట్టిపెరిగి కొంత కాలము నటవృత్తిలో గడిపి 1598 లగాయతు Every man in his humour, Cynthia's Revels మున్నగు ప్రహసనములను రచించెను. షేక్స్పియరుమహాకవి వీనిలో కొన్ని పాత్రలగైకొని యభినయించుచుండెను. 1603 లో సెజేనసు అను విషాదనాటకమును ముప్పదిమాన్యుఁలను రచించెను. తరువాత Silent woman, Alchemist, Catalian మున్నగు నాటకములరచించి కొంతకాలము యూరపులో సంచరించి యావల నాంగ్లదేశపు యాస్థానకవిమాలికగ వాసికెక్కి కొండొక కాలమునకు పేదయై యిడుమలగుడిచి మృతినొందెను.

రూపకరచనమందు జాన్సనుభావ కవిత్వమున కెక్కువ యవకాశము లేకుండచేను. కథాసంవిధానమందు ప్రధానోద్దేశమునకు ననుకారిక వృత్తమునకు కథాంశములు స్పష్టముగ నూటిగ బ్రవర్తించు సంధిలక్షణములను చక్కగపాటించి రచించెను. ఇతని శైలి సుభువగు తేలికపదములతో కొద్దిలో నెక్కువ భావమును తెలుపు పరభావ సౌలభ్యమున జెన్నొందెను. ఇట్టి భాషాప్రయోగవైదుష్య మాంగ్లరచయితలలో బేనుతత్త్వజ్ఞున కొకనికే చెల్లియున్నది.

జానువెబ్బరు. 1580-1625.

ఈకవి మూడువిషాద నాటకములను మూడుహాస్యరూపకములను రచించెను. అందు వర్జినియా తెల్లదయ్యము వ్యాఖ్యానగౌరవ మొందుచున్నవి. ఈతనికి సమకాలిక రూపక

కవులతోఁజేరి మరికొన్నినాటకముల రచించెను. కరుణా భయానకరసములను దిగులు పట్టులను వెకిలిహాస్యమును పని వడి నేర్పొప్ప జిత్రించుచుపోయెడ. మెలోడ్రామాకు మహానాటకముల భావగాంభీర్యమును లలితరస వత్కావ్యసౌందర్యమును అతికించి వన్నెవెట్టెను. తని కధాకల్పనము సంధి దోషములచే నంత మనోహరముగ లేదు. పాత్రస్వభావములలో నిలుకడ యగుపడదు.

మెస్సెంజరు. 1583-1640.

ఈకవి 15 నాటకముల రచించెను. వీనిలో సమకాలికసంఘ వృత్తాంతములు హోగార్తు చిత్రములందువలె తెలువొప్ప జిత్రింపబడినవి. కధా పోషణమందీతను కడునేర్పరి. ఈతని నాటకములలో A new way to pay old dedts అనునది యుత్తమకావ్యమైయున్నది.

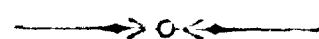
1584-1616 బోమాన్ ఫ్లెచ్చరు జంటకవులు.

వీరి సాంగత్యము తిరుపతివెంకటకవులవలె సత్కావ్యఫలదాయకమై లోకఖ్యాతమిత్ర సత్వమున రాజిల్లుచుండెను. బోమాన్ జాన్సను రూపకములకు నాంది ప్రస్తావన రచించుచుండెను. వీని రూపకములలో అల్లికబిగివి లేకున్నను పాత్రములు కధాసందర్భములు చక్కని పరిజ్ఞానముతో గల్పింపబడెను. కరుణారసము చక్కగ విప్పించుచు నాత్మీయభావవిలాసములు తడియారు లేతవలుకులతో ముద్దుగ ముచ్చటించబడినవి. ఔచిత్యము లేతహాస్యము వీనిముఖ్య లక్షణములు. ఈజంట కవుల నాటకములలో Philaster, Maids Tragedy, ప్రధాన గౌరవ మొందుచున్నవి. బోమ్మను స్వతంత్రముగ రచించిన

ములలో Women hater, A king and no king ముఖ్యమైనవి. ఫ్లెచ్చరు వ్రాసిన సొంతనాటకములలో Captain Cupids revenge ముఖ్యములు. వీరి కల్పనలు షేక్స్పియరు మహాకవిచే విస్తారముగ నుపయోగింపబడినవి.

రోమకకవి సెనీకా భయానకరసము పోషించునందున నాటకములకేర్పడు కథాసౌందర్యమును నిదర్శించి యున్నాడు. బొమన్ జాన్సను మున్నగువారి రూపకములందు పాత్రస్వభావము విశదముగ విస్తరింప బడినది. భాషాసౌకర్యమేర్పడినది. లలితరూపకమర్యాదలు చిగురెత్తి చెలువొందుచుండెను. ప్రహసనముల సామాన్యలక్షణ మింతవరకు వస్తుస్వరూపము స్వభావసిద్ధముగ జిత్రించుచు ప్రాకృతగుణంబుల హాస్యజాతీయములు జెప్పు కల్పనరీతియై యుండెను. గభీరభావోద్దీపనము మహానాటకముల లక్షణమై యుండెను. షేక్స్పియరు మహాకవి ఈరెంటిని సమన్వయించి క్రొత్తదారుల ద్రొక్కి సర్వ జనాదరణీయమగు నాటకముల రచింపగలిగెను. వీరి శృంగారగాథలు ఆకాలమందు జనాభీష్ట మొందుచుండెను. షేక్స్పియరు ఆకాలమునకు రుచించిన కథలనే తన నాటకములం దుపయోగించి యున్నాడు కాని యాతని ప్రతిభావైశద్య మనంతము స్వభావ పరిజ్ఞాన మపారము. కరుణాప్రవృత్తి లౌకిక జగద్వ్యాప్తి సహృదయమున రాజిల్లుచున్నవి. కథాకల్పన చాతుర్య మపూర్వము, నిరుపమానము, అద్వితీయము. భాషానతిపక్వమై తలపుల వెన్నంటి సిరాఘాటు సార్వత్రిక సంచార కౌశల్యమున సొంపెసగుచుండెను. ఇట్టి మహాకవి లక్షణంబు లొదవిన షేక్స్పియరు భారత తత్త్వపు

మానవావతారమూర్తి యనదగును. ఇట్టి ప్రజ్ఞాసామర్థ్యమున ఆకాలపు కథలకే దేశకాల వైపరీత్యము లొదవని శాశ్వత స్వభావలక్షణము లాపాదించి నిరుపమానములును లోకమాన్యములును బహురసశోభితంబులును సద్ధర్మ నిరూపకంబులును నాటకకళా పరిణామ రత్నంబులును అగు రూపకరాజముల గల్పించి మానవ మానసంబున కలవిగాగు పరిణామ కళా సిద్ధిని పొందియున్నాడు.

ఆంగ్లరూపకముల పరిపూర్ణవికాసము.

విలియము షేక్స్పియరు (1564-1616)

ఇంగ్లాండులోని యావన్ నదీతీరముననున్న స్ట్రాట్ఫోర్డు గ్రామమున కొంచెము పరువుమర్యాదలుగల భూస్వామింట 1564 వ సంవత్సరము ఏప్రిలు 26 తారీఖున నీజగద్దైకరూపకకవి జననమొందెను. ఈతని జనని మేరీఆర్డెను అను సాధ్వీమణికూడ నొకమంచి పల్లెటి సేద్యకుటుంబము లోని పిల్లయే. విలియము చిన్ననాట తనయూరిలోని బడి పంతులువద్ద లాటినుపారసీతమందు చక్కని శిక్షగాంచెను. 14 వ యేట స్కూలువదలి 19 వ యేట ఆనీహాతవే యను నామెను తనకన్న నెనిమిదేండ్లు పెద్దదానిని పెండ్లాడి ఆమె వలన నలుగురుబిడ్డలను గాంచెను. 1586 లో షేక్స్పియరు

స్వగ్రామమునువిడచి, పోరుడిచ్చివద్ద బర్బేజి మహాశయుడు నిర్మించిన నాట్యశాలలో రంగప్రచారకుడుగ ప్రవేశించెను. త్వరలో నీతని యభినయకౌశల మెరుకపడినది. బర్బేజి నటమండలిలో చేరి తన జీవితాంతమువరకు నాతని నమ్ముకొనియుండెను. ఎలిజబెత్తురాణి ప్రాపక మనుభవించుచుండిన లీస్టరు, డర్బీ, హాన్సుడను, ప్రభువులు, యీనాటకసమాజము నాదరించి పోషించుచుండిరి. ఎలిజబెత్తు చనిపోయిన తరువాత 1603 లో జేమ్సురాజు షేక్సుపియరు నాటకసమాజమునకు ఆస్థాన సభాగౌరవ మొసంగెను. షేక్సుపియరు తనసమాజములో బర్బేజి వీరవిషాదపాత్రము లభినయించుచుండ, కెంపు అను హాస్యగాడు హాస్యరూపకములందు మేటియైవెలుగ నింగ్లాండులోని ప్రభుమందిరంబుల కరుగుచు నాట్యప్రదర్శన మొనర్చుచుండెను. ఆకాలములో షేక్సుపియరు జాన్సను రచించిన నాటకములందును తానురచించిన హాంలెట్టు మున్నగువానియందును, పాత్రధారియై యభినయించుచుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడపి నాట్యవ్యవహారములలో పెట్టుబడి సంపాదించి బర్బేజితోగూడి లండను పట్టణమున గ్లోబునాట్యశాలను గట్టించి యాంగ్లరాజధానిలో నివాస మేర్పరచుకొనెను. మరికొన్ని నాట్యశాలలుకూడ లండనులో వీరు సంపాదించిరి. జీవితాంతమువరకు నటవృత్తి నాశ్రయించియుండినను యిందులో ప్రవేశించియుండిన నాల్గు సంవత్సరములకే నాటకరచన మారంభించెను. మొదటి కల్పనయందే యీతని కథావిస్తరణసామర్థ్యము పాత్రపోషకనైపుణ్యము గద్యపద్యముల నవలీలగ సకలరసభావవాహ

కంబుగ నుపయోగించు భాషాస్వాతంత్ర్యము, మానసవ్యా పార పరిజ్ఞానము, లోతుతలపులు, పాఠకలోకమునకు ప్రకటితమై, మొప్పవడసెను. 1591-1611 సంవత్సరములమధ్య నిరువదియేండ్లలో ముప్పదియేడు నాటకముల స్వతంత్రముగ రచించెను. ఫ్లెచ్చరు మున్నగువారి సహాయమున మరికొన్నిటినికూడ రచించెను. ఈతని బుద్ధివైశద్యము, కాలక్రమమున విస్ఫారి యింపొందినది. కాని తొల్లిటినుండియు మానవజీవితపు హాస్యవిషాద సందర్భములను సమదృష్టితో బారజూచి చిత్రించు నైపుణ్య మాత్మీయ మేధాభూతిచే వెలుగొందుచుండెను.

ఈతని మొదటినాటకములు హాస్యశృంగార రసాలంకృతములై యుండెను. వీనిలో నీతని విభావనశక్తియు లేతలువులు ప్రపంచజ్ఞానము మిక్కుటముగ నగుపడును. 1600 లో నీతడు రచించిన మూడు కామెడీలు (As You Like Twelfth Night; Much Ado.) యిప్పట్టున వీనికళా పరిణామమును తెల్పుచున్నవి.

Love's L... ur Is Lost 1591 సాంఘిక ప్రహసనము.

Two G ntlemen of Verona 1591 హాస్యశృంగారగాథ.

Comedy of Errors 1592 హాస్యప్రధానము.

Merchant of Venice 1594 కళ్యాణ విషాదసందర్భముల కలయిక.

Midsummer Night's Dream 1594 భావకవిత్వము, కథాగాంభీర్యము, లలితహాస్యముచేరినది.

All is well, that ends well 1596 కరుణారసమూలించు వలపుకథ.

Taming the Shrew 1596 హాస్యప్రధానము.

Troilus and Cressida 1603 స్త్రీచిత్తపు చాంచల్య స్వభావము గంభీరతతో వ్యంగ్యోపహాసములతో చిత్రించినది.

Measure for Measure 1604 స్త్రీపురుష సంబంధమందలి పాపకార్యములం విషాద ధ్వనులతో సూచించు కామెడీ.

Winter's, Tale (1510) Cymbeline 1611 ఇందు కామెడీ, ట్రాజెడీల ప్రత్యేకలక్షణములు కథాగౌరవమొప్ప ట్రాజీకామిడీగ, విషాదప్రహసనముగ మేళనమొందియున్నవి.

Tempest 1611 కావ్యసౌందర్యము, తత్వగాంభీర్యము వెలుగొందు కల్పితకథ.

ఈపట్టీవలన కామెడీ విరచనమందు షేక్స్పియరు మహాకవి మానసము బాల్యస్వభావముగు విపరీతాంశ విభావనము, హాస్యసందర్భ పర్యాలోచనము లందు మొలుదొల్త గ్రీడించి యివి ప్రధానముగనున్న భావగాథల రచించి క్రమముగ, మానవజీవితపు విషాద గభీరావస్థలను చింతించు లోతుచూపుల సంతరించుకొన్నట్లు విశదమగుచున్నది. అనగా వయసు ముదిరినకొలది షేక్స్పియరు మానవజీవితము కష్టభూయిష్టమని యనుభవించి తెలుసుకొని తదనురూపమగు భావముల తన సుఖాంతనాటకములందుకూడ ప్రకటించెను.

హాస్యశృంగారరస ప్రధానములగు కల్పితకథల కామెడీరూపకములుగ నొకచెంప రచియించుచు, మరియొకప్రక్క

నాంగ్లేయ దేశ చరిత్రాంశముల నాట్యరంగమున జూపువేడు కలో కొన్ని చరిత్రరూపకముల రచియింపదొడగెను. రాబర్టుగ్రీను, జార్జిపీలు, మార్లో ఈకవులు ముగ్గురు చేరి రచించిన ఆరవహెన్రీచరితమును ప్రదర్శనోపయుక్తముగ సంస్కరించి చరిత్రనాటకరచనయందు మార్లో తీసిన దారులనంటి 1593లో రిచ్చర్డు II అను స్వతంత్ర నాటకరూపకము రచించెను. తరువాత జానుభూజాని నాల్గవ హెన్రీ, ఐదవ హెన్రీ నాటకములలో, షేక్సుపియరు మహాకవి దేశచరిత్రమందు వెలుగొందు, మేటిమగల మనోవ్యాపారములను లోకులకందరాని లోతుచూపులు బరికించి, వాని స్వభావపోషణ మతిచిత్రముగ నేర్పరచి యాంగ్లవ్యవహర్తల స్వాతంత్ర్యాభిలాషను నిస్తుల దేశాభిమానమును తేటపరచెను.

1592 లో నీతడు రచించిన రోమియో జూలియెట్టుల విషాదప్రణయ కథాపరిణామము ప్రపంచములోని శృంగార విషాదనాటకము లన్నిటిలో మేలని చెప్పవచ్చును. ఇందీతని వయసు తెలివి నిండారు పట్టినట్లో వెలుగుచున్నది. కాని 1600 ల వరకు నీతనిమానసము విషాదావస్థల గభీర తత్వోపదేశక సామర్థ్యమును గాంచి రాజస మనోవృత్తులకు సాత్విక రసస్ఫూర్తి నొసంగెడి జ్ఞానోదయ మబ్బలేదు. కామెడీలు చరిత్రనాటకములు రచియించు నీభావానుభవములలో నీతడు చల్లగ జీవితరహస్యము పరిశీలించుచుండెను. మానవజీవితము, దుఃఖభూయిష్ఠమని గుర్తించి యాస్థితియెందున గలుగుచున్నదో? విమర్శించి చూచెను. భారతమందు చెప్పబడిన కాపురుషగుణంబులలో "క్రోధమునుబ్బును, గర్వము, పాపో

వనియనికియును, దురభిమానము, నిర్వ్యాపారత్వము” అను వానికితోడు అత్యాశ, అతినమ్మకము, మున్నగునవి కూడ మానవుని భంగపాటునకు కారణములగుచున్నవని గుర్తించెను. మన జయాపజయములు, సుఖదుఃఖములు మనచేతనే కలవనియు, (Man is the architect of his own fortune— There is a tide in the affairs of men which taken at proper time leads men to fortune) మున్నగు వాక్యములలో మనుష్యుని విజయసౌఖ్యములు వాని ప్రవర్తనవలన నేర్పడునని తెలిపియున్నాడు. మొత్తము మీద మానవకోటి సదాచారమార్గముల నరయజాలక పైచెప్పిన లోపములచేతను, అరిషడ్వర్గ ప్రభావమునను కార్యభ్రంశ మొంది దుఃఖసాగరమున దేలుచు, పరితపింతురని నిదర్శించుటకు తన మహానాటక నాయక పాత్రములను, కథాపరిణామమును, విషాద పూరితముగ జిత్రించి యున్నాడు. ఆ భంగము కార్యభ్రంశము, దుఃఖప్రాప్తి, విషాదజీవితము, లోకసామాన్యముగాన వీనిని నిర్దేశించు, ప్రధానపాత్రలను విషాదపూరితులగావించెను. కాని లోకమునందు పైజెప్పిన తప్పుదారుల పొందజేరక సదాచారులై నీతివర్తనులై ‘యెప్పటికయ్యది ప్రస్తుతమప్పటికి కారితి” నడచి నయముగ వాత్మ నిగ్రహముతో తనకు లభించిన కొద్దిమేలుకు సంతసించుచు చరించెడి యల్ప సంఖ్యాకులు, సుఖప్రదమగు శాంత సంతుష్టజీవనమున సుఖింతురని చెప్పుటకు తనవిషాద నాటకములలో ప్రధానపాత్ర నేడిపించు లోపములకు వ్యతిరేకముగ, మంచిగుణములుగల పాత్రములను, ప్రవేశపెట్టి వారి యారంభములు కథాపరిణామమున

సుఖప్రదముగ దేలునట్లు ప్రాసంగికముగ రచియించియున్నాడు.
యెట్టి మహనీయుడైనను బలవంతమగు లోపములు, కొన్ని
పట్టి, తప్పటడుగుల, జారనిచ్చెనేని నాశనమొందుననియు,
యెట్టి సామాన్యుడైనను ఆత్మనిగ్రహము, దూరాలోచన
సదాచారము, గలిగెనేని క్రొద్దిలో జయమొంది, తన జీవిత
కాలమును, సుఖముగ గడతేర్పగలడనియు షేక్సుపియరు
మహాకవి విరచితంబులగు విషాదనాటకములు బోధించుచున్నవి.
కింగులియరు నాటకములో కోపము, వుబ్బు హ్రస్వదృష్టి
వలన గలిగెడి భంగపాటు చిత్రింపబడినది. హాంమ్లెట్టులో
మనశ్చాంచల్యము, నిర్వ్యాపారత్వము. అతిఆలోచన వలన
గలిగెడి, విజయభ్రంశములు, పెద్దఆదర్శములు లౌకికపరిస్థితు
లలో వెతిరితలెత్తినను యు, దేలుచున్నది. అతేలో అనుభ
వించిన దుఃఖపరిణామము విపరీతమగు ప్రేమలు, నమ్మకములు,
సత్యశూన్యమగు నీపుడమిలో ననుభవించెడి పరాభవమును
చూపుచున్నది. మాక్బెత్తునందు ఆశాపిశాచము, విశ్వాస
శూన్యతలో భావాంకారములు, మానవున కేరర్పచగల, పరి
ణామనాశనమును, దెలుపుచున్నవి. జనులు పెద్దఆదర్శముల
వేడిమిచే గొన్ని సమయముల నొడిగట్టుకొను మహాపాత
కములు, కాలపరిణామమున పాపులొందెడి, శిక్షయు, జూలి
యస్‌సీజరు నాటకములో నిరూపింపబడినది. టిమాన్‌ఆఫ్
యాతెన్సునందు "అర్థం నాస్తిగృహంనాస్తి । నాస్తిబంధు
నహోదరాః—తస్మాత్ జాగ్రిత, జాగ్రిత," అను దర్మ
ముపదేశింపబడినది. విషయలోలురై యల్పసుఖము
నపేక్షించి, మంచి యవకాశముల జారవిడచి నీచావస్థల జిక్కి

దుఃఖించు బుద్ధిహీనుల యుదంతము, కాంతాసల్లాపపారవశ్యమున, మైమరచి రోమకసామ్రాజ్య సమాలంబన మహావకాశమును జారవిడిచిన యాంటోనీ చరిత్రమందు చిత్రింపబడినది.

VII

స్పైను దేశపు రూపకావిర్భావము.

ఇంతలో స్పైనుసామ్రాజ్య మేలుచుండిన చతుర్థపంచమ ఫిలిప్పుల శేషవిభవోపేతులై లలితకళా పోషణ మొనర్చుచుండిరి. వీరియాదరణలో పెంపొందిన,

లో పే, డ వే గా 1562-1635

మతచారిత్రకథాత్మకములగు సుమారు 1800 కామెడీలను, 400 క్రైస్తవకథారూపకములను సృజించి, స్పైనుదేశమున నవీననాటక లక్షణము లేర్పరచెను. ఈతని రూపక కావ్యకృతు లకృత్రిమపదలాలిత్య మొప్పుచున్నవి పద్యపఙ్క్తులు దృశ్యకావ్యముల కెంతయు నొప్పిదముగ నొసగియున్నవి. కథాసందర్భములు, నాటకపాత్రములు, స్వభావసదృశముగ, యథారూపముగ చిత్రింపబడినది. సంవిధానము గుంభనగ మంచిమట్టుదిట్టములతో కూర్పబడియున్నది. మూడు అంకములు గల కామెడీల నీతడు మునుమొదల నారంభించి రచించెను. ఈతని, యుదాత్తనామాఖ్య కావ్యకళానైపుణ్య మెల్లసీమల గౌరవింపబడినది. ఇతనితరువాతవచ్చిన

కా ల్డె రా న్ 1600-1681

నూటపదునెనిమిది నాటకములను 72 ఆటోలను రచించెను. ఆటోలనగా క్రైస్తవాలయములందు ప్రదర్శింపబడు

మతవిషయిక రూపకములు, ప్రబోధచంద్రోదయము వంటి సాంకేతిక నాటకములు. వీని నందముగా గల్పించు నేర్పులో కాల్డెరానద్వితీయుడు. కాని కేవలనాటకముం దీతడు లోపేరు తీసిపోవుచుండెను. వీని పాత్రపోషణవైచిత్ర్యము కొరవడి నను, పద్యగమకము భావసమృద్ధిలో పేరూపకములను మించి యుండెను. మరియు, ప్రదర్శనోచితమగు కథాసందర్భముల గల్పించుటయం దీతడు అమేయకౌశలమె చూపుచుండెను. ధారాసారళ్యము కూడ ప్రశంసింపదగియున్నది. వీని నాటకములు (The fairy lady, The Mock astrologer, Life is a dream) మున్నగునవి పేరొందిన యిప్పటికిని రూపకకళా సౌందర్యనిదర్శనములై వెన్నొరయుచున్నవి

ఈస్పెయిను రూపకకవుల కల్పనలు శేషశేముషీవిరాజితములై నవంతమగు జీవితావస్థల నిరూపించుచు నర్థగాంభీర్యముతో సద్భావతరంగిణీసంచలన దీపితప్రదనకాంతి మాలికలతో జీవితవ్యత్యస్త జ్యోతిస్తారల మేటిదంబున మిడిసి మెరుగారుచున్నవి. వీరి గీతులు యూరోపులో నలుదెసల జనరంజకములై భావరూపరచన కెంతయు దోడ్పడినవి. వీరి ప్రబోధనాటకములో నిరచనోత్సాహముల పరాక్రమించిన మొదటి విఖ్యాతరూపకకవి.

VIII

ఫ్రెంచినాటక విజృంభణ.

పాయిర్ కార్నెల్లీ 1606-.684.

అబ్రహాసుదేశీయుడు. ఇతడు లాకిస్ అను మహానాటకమును రచించి ఫ్రెంచినాటక కవిత్వమునకు మూలపురుషు

డాయెను. ఇంతలో యింగ్లాండులోని రూపకరూపములు కొన్ని మార్పులతో నానాలంకార విలసితమగు నీచప్రహసనంబులై రెస్టరేషను కాలపు యధోగతిజెంది నడచుచుండెను. ఎలిజబెత్తు గతించినతరువాత నాంగ్లదేశమున నీతిసంస్కరణోద్యమమొకటి వెలసి నాట్యాది లలితకళల కెన్నియో నిర్బంధముల గల్పించుచుండెను. ఫ్రెంచిదేశము పదునాల్గవ లూయీ ప్రభుత్వమున దిగంతవిస్తరిత సామ్రాజ్య సంపద్వైభవంబుల దులదూగుచుండెను. వీని యాస్థానము సరసకళానిలయమై నాట్యకుమారి నరించివచ్చిన నృత్తరంగమై జెన్నొందుచుండెను. లూయీ భూజానివలన నిత్యమర్యాద లందుకొనుచుండిన కార్నెల్లీ మహాకవి [illegible]కేసు లామెంటూను సిగ్నా మున్నగు విషాదనాటకములను కొన్ని హాస్యరూపకములను రచించి రసికులో మహామ్రతి సమాజించు రాజకీయతంత్రములకు రూపకనిదర్శనమేర్పరచుచుండెను. కార్నెల్లీ ప్రాచీనరూపకలక్షణము లవలంబించి ఫ్రెంచిదేశపు తొల్లిటి మహానాటకకర్తుల గల్పించెను. మానవసంకల్పము బాహ్యపరిస్థితుల మార్పులకన్న మిన్నయై విజయవిభూషితమై నలరారు పట్టు లీతని యభిమాన ప్రధానాంశములై యుండెను. కామాదిరాగద్వేషముల ద్రుంచి నీతిపద్ధతులవలంబించి విధికృత్యమెరింగి నయముగ జీవించు ధీరపాత్రలీతని యుల్లముల యించుచుండిరి. ఈతని నాయకులు ధీరోధాత్తలలిత సద్గుణారాసులగు కతన నీతని కల్పనమంతయు నుదారభావభూషితమై ఆర్జవంతమై సాత్త్వికరసశోభితమై మహాకావ్యంబుల మెలిమెరపుల జిలికించుచున్నది. వీనికవసరముచూ ను దృశ్య

లోపము లగుపడుచున్నవి. భావగాంభీర్య మొదవింపుసంకల్పమున భాషాప్రయోగ ముపన్యాసఫణితిలో దృశ్యకావ్యము లందుపయోగింపని డవులుధాటీలతో మిన్నుమన్నుల జెలరేపదుముకు చుండును. కాని ధీరమానసము లనుభవించు మనోవేదనము, విరోధిసంకల్పముల భీకరసంఘటనము నిరూపించు నాట్యావస్థల నూహించుటలో, యిట్టి భావసంక్షోభమున దెప్పరిల్లెడి యుదారపాత్రముల సంభాషణమమర్చుటలో కార్నెల్లీని మించిన రూపకకర్త లీజగంబున గానరారు.

మాల్యేరు (1622-1673)

ఫ్రెంచి దేశమున సవిశేషముగ కామెడీ (కళ్యాణాంత నాటకము) ని సృజించిన మహాకవి. ఇరువదియేండ్ల ప్రాయములో ప్యారిసునగరమందొక నాటకసమాజమును గూర్చి రాజధానిలో వీసియాటలు ప్రజామోద మొందనికతన పరాసుదేశపు మండలపత్తనములందు సంచరించుచు హాస్యశృంగారాభినయములందు మేటినటుడను కీర్తి సంపాదించుకొనెను. గ్యారిక్కు అభినయించునపుడు యెట్టిభావసూచక ముఖాంగసంచలన మేర్పడి జీవితావస్థలు కన్నుల గట్టినట్లు అగుపడెనో అట్టియథారూప స్వభావాభినయకీర్తులు మాల్యేరునకు పట్టువడియెను. నాటకసమాజముల గూర్చి నయముగ నడపించుటలో నితెడారితేరెను. మండలసంచారమందిట్టి విఖ్యాతి గణించి 65- లో ప్యారిసులోని యాస్థాననాట్య భవనాధిపోద్యోగమున నియమింపబడెను. 1659 లో The precious ridicule అను సాంఘిక ప్రహసనము 16 2 లో La Ecole-des Femmis అను, సుప్రసిద్ధ కామెడీ రూపకము నురచించెను.

ప్రాచీన హాస్యకవులలో యారిస్టాఫనీసు మెట్టిసర్వాంగ సౌలభ్యము నొందెనో అట్టి సర్వతోముఖ హాస్యకవితాప్రయోగ పాండిత్య మీతనికొప్పుచుండెను. వీనిరూపకములలో కరుణాభయానకరసము లప్పుడప్పుడు ఉత్పత్తిల్లును గాని హాస్యరసమే ప్రధానముగ వీనిరచనల నావరించియుగుపడుచుండును La Tartuffe అను నాటకములో నొక క్ష్యారదుశ్చరితుని చిత్తమందప్పుడప్పుడు మొలకెత్తు సరససద్భావనలు హాస్యవైఖరుల జూపబడినవి. Alcestes అను నాటకములో కమనీయ సద్గుణాలంకృతులగు మానవుల చేష్టలలో నప్పుడప్పుడు పులకరింపజేయు హాస్యస్ఫోరకమగు సంకల్పములు చిత్రింపబడినవి.

మనుష్యుల మనోవృత్తుల సంస్కరించి సదాచార సంపన్నుల గావించు మహిమాతిశయము మీతని రచనలందగు పడును. మానవసంఘము శాంతిమయమై నిరాఘాట సుఖస్థితియందుండుటకు గృహవాక్కులు కుటుంబ సాంప్రదాయములు సంఘధర్మములు ప్రాచీనాచారములు నని, మిన్న వీని భంగపరచు దుష్కార్యములను పోషించు సమాజమును తనరూపకములలో ఖండించి పరిహసించుచుండెను. ధర్మనిరూపణము శాస్త్రపాలనము సంఘీభావము జీవనము సహజీవితాదర్శములుగ భావించి శాస్త్రనిర్మాణముల మూఢమైనదిగా భావించి ఉద్దాంబికము, దాంభికప్రవర్తనములు మూఢవిశ్వాసములు నాస్తికవాదములు అహంకారదుర్మద గర్వగ్రస్తములు మున్నగు బుద్ధిహీనరోగిత్వములు నెల్లపరీక్షక హ్యవమురంజకమగు హాస్యప్రహసనములందు లలితహాస్యకముద్రలతో వెల్లడించి దూషించుచుండెను. ఈతని రూప

పాత్రములు, స్వభావజాతీయత లోప్పవనియు భావముల సంకేతిక రూపకల్పనమనియు కొందరు విమర్శకులంచేషించి యున్నారు. కాని లోతుగ బరికించిచూచినచో, మాల్యేరు గల్పించిన ప్రధాన పాత్రములన్నియు, మానసజీవితమందగుపడు, వృత్తి సాంకర్యము, వ్యక్తిసౌందర్యము, జీవసంచలనము, కలిగి ప్రతిపాత్రయు, తన మనోవృత్తుల కుచితమగు స్వకీయస్వాతంత్ర్యమార్గములలో జరించుచు, సిండారు, జీవకళతో నాట్యరంగమున తన బ్రతుకు తెరవ్రుల నారబోయుచుందురు. డికెన్సు హాస్యకథకునివలె, నొకటి రెండు, వాక్యసూచనలతో, పాత్రస్వభావమును సంపూర్ణముగ చిత్రించు, నేర్పు మాల్యేరునకు, కొంతయున్నది వీని చిల్లరవేసములు, పెద్ద పాత్రలవలె రంగస్థలమున కాలిడినదాదిగ నాత్మీయ స్వభావ ప్రవృత్తి [illegible] ము, వ్యక్తి[illegible]తో [illegible]కాదు చుందురు. వీని దాసీజనంబులు, సామాన్యముగ విశ్వాస పాత్రులై, మంచితలపుల పోగులై బుద్ధిమాంద్యమైన నిర్మల [illegible] హాస్యప్రసంగముల [illegible] చుందురు. అనగా [illegible] ప్రాకృతమూర్ఖ్యమున జిక్కి నవ్వుపాటుల [illegible]ను, వీరి స్వభావము, సంఘమునందు పెద్దవేసుల వాళ్ళ [illegible], [illegible]రాజకులనన్న నెక్కువ నీతివంతము [illegible], [illegible], దయాసంకలితముగను నుండునని మాల్యేరు [illegible]చున్నాడు. వీని నాటకములలో [illegible]లోకకా [illegible] మేటిమగ లగుదు [illegible] మూర్ఖు యుండుటకు [illegible] లగుపడరు. అహంకృత్తి[illegible]ను,

వారిలోపలేశములను కొండంత చేసి యసహ్యవికార రూపములఙ్కించి యవమానించు నీచప్రహసనరీతు లీతని యందగుపడవు. లోకవ్యవహార సంస్కరణ సంకల్పములే, మంచి చెడ్డ లన్నివ్యక్తులందు కలసియుండుటను సమదృష్టియే, మాల్యేరు మహాకవి మానసరంగమున రాజిల్లుచుండెను. వీని నాటకముల కథాకల్పనము, పాత్రపోషణము, శాశ్వతమానవ ప్రవృత్తుల సూచించు, విశ్వవ్యాప్తిగలిగి, చదువరుల దేశ కాలానుభవముల కనుకూలమగు రీతుల నర్థమగు చుండును. మానవజీవితములోని యవస్థావిశేషములు జూపనెంచెనుగాని, పసివడి దిద్ది, మెరుగెట్టి, కావ్యరచనాచాతుర్యమున మెప్పించ యత్నింపడు. అభినయోచితమగు రసభావముల నుపయోగించ జేసి, నాట్యరంగమున రక్తిగట్టెడి కథాసందర్భముల నూహించి, జీవసంచలనోద్వేగసౌందర్య మేపార రచించు సామర్థ్య మీతని యొకిలోని సొంత సొమ్మని నుడువగవచ్చు. (Mis Anthrope) అను రూపకరాజమందు కథా సందర్భములు సాధువడి, బాహ్యవ్యవహార సంచలనమున కవకాశములు లేకున్నను, భావవికాసముతోనెంత మనోహరముగ విప్పారును ప్రేక్షకుల నుదివరకు తమ పీటలకతికించు రసపాటవ మొప్పియున్నది. వీనిశైలి సామాన్యముగ సర్వావస్థానుకూలముగ నుండునుకాని, పసిగొని దిద్దుకతన గొన్నితావుల నిస్సారస్యదోష కలుపితంబగుచున్నది. అతిమానవిమర్శకు లీనా టకోపములనకు జంకిల్లుమెంపగు కాని. భాషాపరిమితముగ నెల్ల వేళల సందర్భోచితముగను, జీవతోషితముగను, భావవాహక వైశద్యమునను, రూపక కావ్యోపయోగముగ నవగించి

నిండారుచుండును. మాల్యేరు రచనలందలి వాక్యగమకము దృశ్యకావ్యముల కెంతదగియున్నదన, దానిని జదువువారలు నిస్సంకల్పముగ నాట్యవైఖరిదాల్చి యభినయ మార్గముల నూని వచింపగలరేగాని, మరియేవిధమున నుచ్చరింపజాలరు. అనగా ఈతని పలుకుకూర్పులందు నాట్యతత్వము సహజప్రాభవ మొందియున్నది.

రాసీను (1639-1700)

చక్కని సంస్కారి. లూయీసభాస్థలి నలంకరించు మేటిసత్కవులలో నొకడు. బోయిలో, లాఫాంటేన్, మాల్యేరు మున్నగు ధీనిధులనెయ్యంబందికొనిన వాడు. The bride, Andromache, Iphigene, మున్నగు ట్రాజెడీలను ఒక కాలండీని రచించెను. ఈతని చివరరచనలు భక్తిభరితములై యున్నవి. రాసీనుమహాకవి ప్రాచీన యవనరోమక కావ్యాలంకారలక్షణంబుల దిలకించి, వాని యాదేశప్రమాణముగ నిర్దుష్టమని మెచ్చదగు నాటకకవిత్వ మల్లుచుండెను. కావ్యలక్షణము లీతనియందు మూర్తీభవించెను. లక్షణ నిబంధనము లీతని మనోరీతుల కనుకూలములుగ నుండినవేకాని ప్రతిబంధకములు కాలేదు. శక్తిగొని, నాటకకవిత్వమున అంతరించెడిపట్ల వరించి నేర్పుమైనెక్కి, చిత్రించి, మెరుగిడి రచనాచాతుర్య మొప్పించుచుండెను. కావ్యసౌందర్యము నందును, రూపక కథాకల్పనమందును కార్నెల్లీ మహాకవి రాసీనుకు కందరాకుండెను. కార్నెల్లీ నడతలలో హెచ్చుతగ్గులు వక్రగమనము గోచరించును. రాసీనురచనలు కాళిదాసు కవిత్వమువలె, శ్రీనాథుని కావ్యపాటవమున నొక్కరీతిగ

నడచుచుండును. రాసీను కథావస్థలను, రససందర్భముల నుత్పత్తిజేయు సాధనములుగ నుపయోగించెనేకాని, వానిని ప్రత్యేక సాంఘికనైతికాది వ్యవస్థల దెలుపు నుద్దేశముతో వాడలేదు. వస్తువునకు భావసూచక ప్రయోజనమే ఆపాదించెగని స్వకీయ కావ్యోచిత సౌందర్యమూహించి యుండలేదు. వీని నాటకములందు మానసవ్యాపార వైఖరుల సూక్ష్మవిమర్శనమే ముఖ్యాంశముగ నగుపడును. రసభావముల సూక్ష్మవిభజన మొనర్చి సకలవిధములగు విభావానుభావ సంచారీభావములను రసావస్థలను నిరూపించు లక్ష్యములుగ రూపకకథాంశము లేర్పరచినందున, సీతని నాటకము లనంత రూప విశేషముల జెన్నొందుచున్నవి. వీని పద్యరచన మద్వితీయ పదలాలిత్య మొప్పారుచున్నది

లూయీచక్రవర్తి నిరంకుశాధికార విరాజితమగు సామ్రాజ్య శాసన మొనర్చుచుండెను. ల్యూతరు ఎలిజబెత్తుల కాలములలో రోమకమతాచారములయెడ గలిగిన తిరుగుబాటు, యీకాలమున కొంకింత చల్లారి, క్రమ్మరి యూరపులో ప్రాచీన రోమకమతసాంప్రదాయముల ప్రాభవ మెచ్చుచుండెను. ప్రజలకు ప్రాచీనవిద్యలందును, మతమందును, గౌరవమేర్పడి, మతసాంఘిక రాజకీయ విషయములలో పిన్నపెద్దలనెడి పరిజ్ఞానముదయించెను. ఇట్టి సంఘస్థితిలో రూపక కల్పన మొనర్చుచుండిన కార్నెల్లి రాసీనులు, యవనరోమక కావ్యలక్షణముల సరాధ్వకార మంగీకరించి; ప్రాచీన కావ్యాదర్శముల ననుసరించి ఫ్రెంచిరూపకరాజముల గల్పింపనేర్పరైరి. వీరిపాత్రలు ధీరోదార లలితగుణాలంకృతులు. వీరి

వృత్తావిన్యాసము లక్షణమర్యాద ననుసరించియున్నవి. దేశ కాల నియమములు వీరిరూపకములం దాదరింప బడినవి. మరణాద్యవస్థల నాట్యరంగమున ప్రదర్శింపక నేపథ్యమున జనాంతికముగ జరిగినట్లు విష్కంభ ప్రస్తావనలందు తెలుపుచుండిరి. యీయాచక్రవర్తి యాస్థానకవీశులు లలితకళల మంచి చెడ్డలెరింగి కావ్యప్రాశస్త్యమును నిర్ణయించుచుండిరి. అందుచే యీకాలపు ఫ్రెంచిరూపకములు లలితసంస్కృతమర్యాద ననుసరించి రూపునందును పోకడలందును పొందికయందును శిల్పమందును నిరుపమానములుగ శోభిల్లుచుండెను. ఇట్టి చిత్ర కవిత్వపద్ధతులు రాసీను, కార్నెయిలుల చేతిలో పరిణతరూపముల దాల్చినవి. వీనితో బోల్చి చూచినయెడల షేక్సుపియరు, మార్లోయరుమహాకవుల రూపకములు వట్టి గొల్లభాగవతములుగ నగుపడకమానవు. వీరిరువురు సహజపాండిత్యమేపారు నిసర్గ కవీశులు. మాలియరు స్వకీయబుద్ధిప్రభావమున, నదివరకు యూరపులో జనామోదమొందుచుండిన ఆటిల్లాప్రహసనములు ప్లాటసు, టెరెన్సు మున్నగువారి ప్రహసనరీతులు జనసామాన్యమును రంజింపజేయు నానావిధములగు రూపకరూపములు వీనన్నిటి తనయందు జీర్ణించుకొని నవ్యకాలోచితమగు హాస్యరూపకములను కామిడీలను రచియించు కావ్యస్వతంత్రుడాయెను. ఈతనిపాత్రలు ధర్మసంకేతములుగాక ప్రత్యేకవ్యక్తి లక్షణములతో నాట్యరంగమున తమప్రత్యేకవ్యక్తిజీవనము నలవరచుకొనుచుండును. కవిచాతుర్యమున నీపాత్రలన్నియు సను పమజీవకాంతుల దేజరిల్లుచుండును.

కాలసంధి

చరిత్రాంక ప్రకరణమందు విస్తరించిన రీతి నాంగ్ల దేశమందీకాలమున ఫ్రాన్సు కళాదర్శములు సభాగౌరవ మొంది విజ్ఞులచే నాదరింప బడుచుండెను. మాల్యేరు మహాకవి స్వయముగ ఇంగ్లాండునకు బోయి నాట్యరంగముల సంస్కరించి వచ్చెనని చెప్పియున్నాము. వీనిలక్ష్యమున ఇంగ్లాండులో రెస్టరేషను కామెడీ యనబడు రూపక రీతులేర్పడెను. ఇందు జీవ చైతన్య మేమియును గోచరించదు. నాట్యరంగము తొల్లిటి మంటపపు పద్ధతిమాని క్రమముగ చిత్రరూపమును దాల్చుచుండెను.

జాన్ డ్రైడెను. 1631-1700

ఆనాటి ప్రజారుచుల కనుకూలముగ డబ్బు కొరకు 22 నాటకములను రచించిన విద్వత్కవి ఈతని కావ్యధోరణి వేదాంత దేశికుల భట్టుమూర్తి శతక కవులు మున్నగువారిని స్మరింప జేయుచుండెను. అచ్చటచ్చట కొన్ని చక్కని పద్యావళులు మెరయు చున్నను రూపక కల్పనమందీతని కెట్టి చాతుర్యము కలుగకుండెను. మరియు నాకాలపు దైనిక జీవితములో ఫ్రాన్సు రాజ సభామర్యాదల ననుసరించి సంక్రమించిన దుర్విషయ లాలనము డ్రైడెను రూపకములందు బట్టబయలుగ విరబోసియున్నది. ఎలిజబెత్తు రూపక కవుల పోకడలుకొన్ని డ్రైడెను నందు జూడనగును. కాని ఆ కాలములో యూరపు నందెల్లెడల నల్లికొనిన ప్రాచీన కావ్య లక్షణములే ప్రాధాన్య మొందియున్నవి. డ్రైడెను నాటకములకన్న నతని విమర్శనలు ప్రస్తావనలు పాండితీగరి

మును విమర్శక సామర్థ్యమును వెల్లడించుచున్నవి. కొంచె మించు మించుగ నీ పద్ధతులను అవలంబించి రచించిన ఆంగ్ల రూపక కర్తలలో ఆట్వే (1651-85) వాన్‌బర్గు (1664-1726) కాన్‌గ్రీవు (1670-1729) రో (1674-1718) మున్నగు కర్తలు పేరొందియున్నారు. వీరి రచనలతో పదునేడవ శతాబ్దమున బ్రిజలు చిరస్థాపిత మత సాంఘిక రాజకీయ సంస్థాపన లందును ప్రాచీన సారస్వత రూపములందును పోరు డవులు లందును కులాసా బ్రతుకులందును విశ్వసించి చరించిన కాలములో యూరపునందు ప్రజా వినోదము కొర కేర్పడిన హాస్య శృంగార రూపకములు నిండురూపములు దాల్చి పరిణత మహోన్నతి జెంది క్రింది మొగమున దిగ జార మొదలిడినవి.

18 వ శతాబ్దములో యూరపునందు జరుగుచుండిన యధికారణమ్ము విమర్శక సంశోధనము చరిత్రాంశములలో జూచియున్నాము. ఆకాలమున సామాన్యవిషయములు శాస్త్ర సామగ్రిగ సంగీకరింపబడు నవ్యమర్యాద లేర్పడెను మత సాంఘిక రాజకీయ కళాసాదర్శములందును శాస్త్రవిచారణ మందును శబ్దపరిశోధనమందును ప్రాచీననిబంధనల నేవగించి వెలిలించి పారద్రోసి యాత్మానుభవమే ప్రమాణముగ నెంచి యన్ని విషయములలో స్వతంత్రసంచార మొనర్చెడి యధికారి తిరస్కారము ఆత్మగౌరము సమబుద్ధి విప్పుచూపు యూరపు లోని జనులందర కేర్పడుచుండెను. 18 వ శతాబ్దమున నింగ్లాండులో పెక్కునటశేఖరు లుద్భవించి ఎలిజబెత్తునాటిరూపక రాజముల నభినయించి రసవ్యాఖ్యాన మమర్చి యానాటి ధీర

సంచారమును మరల నిలుపసాగెను. ఎలిజబెత్తు కాలములో నాంగ్లేయులు యూరపుచక్రవర్తులయొక్క మతాచార్యుల యొక్కయు నధికారమును అనవెట్టి యాంగ్ల సామ్రాజ్యబీజ ములనాటి కొంత విజయమొందిరి. 18 వ శతాబ్దములో ఈ బీజములు మొలకెత్తి విశ్వవ్యాప్తమగు నాంగ్లసామ్రా జ్య విస్తరణ మహాఫలము లేర్పడుచుండెను.

18 వ శతాబ్దమున ఫ్రెంచి ఇటలీదేశపు కవులచే కల్పింపబడిన పద్యగద్య నృత్తగీతమయంబగు హాస్యశృంగార నాటకములు కొంతకాలము పరిజారంజకములై విరివిగ నాడ బడుచుండెను. వీని పోకడలు యొద్దికలు పూర్వపుగభీరమహా నాటకములకన్న యెంతనడస శోభితంబులై వినజూడ నింపు దగిలి యుందగించుచుండెను. నాటకకళావిజయమునకు నా టకకవియేగాక నటప్రతిభకూడ తోడగునని ప్రజ లెరింగెడి. మర్యాద గ్యారిక్ మహానటుని ప్రతిభాప్రభావమున నేర్పడెను. 1743 లో మాఫీయను ఇటాలియను నాటకకవి (Mirope) అను నాటకమణిని గల్పించెను. దీనిలక్ష్యమున 1757 లో ఇంగ్లాండునందు హోమానుఅనువాడు డగ్లసురూపకమును రచించెను.

—♦ ఆలివరు గోల్డుస్మిత్తు 1728-74 ♦—

ఐర్లెండులో జనియించి ఎడింబరో మున్నగు విద్యాని కేతనములందు చదవ చదవక పిల్లనగ్రోవి బూరించుచు యూరపులోని సమస్త దేశములు చూచివచ్చి నిరవనుభావ సౌకర్యమొప్పెడి లలితకావ్యములను చదివి వ్యాసములను చరిత్రలను రచించి లండను నగరమందలి పరిష్కారకులలో

మొకడుగ బఘరివిల్లి She stoops to conquerఅను సాంసారిక కథాత్మమగు రూపకమొకటి రచియించెను. ఈ రూపక మిప్పటివరకు సర్వజనానంద దాయకమై యనువత్సరము సీమలో నాడబడుచున్నది. పాత్రపోషణమం దీతడద్వితీయ చమత్కారమును చూపియున్నాడు. దయా స్వాంతుడు విశాలసాధుస్వభావుడు. ఈతనిరచనలందు అనిర్వచనీయ మగు కరుణారస మలరుచున్నది.

X

18 వ శతాబ్దమున యూరపులోని రూపకరచనము.

——◆ల్యూడ్విగ్ హాల్బర్గ్ (1684-1754)◆——

ఈ కవి డెన్మార్కుదేశపు నాట్యకపితామహుడు. విశేషముగ దేశాటనమొనర్చి నిశ్శేషముగ మానవవిజ్ఞాన మంతయు కొల్లవెట్టి తన దేశభాషలో పెక్కు గ్రంథముల రచియించి నవీన డేనిషు సారస్వత విన్యాసమునకు పునాదులేర్పరిచెను.

1722-27 కోపెను హాగెన్ నగరమందు క్రొత్తగ నిర్మింపబడిన నాట్యశాలకు సూత్రధారుడై యనేక కామెడీలను రచించెను.

ఫ్రెంచిదేశమున మరివా 1678-1763 అను కవియు బొమార్కెయసు అనునాతడు 1732-99 మామూలుసంసారములోని సంధర్భము లను రూపకములందు ప్రవేశపెట్టి యథారూపముగ చిత్రించుచుండిరి. బొమార్కెయసు పదిహేనవ లూయిచక్రవర్తి పోషణలోనుండెను. కథాకల్పన యందు విశేష వైదుష్యమొప్పుచుండెను. నవీనమందారి తీసినవాడు.

స్పెయినులో గొంతకాలము తిరిగివచ్చి యూజెనీయను ట్రాజెడీనొకదాని రచించెను. ఇది గీటీమహాకవి రూపకములలో నొకదాని మాతృకమై వాసిగనినది. The Barber of Seville, The Marriage of Figaro అను నాటకములు మొజరాట్, రోజినీమున్నగు మహాగాయకు లభినయింప లోకవిఖ్యాతములయినవి.

అప్పటివరకు ఇటలీలో సర్వసాధారణముగ బ్రదర్శింపబడుచుండిన ఆటెల్లాప్రహసనము కాలవశమునసీరసమై ప్రజామోదమునొందకుండెను. ఇందుచేత క్రొత్తరూపకముల రచియింపు వేడ్కతో

—♦ కార్లోగాల్డోని 1707-93 ♦—

అను ఇటాలియను కవిశేఖరుడు మోల్యేరుపద్ధతులననుసరించి సత్వరరచనా ప్రతిభావమున ననేకరూపకములరచియించెను. లోపే స్పెయిను నాటకములకెట్టి మహోన్నత నవ్యవిలాస మొసగూర్చెనో అట్టిసాయమే గోల్డోని ఇటలీనాటకమున కొనర్చెను. ఈతని భాష సొంపికగలిగి సుందరముగ నలుకుచుండును. కథాకల్పనమందీతడు అసాధ్యప్రతిభాసమన్వితుడు. హాస్యోల్లేఖనమునందు రమ్యావస్థాకూర్పందును. గాని వీనినాటకములలో నీతికొరవడుచున్నది. వీనితరువాత సంపన్నప్రభువంశమున జనించిన

—♦ విట్టోరి యాల్ఫెరి 1749-1803 ♦—

యిరువదియొక ట్రాజెడీలను, ఆరు కామెడీలను, ఒక ఆపెరానురచియించి భాషాప్రయోగస్వాతంత్ర్యమూని ఇటాలియను నాటకములందు భావోద్రేకముదయింపజేసెను.

—♦ షెరిడను 1751–1816.♦ —

ఆంగ్ల నాటకకవి. ఒకనటునితనయుఁడై రాజకీయ మ హోపన్యాసములందు వెలిఁగెడి సాధన మవలంబించెను. 1775లో The rivals అనునాటకమునురచించిడూరీలేనునాట్య శాలలోభాగస్వామియై 77లోSchool for scandal అను ప్రసి ద్ధహాస్య రూపకమునుసృజించియాడించెను. ఇదిరెండుభాగ ములుగ నేర్పడిన పంచమాంకనాటకము. ఆంగ్ల సాంఘిక జీవనము లలితహాస్యరీతులలోదెలిపెడి మేటిప్రహసనమని యి ప్పటికిని గారవింపబడుచున్నది. ఇందలిస్వభావములు సూక్ష్మ విభేదములన నెంతయు విచిత్రముగ గూర్పబడినవి. Rivals అను నది గూడ అయి దంకముల హాస్యనాటకమే. ఇదియు గోల్డుస్మిత్తురచియించిన She Stoops to conquer అనునది యు భావప్రపూరితములగు 18వ శతాబ్దపు కామెడీలపరిణత సు స్వరూపమును దిలకించుచున్నవి.

యూరపులోని యితరదేశములందు నాటకములు నట కౌశలమవలోకించు నుద్దేశముతో ఆడబడుచుండెను. ఫ్రాం సుదేశమందు వాల్టేరుమహాకవి (1694–1778) Oedipe మున్నగు రూపకరత్నములలో నధికారుల దిరస్కరించుచు నె ను. వీని సమకాలిక మహావిద్వాంసుడగు డిడరాటు 1713–84 హాస్యాభాసము అను విమర్శక గ్రంథమును రచించి నటుల ధర్మములను విమర్శించి సామాన్యసాంసారికసందర్భముల నాత్మరూపకములందు వెలిగింపజేసెడి పద్ధతుల నిర్వచించెను.

XI

—♦ జర్మనీలోని భావరూపక మహోదయము. ♦—

ఫ్రెడరిక్కు మహా చక్రవర్తి జర్మను దేశమును కట్టుబాటులో సంపద్బలోపేతముగ నొనర్చి చిరకాలమునుండి దీరకుండిన వంతలదీర్చి యాజాతికి నవ్య వికాసమేర్పరచెను. 19 వ శతాబ్దములో దొల్లిటి సగమందు జర్మనీ కావ్య వేదాంత విద్యలందు భూలోకమున మేటియై వెలుగొందు ప్రతిభావిర్భావ యుషఃకాంతులు 18 వ శతాబ్దాంతముననే గోచరించుచుండెను.

—♦ లెస్సింగు మహాకవి 1729-81. ♦—

ఈతను యవన సాహిత్యమును జక్కగ నభ్యసించి షేక్స్పియరు రూపకములందభిమాన పాండిత్యమొంది కళా స్వరూపమును రసతత్త్వమును జక్కగ చింతించి కొంత కాలము హాంబర్గునగరములోని నాట్యశాల కధిపతియై హాంబర్గు డ్రామటర్జీను విమర్శక గ్రంధమును రచియించి రాసీను, కార్నెల్లీ, వోల్టేరు మున్నగు కవులవలంబించిన ప్రాచీనకాల మాషిత నిరుపయోగ లక్షణ నిర్బంధములనూడ్చి నాట్యకళ, నుద్ధరించి రక్షించెను. స్వతంత్ర జాతీయ పద్ధతుల మీద నాట్యాది సారస్వత మేర్పడ వలయుననియు ఎ[illegible]రుచించి నిర్జీవకల్పములై విగత మర్యాదలగు ప్రాచీన కావ్య స్వరూపములీనాటి కావ్యాదర్శములు గానేరవనియు బోధించి జర్మనీ దేశమందు గేటే మహాకవి యవతరించుటకును ఆంగ్లదేశమున వర్డ్సువర్తు మున్నగు నవీన భావ కవులేర్పడుటకును వలయు పరిస్థితుల గల్పించి దారితీసెను. ఈమహాకవి మర్మజ్ఞుడు రసప్ర

పంచమును నిష్కపటముగ విచారించి యాదలి నిజమును లోతును చవిజూచి యూరోపులో 19 వ శతాబ్దమున కావ్యపరంపరల నీని జలము మొగంబుల విస్తరంగుల బరిఢవిల్లిన భావసార స్వతోద్యమమునకు మూలపురుషుడై యమూల్యకావ్యసేవ యొనర్చి యున్నాడు. ఈతడు 1770 లో Nathan the wise అను నాటకమును రచించెను. ఆవల జర్మనీలోని తొల్లిటి హాస్యనాటకమును సాంసారికకథాత్మకమును రచించి పేరొందియుండెను.

--- ♦ షిల్లరు (1759-1805) ♦---

జర్మనీదేశపు నాటకకవులందరిలో గొప్పవాడు జర్మనుల కాళిదాసని చెప్పవచ్చును. రూపకకథాకల్పనమందు అసాధారణమగు నైపుణ్య మేర్పడి పాత్రల జీవస్వభావ భావోద్రేకమున కట్టినట్టు తేజస్స్ఫూర్తితో వెలుంగునట్లు చిత్రించియున్నాడు. కావ్యరచనమునందు ధీస్వాతంత్ర్యమున నిరాఘాటముగ సర్వోపరిమార్గమైన మెలకువలను [illegible] దర్శనముల రేపుచుండును. షిల్లరు మహాకవి పదునెనిమిదవ శతాబ్దపు భాతవరంగము [illegible] 19 వ శతాబ్దపు స్వతంత్ర [illegible] నూదయమునకు ప్రథమస్థాపక [illegible] యున్నాడు. ఈతని తొల్లిటినాటకము The Robbers అనునది పుట్టుటతోడనె సర్వమాన్యతనందుకొనినది. తరువాత మరికొన్ని నాటకములను గద్యమందు రచించి 1787 లో Don Carlos అను లక్షణ నిబద్ధ నాటకమును రచించెను. 99 లో Wallenstein అను చరిత్ర నాటకమును మూడుభాగములుగ భావప్రాబల్య మేర్పడగల్పించెను. తరువాత Mary Stewart మున్నగు నాటకములలో

మానసవ్యాపారముల విమర్శించి దెలిపెను. మెస్సీనా అనురూపకము యవన నాగరిక కాలపు జీవితమును చక్కని కుమార కావ్యరీతులలో దెల్పుచున్నది. ఇవికాక William Tell మున్నగు గల రూపకరాజము లనేకముల వ్రాసియున్నాడు.

యోహాన్ గెటే 1749-1832

రవీంద్రనాథటాకూరు, గాంధీమహాత్ముడు, అరవింద ఘోషు, ఈముగ్గురి తెలివితేటలను జీవితపద్ధతులను ఆత్మతత్వములను ఒక్కపురుషునియందు చేర్చి వీరికెవ్వరి కందరాని యనూహ్యప్రభావ ప్రదీప్తుల దేజరిల్లు మహాపురుషుని భావింపగలమేని డాంటే కాళిదాసుల కావ్యశక్తు లచ్చట లూహింపగలమేని ఆమూర్తియే గెటే మహాకవి యనిపించదగును. వీనిజీవితము పవిత్రోదార సదాచారముల దృశ్యరూపముగ నాదర్శప్రాయమై సుమితుల్యముగ నుండెను. శమదమాది నియమములేగాక రవీంద్రుని జీవితమం దగుపడు నిర్వ్యాజసుఖార్తియు కావ్యసౌందర్యము వీనియం దగుపడుచుండెను. జర్మనుల జాతీయకావ్యరీతి స్వకీయ భావానుభవముల జిత్రించు భావకవనమై యున్నది. అట్టిభావ వికాసవంతమగు జర్మను సారస్వతములో గెటె రచించిన కావ్యములు ప్రత్యేకభావగీతములుగ నెంచబడుచున్నవి. ఈతను సర్వజ్ఞుడు, సమస్త విషయములందు జర్మనీలోని నవీనభావముల కుదురు ఈతని రచనలందు స్వకీయ జీవితానుభవములు లేతకాంతు లీనెడి పరతత్వచింతతో వెలుగొందుచున్నవి. అంతకుపూర్వము పరాసు ధీనిధుల సారస్వత ప్రభావమున నాటకలోకముండెను.

తత్త్వదర్శితార్కికపద్ధతులుగాని ఇటీవల ప్రాచ్యాదర్శానుసరణమున సిబ్బెను, మేటరలింకు మున్నగు కవిపుంగవులం దగుపడెడి యవేద్య రూపవిహీన వేదాంతసూచనలుగాని గెటీయందగుపడవు. స్వీయానుభవ ప్రాచుర్యమే, లౌకికాధ్యాత్మికజీవితానుభవములే యూతనిరచనలం దగుపడు ప్రత్యేకలక్షణములు. ఇందుచేత గెటీ రచించిన రూపకములు కొన్ని సందర్భములలో నాట్యరంగపు ప్రదర్శనయ నియమముల నతిమించి భావగీతికాప్రవంతులై మితిమీరి యుండెను. కాని పాత్రస్వభావ నిరూపణమున గెటీ షేక్స్పియరు మహాకవిని సమీపించు ప్రజ్ఞాసామర్థ్య మొప్పుచున్నది. మానవ మానసమనుభవించెడి భావసంక్షోభము జీవాత్మపొందెడి వికాసవైపరీత్యములు రాగవిరక్తుల నేర్పుతో లోచూపు నందు తెలివితో తెన్నగ జూచి యవగాహించి శబ్దబద్ధ మొనర్చు నొప్పెడి సొంపుగలిగెడి లేఖకేకులలో వెలిబుచ్చు మేటితెలివి ఈ మహాకవి కొప్పియుండెను.

చిన్ననాట హెర్డరు ప్రభృతుల జాతీయనాటకస్వతంత్రవాదము షేక్స్పియరు కృతులను కొంతకాల మభ్యసించి వలచి 177[illegible]లో హెర్డరు ప్రతిపాదించుచున్న నవ్యసారస్వతోద్యమాదర్శము ననుసరించి గ్యోట్జ్ అను ట్రాజెడీ రచించెను. వెనువెంట Clavigo అను రూపకము అతనిచేత వెలసె. మహానాటకమగు Faust యొక్క తొలిపాఠము వెలువడినది. గెటీ భావవిశ్వమందద్వితీయుడు, ఆనాటి శాస్త్రపద్ధతుల లేశమునకులందక కొనసాగిన కృతులందు ఆత్మీయభావపరికాశముగ రచించుచుండెను. వీనిలో నీతడు లోతులకు దిగి యపూర్వమును భావఫలదాయ

తంబునకు నవ్యపథముల దొరికలేదు. కాని మానవ జీవితము సమయముగ సుఖప్రదముగ పవిత్రముగ నుపయోగకరముగ నడుపింప నేర్పెడి జీవిత సమస్యల కీతని గ్రంథములు శాశ్వతోపకారకములగు సమాధానము లొసంగుచున్నవి. భావకవిత్వమునకు ప్రధాన గౌరవమొసంగియు పరిష్కృత సమస్యలను జర్చించియు తరువాతి పరాసుదేశపు కావ్యరీతులను శాసించు మార్గదర్శియై గెటీ గతించెను.

అప్పటికి యూరపులో నెపోలియను చక్రవర్తి యుల్కా ప్రకాశమున నతిశీఘ్రముగ నొక్క వెలుగున బంధ విల్లి పరాజయమొంది ప్రవాస శిక్షననుభవింప జనెను. యూరపులోని సమస్త దేశములందు జాతీయ భావములుదయించి స్వీయ సాహిత్యరూపములను ప్రకాశింప జేయు కాలమరుదెంచినది. ప్రకృతిశాస్త్ర సహాయమున పరిశ్రమలు విస్తరించి నవ్యజీవన సమస్యలందించుచుండెను. ఫ్రెంచి దేశమున సామాన్యజీవితకథలను భావగాంభీర్యముతో నాత్మానుభవప్రకాశముతో కావ్యవిషయములుగ నొనరించి యభినవభావ కవితారీతులు నాటకములందును నవలలందును ఉపయోగించెడి పద్ధతులేర్పడుచుండెను. కళావిమర్శకులు ఇదివరకువలె కొన్ని ప్రాచీనసూత్రముల గైకొని వానిప్రమాణమున కావ్యముల ఖండించి శిక్షించుచుండుటమాని కవిహృదయమును తెలిసికొని కావ్యమందలి ప్రత్యేకలక్షణము లామోదించి కళోపాసకులకు సర్వస్వాతంత్ర్యమొసంగి లక్షణానుసరణాధికారమును దుంచి కావ్యమునకు స్వాతంత్ర్యమహిమాప్రభావముల జూపుచు రసవ్యాఖ్యానమొనర్చుచుండిరి. ఫ్రెంచిదేశపు

నవీనభావకవితారీతులకు వలయు ప్రేరణను యుత్సాహము షేక్స్పియరు మహాకవి యాదర్శనమున నేర్పడినవి.

జర్మనీలో వీలాండుఅనుకవి(1733-1813) షేక్స్పియరు నాటకముల జర్మనుభాషలోనికి సంతరించెను. డెన్మార్కులో అన్ స్లీగరు(1779-1850) అనుకవిగెటీడారుల నవలంబించి పురుషపాటవమొప్పు రూపకరీతులను యనంతమగు కథాకల్పనవైచిత్రములలో వికసింపజేసెను. ఈతని దృశ్యకావ్యములందు The eve of Saint John, Alladin మున్నగునవి పేరొందియున్నవి. ఈతను భావగీతములు, మహాకావ్యములు, పురాణములు పెక్కురచించి డెన్మార్కుజాతీయ కవిత్వమునకు మహోపకార మొనర్చెను. వీనితరువాత నచ్చటనే హెన్రిక్కు హెర్ట్జుఅనువాతడు 18 సంపుటములలో, లోకవిఖ్యాతకళానైపుణ్యమొప్పెడి నాటకములరచించె. అందు King Rene's daughter అనునది మిక్కిలి మెప్పొంది యున్నది.

ఆస్ట్రియాదేశమున గ్రిల్ పార్జర్ అను మహాకవియుదయించి గెటీ మున్నగు మహాకవులచ్చొరవగొని రూపకరచనములరచించి ఆస్ట్రియాదేశపు నవీనసారస్వతావిర్భావమునకు పోషకుడాయెను. ఈతనినాటకము లసమానసౌందర్యమొప్పారుచు నాలుగుభాషలసంతరింపబడినవి. అనేకదేశములలో బ్రిదర్శన గౌరవముం గొనినవి. వీనిలో (Sappho, A faithful servant, Waves of love, The dream of life) మున్నగు నవిప్రత్యేకముగ మన్నింపబడుచున్నవి.

19వశతాబ్దములో పాశ్చాత్యప్రపంచమందలి యన్నిదేశములందు విపరీతకవితావిర్భావములేర్పడి పత్రికాప్రచురణ సహా

యమునను రాకపోకల సౌకర్యమునను ప్రతిభాసము స్వేత ను
గుణవ్య కల్పన మేర్పడిన వెంటనేతక్కుడు బాసలలో సంతరిం
పబడుచున్నవి. మహాకవులు సమస్త దేశముల సన్మాన గౌ
రముల నందికొనుచు దిరుగుచున్నారు. మంచిరూపకము
లు వెలువడిన వెంటనే అన్ని దేశముల నాట్యరంగములం
దు బ్రదర్శింపబడుచున్నది. ఇప్పటికవులు ఒక దేశపు వారు
కారు. ఒక జాతివారు కారు. ఇట్టి విపరీత ప్రకట నోపాయ
మహిమచే సారస్వత రూపములు భావములు సత్వరముగ ది
గంతవ్యాప్తి నొందుచున్నవి మరియు ప్రజల యాదృచ్ఛి [illegible] తి
కాగ [illegible] దేశములారాట మెరిగని సుఖజీవనము. సం [illegible]
శిల్ప ప్రదర్శనము ప్రత్యేకముగను విశ్వవిద్యామష్టిలోని
యుంగ. [illegible] వేరువేరు లై [illegible] విస్తరించు [illegible] చున్నారు.
ఇట్టివంటి భూమిలో ఇదివరకుండిన సారస్వత ప్రమాణము, కొ
న్ని స్థితులను పరిస్థితుల ప్రభావమున [illegible] లాన కూలరూప
ములు బాల్చి [illegible] వివరించి చెప్పజాలము. సన్న్యాసిని విలా
సము [illegible] లో ప్రతిఘటనమయమంచు [illegible]
రుములు ఆరని యసంతుష్టి యిప్పటి [illegible] కొ [illegible] నా [illegible] ల
త్రొక్కుచున్న పెడి ప్రయోగస్వాతంత్ర్యము [illegible] ఘాత్యంశములై
యున్నవి. అందుచేత 19 వ శతాబ్దపు రూపక చరిత్రము దే
శక్రమమున [illegible] కాలక్రమము. మాత్రమే ప్రధాన కవుల
కృతాంశముల నిరూపించుచు విస్తరించెదము.

యూరోపులోని నానాజాతులు ఉత్పన్నమైనొండు స్వతంత్ర
మగు [illegible] చేసినవని తెలియును. [illegible] బాల [illegible] యుగ
ములో [illegible] నిర్మాణమునందు బలుగేన, ఇబ్సను,

ప్రౌనింగు మున్నగు మహాకవులు పలుతెరంగుల కావ్యక్రియా ప్రయోగము లొనర్చుచుండిరి. కాని నాటకరచన మాంగ్ల దేశమున జల్లబడినది. ఈ కవుల పోకడలందు లోతగు వేదాంతసూచనలు ప్రాచ్యభావముల సూచించి రవీంద్రాది కవుల రాకకు దారిచూపెడి రీతులు ప్రాచీనకళావిజయమా దభిమానము ప్రధానాంశములై యుండెను. ఆంగ్లదేశమున జన సామాన్యపు జీవితావస్థలు సాంఘికసమస్యలు కావ్యరూప కములందుకన్న డిక్కెన్సు, ఠాకరీ, ఇలియట్టు, గాస్కెలు ఆస్టెను మున్నగు మహాకథకుల రచనలందు బొడగట్టదొడగెను. ఫ్రెంచిదేశమున నీవిషయములే వీని యామోదమున నేర్పను నవీన భావవిస్తరణమార్గములతో సర్వతోముఖముగ కావ్యరూపక నవలాది రూపముల వికసించుచుండెను. ఇందు తొలుదొల్త బేరొందదగిన మహామహుడు వాల్మీకి సదృశకరుణాంత రంగుడు.

XII

విక్టరుహ్యూగో మహాకవి (1802-85)

కావ్యప్రపంచపు శిరోభూషణములలో నొకడు. వాల్మీకి, ఫర్దూసీ, డాంటీ, షేక్సుపియరు, గెటీ, సాఫోక్లీజు మున్నగు పేర్ల తో జేర్చి గారవింపదగిన మేటికవి. 1822లో కావ్య రచనమా రంభించి విపరీత కల్పనవైభవోద్వేగమున ననేక కావ్యములను గీతములను పద్యావళులనురచించిఅప్పటిప్రాను రాజగులా యీ చాల్లెను యభిమాన పోషణమనుభవించి 1827 లో ప్రజా స్వామ్యసాంఘికాదర్శము లుదయింప నాయేట క్రామ్వెల్ అను ఆంగ్లవీరునిచరితము దృశ్యకావ్యముగ రచించి దా

నికొక పీఠికను చేర్చెను. ఈపీఠికలో దేశకాలకథానియమములనాదేశించు ప్రాచీన రూపకలక్షణములతిరస్కరించి షేక్స్పియరవలంబించిన స్వతంత్రపద్ధతుల నామోదించి ట్రాజెడీకామెడీల విషాదహాస్యశృంగార సంధర్భములను అన్నిటిని మహానాటకములందు ఒక్కచోటకూర్చ యల్లవచ్చునను సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించెను. ఇందుమూలమున నీతడుపారిసునగరములో సాహితీవ్యాసంగమున పేరొందుచుండిన గాటియర్ ముస్సెటు సాన్‌బోవ, డూమామున్నగు నవ్యమార్గాన్వేషులచెలిమివడసెను. వీరందరుచేరి థియేటర్ఫ్రెంచియు మననాట్యశాలను శాసించుచు, ప్రాచీనరూపకలక్షణాంబుల రెగటార్చ యత్నించుచుండిరి. వీరినవ్యాదర్శముల నిదర్శించుకొరకు హ్యూగో 1829 లో Marion Delorme 1830 లో Hernani 1833 లో Lucrece Borgia, Mary Tudor అనురూపకములను సృజించి ప్రదర్శింపజేసెను. తరువాత ఈతని వ్యాసంగము చాలవరకు కథాకల్పన మందు చెల్లుచుండెను. హ్యూగో మానవస్వాతంత్ర్యము, సమానసుఖ జీవనము నీతివర్తనముదయాప్రవర్తనములు మొదలగునుదార జీవితాదర్శములనెలకొల్పయత్నించుచుండెను. లోకమానిత సద్గుణంబు లెన్నియో నీతనియందగుపడుచుండెను. వీని కావ్యము లందలి లోపములు కూడఈమ హాగుణభారమునను కలుగుచున్నవి. ఇతని నాటకములు షేక్స్పియరు పద్ధతినికావు. గానాపకాశములు లేనిఆపెరాలవలె మెలోడ్రామాల రీతిలోనుండెను.

వీనిసమకాలికులలో డూమా, మూసెట్టు, జార్జిసాండుము

న్నగు ఫ్రెంచికవు లెందరో రూపకముల రచించుచుండిరి. వీరిలో
మిన్నలగు అలెగ్జాండరు డూమా (1802—70) Monte
Cristo మాంటిక్రిస్టో మున్నగు నవలల రచించి లోకఖ్యాతి వ
డసియున్నాడు. ఈతను రచించిన Henry III, Charles VII,
La Tour De Nesle అను నాటకములు నవీననవలల కన్న నెక్కు
వ లోకజ్ఞానమును కథా చమత్కారమును భావభారమును కా
వ్యనైపుణ్యమును చాటుచున్నవి. ఈతని కుమారుడగు

ఛోటా డూమా (1824—95)

24 ఏండ్ల ప్రాయమున The Dame of Camelia అను
నవలను రచించెను. దీనిని రంగోచితముగ మార్చి ప్రదర్శింప
నద్భుతమగు రూపక లక్షణములిందగుపడెను. తరువాత నీ
తడు అనేక రూపకముల రచించి నవీనపంథాను రూపకరచయిత
లలో మేటియనుపేరు పొందియున్నాడు. నైతికసమస్యలను
జర్చించుటకు సంఘసంస్కార ప్రణాళికల బ్రవర్తింపజేయుటకు
నాట్యరంగ ముపయోగింపదగునని వీని యాశయము. La
Question De Argent మున్నగు డూమా నాటకములు సాం
ఘికసమస్యల సంపూర్ణముగ జర్చించుచు స్త్రీస్వాతంత్ర్యము
నకు తోడ్పడినవి. కథాకల్పనమందు చక్కని రంగోచితసం
దర్భముల గూర్పగల సామర్థ్యమొకటియు పొలుపారు శైలియు
నీనవరూపకములకు కావ్యసౌందర్యమేర్పరచుచున్నవి. లేని
చో నీతని నాటకములు సంఘసంస్కరణోపన్యాసములుగ దేలి
యుండెడివి. ఈతని నైతిక సంస్కరణాదర్శములు మిన్నయై
నను వీని సమర్థించుటకు గల్పింపబడిన యవస్థలు నీతిబాహ్య
ము గనసహ్యముగ, కొన్నితావుల భంగపడియున్నవి.

ఫ్రెంచికవి ఆగేరు (1820-89) ఆంగ్లకవిరాబర్టుసను (1829-71) సొసైటీయను నాటకమందును స్క్రైబుసార్డో అను నాతడు (1791-1861) సామాన్యసాంసారిక కథలలో రసవంత మగుగాథావిన్యాస మున్నట్టి నవీన సాంసారిక రూపకరీతులను విస్తరించియున్నారు.

కొపీ 1842-1908 అనుకవి పిట్టురుషాఖ్యాగ మొదలిడిన భావపద్ధతుల నందికొనియు రోస్టాండుకవి Cyrano De Bergerac 1897 అను రూపకమందును, మేటరులింకు Pelleas at Melisande (1892) అనునాటకమందును భావకవిత్వరీతులననువదించియున్నారు. వీరిభావపూరితకల్పనాకథలు నాటకకవిత్వమునకు క్రొత్తతళుకులతీర్చుచుండ సింగ్లాండు ఫ్రెంచిదేశములలో గృహస్థవిషయములను దెలిపెడి కామెడీలు హాస్యశృంగార రసభరితమైనవి బయలుదేరుచుండెను. స్క్రైబుసార్డోరచించిన నాటకములలో పెద్దపాయూడెలు బహుకలలో నొదిగియుండు నీచభాగములు వెలుగొందిజనరంజకముగ నేర్పడెను. కాని నాట్యకళకిందువలన నెట్టి శాశ్వతోపయోగముకలుగలేదు. ఫ్రెంచికామెడీలు అవినీతిని ఖండించుచున్నను భావప్రాబల్యమున నైతికాచరణ సదాదర్శముల నెలకొల్పజాలకుండెను. హెన్రీబెక్కు 1897-99 కాపసు (1858) హారిపూ (1857-1915) మున్నగు కవులందీసత్యము మిక్కిలిపిక్కటిల్లి ఫ్రెంచినాటకములనుండి రసప్రకోపసౌందర్యమెల్ల తొలగించివైచినవి. గ్వటేస్త్రియను అభినవకవి కొన్ని నిర్వేదనాటకముల రచించినను Pateur అను రూపకములో రసపోషణకు కొంత యవకాశమేర్పరచెను.

గాగాల్ (1809-5) అను రష్యా దేశపు నవలరచయిత Revior అను హాస్యరూపకము రచియించి యున్నాడు ఇందు రష్యా దేశపు సాంఘిక స్థితులు పరిహాసింప బడినవి.

క్రాసిన్స్కీ (1812-59) అను పోలెండు కవీంద్రుడు. Undivine comedy అను లోకఖ్యాత రూపకము రచించి యున్నాడు.

ఆంగ్లకవి జేమ్సుబెయిలీ (1819 1602) గెటీరచించిన ఫాస్టునాటకమును పాశ్చాత్త్యరూపున వ్రాయుదలచి 1839 లో Festus అను స్వతంత్రనాటకమును రచించెను. ఇది తొలుదొల్త గారవ మొందిన కాలక్రమమున నందులో తరువాతఁ జేర్పబడిన నైతికమతవేదాంత తత్త్వబోధనలతో బలువెక్కి రస విహీనమై యక్లికపాండిత్యలు మనుగుపడి ప్రదర్శనమున కుపయోగింపని కావ్యమైనది.

గస్టెవుఫ్రైటాగు (1816-95) అను జర్మనుకవి. Debit & Credit అను రూపకము రచించెను. ఇందు ధనికుల సంసారములు చిత్రింపబడి యున్నది.

ఎమిలీఆగేయర్ (1820-89) అను ఫ్రెంచినాటకకవి నవీన సంఘాచారములను స్వభావవైశద్యముతో నాట్యరంగమున నగుపరచు నాటకములను కల్పించిన మొదటి సాహసులలో నొకడు. మొట్టమొదట లక్షణమార్గములో Lacigue మున్నగు పద్యనాటకములు రచించి యావల Les Effrontes మున్నగు గద్యరూపకముల వ్రాయనొడగెను. అనువగు పాత్రస్వభావ నిరూపణము వెనుదీయని నీతిపటిమ సంఘపరిహాసము వీని రూపకములందు గోచరించెడి ముఖ్యలక్షణములు.

ఆస్ట్రొవిస్కీ (1823-96) అను రషియా దేశపునాటకకవి మాస్కోనగరమందు నివశించెడి చిల్లరవర్తకుల జీవితాంశముల గైకొని The Storm, The Bankrupt మున్నగు వన్నెగల నాటకములరచించియున్నాడు. ఈతనుమాస్కోనాట్యశాలకు కార్యనిర్వాహక సహాయుడుగానుండెను.

ఆచాగరే (1832-1916) అను స్పెయినుదేశపు కవిరాజ్య తంత్రజ్ఞుడు వేదాంతి అన్నియుకలసినమహామతి ఎనుబదినాటకములరచించియున్నాడు. యివియన్నియు యూరపులోని దేశభాషలలో పరివర్తింపబడినవి. ఈతను 1904 లో నోబుల్ బహుమానమొంది స్పెయినుదేశపు నవీన కావ్యోద్యమమున నాయకమణియై వెలుగుచున్నాడు. ఇతని నాటకములలో Mariana, Elgran Galeots మిగుల పేరొందియున్నవి.

XIII

ఆధునికనాటక కవిత్వము.

హెన్రిక ఇబ్సను (1828-1906)

నార్వే దేశీయుడు. చిన్నతనమున కొన్ని యిక్కట్టుల జిక్కి కష్టములనుభవించి 1819 లో కొన్ని భావగీతములను సామెతలను, సూత్రములను ప్రచురించెను. ఆవల విద్యాభ్యాస మొనర్పనెంచెనుగాని నాట్యరంగ మాతని నుత్సాహ పరవశుగాజేయ 1850 లో Catilino అను నాటకమును రచించెను. దీనివలన బర్గెనులోని ప్రధాన నాట్యశాలలో రూపకరచన మొనర్ప నియమింపబడెను. తరువాత 1857లో యిబ్సెనుకిృష్టియానియా పట్టణములోని నార్వేజాతీయనాట్యశాలయాధ్యక్షుడుగ నియమింపబడెను. 58 లో The warriors

of Helgeland అను నాటకమును నార్వే దేశపు తొల్లిటి వీర గీతముల ననుసరించి రచించెను. తరువాత నొక ప్రహసనము వ్రాసి ప్రజాద్వేష మనుభవించి ప్రవాసుడై ఇటలీ యందు కొంతకాలము సంచరించి డ్రెస్డెను మ్యూనిక్ పట్టణములలో కాలయాపన మొనర్చుచుండెను. ఈతనినాటకములలో Emperor, Galilean, Pillars of Society, Doll's house, Ghosts, Wild duck, Master builder, When we dead awaken అనునవి ప్రధానగౌరవ మొందుచున్నవి.

ఇబ్సెను మానవజాతినంతను పరిహాసించెనేగాని నార్వేలోని దురాచారములు మాత్రమే ఖండించియుండలేదు. కాని మానవస్వభావ సామాన్యమగు హాస్యసందర్భముల గైకొనిన రూపకల్పనమందు తానెఱింగిన స్వదేశీయుల బాహ్యరూపములనే చిత్రింపవలసి వచ్చెను. ఇబ్సెను మహాకవి నాటకరచనమందు క్రొత్తదారుల నెట్టియున్నాడు. ఇతని ప్రతిభావిశేషములు సార్వత్రికోపయుక్తములని తెలిసికొనుట కెంతయో కాలము పట్టినది. మొట్టమొదట నీతని రూపకకావ్యపఙ్క్తులు నార్వేదేశపు భాషయందొప్పునట్లు యితరభాషలలో వెలువొందవని భ్రమపడుచుండిరి. కాని బర్నార్డుషా 1891 లో "ఇబ్సెను నాటకముల తళుకుబెళుకులు" అను విమర్శగ్రంథము ను రచించియు ఎడ్మండుగాసే వీనికనేక అభినందన వ్యాసాంజలుల నర్పించియు వీనిప్రభావ మాంగ్ల దేశమున జేర్చిరి. విలియమ్సు ఆర్చరు అను నాటకవిమర్శకుడు ఇబ్సెనునాటకముల నాంగ్లీకరించి యున్నాడు.

ఇబ్సెను రచించిన Peer Gynt, Brand అను నాటక

ములు కావ్యప్రధానములై యున్నవి. తరువాత నితడు ప్రహసన జాతీయములఁ జీవకళలుట్టి పడ నేర్పరచెను, తుదకుభావ సంకేతికములగు నాటక పాత్రలను గల్పించెను. స్వభావ చిత్రీకరణ మందీతడు చూపిన లోతుచూపుకులు జీవించియున్న వ్యక్తి స్వరూపముల బింబీకరణము మిక్కిలి దుస్సహముగ నుండెను. కానికథావిన్యాసమందు స్వగతములను విష్కంభాది ప్రస్తావనలను త్రోసిపుచ్చి కథాంశపు విపరీతావస్థతో మొదలిడి కాలక్రమమున జరిగిన జరగనున్న వృత్తాంత మంతయు వెలువడునట్లు నేర్పుమై యల్లియున్నాడు. ఈ తెలివి Rosmersholm అను రూపకమందు సంపూర్ణ వికాసమొందియున్నది.

ఇంగ్లాండులో రాబర్టుసను రచించిన కామెడీల ననుసరించి సర్ ఆర్థరుపినేరో 1855- ఇబ్సెను ప్రభావ మొకింత జవిజూచియు 1889 లో Profligate అను నాటకమును రచించెను. అందు సాంసారిక కథారూపకము మామూలు గొడవ కన్న నెక్కువ భావగాంభీర్య మేర్పడి క్రొత్తదిలో ఇబ్సెను రూపకముల బోలియుండెను. పదంపడి ఈ కవి His house in order అను రూపకమునకు ఇబ్సెను నైజమునకు కథాకల్పన చాతుర్యమును పాత్రపోషణ పద్ధతులను వెలిగించి చూపెను. అనేకులు ఇబ్సెను ననుకరింప యత్నించిరి కాని లాభ మెక్కువకనపడనందున ఇబ్సెను రీతులం దేవగింపుజరించినది.

హెన్రీ ఆర్థరుజోన్సు (ఆంగ్లకవి 1851-) 19 వ శతాబ్దపు మెలోడ్రామాను అనుసరించి The Silver King మున్నగు కామెడీల మూటనిరచించెను. ఇందుల బరిహాసింపబడిన సాంఘిక విషయములు జాతీయ సత్వమొప్పుచు విషయమై శా

ల్యమున భాషాసామర్థ్యము నటంకరిత్వము నైతికదౌర్బల్యము పటాటోపము దురభిమానము మున్నగు నీచలక్షణముల పవిత్రిదర్శనములతో ఖడించు చురుకు తెలుకున వానికెక్కయున్నది.

మారిసు మేటర్లింకు 1862.

బెల్జియము దేశపు మహాకవి 1889 మొదలు నలుబది నాటకములను కావ్యములను రచించి 1911 లో నోబుల్ బహుమానమును పొందియున్నాడు. ఈతని నాటకములు కీలుబొమ్మలాటలకొరకు ప్రధానముగ వ్రాయబడినవి. ఇతని గద్యము పద్యసాదృశ్యమున మాధుర్యముల పదసంపత్తియై చక్కగ ప్రవహించుచు నిర్మాణకౌశలంబగు నుత్కృష్టరస నిరూపణమునద్వితీయ సౌకర్య మేర్పరచుచున్నది La princes Melene, Mona Vanna Betrothal మున్నగు నతని నాటకము లితని కళాపద్ధతుల దెలుపుచున్నవి. మానవ జీవితమందు వ్యక్తమగు నవ్యక్తరహస్యముల దెలిసికొనుటకు కితడు యత్నించుచుండును. కొన్ని నాటకములలో నవ్యక్తసూచనలకు ప్రాముఖ్యము కల్పన మొనర్చి నాటకాభివృద్ధి నేర్పరచును. ఇతని పద్ధతులు ఉత్ప్రేక్షాదూషితములనియు, సాంకేతికములనియు భావసూచకములనియు పలువిమర్శకుల ఖండింపబడినవి, ఈతని నాటకములలో కథావస్థల నేర్పడుచేష్టా సంచలనము చాలవరకు తగ్గింపబడినవి. అవస్థలు సూచింపబడునేకాని అభినయాంశముగా ప్రదర్శింపబడవు, మానస సంచారమై ఘటులు ముఖ్యముగ నాత్మికానుభవము నేర్పరచు ప్రశాంతచిత్తవృత్తులు మాటర్లింకు నాటకములందు చక్కగ నిరూపింపబడినవి.

హాప్ట్‌మన్ 1862

జర్మను నాటకకవి. 1912 లో నోబెలుబహుమానమునంది కొనిన Die Weber మున్నగు నాటకముల రచించెను. ఈతని మొదటికల్పనలందు సమకాలిక సంఘాచారములు భావాదర్శములు ధైర్యముగ మనసు విప్పి వెలవరించ బడినవి. స్వభావచిత్రమందు నవీనజీవితములోని నీచావస్థలు హాస్యకరముగ వైశద్యముతో చూపబడినవి. కాని కామెడీరచనమందీతడు యిమాన్యుయల్ క్వింటు అను రూపకమందును Atlantis అను దానియందును క్రొత్తపోకడల నుమలేర్పరచియున్నాడు. ఈతని నాటకము లనేకభాషలలో చేర్పబడినవి.

బర్నార్డుషా (1856)

ఐరులెండులో జన్మించి 1879 లో లండను నగరమందు సారస్వత జీవనమేర్పరచుకొని వచ్చి చేరెను. కొంతకాలము నవలలు విమర్శనలురచించి గాన శిల్పాదివిషయములందు లోక విఖ్యాతి విమర్శకాధికారము సంపాదించియున్నాడు. ఈతను సాంఘిక రాజకీయ విషయముల కూడ జర్చించుచుండును. అనేక సంపుటములలో దట్టముగ నిండిపడి నాటకపరంపరల గల్పించి పేరెక్కియున్నాడు. ఇతను వాదప్రతివాదములందు కడునేర్పరి. హాస్యము ఆక్షేపణ వెక్కిరింపు మున్నగు వాదసాధనము లీతనివశము. నాటకములకు కడుపెద్దవైనపీఠికలు వర్ణనసామగ్రి తెలుపుచుండును. వీనిలో Back to Methusaleh, Man and Superman మున్నగునవి ఈతని తత్త్వాభిప్రాయముల దెలుపుచున్నవి. ప్రకృతిలోని శక్తులను సాధించి వశపరచి వాని సహాయమున కార్యభ్రంశ మేర్పడకుండ తక్కువకష్టముతో నెక్కువ ఫలమొందెడి మానవుండు మహా

పురుషులని భావించి యిట్టి వానినేతృత్వమున ఇటువంటి శక్తి నందరు సంపాదించు యుద్దేశ్యముతో మానవలోకము యత్నించి యన్నివిధముల ముందడుగు వేయుచున్నదని ఈతని యభిప్రాయము. నిరంతర సద్భావయోజనమే స్వర్గమనదగును ముందుకు నడువ యత్నించుచు బోర్లపడుచుండెడి మానవజాతికి దారిచూపి తోడ్పడుటయే పరోపకారమే బ్రహ్మానందము. ఈ భావములను బర్నార్డు షా తననాటకములలో వివరించియున్నాడు. ఇతని కథాకల్పనము లోపభూయిష్టమైవాదోపన్యాసముల నడుమనక్కడక్కడ సన్నగిలినిస్సార నీరసరూపమున నుండును. చిలిపి వెక్కిరింపులు పలగాకివాగుడు భావగాంభీర్య సౌందర్య మొప్పెడి యుదార సందర్భములనడుమ తలజూపి చెలరేగి కథాసారళ్యమును రసావస్థను చెరచియసభ్యముగ జేయుచుండును. కాని కామెడీలలో సాంఘిక విషయములను అవలీలగ చురుకు పోటులతో దర్శించి పరిహసించి సంస్కరించెడు నైపుణ్యమీతని యందుమూర్తీభవించియున్నది.

జాన్ గాల్సువర్దీ రచించిన నవీననాటకములలో కొంత సదుద్దేశ్యముగు పడినను వీని యుత్తమ నాటకముగు Strife అనునది కూడ నాటకరచనమందు ఎట్టి కళాసిద్ధి నొందినదని చెప్పజాలము.

సర్ జేమ్సు బారీ 1860- అనేక కామెడీలను విచిత్రరూపకములను రచించియున్నాడు. వీనిలో 1904 లో వెలువడిన Peter Pan అనునది పన్నెక్కెయున్నది.

ఇంగ్లెండులోని డబ్లిను నగరమందు ఆబీథియేటరులో

కామెడీ రచనము కు క్రొత్త ప్రయోగ పరీక్షలు జరుగుచున్నవి. ఇందు యీట్సు, సింగ్, మున్నగు కవులు నాట్యకళాపరిణామ మెరుగదలచి పాటుపడు చున్నారు. సింగు రచించిన Playboy of the western world 1907. [illegible] పద్ధతులవెలుప గలదు.

ఇంతేగాక యూరోపునందు ప్రాచ్యదేశముల కావ్యనాటక రూపములు ఎక్కువగా వారి యభిమానము నలయించుచున్నవి. రవీంద్రనాథటాకూరు రచించిన క్రొత్త నాటకములు జపాను దేశమున [illegible] లు బొర్మా దేశపు నాట్యశాలల [illegible] నవి. వీనన్నిటిని పరిశీలించి చూచిన [illegible] లందు కావ్యమైన భావము మానవహృదయ [illegible] మించుగ నొక్కొక్క [illegible] తెలుపుచున్నవి. [illegible] యొక్క ప్రత్యేక జాతీయాచార [illegible] కాని కథాంశమునందు కల్పనపద్ధతులందు భేదము జనియించు [illegible] భేదము [illegible] ప్రస్తుతము యూరోపులో బొమ్మలాటలందు మూగాభినయము డు సినిమా [illegible] యోగించెడి యభినయము [illegible] బడుచున్నది. ఇప్పుడు జీవించియున్న పాశ్చాత్య నాటక కవులలో ఇదివరకు జేర [illegible] బడనివిఖ్యాత [illegible] నుదహరించెదము.

Byornson బ్యోర్న్‌సన్ 1832-1910.

నార్వేదేశపు [illegible] నవలలు, పిట్టకథలు సమాన నైపుణ్యముతో రచించి, 1903

లో నోబెలు బహుమానమందికొనెను. ఈతని మొదటినాటకము, Lame Hulda, వెలువడిన వెంటనే ప్రజామోదమును వడసి మిక్కిలి గౌరవింపబడెను. తరువాత ఇటలీలో రెండు సంవత్సరములు నివసించి, 1861-1862 లో King Severre, Ligurd the Bastard, అను చారిత్ర రూపకత్రయమును, రచించెను. వీని కళాప్రాభవమున, వీనిపేరు జగమంతయు నిండిపోయెను. తరువాత క్రిస్టియానియాలోని, జాతీయనాట్యశాలకు సూత్రధారుడై, పెక్కు రూపకముల రచించెను.

తామస్ హార్డీ 1840.

ఆంగ్లనాటకకవి, నవలవ్రాయసీ. కొంతకాలము శిల్పిశాస్త్రమభ్యసించి యావల 1860 మొదలు 70 వరకు కొన్ని పద్యకావ్యముల రచించి 71 లో తొలిటి నవలను రచించెను. ఈతని నవలలు, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు రచించిన మాలపల్లివలె నొక ప్రత్యేకమండలిలోని ప్రజలను వారి వాడుక భాషను లక్షించి వ్రాయబడినవి. ఇట్టి రాష్ట్రాభిమానముచేతను, భాషాభిమానము చేతను, యీతని కావ్యరీతు లనేకవిధముగ నుపకరించుచున్నవి. ఇంతియేకాక మానవగుణసముష్టి నవలోకించి, యుదారపమభావములతో చిత్రించుచునేన్నుకూడ యుండెను. ఇతనికిథలు లెక్కలేనన్ని కలవు. కథలకన్న భావగీతములే చిరకాల ముండవచ్చును. ఇందలి పాత్రివాచికములు, తన యభిప్రాయమును సూచించవనియు, లోకములో నితరులనుకొనెడి తలపుల దెలుపుననియు హార్డీ చెప్పుకొనును. కాని వీనిలో నీతని జీవితానుభవము, ఆత్మీయ భావవికాసమున లేతవన్నెల సొంపులీనెడి, ముద్దుకైతలలో

కులుకుచున్న వనటకు సందియమగుపడదు. ఈతని కథాకావ్యములందు, మానవజన్మ నిరుపయోగ ప్రయాసమనెడి తత్వమగుపడుచుండును. 1904లో నెపోలియను, కయ్యముల కాలపు, యితివృత్త మెత్తుకొని Dynasts అను మహానాటకము, అనేకభాగములుగ రచించెను. ఇది రూపకరూపమున కల్పింపబడిన మహాభారతమువంటిది. దూమూరచించినబహు సంపుటనవలలందెట్టి విస్తీర్ణకథాప్రపంచన మగుపడునో అట్టిపొందికచెడని మేటికథ సర్వాంగ సామంజస్యమున మహాకావ్యపరిమాణములో నూహించి నేర్పుమెనిర్వహింపబడినది. మానవుడు తానెరుంగని తన్నుమించిన భూతప్రపంచములో గన్నుగానక తానే మిన్నయని మిడిసి వ్యర్థుడై స్వాభిమాన విదగ్ధుడై తొట్రుపడి యులికి దుఃఖించుచుండునని యీతని యభిప్రాయము. మనమెరుగని దూరబలవత్తర శక్తులెవ్వియో గాకతాళీయముగ నడ్డుతగిలి మనయత్నముల భంగపరుచుచుండును. ఈభావము Dynasts మహానాటకములో చిత్రిసాందర్య మేర్పడచిత్రింపబడినవి. మును మొదలు భావసంక్షోభము దానిగలిగించు కథావస్థలు మానవాహంకారమునకు దోచెడి పెనుబింకమున చిత్రింపబడినవి. ఆవలనెచ్చటనో, కడుదూరమున రెక్కతెరవుల విహరించు భూతగణంబుల చూపులో చీమలపోరాటమువలె నగుపడు స్వల్పరూపమున మానవావస్థలు చిత్రింపబడినవి. అనగా మనదృష్టిలో బ్రహ్మాండమవై శాల్యమున నగుపడు మనగొప్పలు, చేతలు, పలుకులు, రాగకోపములు, విశ్వదృష్టిలో నత్యల్పనిర్నిమిత్త నీచావస్థలో నగుపడునను భావమీ నాటకము తెలుపుచున్నది. వాచక

ములోని పద్యములు దేవతాపాత్రల పాటలు, సంభాషణము, అన్నియు రమ్యముగ గూర్చబడినవి. ఈమహానాటకము దేశ చరిత్రల దెలుపు నాటకకవిత్వమున శ్రోత్రమార్గముత్రొక్కి పండితమాన్యమై వెలుగుచున్నది.

సర్ జేమ్సుబారీ 1860

ఆంగ్లరచయిత. లండనులో పెద్దచదువులగఱచి 1887 మొదలు కథలను వ్యాసములను నవలలనురచించి 1891 నుండి నాట్యసమస్యలను విచారింప దొడగెను. 1894 లో Profesor's Love Story అను హాస్యరూపకము రచించెను. కాని దీనిలో పెక్కు దోషములున్నవి. 97 లోనితడు రచించిప్రదర్శించిన The Little Minister అను నాటకములో నీతని నాటకకౌశల వైశిష్ట్యములు తెల్లమయినవి. " ఏమీ ఇతడు నాట్యరంగము నొక బంగారు గనిగా చేసినాడే? " అని స్త్రీ వెన్నను అచ్చెరువందు నట్లుగా లండనులో నొకేదినమున ఈతని నాటకములయిదారు ప్రదర్శింప బడుచుండెను. The Wedding Guest, The Admirable Chricton, Little Mary, Peter Pan ప్రధాన రూపకములు. Peter Pan ఆంగ్ల నాట్యరంగమున భాసిల్లు రూపక రాజములలో నొకటి. ఇందు బారీయొక్క నిజస్వభావానుభవములు ప్రకాశించుచున్నవి. తరువాత యితడు మరి కొన్ని రూపకములను వ్రాసియున్నాడు. The Twelve Pound Look, A Kiss for Cendrella మొదలగునవి రూపకములు. ఆంగ్ల ప్రేక్షకులకు నిరంతర నాట్యవినోద మొసంగుచు ప్రదర్శనము మిక్కిలి జనరంజకముగ నున్నవి.

— సింగ్ 1871 — 1909 —

ఐరులెండు దేశపునాటకకవి జనసామాన్యపు జీవితమును చక్కగా బరిశీలించి యున్నాడు. డబ్లినులో అబీనాట్యశాలయందు రూపకప్రయోగ పరీక్షలు జరుగుచుండెను. వానికొరకీతడు The Shoadow of the Glen,Riders to the sea, The well o. Saints,the Tinkers Wedding, మున్నగు నాటకముల రచించి ఐరులెండులో ప్రస్తుతము నడుచుచున్న రూపక సంస్కార నోద్యమమునకు గేలూత నిచ్చియున్నాడు. ఇతని రచనలో పల్లెటియందములు మంచి పటుత్వము గోచరించును. ఇతని రసవిభావన మసాధారణము. ఇదియు స్వభావచిత్రమందలి నైపుణ్యమును చేరి యీతనినాటకములకు వన్నె వెట్టినవి.

— యీట్సు 1865 —

ఈసంవత్సరపు నోబులు బహుమానమొందిన ఐర్లెండు దేశపు కవిపుంగవుడు. డబ్లినులోని విద్వన్నాట్య రంగమును నెలకొల్పిన ధీమంతులలో నొకడు. Countess Kathleen అను నాటకము రచించియున్నాడు.

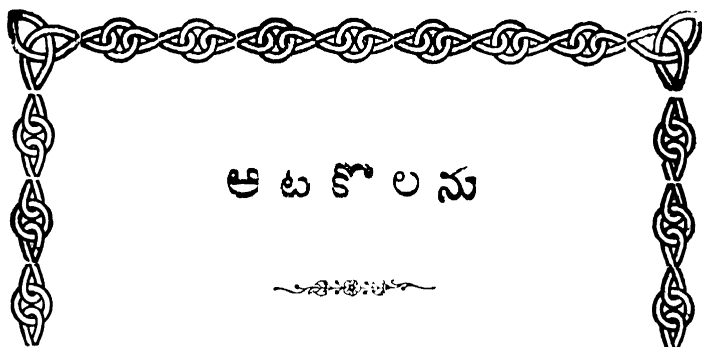
వీరుకాక గాల్డనుక్రీగు, అనంజియో, డింకవాటా, మున్నగు ప్రసిద్ధరూపక రచయితలెందరో నవీన నాట్యరంగమును తమ రూపకసమర్పణచే వెలిగించుచున్నారు. ప్రస్తుతము అన్నివిధములగు రూపకములు ప్రజామోద మనుభవించుచున్నవి పూర్వకాలమున ప్రాచుర్య మిప్పటియంత లేకుండెను. నాటకకవులు మున్నగాగల కళోపాసకులు ప్రభుమందిరంబుల నాశ్రయించి తమ కృతులను వెలువరించి స్థానిక గౌరవ మనుభవించుచుండిరి. వీనిలో నిలువగల సత్వముండిన

మంచికృతులు స్వదేశమునుదాటి యితరసీమల జేరగలిగెను. కవులు రాజాశ్రితులగుటచే నెక్కాలమున నేదేశపు రాజమౌళి సామ్రాజ్యవైభవ మనుభవించుచుండెనో నాట్యాది సరసకళల పోషించు యౌదార్యమొప్పి దీనికివలయు సంస్థల నేర్పరచుచుం డెనో, ఆదేశముననే మేటికవుల కృతు లుదయించు చుండెను అదికాక ప్రజలకు విజయోత్సాహము లేర్పడిన జాతీయ మహా దశలలో కళావిజయ మేర్పడుచుండెను. ఇప్పుడు ప్రజాపోషి తమై యనంతమగు నవకాశము లేర్పడి నాటక కవులకును నటు లకును అనూనావకాశము లేర్పడినవి. మరియు నాధునికప్ర చురణ సాధనములచే నొకచోటి కళాస్వరూపములు భూమం డలమెల్ల గ్రమ్మికొనుచున్నవి. రుచులనంతము పోషకులు జన బాహుళ్యము. అవకాశములు విస్తార సమాకూలించుచున్నవి. ఇందుచే ననేకవిధములగు రూపకరీతులు ఏక కాలమున నాద రింపబడి పెంపొందుచున్నవి. శాసించు ప్రభువులుగాని యధి కారి పరిషత్తులుగాని పూర్వపు ప్రాభవమున నవ్యరచనా సా హసమును అడ్డగింపజాలవు. అందుచేత ప్రస్తుత కవులలో నె వరుమేటివారో ఏరూపకములు కాలశిక్షలో నారితేరి నిలువ గలవో చెప్పజాలము. అన్నియు నాదరింపబడుకతన రూపక ప్రాశస్త్యమునుగాని కవియోగ్యతనుగాని నిశ్చయ ముగ నిర్వచింపజాలము. సారస్వత వికాసము జాతులు కష్ట నిష్ఠుర మనుభవించు పేదదశలో జాతీయ సత్వపూరితమగు మోటుతెరవుల ద్రొద్దిగను విపులైశ్వర్య మనుభవించెడి శాంతి సుఖజీవనములో లక్షణాలంకృతమగు చిత్రవైఖరులను విస్త రించుచు, లక్షణమునకును, కళాస్వాతంత్ర్యమునకును, నిరంతర

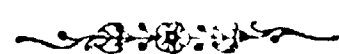
మగు వైరుధ్య మేర్పడుచు వీని విజయపరాజయ క్రమములతో సారస్వత చరిత్రము నిండియున్నది.

19 వ శతాబ్దాదియందు భావస్వాతంత్రమును జాతీయసత్వమును సర్వసమత్వమును సూచించు ప్రాకృత వాంజ్మయ రూపకము లెక్కువ యేర్పడినవి. ఆ శతాబ్దాంతమునకు భావగాంభీర్య సూచకములగు చిత్రవైఖరులు, రుచికరములాయెను. ఇరువదియవ శతాబ్దములో ప్రాచ్యపరచింత పాశ్చాత్య సారస్వతమందు గౌరవింప బడుచున్నది. యెటులైనను కడచిన నూరు సంవత్సరములలో యూరపులోని ప్రతిదేశమందు నానావిధములగు సారస్వత స్వరూపములు ప్రజాపోషితములై వన్నెకెక్కుచున్నవి. యీస్కిలసు, మాంల్యేరు, షేక్సుపియరు, గీటీ, యిబ్సెనుమున్నగు, నవతారకవులు యెన్నడోకాని దైవప్రసాదమునగాని జనియింపనేరరు. ఈకాలములో వేలకొలది రచయితలు నాట్యాదికళల సేవించుచుండ మహాకవి యవతారముల సకృదావిర్భావములు అసంభవము కావచ్చును. కాని లలితకళల విమర్శనయు, నవ్యకలనయు ప్రయోగపరీక్షయు పూర్వమెన్నడును లేని విశాలావకాశము అతో జరుగుచున్నది. యూరపులోని చరిత్రాంకముల నీవిధి జూపిసందున పైప్రకరణములోని రూపకవికాస సందర్భములు తెన్నగ గోచరించునని నమ్ముచున్నాము.

ఆటకోలను

నాట్యరంగము.

థియేటరు అను శబ్దమునకు చూచెడితావు, లేక దృశ్యప్రదర్శన ప్రేక్షకసభ, అను అర్థములు చెల్లుచున్నవి. ప్రస్తుతము, గానవినోదములను, రూపకాభినయములను, సలిపెడి, కట్టడమునకు పేరు.

తొల్లిటి యవననాటకములు ఆరుబయట నాడబడుచుండెను. రంగస్థలము దేవతామంటపముగ నుండెను. గానమేళము నృత్యగీతములతో యీమంటపమును బరివేష్టించి, కూర్చుండియు తిరుగుచును, హంగుగావించుచుండిరి. ప్రధాననటులుమాత్రమే మంటపముమీద నెక్కి యభినయించుచుండిరి. తరువాత కొంతకాలమునకు సంచారీనాట్యసమాజములేర్పడ పల్లెటి బజారులలో నటులు తమ సామానుబండ్లపై నెక్కి వానినే రంగస్థలముగ నుపయోగించి యాడుచుండిరి. తరువాత B.C. 500 లకు యాతెన్సుపట్టణములో తొల్లిటి శిలాశిల్పిత నాట్యమందిరము, ముప్పదివేలమంది కూర్చొను అవకాశముతో నిర్మింపబడెను. ప్రాచీన నగరరాజములలో

నిట్టి పెనుకట్టడము లేర్పడెను. రోమక నాట్యశాలలు యవన పద్ధతులలో కట్టబడినవి. ఇందు పరిషత్ సభ అర్ధవలయాకారమున సోపానపరంపరలతో, గట్టబడి పైన కప్పుగలిగియుండెను. మధ్యమధ్య జనులు వచ్చిపోవుటకు మార్గము లుండెను. రంగస్థలమునకును ప్రేక్షక సోపానములకును నడుమ గాన మేళములు తీర్చియుండిరి.

మధ్యకాలములు మతప్రచారక రూపకములు క్రైస్తవాలయములందును, సత్రములందును ప్రదర్శింపబడుచుండెను. నవీనయూరపులో మొదటి నాట్యమందిరములు 1548 లో ప్యారిసుపట్టణమందును, 1580లో రోమునందును కట్టబడినవి. ఇంగ్లాండులోని మొదటిథియేటర్లు బర్బేజి మహానటునిచే 1576 లో కట్టబడెను. తరువాత 1600 లో యాతడు లండనునందు బ్లాకుఫ్రీరు నాట్యశాలను, గ్లోబుథియేటరును కట్టించెను. ఈనాట్యశాలలు అనుగుణముసులుకలిగి పైన కొంత వరకు తెరచుకొని రోమకపరిషత్తులను, ప్రస్తుతపు సర్కసు డేరాలను పోలియుండెను. క్రిందిగోతిలో సామాన్యజనులు నిలుచుండి, ఆటను చూచుచుండిరి. నాట్యరంగము మంటపమువలె సమాజాంగణములోనికి పొడుచుకొని యిరుప్రక్కల పెద్దమనుష్యులుకూర్చుండు ఉత్తమాసనము లుండెను. తరువాత నాట్యరంగము మంటపాకృతి మాని వెనుకకు జరిగి చుట్టును మూయబడిన చిత్రపట రూపమును దాల్చినది. ఈనాటి జగద్విఖ్యాత నాట్యశాలలలో ప్యారిసునగరమందు 1875 లో కట్టబడిన ఆపెరామందిరము, మిలానుపట్టణములోని స్కాలామందిరము, నేపిల్సులోని సాన్ కార్లోనాట్యశాల,

డ్రెస్‌డన్ మ్యూనిక్ నగరముల జర్మను రాజ నాట్యభవనములు, బేరిత్తులో వాగ్నరుమహాగాయకుడు నిర్మించిన గానభవనము, న్యూయార్కులోని మాడిసనుదియేటరు మున్నగునవి మిగుల ప్రసిద్ధిజెందియున్నవి. మాడిసనుథియేటరులో రంగస్థలము మూడంతుల చలనశక్తిగల మందిరములపై గూర్చబడుచుండును. ఒకసీను ఆడుట పూర్తికాగానే, అది విద్యుత్సహాయమున బొంబాయిలోని యెలెక్ట్రిక్కు లిప్టువలె క్రిందికిదిగిపోయి పైనున్నసీను స్థానమునకు దిగును.

నాట్యరంగమందు చమత్కారమగు సీనరీచిత్రములను, గల్పించుమార్గములు యవనసూత్రధారులెరిగియుండిరి. కాని యీకాలములో విద్యుద్దీపములసహాయమునను తక్కురంగ పరికరముల యంత్రసౌకర్యమునను, నాట్యరంగములో సూర్య చంద్రుల యుదయాస్తమయములు, నదీసాగరజలప్రచలనము, తుపానులు పిడుగుపాటులు మున్నగు ప్రకృతివైచిత్ర్యములు యథారూపముగ సచ్చంపుటందములతో జూపబడుచున్నవి. లక్షలకొలది వ్యయపరచి ప్రకృతిననుకరించు రంగభ్రాంతి నేర్పరచ యత్నించుచున్నారు. కాని కొందరు ఆసుబయటను, తెల్లతెరలయెదుటను, నాటకములాడి అభినయమే ప్రధానాంశముగ నొనర్చుదలచుచున్నారు.

మహాత్ములు నివసించుచుండిన, ద్వారక, అయోధ్య నైమిశారణ్యము మొదలగు ప్రదేశములు తీర్థస్థలములై బరగి నటుల, యూరపులో కొన్నినాట్యశాలలు, తొల్లిటనుండియు లోకోత్తరమగు రూపకముల బ్రదర్శించియు మహాకవుల తెలివి తేటలంకురమందే గ్రహించి యాదరించియు, మహానటుల

జేర్చి యాడించియు, నాట్యకళలో క్రొత్తదారుల స్వతంత్రించి దొక్కియు, మిన్నలై పేరుపెంపుల వడసియున్నవి. ఇట్టి నాట్యశాలలలో గొన్నిటి యుదంత మీాదిగువ నుదాహరించెదము.

(1) డబ్లినుపురములోని ఆబీధియేటరు—1898 లో మామూలు బజారు నాటకములకన్న నెక్కువ కళాచాతుర్య మొప్పెడి నాటకముల నాడు తలంపుతో ఐరిషునాట్యసాహితీ మండలి నెలకొల్పబడినది. ఫే—గారి మానేజిమెంటులో నీ సమాజము The Hour Glass, Kathleen మున్నగు నాటకముల బ్రిదర్శించెను. ఇందలి సౌకుమార్యము, స్వాతంత్ర్యము, లేతచందనములు చూచి మెచ్చి హార్నిమన్ దొరసాని 1904 లో నీసమాజము వారుచితముగ నుపయోగించుకొరకు ఆబీధియేటరు కట్టించి ఇచ్చెను. ఇప్పుడా సంఘము అయిరిషుజాతీయ నాటకసంఘముగ వ్యవహరించుచు, యీాట్సు, సింగా, మూర్టిను, మూారు, కొలం, ఎర్వైను, డగ్లసుహైడు, బెర్నార్డుషా, మున్నగు నాధునిక లోకవిఖ్యాతనాటకకవుల కల్పనలు బ్రిదర్శించుచున్నది. కామెడీరూపకమును లేతచందములలో గులికింపజూచెడి పుణ్యస్థలములలో నిది ముఖ్యమైనది.

(2) Academy of Dramatic Art లండను. నాట్యవిద్యాలయమును 1890 లో సర్ బీర్బాంట్రీ యను మహానటుడు స్థాపించియున్నాడు ఇందు నటులు నాట్యశిక్షగరచుచున్నారు.

(3) ప్యారీసునగరములోని థియెటరు ఫ్రెంచీయ అనునది 1680 సం॥ లో లూయీా XIV చక్రవర్తి శాసనమున

మార్లోవరుమహాకవిరూపకముల బ్రదర్శించుటకొరకు కట్టబడినది. 1689 ఫ్రెంచిజాతీయనాట్యశాలగా నంగీకరింపబడి, రాసీను మహాకవి కృతులను ప్రదర్శించెను. 1900 లో తగులపడి తిర్గి వెంటనే గాడెట్టను ధార్మికునిచే కట్టించబడినది. 1793 లో జాకబీను పితూరీదారులు దీనిని బహిష్కరించిరి, కాని 1812 లోన పోలియనుచక్రవర్తి మరలనుజ్జీవింప జేసియున్నాడు. ఈ నాట్యశాల ఫ్రెంచిజాతికి చెందియున్న నాట్యపరిషన్మందిరము. ఇందులో మొదట నాట్యవిద్యనభ్యసించి తరువాత వేతనము గొనుచు కొంతకాలము నటులు అభినయించుచుండవలెను. వీరినాటకములలో ప్రతిపాత్రమును క్రమశిక్ష నొందిన యధికారినటులే ధరింతురు. ఈనటులలో మిక్కిలిపేరెక్కినవారు కొంతకాలమునకు అధికారిమండలిలో ఎన్నికవలన జేర్చుకొనబడుదురు. నాటకపు ప్రకటన పత్రములమీాద అధికారి సభ్యుల నామములు ముద్రించుచుందురు.

(4) లండనునగరపు డ్రూరీలేను నాట్యశాల 1661 లో కట్టబడినది. ఇందు ప్రదర్శింపబడిన మొదటిఆట బోమంటు ఫ్లెచ్చరులు రచించిన The Humorous Lieutenant, కిల్లిగ్రూ అను నటునిచే నభినయింపబడినది. తరువాత 1672 లో తగులబడి సర్ క్రిష్టఫర్ రెన్ను అను మహాశిల్పిచే 1794 తిరిగ కట్టబడినది. ఇదియు 1809 లో తగులబడి తిరిగి 1812 లో బెంజమిన్ వ యట్టు అనుశిల్పిచే కట్టబడినది. ఇందు కీను మాక్రిడీ మున్నగు మహానటులు చిరకాలమభినయించుచుండిరి.

(5) లండను—గ్లోబు థియేటరు—1599 లో దీనిని బర్బేజీమహానటుడు షేక్స్పియరుమహాకవి చేరి సొంతముగ

కట్టుకొనిరి. ఇందు షేక్సుపియరుకూడ అభినయించుచుండెను.

(6) మాస్కోనగరములో నాట్యకళాస్వరూపము నిర్ణయించుటకు ఒక రూపకప్రయోగ నాట్యశాల నెలకొల్పబడియున్నది. ఇటులనే యూరపు అమెరికాఖండముల రాజధాని పట్టణములలో సాహిత్యపరిషత్తులు కళాపరిషత్తులు ఆయాజాతికొక్కొక్కటి యుండి పాశ్చాత్యకళా విన్యాసమును శాసించి మంచిదారుల నడిపించుచుండును. పాశ్చాత్యులలో విజ్ఞానసంపాదనమందు దురభిమానములు తక్కువ. ప్రపంచములలో ఏదేశమున నెవ్విధమగు మంచియున్నను కళాస్వరూపములుండినను సారస్వతరూపు లగుపడినను ఆదరముతో గైకొని తమభాషలోనికి సంతరించి దాని యుపయోగమారసి ఇట్టి దినదినప్రవర్ధమాన విజ్ఞానాతిశయములో బలుతెరంగుల నభివృద్ధిజెందుచున్నారు. గర్వాభిమాన దురహంకారములు వదలి కనువిచ్చి విజ్ఞానప్రపంచమును చూచి మన యనుభవముల విస్తరించి మానవజాతియొక్క అనుభవసమష్టిని మన జాతీయప్రబోధములతో జతపరచి సమన్వయముచేసి యనుక్షణము గతించిన మానవానుభవమును ఒకకంటితో చూచుచు మరియొకకంటిని నవ్యాదర్శములపై నిలపి కళాజీవనముసలుపుచు లక్షణశృంఖలములలో చిక్కికొనక గర్వాభిమానతమిస్రమున గ్రుడ్డివోవక నిరంతరభావ సంచలనమున నవ్యకళాస్వరూపముల బ్రయోగించిచూచుచు స్వతంత్రించి నడచినగాని మననాట్యకళ యభివృద్ధి నొందనేరదు.

II
అభినయము.

ప్రాచీనజాతుల మహోత్సవములందు నాటకములంకురించినట్లు అభినయముకూడ దేవతారాధనమునందును, కులాచారములందును జనించినది. మొట్టమొదటి యభినయము మూకచేష్టలుగ, కేవలము ఆంగికాభినయమై యుండెను. తరువాత పాటలు సంభాషణము కూడ నటులు వుచ్ఛరించ వలసివచ్చెను.

యవననాటకములు ప్రహసనములు దేవతారాధన క్రమములనుండి వికసించినవి. ఇందు మేళనాయకుడు నాటకముల వ్రాసి పాటలనల్లి వానినభినయించెడిరీతి తక్కుడు మేలగాండ్రకు గరపుచుండెను. వీరకథల పాడునపుడు మేళనాయకుడు రసావేశమొంది వీరునిలక్షణములు తనయందారోపించుకొని తన మనోవృత్తులను ఆంగికాహార్య వాచికరీతుల బ్రకటింప యత్నించుచుండెను. ఇదియే నాటకాభినయమందు మొదటిమెట్టు. యవననాటకములలో నుపయోగింపబడిన ముఖవేష్టనములు Masks ముఖమందు భావప్రకటన మొనర్పకుండ జేసినవి. ఇట్టిస్థితిలోనే యవనరోమకనటుల నాట్యకౌశలము, కృత్రిమ ముఖాచ్ఛాదముల వెనక మరుగుపడియుండెను. మహోపన్యాసకుల రీతులందు భావోద్దీపన మొనర్చెడి యభినయకౌశల మగుపడుచుండెను. అయిదవశతాబ్దము మొదలు 15 వ శ॥ వరకు నడచిన వేయిసంవత్సరములలో పాశ్చాత్యవిజ్ఞానము నిద్రావస్థయందు అభివృద్ధిగాంచక తొట్రుపడుచుండెను. యూరపు అప్పుడు తమోనిలయముగ నుం

డెను. మరల 16 వ శతాబ్దములో మేల్కాని నవ్యనాగరికబీజ ముల జల్ల మొదలిగినపుడు, ఏర్పడిన మొదటినాటకములు నాట్యాభినయములు యవనప్రాచ్యభూములలో నేగతి నుద యించినవో అట్టి శైశవావస్థనే గ్రమ్మర ననుభవించినవి. మతప్రచారమునకై క్రైస్తవ మతాంశముల నితివృత్తముగ గైకొని పూర్వమువలెనే ముఖవేష్టనము ధరించిన నటులచే నభినయింపబడెను. తరువాత నాటకప్రదర్శనములు జనసామా న్యమందికొనిరి. తొల్లి యవనరోమకసీమలందు నాట్యాది కళలు స్థానికనగర ప్రభుత్వములచే పోషింపబడి నగరని వాసు లందరు ఉచితముగ జూచు నవకాశము లేర్పడినట్లు షేక్సపియరు నకు పూర్వము యూరపులోని నాటకప్రదర్శనము స్థానికపరి పాలనల యాధీనమున జేరెను. ఆర్ద్ర, శృంగారమును క్రోధాదిరసములను యథారూపముగ ప్రకటించు అభినయ రీతులు యీ ప్రదర్శనముల నొక్కింత కష్టతరముగ నొనర్చెను మొదటినుండియు మిరకిలు మిస్టరీరూపకములలోని ప్రధాన పాత్రములు మతాచార్యు లభినయించుచుండ నందలి హాస్యప్ర సంగములు జనసామాన్యపు నటులచే నడుపబడెను. తరువాత ప్రాకృతనటులే నాటకమంతయు జరిపినపుడు వీరి యన్వయలో పము అభినయదారిద్ర్యము వికృతపదోచ్చరణము హాస్యాస్ప దముగ నుండెను. వీరు ప్రాపూర తిరుగుచు వీధులలో నాట కము లాడుచుండిరి. తెరలు రంగములు లేవు. కాని వాని సూచన జేయుకొరకు కొన్ని యసందర్భపు సందర్భముల గూర్చుచుండిరి. ఇంతవరకు నటులు స్వీయ వినోదార్థము ఐచ్ఛికముగ నటవిద్య నభ్యసించుచుండిరి. జర్మనీదేశమందు

హానుశాఙ్కు అనునతడు తొల్లిటి నాటకమేళమును వృత్తిపద్ధతులమీద నెలకొల్పెను. ఫ్రాంసులోకూడ నటులనే ప్రహసనములు మూకాభినయమును ప్రదర్శించు వృత్తిసమాజములు యేర్పడెను. కాని వీని రంగపరికరములు నాట్యశిక్షయిటలీలో నుండినంత పాటవమును పొప్పకుండెను. యిటలీహాస్యరూపక పాత్రములు చాలవరకు యొకేవిధమగు నిర్ణితస్వరూపములగుటచే నెవరికి వారు యిండ్లవద్ద నాయాపాత్రల గరచుచుండిరి. ఇందువలన ప్రదర్శన సమష్టిలో కొన్నియతుకులు సహకారదారిద్ర్యము యేర్పడిననుసటులుతమ తెలివితేటలను స్వతంత్రపరియత్నములలో వికసింపజేసి కవికల్పితావస్థలకు మెరుగుదెచ్చెడి యవకాశములుకూడ గలుగుచుండెను. వీరు కంఠస్వరమును సకలరసభావ పరిదర్శనానుకూలముగ నలవరచి గాన మభ్యసించి యభినయరీతులందు స్వతంత్రమార్గముల త్రొక్కుచుండిరి. ఇట్టిప్రత్యేకశిక్ష నొందెడి యిటలీపరిహాసకుల నటకీర్తి యూరపులో సర్వత్ర గౌరవమొంది మాల్యేరు మున్నగు మహాకవులుకూడ వీనిపద్ధతు లవలంభించు నంతటి గౌరవ మందికొనిరి.

ఇంగ్లాండులో యెలిజబత్తుపరిపాలనమందు షేక్సుపియరు మహాకవి రచించిన రూపకరాజములు భావాభినయనమున కెక్కుడవకాశము గలిగించెను. బర్బేజి అను నటుడు ఆ కాలములో మిగుల ప్రసిద్ధుడైయుండెను. కాని నాట్యరంగము నుపన్యాసవేదికవలె మూడువైపుల తెరచుకొని సభాంగణములోనికి జొచ్చుకొనియుండెను ఇందుచే నటవైఖరులు యీనాటి నాటకములందువలె చిత్రోచితరూపముల నిలువక

మంటపములో నిలుపబడిన శిలాప్రతిమల సొబగు లనుకరించు చుండెను. అనగా యెదుటనుండి చిత్రపటమును చూచినట్లు కాక ప్రక్కలనుండియు చూడదగిన రమ్యాకారముల నటుడు దాల్పవలసియుండెను. మరియు నప్పటి సంభాషణో చ్చారణము మహోపన్యాసముల రుచిరమగు గంభీరబోధకపద్ధ తులలో నడచుచుండెను. బాలురు స్త్రీవేషముల ధరియించు చుండిరి. కొన్ని సమాజములలో అన్నిపాత్రలు బాలురచే నభినయింపబడి మిక్కిలి ప్రజారంజకములై బాగుచుండెను. నైతికసంస్కర్తల వారిభావదినములలో బాలురే స్త్రీవేషమును నియతముగ దాల్చుచుండిరి. ఆవల రెండవచార్లసు సింహా సనమెక్కిన తరువాత (Restoration) ఫ్రెంచి యాచారము ననుసరించి స్త్రీసిహాస్యనాయికగ మును మొద లాంగ్లరంగమున ప్రవేశపెట్టిరి. మార్లోవు స్వయముగవచ్చి తనసహాసనము లభినయించు తరిఖీదు నొసంగెను. ఫ్రెంచిదేశములో మా ర్లోవు మరణానంతరమున ప్రసిద్ధిగాంచిన బారను అను నట శేఖరుడు దేశప్రతిభానంతుడై యుండెను. ఇంగ్లాండులో బెట్ట రుటన్ను హాంలెట్టు పాత్రమును కడుజాగరూకతతో నభిన యించెను. వీని యభినయములలో వృద్ధారసీరగుణములు, అధి కారమర్యాదలు భయానకభీభత్సరసములు ప్రబలముగ ప్రక టింపబడు చుండెను. అనౌచిత్యములు జాలవరకు శిక్షించి నయముగ నభినయించెను, గాని యీతని వాచిక మహోపన్యాస రీతులలో యీతని యొంటి విరుపులు, శిలాశిల్పరూపములనో నుండెను. అభినయమంతు కావ్యార్థమును పాటించెను. గాని తన బుద్ధికౌశలమును, విభావస్వాతంత్ర్యమును యుప

యోగించి యుండలేదు. తరువాత 18 వ శతాబ్దాంతమున గారిక్కు నటశేఖరుడు షేక్సుపియరు నాటకములందు అనేక వేషముల దాల్చి అభినయరీతులందు వాచికోచ్చారణమందు స్వభావసౌంధార్థ్యమును చక్కని చిత్రిపోకడలను, ప్రవేశ పెట్టెను. భూమికాధారమందు చారిత్రపరిజ్ఞాన మెక్కువ యుపయోగించ లేదు. పాత్రస్వభావ మనకు క్రొత్తరుచు లేర్పరచలేదు. కాని కవినిర్దిష్టవిషయమును, కావ్యమందలి యర్థభారమును నిరుపమభావాభినయశక్తితో ప్రదర్శించెను. ఇతడభినయించిన తెరవు లిప్పటికిని లోకమాన్యము లై, నాట్య విద్యార్థులచే నభినయవేదముగ గరవబడుచున్నవి. ఈతను రంగస్థలమును వెనుకకు జరపి అభినయావస్థలు చిత్రపటము లోని బొమ్మలవలె నిలువబడుచున్నట్లు అగుపడెడి నవీనరంగ విరచన మేర్పరచెను. వీనితో సమకాలికుడగు జర్మనునటుడు ష్రోడరు చిరస్మరణీయుడై యున్నాడు.

గారిక్కు చనిపోయిన తరువాత యూరపులో నభినయ రీతులగురించి పెక్కువిమర్శకసమస్య లేర్పడెను. పాత్రస్వభా వమును లోకానుభవ మనుసరించియు మానసశాస్త్ర సూచ నల వెలుగునను, లోతుగ పరిశీలించి కవిసూచితమగు సత్త్వము నకు విభావానుభవవైశాల్య మేర్పరచి యభినయింపవచ్చు నా? నాటకమందు కవిసూచితమైన పాత్రస్వభావమును పూరా ణేతిహాసకావ్యపరిశోధనమువలన నిశ్చయుపరచుకొన వచ్చునా? నాటక ప్రదర్శనమందలి యభినయావస్థలను చిత్రలక్షణ మొప్పునట్లు జేయుటకు యెట్టిదుస్తులను, తెరలను, అంగికవిన్యా సమును, నూపవలయును? నాట్యకళలో విచిత్రలక్షణము లు

దివ్యసూచనలు, యెటుల గల్పింపవలెను? అభినయము మామూలు జీవితమందగుపడు నడతలకు యథారూప అనుకరణముగ నుండవలెనా? లేక రసభావముల ప్రకటించునని లాక్షణికులంగీకరించిన నిర్ణీతముద్రలుగ నుండవలయునా? మున్నగు నాటకసమస్యలు విమర్శకులచేతనూ, నటులచేతనూ లక్ష్యలక్షణ సమన్వితముగ పరిశీలింపబడుచుండెను. నటుల సామర్థ్య ప్రభావములబట్టి యొక్కొక్కకాలములో నొక్కొక్క నటరీతి జనామోదకరమై ప్రమాణముగ నంగీకరింపబడుచుండెను.

క్లైరను, సిడ్డన్సు వాచికాంగికములందు విచిత్రగంభీర రీతుల విస్తరించిరి. ఇట్టి నటనపై రుచి పెలుబ్బిన వెనుక, టాలమా, లెమేటేరు, రాకీలు మున్నగు నటులు ఫ్రెంచిదేశమందును, కీను, మాక్రిడీ మున్నగువారు యింగ్లాండునందును యథారూప స్వభావాభినయము మేలని నిర్ణయించుచుండిరి. ఫెల్ప్స ప్రాచీననట మర్యాదల నిలుపుచుండ, ఇర్వింగు, ట్రీ మొదలుగాగల నవీన నటశేఖరులు అభినయరీతులందలి చిత్రో చిత స్వరూపములను బరిశీలించుచు, మానసశాస్త్రసహాయమున పాత్రస్వభావమునకు, నవ్యవిలాసములను లోతు తలపులను గలిగించుచు శాస్త్రకళాప్రపంచమును, నాట్యరంగాభివృద్ధికి నుపయోగించుచున్నారు. చిత్ర, శిల్ప, కావ్య, సంగీతాదులందు యెటులనో, అభినయమందుకూడ అటులనే ఒక్కొక్క కాలమందు అప్పటి మహానటు డేర్పరచిన, నాట్యాదర్శముల ననుసరించి రుచులేర్పడును. ఈరుచులు మరియొక మహానటుడు వచ్చి యభినయాచారమును మార్చువరకు, నాట్యా

దర్శములుగ నుండును. నటవృత్తిలోనుండెడి జనబాహుళ్య
ము స్వతంత్రింపనేరక మెప్పువడసిన ప్రసిద్ధనటుల అభినయ
రీతులను అనుకరింప జూచుచుండును. నాట్యాభినయ మభి
వృద్ధి నొందుటకు అభినయ రీతులను సమ కాలికాచారము
లకు, నిత్యజీవనపు భాషోచ్ఛరణము, నడతలు, పోకులు,
మర్యాదలు మున్నగు వాని కనుకూలముగను వున్నట్లు మార్చ
వలసి యుండును. కళావిన్యాసమునకు భావస్వాతం
త్ర్యమే సాధనము. కాని నాటకాభినయము ద్రవ్యసంపాద
నకు సంబంధించియుండుటచే నవ్యమార్గముల ద్రొక్కుటంతయు
కష్టతరముగ నున్నది.

ఆదర్శప్రాయమగు నాటకాభినయ మభిలషించు పాత్ర
ధారులు ఈక్రింది లక్షణము లొప్పుచుండవలెను. సర్వాం
గసౌకుమార్య మొప్పెడి యందగాడై యుండవలెను. కమ
నీయమగు రూపము మర్యాదలు కలిగి కత్తిసాము మున్నగు
వ్యాయామశిక్షలచే శరీరాంగములన్నియు, చక్కని దృఢరూ
పమున వికసింపజేసి నానావిధములగు అంగభంగములకును,
మూర్తిస్వరూపధారణమునకును స్వాధీనముగానట్లు సాధన జేయ
వలెను. ముఖమందలి కండలను శిక్షించి లలితనుకుమార
సుందరసద్భావములను, వీరగాంభీర్య భయానకాదితీవ్రభావ
ములను యిచ్ఛచొప్పున ప్రకటింపగల నేర్పులో నుంచవలెను.
నానావేషముల ధరియించు నేర్పేర్పడవలెను. ఆపాత్రమును
యేప్రసిద్ధనటు డెటుల సంభావించి యభినయించెనో తెలిసి
యుండవలెను. పాత్రస్వభావమును తెలుపు పురాణేతిహాస
ములు, అప్పటిమర్యాదలను సూచించు చిత్రశిల్పాదులను

చూచియుండవలెను. హస్తవిన్యాసము, నేత్రవిక్షేపణము, సర్వాంగముల కథాసందర్భమున కనుకూలమగు భంగక్రమములో నిలిపి యుంచగల నేర్పు సంపాదింపవలెను. ఏరసమున కెట్టి భంగముచితమో, యేరసము నుప్రకటించిన నెట్లు మూర్తి రామణీయక మేర్పడునో, తెలిసికొని యభ్యసింపవలెను. జ్ఞాపకశక్తి, కంఠస్వరము చక్కగ సాధింపవలెను. రంగస్థలమున నలువురతో గూడి యభినయించునపుడు చిత్రలేఖకుడు రమ్యరేఖావిన్యాసముల జింతించి యమర్చిన విగ్రహము లెంత యనువుగ నిలచియుండునో పటములోని విగ్రహము లన్నియు, ప్రధానకథాభిముఖులై యమర్పబడి యుండునో యట్టియనోన్యస్వరూప సమ్మేళనవైచిత్ర్య మొప్పారు భంగుల నిలువనేరవలయును. అనగా నటు లెవరికివారు స్వేచ్ఛావిలాసమున నభినయించుచు నొండొరుల ద్రొక్కుచు, మరగుపరచుచు, వికృత రంగచిత్రమును గల్పింపక, భంగసామంజస్య మేర్పరను సహకారములో చిత్రకాంతుల గల్పించు నడవడి నిలుకడలతో మెలగవలయును. సమాసములను విడిమాటలను భావద్యోతకంబుగ నుచ్చరింప నేరవలయును. ఇందున పాత్రస్వభావమును, అవస్థను బరికించి, ఇప్పటి సంభాషణాచారములకు మిక్కిలి దూరముగాని రీతిలో నుచ్చరింపవలయును. స్వగత పరగతాభిప్రాయముల దిలకించుచు, తానాసమయమున నభినయింపవలసినను లేకున్నను జరుగుచున్న కథాసందర్భమున జాగరూకుడై నటించవలెను. పలుకుచుండినను, మిన్నకున్నను, పాత్రప్రవృత్తిత్వమును అనుభవించు సూచన లందించుచుండవలెను. రూపకమందు కవి నిర్దేశించిన భావానుభవముల నెల్ల

కథాక్రమమున తనయందావేశపరచుకొని ప్రకటింపగలుగవలెను. తరువాత నాటకకవి యొసంగిన కథాకల్పనము సంభాషణాలు, కొన్ని యవస్థాసందర్భముల సూచించు సంగ్రహవాక్య సూచనలుగాని, యీ అవస్థల సంపూర్ణభావానుభావవికాసమంతయు నటుని మతిప్రభావముననే విస్తరింపవలసియున్నది. ఇందుకు వలయు భావస్వాతంత్ర్యము నౌచితీవిభ్రంశమేర్పడకుండ నుపయోగించు శక్తి నటున కేర్పడవలయును. నాటక కవులు సూచించు కథావస్థల, రసభావవ్యాఖ్యానవిస్తీర్ణమంతయు నటుని యనయకౌశలముపై నాధారపడియున్నది.

మంచినటుడగువాడు సుందరలలిత రూపములను క్రూరగాంభీర్యచాటువంబును, సమానమైన ఫుణితో జూపగల మొత్తని స్వాధీనముఖాంగములు కలిగియుండవలెనా? నానాస్వభావములో ప్పు వివిధపాత్రముల నొప్పింపగల సామర్థ్యము ప్రసిద్ధనటుల కవసరమా? లేక తానొప్పింపగల పాత్రమునే స్వీకరింపవలెనా? లేక తాగైకొనిన పాత్రస్వభావమును తనయభినయరీతుల కలవియగునట్లు మార్పవచ్చునా? ఈసమస్యలు పలుమారు చర్చింపబడినవి. అన్ని వేషములను దాల్చి మెప్పింపగల నటులు సర్వసమర్థులుగ జనసామాన్యమున నెంచబడుదురు. కాని తమ వ్యక్తిలక్షణములను శక్తిపరిమితులను వీనివలనగలుగు లోపములను అభిమానాదులను సంపూర్ణముగ నశింపజేసుకొని పాత్రస్వభావమును, నిండుబింకమున తమయందారోపించుకొని పాత్రముతో సంపూర్ణసారూప్యమొంది చేష్టావాచిక సాదృశ్యమున నభినయించగల నటోత్తములు గానరారు. అథవా అట్టి వ్యక్తాహంకార శూన్య

మగు పురుషుడు లభించినను వానియందు ప్రతిభాస్వాతంత్ర్య ముండదు. కాని కవిహృదయమును నిరసించి తనకు తోచిన రీతి పాత్రస్వభావ మన్వయించుకొని తన యభిమానములు సిద్ధాంతములు స్వకీయచేష్టావాచికరీతులు పాత్రాభినయమందు ప్రకటించెడి నటుడు, అయ్యవారిని చేయబోయి కోతిని గల్పించిన శిల్పివలె, నాట్యభ్రష్టుడై సిగ్గొందవలసివచ్చును.

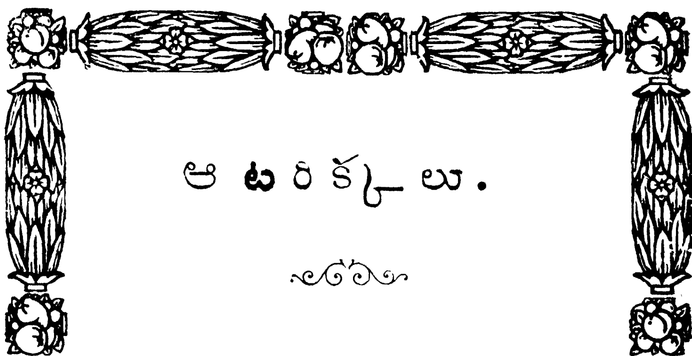
కాని యీకాలములో కొన్నివిధములగు రసభావములను ప్రత్యేకపరిభావముతో నభినయింపగల మహానటులను సభాపరాభవ మేర్పడకుండ నాట్యరంగమున నుపయోగించు కొరకు వారి కలవియగురీతినే పాత్రస్వభావపోషణము గల్పించి నాటకముల రచియించుచున్నారు. యూరపులోని మహానటులలో పాత్రిస్వభావముతో సంపూర్ణసారూప్య మొందెడి వారు కొందరున్నారు. మరికొందరు తమ యభినయకౌశలమున కనుకూలముగ పాత్రస్వభావమును మార్చువారును కలరు. షేక్సుపియరు విరచితమగు వనిక్పురవర్తకోదంతములో షైలాకుపాత్రను అభినయించుచు, యిర్వింగు మహానటుడీ క్రూరలోభిని భావసౌందర్యమొప్పెడి గభీరదయాస్వాంతునిగ చిత్రించెను. యెల్లెనుటెర్రీ మాక్ బెత్తుసతీమణిని పచ్చినెత్తురు త్రాగగోరెడి క్రూరపిశాచముగ గాక నారీజన నైజమగు లలితమాధుర్య మర్యాదాలంకృతగా నభినయించెను. ఇట్టిమార్పుల గావించుటలో బర్నేజి, గారిక్కు, సరాజర్న్ హార్టు మిగుల స్వాతంత్ర్యమూని యున్నారు. నటులు తామభినయించు పాత్రల అవస్థాసంజనిత రసోద్వేగ మనుభవింపవలయునా? లేక అట్లు అనుభవించిన నటనమాత్రమే

జూపవలయునా? అభినయావాలోకనమున పరిషత్తు వివిధ రసానుభూతి జెందవలయునా? లేక ప్రకృతిలో ఆరసమొం దెడి ప్రకటనవైఖరులు నేర్పుమై నటుడనుకరించినాడను సంత సానందమొక్కటియే జెందవలయునా? ఆంగ్లస్త్రీవేషధారులు (నటీవర్గము) శోకరసాభినయమందు నిక్కముగనేడ్చిరి. కాకె లీను రసానుభవము నటసిద్ధికి మూలమని తలచుచుండెను. ఈతని యభిప్రాయములో జీవితావస్థల యథారూపస్వభావ నివేదనము యేకళయందును యుపయోగించదనియు, జీవి తావస్థలను, రసభావములను, స్వభావవిరుద్ధమగు నతిశయో క్తితో విస్తరించి వెల్లడించినగాని కళాలక్షణమగు రామణీ యక మేర్పడదనియు, విశదమగుచున్నది. నాటకములోని ఆంగిక వాచకాభినయములు నిత్యజీవనపు పలుకుచేతలను మిం చెడి విస్పష్టతతో రసభావప్రకోప స్వరూపమున నుండినగాని, ప్రేక్షకులందు సంతుష్టి నేర్పరచజాలవు. అభినయములో శోకరసముకన్న లేనగవ్రుతళుకుసొగసుల జిలికించు సందర్భము లెక్కువ కష్టలభ్యములు. అభినయము రూపకకవియొక్క భావమంతెనూ చూపలేకుండుటయు, పెంచి మరింత యంద ముగ జూపుటయు కూడ గలుగుచుండును. నటుడు స్వకీయ ముగ జీవితావస్థల రససందర్భముల నూహించి యభినయింప గలడేని యాతని శేముషీసంచారములు లోతుతలపుల ముత్తెం పుగనుల వెదుకనేర్చెనేని యాతని యనయము, సమయాను కూలత నెరింగి నవోన్మీలనవికాసదీప్తుల నెలుగొందగలదేని కవికెట్టి విశ్వరహస్యపరిజ్ఞానముండునో యట్టిలోచూపు తెలివి చురుకులు నటులకబ్బెనేని కవికథాకల్పన మందెట్టి స్వాతంత్ర్య

మూని ప్రకృతియవస్థల మార్చి రంగిచ్చి రూపకములందు చిత్రించునో అటులనే నటుడు కవికృతరూపకమును తనయిచ్ఛ చొప్పున మార్చి వెలిగించి నటింపవచ్చును.

కొందరి మతములో సూత్రధారునకే యిట్టి యధికార మొప్పిదమగునట్లు నటుడు నిస్స్వతంత్రుడై కీలుబొమ్మల వలె నాతని యాదేశ మంగీకరించి నిర్ణీత వాచికాంగికరీతులలో కథాంశమును నడపవలెననియు, కవిగాని సూత్రధారుడుగాని నియమించిన దారి నతిక్రమించి చరించెడి స్వాతంత్ర్యము నటునకొల్లదనియు, కొందరభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈసమస్యలు యెన్నటికి తీరనివై యుండును. నాట్యకళ ప్రజాహితముగ నుండుటకు కవి ప్రయత్నమొకింతయు, నటయత్నమొకింతయు జతపడవలయును. నాటక వృత్తాంతమగు కథాంశమును గూర్చి యుభయుల అభిప్రాయములు ఒకటైనచో కవి వాక్యముల నభినయించుటయే నటునకు కర్తవ్యము. కాని, నటుని రసానుభవము భిన్నమగునేని స్వతంత్రించి యభినయించవచ్చును. అందుచేత నటుని యభినయ స్వాతంత్ర్యమాతని ప్రతిభావిశేషమున నాధారపడి యుండును.

ఆటరికర్త్రులు.

మహానటులు

ప్రాచీన యవనరోమక రాజ్యములందు రూపకకర్తలు తమ తమ నాటకములలో అభినయించుచుండిరి. నాటకప్రదర్శనము ప్రభుత్వాధీనమునందుండి నటుల తరిఫీదు చేయుటకును, నటహక్కుల నిర్ణయించుటకును, తగిన కట్టుదిట్టములుండెను. నాటకములలోని మేళపుపాటలలో స్త్రీలుండి సంగీతము పాడుచుండిరి. కాని నాటకమందలి స్త్రీ పురుష పాత్రములు మొగనటులే స్వీకరించుచుండిరి. యవనదేశములో నాట్యవృత్తియెక్కువ ప్రజాగౌరవమొందియుండెను.

యెలిజబెత్తు కాలములో లైసెన్సు పొందని నటులు, దొంగలు, బిచ్చగాండ్రు మొదలగు తిరుగుబోతుజాతులలో చేర్పబడిరి. ఆకాలములో నటప్రముఖులందరు యేదోయొక సమాజములో జేరియుండవలయును. స్త్రీలు స్త్రీవేషముల ధరియించు కాలమరుదెంచిన తరువాతనే నాటకములు రమ్యముగ నుండ మొదలిడినవి.

కడచిన రెండు వందల సంవత్సరములలో పాశ్చాత్య దేశములందు ప్రసిద్ధిగాంచిన కొందరిమహానటుల జీవితములను యీదిగువ నుదహరించుచున్నాము.

నటోత్తములై, నాట్య వ్యవహారములందు చిరకాల మారితేరిన, సోఫాక్లీజు, జాన్సను, షేక్సుపియరు, మాల్యేరు, వాగ్నరు మున్నగు వారు రచించిన రూపకములే మిక్కిలి ప్రదర్శనార్హములై యున్నవి. నటులుకాని కొందరుకూడ నిట్టి మహానాటకముల రచించిరి. కాని రంగశిక్షనొందినవారి రూపకకవిత్వము, సామాన్య పాండిత్యము గలిగి, కనువిచ్చి లోకమును జూచుచు, పరువు, పాయా భాగ్యము, పాండితీ గరిమచే నేర్పడు గర్వాహంకారములు లేని నిసర్గసూరులరూపక కల్పనమే మేలని తెలుపవచ్చును. పాండిత్య విశేషమున లక్షణమర్యాద లవలంబించిన కవులు, నటులు, రెండవతరగతి కళాసిద్ధిచెందియున్నారు.

బర్బేజి

1597లో మరణించెను. ఆంగ్లనటుడు- షేక్సుపియరు మహాకవికి ప్రాపక మొసంగిన లీస్టరు ప్రభువుగారి నటమండలిలో నొకడుగనుండి 1577 లో స్వతంత్రముగ నింగ్లాండులోని మొదటి నాట్యమందిరమును నిర్మించెను. దానిని "ది థియేటర్" అని పిలుచుచుండిరి. తరువాత "గ్లోబు థియేటరు"ను మార్చి తిరిగికట్టెను.

బెట్టురుటను (1635—1719)

ఈతను 28సంవత్సరముల యీడునుండి ఆంగ్లకవివర్యుల యభినుతులు పొందుచు నశేషప్రతిభాశీలుడగు నటుడుగ

హేమార్కెటు నాటకశాలలో చివరవరకు అభినయించుచుండెను. బోమెంటు ప్లెచ్చరులు రచించిన (Maid's Tragedy) లో మిలాంటియసు అను పాత్రమునుకూడ నటించెను. ఈతని భార్య మిసెస్సుసాండర్సన్ అనునాపె షేక్సుపియరు నాయికల బ్రదర్శించుటలో మిక్కిలి పేరొందియుండెను.

డేవిడ్ గారిక్కు 1717—79

ఆంగ్లమహానటుడు. పల్లెటూరిగనుండు కొద్దిగా నేర్చి లండను జేరి జానుసనుగారి విద్వన్మండలిలో ప్రవేశించి 1740 లో లీతీ యను నాటకమును ప్రదర్శించి అందు హారెలికిను హాస్యపాత్ర మును ప్రసిద్ధనైపుణ్యముతో నభినయించి యావల మూడవ రిచ్చర్డు పాత్రమును సకల ప్రేక్షకజనాభినుతంబగు సవ్యవైఖరి నభినయించి మెప్పొందెను. ఆవల దూరీలేను సమాజము లోను కొంతకాల మెల్లెండునందును, షేక్సుపియరు నాటక ముల ప్రధానపాత్రిలను అభినయించుచుండెను. గారిక్కు వచ్చువరకు సుమారు నూటఏబది సంవత్సరములు ఇంగ్లాండు లో షేక్సుపియరును తలంచినవారు లేరు. ఈతని అభినయ వ్యాఖ్యానముల మహిమచే జగద్వైక రూపకకవియగు షేక్సు పియరుపేరు మరల వాసికెక్కినది. హామ్లెట్టు, మాక్బెత్తు, రిచ్చర్డు పాత్రములను నిరుపమ స్వాతంత్ర్య కళావైభవముతో రంగస్థలంబున ప్రత్యక్ష నవతరించినట్లు జూపుచుండెను. ఈతనిని వెస్టుమినిస్టరు ఆలయములో షేక్సుపియరు శిలా మూర్తి పాదతలమున సమాధిచేసిరి. ఈతని మరణసమయ మున జాన్సనుభట్టాచార్యు డిట్లు పలికెను. "మానవప్రపం చపు సరసనిర్మల నాట్యజీవన మీతని మరణముతో నస్త

మించినది. నాట్యకళ చీకటులు గ్రమ్మి నీచదశలో జిక్కి యున్నది.”

— ఫాసిటు 1820 - 98 —

ఆంగ్ల నటీతిలకము. నోలెన్ కవి రచించిన **గూనివాడను** నాటకములో జూలియాపాత్ర అభినయించి మెప్పువడసెను. ఆవల మాక్రెడీ నటునితో చేరి ఆతనభినయించిన **షేక్స్పియరు** నాటకము లన్నిటిలోను తక్కుడు **నాటకములోను** నాయిక వేషమవలంబించి యా **మహానటుని** నాయకపాత్ర నిర్వహణ మొంతయు వన్నె వెట్టెడి రీతి నాడుచుండెను.

సర్ హెన్రీ ఇర్వింగు 1838 - 1905

ఆంగ్ల మహానటుడు. పదునారేండ్ల ప్రాయము నుండి చావువరకు అభినయించుచుండెను. రెండు సంవత్సరములు ఎడింబరోలో నిండమ్వద్ద కొన్ని పాత్రలనాడి యావల 1860 లో బోసీకోల్టు రచించిన “Hunted down” అను నాటకములోని దొంగ వేషమును ధరించి లండను ప్రజల సంతోషపెట్టెను. ఆవల ఎల్లెనుటెర్రీతో కూడి లండనునందు అనేక నాటకములలో నాయకపాత్రను ధరించెను. షేక్స్పియరు మహానాటకముల మిక్కిలి నేర్పుతో నాడుచుండెను. తరువాత 23 ఏండ్లు లిసియము నాట్యశాలలో కావ్యప్రధానములగు భావరూపకములు నాడుచు గీటీ రచించిన ఫాస్టు ప్రదర్శనమునందు విశేషధన మార్జించెను. తన నాటకమండలితో నింగ్లాండునందు సంచరించుచు నాంగ్లప్రేక్షకులకు యపూర్వమగు నభినయాదర్శముల నెలకొల్పుచుండెను. ఈతని సమకాలికులలో ఇన్ని రకముల వేషములు ధరింవగల ఆంగ్లనటులును లేరు.

కాని ఈతనిరూప మనుకూలముగ నున్నను స్వభావము విషాద పాత్రధారణమునకు అనువైనదికాదు. విగ్రహము చిన్నదిగను గొంతుక సన్నముగను నుండి, భావప్రకోప మగుపరచెడి రసావేశము పొందకుండెను. అందుచేత రోమియో, ఆథెల్లో, లియరు మున్నగు కేవల విషాద పాత్రముల నభినయించుటలో, నీత డపజయము పొందుచుండెను. చింతాక్రాంత విషాద స్వరూపములజూపునపుడు హామ్లెట్టు, మాక్బెత్తు, కొరియలేనను, రిచ్చర్డు పాత్రములలో వీని యభినయము బాగుండెను. కాని కంఠస్వర మనుకూలించలేదు కొంత హాస్యసాంకర్య ముండిన క్రూరవిషాద పాత్రముందు షైలాక్ మున్నగువానిలో నీత డద్వితీయుడు. క్రౌర్యము, అసూయ, భయము, భీభత్సము, టక్కరి, దొంగగుణములు ప్రదర్శించుపట్ల ఈతని సాటి. వీటరు ది గ్రేటు డూబాస్కు మొదలగు వానియందును కరుణారసము భావసూచకమగు మౌనముద్రలు గభీరమహోదార స్వభావములు చూపవలసినప్పుడు ఈతనినిమించినవాడు ప్రపంచమున లేడని చెప్పవచ్చును. ఈతని పెద్దకుమారుడు

హెచ్. బి. ఇర్వింగ్ (1870-1919) పేర్వడిన నటకౌశల మొప్పుచు అనేక నవ్య నాటకములలో ప్రధానపాత్రముల నభినయించెను. రెండవకుమారుడగు L.S B. Irving(1871-1914) యిబ్సెనురచించిన నాటకములందును దోస్టోవ్‌స్కీ రచించిన Crime and Punishment అను దానియందును గౌరవ మొప్ప ఆడుచుండెను.

సర్రాబెర్నహార్టు (1845-1923)

ఫ్రెంచినటీతిలకము. పారిసునగరమున జన్మించి 1860 లో కాన్సర్వేటరీలో నాట్యకళగఱచి, 1862 లో కామెడీఫ్రెంకేసునందు రాసీనుమహాకవి రచించిన ఇఫిజీను నాటకములో పెద్దపేరొందెను. ఆవల అనేకనాటకసమాజములను, నాట్యమందిరములను స్వాధీనపరచుకొనెను. మనోవృత్తి వైకల్యములు ముఖ్యాంశముగ గల లోకఖ్యాతపాత్రలనేకముల సరసముగ నభినయించెను. ఈమె స్త్రీపురుషపాత్రముల రెంటిని స్వభావచాతుర్య ముట్టిపడినట్లు నిర్వహించి పాశ్చాత్యనాగరికప్రపంచమున విశేషగౌరవ మొందెను. ఆమెగాత్రము, రూపము, నాట్యప్రతిభా భువనమోహనమై కలుకారుచుండెను. రాకేలుతరువాత నింతటి యభినేత లేరనియు నాట్యావతారమనియు నెంచబడెను. ఈమె నాట్యరంగమున విఖ్యాతిగనుటయేగాక చిత్రశిల్పములందును నాటకకథా రచనమందును పద్యకావ్యములందును మెచ్చదగిన కళాకల్పన మొనర్చుచుండెను. రసాభినయ మొనర్పదలచెడి నటుడు పాత్రస్వభావముతో సంపూర్ణసారూప్యమొంది పాత్రావస్థల మనఃపూర్వకముగ తనయందారోపించుకొని సహృదయముగ నభినయించవలెనని ఈమెసిద్ధాంతము.

సర్ ఫ్రిసిసిస్ రాబర్టుబెన్సన్ 1858

ఆంగ్ల మహానటుడు. ఆక్సుఫర్డులో పెద్దచదువులగరచి లిసియమ్ డూరీలేను మున్నగు నాట్యశాలలో షేక్సుపియరు నాటకములను అభినయించుచుండెను. మాన్స్ఫీల్డురచించిన పాంపే నాటకమును ఆడెను. షేక్సుపియరు కృతసీజరు పాత్ర

ప్రదర్శనమునకు మెచ్చి జార్జిచక్రవర్తి 1916 లో నీమహానటు నకు వీరబిరుదమొసంగి గౌరవించెను. ఈతడు షేక్సుపియరు జన్మస్థానమందు ప్రతిసంవత్సరము కవిపూజా మహోత్స వము యిరువదైదేండ్లనుండి జరిపించుచున్నాడు. 1901 లో ఇంగ్లాండునందు ఒక నాట్యకళాశాలను ఏర్పరచియున్నాడు.

సరాసిడ్డన్సు 1755–1832

ఆంగ్లనటి. పోర్షియా మున్నగు షేక్సుపియరు నటీవేష ములను విషాద స్త్రీపాత్రములను ధరించుచు డూరీలేను మున్నగు నాట్యశాలలలో తనసోదరుడగు కెంబెలుతో కూడి యభినయించుచుండెను. 18 వ శతాబ్దాంతమున నింగ్లాం డులో నీవనితాశిరోమణి చక్కదనమునకును తెలివితేటలకును మిక్కిలి మెచ్చబడి రెయినాల్డ్సు గెయిన్సుబరో మున్నగు చిత్ర సార్వభౌముల చిత్రాంజలు లందికొనినది.

టాల్మా (176‑–1826)

ఫ్రెంచినటుడు. కామెడీఫ్రాంసుకేసు నాట్యశాలలో షేక్సుపియరు రచించిన నాటకములందు ప్రధానభూమికల దాల్చుచు నావల రిపబ్లికుథియేటరులో విషాదపాత్రముల బ్రదర్శించుచు ఆకాలములో పాశ్చాత్యనాట్య ప్రపంచమున మేటినటుడను కీర్తినొంది నెపోలియను చక్రవర్తి యభిమానమునకు గురియై వెలుగుచుండెను.

ఎడ్మండుకీను (1787–1833)

ఆంగ్లనటుడు నటసంప్రదాయమున జనించినవాడు బాల్యములో దారిద్ర్యదోషముచే పెక్కువంతలజిక్కి నాటక వాచకముల వచించుచు మొగ్గలిడుచు జీవించుచుండెను.

ఇట్టిస్థితిలో ఆంగ్లసామ్రాజ్యవిధాతయగు మూడవజార్జికట్టెమట తన నిసర్గనటచాతుర్యమును ప్రకటించి యావల డ్రూరీలేను కంపెనీలో నటుడుగ ప్రవేశించెను. ఈతని మొదటివిజయము షైలాకుపాత్రాభినయమున దేర్పడెను. తొలుదొల్త ప్రజలీతని నాట్యస్వాతంత్ర్యమును అభినందింపకుండినను క్రమముగ విషాదపాత్ర సర్వస్వమునకు మహాస్వతంత్రునిగ నంగీకరించిరి. మెస్సింజరు రచించిన నాటకములందును షెరిడను ఆటలలోను ఈతనికీర్తి పెల్లుబ్బినది. ఈతని జీవితకాలములో యింతపెద్దనటుడు లేడని కీర్తి గడించి సాటులకు కొందరు తక్కుల దూష్యముల చేతన మనుభవించుచుండెను. పాట్రివాల్టైనను చక్రవర్తులకట్లు మోసపురీవెడి జనుడోయి సొంపుగలికెడి కంఠమాధురీ జనాకర్షణ ప్రభావముకలిగి తొలకరి మెరుపుల బోలు భావస్ఫూర్తియుక్తమైనముఖ్యవర్తితో షేక్స్పియరు రూపములకు నవ్యరస వ్యాఖ్యానముల గల్పించుచు బైరను హాజలెటు మున్నగు విమర్శకుల మెప్పులందికొని 1833 లో ఓతెల్లో పాత్రనభినయించుచు "ఓతెలో! నీపరిభావ మింతటితో తీరిపోయినది." అను వాక్యము నుచ్చరించుచు జారిపడి చనిపోయెను.

మాక్రెడీ (1793-1873)

ఆంగ్లనటుడు ఐరలెండులో పుట్టి ఇంగ్లాండులో చదువుకొని 1810 లో రోమియో పాత్రమునందు విఖ్యాతి వడసెను సిడ్డన్సు నటితోచేరి లండను డ్రూరీలేను కావెంటు గార్డెను మున్నగు నాట్యశాలలలో షేక్సపియరు నాటకములను షెరిడను ఆటలను అభినయించుచుండెను. తరువాత హేమలెటు ఫాసిట్టు

తో చేరి హేమార్కెటు నాట్యశాలలో లిట్టను రచించిన రిషె లో నాటకమందును మరికొన్నిటి యందును ప్రధానపాత్రి మాడుచుండెను. షేక్సుపియరు నాటకములు 17వ శతాబ్దాంతమున గ్రమ్మరతలయెత్తి ఆనాటికవులవక్షి ప్తములచే మిక్కిలి కళాహీనముగ నసభ్యముగ జేయబడెను. మాక్రెడీ మిక్కిలి శ్రమగొని వానినెల్ల సవరించి షేక్సుపియరు నాటకములను నైజవరిభావమున సంస్కరించి ప్రదర్శనోచితమగు పాఠముల నేర్పరచెను. ఈతని గొంతు నడత మిక్కిలి యందముగ నాత్మగౌరవ మేర్పరచు ధీరభావములతో నిండియుండెను. నటవృత్తిని గౌరవాస్పదమగు నున్నతమర్యాదలకుబాత్రమొన ర్చవలెనని పాటుబడుచుండెను. యవనరోమక నాటకములను నాట్యకళను గూర్చిన యితరభాషలందలి పుస్తకములను శ్రద్ధతో జదువుచు పేర్వడినపుత్రుడై, భర్తయై, తండ్రియై, సుగుణాలవాలమై, దయాసత్య సౌశీల్యములకును నాట్యకళా సర్వాధికారమునకును ప్రసిద్ధుడై టెనిసన్ మహాకవి పద్య పూజల నందికొనెను.

ఎడ్మాండుకీను రెండవ కుమారుడగు చార్లెసుకీను (1811-68) ఎల్లెను కీను అను అతనిభార్య షేక్సుపియరు నటనటీ నిర్వహణమందు మిక్కలి వన్నెకెక్కి యున్నారు.

♦ ఫెల్ప్సు (1804-78) ♦

ఆంగ్లనటుడు. ఈతను హేమార్కెట్లో 1837 లో మొట్టమొదట షైలాకు వేషము ధరియించి పేరెక్కి ఆవల మాక్రిడీతో మాక్‌బెత్‌నందు అభినయించుచు 1844లో సాడ్లెరు నాట్యశాలను నెలకొల్పి 18 సంవత్సరములలో షేక్సుపియరు

విరచితములగు ముప్పదియొక్క నాటకములను నైపుణ్య మేపార నభినయించినాట్యరంగమునకు ఆంగ్లజాతీయజీవనములో విపులప్రభావగౌరవము లేర్పరచెను. విషాదహాస్యవేషము లను సమాన చాకచక్యముతో నభినయింపగలిగెను. మాక్లీను రచించిన Man of the World అను నాటకమందు పరమ లౌక్యుని భూమికదాల్చి చూపిన నటసామర్థ్యము ఈతనియభి నయ పరిణామమును చూపుచున్నది.

సర్ హెర్బర్టుట్రీ (185?-1917)

ఆంగ్లనటుడు. ఇంగ్లాండు, జర్మనీలలో విద్యాభ్యాసము నర్చి యావల షెరిడను షేక్సుపియరు నాటకాభినయమందు పేరువడసి తొల్లి హాస్యపాత్రధారిగ ప్రసిద్ధిజెందెను. తరువాత అనేకనాటకములలో విషాదవీరభూమికల నందికొని మెప్పిం చుచుండెను. ఫాల్‌స్టాపు మున్నగు హాస్యవేషములే యాతని కళానైపుణ్యమును చాటుచున్నవి. నాట్యరంగమును వస్తు లను మిక్కలి ధనవ్యయముతో డవులుమీరగ నలంకరించు చుండెను. ఇట్టి వివరీతరంగాలంకారము జనసామాన్యమునకు రుచికరముగ దోచినను, కావ్యమందలి భావమును మరుగు పరచుచు, నటసామర్థ్యమును లెస్సగ పరిశీలించుటకు ప్రతి కూలమగు అన్యాకర్షముల నేర్పరచుచున్నదని కొందరభి ప్రాయపడుచున్నారు.

రాషేలు (1821-1858)

ఫ్రెంచినటి. బాల్యమందుమిక్కలి చాతుర్యమగుపరచి నాట్యశిక్షను పొందుచు, పదకొండుయేండ్ల ప్రాయములో ఫ్రెంచికాన్సర్వేటరీలో సభ్యురాలై 1838లో కార్నెల్లి రచిం

చిన హొరేను నందును, రాసీనునాటకములందును నాయిక వేషములనాడి పేరొందెను. ఆవల విషాదనాయికగ యూరపులోని రాజధానులన్నిటియందు పేరొప్ప వెలుగుచుండెను.

సర్ జాన్ ఫోర్బ్సురాబర్టునను, 1853.

స్కాటులెండు దేశములో జనించి తండ్రివద్దను ఫ్రెంచి దేశమునను, ఫెల్ప్సువద్దను, కళారహస్యముల గరచి 1874 లో లండన నగరమందు Mary Queen of Scots అను నాటకములో ప్రథమవిజయమొందెను. తరువాత, బాంక్రాప్టు బారెట్టు, యిర్వింగు, హేరుమున్నగు నటులతో గూడియు, తన తమ్మునితోడను గూడి అనేక కామెడీలందు ట్రాజిడీలందు పెద్దవేషముల ధరించుచుండెను. ఈతనివాచికము మిక్కిలియందముగ నుండెను. ఈతని హామలెట్టు వేషము కళాపరిణామమును చూపుచుండెను. ఈతని భార్య గెరుట్రూడు సుప్రసిద్ధనాటకము లన్నిటియందు నాయికావేషము వేయుచుండెను. ఆమెసామర్థ్యముకూడ నీతనితో తుల్యమైనదే.

హెలెనుఫెరీ (1848)

నటదంపతుల కూతురు ఆంగ్లనటి. వాట్సుఅను చిత్రలేఖకుని పెండ్లాడి యావల విడచినది. ఎనిమిదవయేట నాట్యరంగమున కాలిడి యింగ్లాండులో సుప్రసిద్ధ నటీనటులందరితో తులదూగి యాడుచు షేక్సుపియరు నాయికాస్వభావనిరూపణమందు ఆంగ్లనటీమహిమఖ్యమైపెన్నొందుచుండెను. పోర్షియా, జూలియట్టు మున్నగు వేషముల కీమె పెట్టినపేరు. అనేకవివాహములు చేసికొనినది. తరువాత షష్టిపూర్తిచేసు

కొని షేక్స్పియరు నాటకములగూర్చి యుపన్యసించుచు, దిరుగుచున్నది.

ఈమెసోదరుడగు ఫ్రెడ్ టెరీ మరియొక టెర్రీయు నట లోకమున విఖ్యాతపాత్రధారులై పేరొందియున్నారు.

సర్ జార్జి అలక్ జాండరు (1858–1918)

ఆంగ్లనట శేఖరుడు. యిర్వింగువద్ద తరిఫీదుపొంది సెంటు జేమ్సు లిసియంమున్నగు నాట్యశాలలలో అభినయించుచుం డెను. ఇతను యీనాటి సాంఘికజీవనమును తెలుపు హాస్య నాటకములలో పెద్దమనుష్యుల నిత్యజీవనపద్ధతు లభినయించు టయందు కడునేర్పరి.

పాశ్చాత్య దేశములలో యిక్కాలమున నాటబడు రూ పకవిశేషము యొక్కొక దానియందు ప్రత్యేక సాధనమొనర్చి లోకమాన్యముగ నభినయించు వారనేకులుగలరు.

మెలో డ్రామాలో గెట్టి, క్రైగు, హారిస్, మెల్విల్లి, టెరిస్సు, నెవ్విలి, శాలెట్టు, మున్నగువారు యెందరోగలరు.

వీరువిషాదనాట కాభినయమందును పై జెప్పినవారితో సమా నముగకీర్తిగడించినపాశ్చాత్యనట శేఖరులలో బారను, షాఫ్రెడరు, లామేటరు, రాసీలు, యాడ్జిలైడు, కెండలు, రీహాల్, కాల్వ ర్టు, హేరు, కాంబెలు, విండమ్, సాల్ విని మున్నగు నటనటీ ప్రముఖులు పేర్కొనదగియున్నారు. వీరిజీవితములు పైవా నివలెనే అభినవపాత్ర నామోదహరణముతో పుట్టుచావుల తే దులతో నింపనిష్టమొల్లక నింతటితో విరమించుచున్నాము.

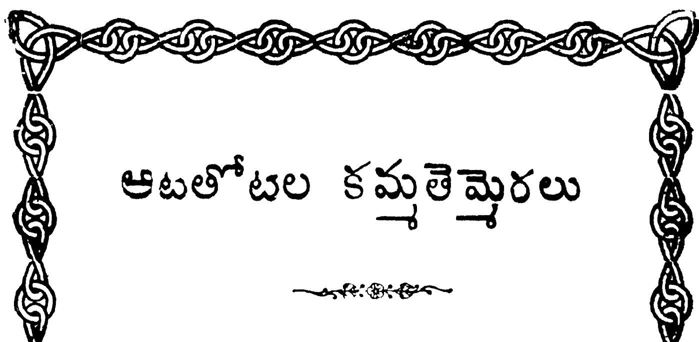
ప్రస్తుతమున, పాశ్చాత్య దేశములలో ఈక్రింద పేర్కొ

నబడిన నటనటీ ప్రముఖులు విఖ్యాత కళాస్వతంత్రులై వెలుగొందుచున్నారు.

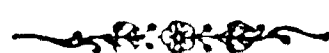
హెన్రీ ఎయిన్లీ — ఆంగ్లనటుడు వయసు 43 ఏండ్లు.
ఎర్నెష్టు ఆల్మనీ — వ॥ 70 సం॥ ఇటలీదేశపు ఆపెరానటి.
మేరీ ఆండెర్సను — లోకవిఖ్యాతయగునటీ.
లీనా ఆష్వెలు — వ॥ 36. ఆంగ్లనటీ.
బోర్షియరు — గారిక్కునాట్యశాలలలోని నటసూత్రధారి.
థామసుబర్కు — వ॥ 32. ఆంగ్లఆపెరానటుడు.
చాలియపిన్ను — వ॥ 48. రష్యాదేశపుఆపెరాగాయకుడు
యలోనోడూడురా — వ॥ 62. ఇటలీదేశపు విషాదనటీ.
గల్లీ కర్సి — ఇటలీ ఆపెరానటీ.
మిల్లీగిల్బర్టు — ఫ్రెంచి హాస్యనటీ.
సర్ చార్లెసు హాట్రే — ఆంగ్లనట శిరోమణి.
జెరోము — వ॥ 63. ఆంగ్లహాస్య నటుడు.
మేరీలోహార్ — ఆంగ్లనటీ, గ్లోబుధియేటరు.
మదాములున్నీ — ఆంగ్ల ఆపెరానటీ.
సర్జాన్ మార్టిన్ హార్వే — ఆంగ్లవిషాద మహానటుడు.
మాడెసెరిల్ — వ॥ 60. ఆంగ్లనటీ.
నెల్లీమెల్బా — ఆంగ్ల ఆపెరాగాయని చక్రవర్తి
ఎల్రీసీల్బన్ — ఎల్రీకుమార్తె షేక్స్పియరు నటీ.
మేరీఫిల్ ఫోర్డు — వ॥ 28. లోకఖ్యాత సెనీమానటీ.
సినర్ సమూర్కో — వ॥ 49. ఇటలీదేశపు లోకఖ్యాత, ఆపెరాగాయకుడు.

రిచ్చర్డుస్ట్రాసు	వ॥ 58. జర్మను అపెరా గానసంస్కర్త.
మేరీటెంపెస్టు	ఆంగ్లభావ నటీశిరోమణి.
యిరినీవాన్బర్గు	ఆంగ్లనటీ తిలకము.
సర్ గెరాల్డుడూమారియర్	ఆంగ్ల నటుడు.
గ్లాడీసుకూపరు.	ఆంగ్ల సినీమానటి.
సిబిల్ థారన్డైకు	ఆంగ్ల నటీ.
హెర్బ్ బైయిన్టను	ఆంగ్ల నటుడు.

ఆటతోటల కమ్మతెమ్మెరలు

మారిసు మాటర్లింకు.

[బెల్జియము దేశపు షేక్స్పియరు అని ప్రసిద్ధిగాంచి, 1911 లో నోబుల్ సారస్వత సన్మానమందినట్టి మారిస్సు మేటరులింకు 1864 లో, గెంటునగరమున పుట్టి 1890 లగాయతు అనేక నాటకములను, విమర్శక వ్యాసములను రచించియున్నాడు. వీరి కృతులు పెక్కుభాసలలోనికి సంతరింపబడినవి. లాడ్రామా, మాడర్నా, అను వ్యాసములోని అభిప్రాయములు రసస్వరూపమును తెలుపుచు పాశ్చాత్య నాట్యరంగమున బొడగట్టుచున్న భావిపరిణామమును తెలుపుచు, తెలుగు వారలకు ఆదరణీయమైయున్నవి.]

సవ్యనాటకములు.

ప్రాచీన నాటకము లభియించుచున్న నటులు తమ పాత్రస్వభావ వ్యాఖ్యానమును, అభినయమును, నవీన నాటక పద్ధతులలో క్రమముగ సంక్రమింపజేయుచున్నారు. అందుచే మేము నవీన నాటక సాహిత్యమునే విమర్శనాంశముగ గైకొనుచున్నాము.

ఈనాటి నాటకములో గథాకల్పనము, అవస్థావైప

రీత్యము చాలవరకుతగ్గి యుద్వేగము చచ్చుచున్నది. మానసనంచార వైఖరుల విస్తరించుటయు, నైతికసమస్యల లోతుపాతు లరసిచూచుటయు, అభినయానుకూలమగు స్థూలరస భావ గాఢా ప్రకటనముకన్న నాధ్యాత్మికచింతయు, నవేద్య దివ్యతత్వానుభూతియు, నవీననాటకములలో ప్రధానాంశము లగుచున్నవి. మరియు సాత్విక సౌందర్యమిప్పుడి రసానంద మభిలషింపబడుచున్నది. ఈనాటి నాగరికనాట్యరంగమందు వీరుల బొబ్బలింతలు, దెబ్బలాటలు, పల్లటీలు, ఉద్రేకపూరితమైన రసాభినయము క్రమముగ సన్నగిలి, సాత్విక సందర్భ సూచనమే గౌరవింపబడుచున్నది.

జీవులెల్లరు చచ్చుచున్నారు, కాని, ప్రకృతిలో జంతుజాలకముల కష్టావస్థ మరణాంతము గమాత్రమే పరిణమించదు. మనుష్యునికష్టములు తడిగుడ్డతో గొంతుకోసినట్లు "అలర్కం విషమివ సర్వతః ప్రవృత్తం" క్రమముగ హింసించునేకాని, అమాంతముగ ప్రాణావధి తెచ్చిపెట్టవు. ఈప్రకృతిసందర్భమే, నాటక రచయితలు గ్రహించి, నాటకములను చాలవరకు విషాదాంతముగనుండు పూర్వాచారమును మరలించుచున్నారు.

యువన నాటకములు రచయింపబడి యభినయింపబడిన కాలములో ఆనాటిప్రజలు తమ నిత్యజీవితములో నాటకములందుద్దీపింపబడిన భావములను, జీవితావస్థలను కొంచ మించు మించుగ ననుభవించుచుండిరి. షేక్సుపియర్ నాటకములకు మూలగాథ లొసగిన ఇటలీ, నార్వే, స్పెయిన్, జర్మనీ, ఫ్రెంచిదేశముల వీరకథలు కొంత పాతబడినను వానిలో నిర్దేశింపబడిన జీవితావస్థలు, భావములు

షేక్స్పియరుకాలములోని ప్రజాజీవితమందు కొంతవరకు అనుభూతమగుచుండెను. అథవా వీనిమరపుయింకను ప్రజలకు కలుగలేదు. ఈనాటిమానవలోక మానాటి మర్యాదల నెల్ల మరచినది. ఈనాటి యువతీయువకులు రోమియో జూలియట్టు లవలంబించిన వలపుతెరవుల విపరీతశృంగార విస్తరణము పొందకున్నారు. వీధులలో రహంత మాటపట్టున గడ్డముమీద సవాలుచేసి, కత్తిదూసెడి యాచార మంతరించినది. కావ్యఘణతుల జీవించుట, నాటకవైఖరుల సంచరించుట విషప్రయోగములు, దయ్యాలగోలలు, చచ్చినవారినీడ లరుదెంచి పలుకరించుట, విచిత్రవర్ణాలంకృతమైన దుస్తులు రాచక్రీడలు "సాయంకాలే వనాంతే కుసుమితసమయే సైకతే చంద్రికాయాం" ముచ్చటగా ముద్దులాడెడి యలవాటులు యివియన్నియు నవీనలౌకిక జీవనమందుండి తొలగిపోయినది. తల్లిదండ్రులు ఒప్పుకొననికన్యను పరిణయింపజూచిన యదృష్టహీనుని చరిత్రము, వియోగభారము, షేక్స్పియరు మహాకవి రోమియో జూలియట్టునాటకములలో వివరించియున్నాడు. అందలి యల్లికబిగివి కావ్యపాటవము, అందలి రసములు, భావములు, కథాకాలపు దేశాచారములకు, ఆనాటిపరిస్థితులకు సంబంధించి యుందముగ దోచుచుండును. కాని అవి యన్నియు నీనాటిజీవమార్గముల కపరిచితముగ నున్నవి. ఓతెల్లోవంటి అనుమానపుమనిషి, మ్యాక్బెత్తు లియరు,హ్యాంలెట్టు మున్నగు సత్త్వములు యీనాడు చూడనేరము.

ఈకాలపు జీవితావస్థలగ్గె కొని యందముగ రసభావములు పెంచి చిత్రించుట కలవికాదు. కావుననే నాటకములకు

ప్రాచీనగాథల నవలంబింపవలయునని కొందరు హెచ్చరించుచున్నారు కాని కవికూడ యీనాటివాడే! వాని అభిప్రాయములు నమ్మకములు యిప్పటి పరిస్థితులబట్టి యుండునేకాని వెనుకటి వాని ననుసరింపవు. ఇప్పటికిని భావికళ్యాణమం దాశాబంధములు భావినరకమందలి భయకంపనములు కలవుగాని, ప్రజలు దేవతా ప్రీత్యర్థమందును, భక్తివీరసముల కార్యనిర్వాహక సామర్థ్యమందును నమ్మకున్నారు. ఇప్పుడు మనుష్యుడు సుఖదుఃఖము లన్నిటికిని భౌతిక కారణములను, మానసవైపరీత్యములను, మూలముగనెంచు భావనప్రజల కలవడినది. ఇట్టివారు పూర్వకాలపు నమ్మకములతో పూర్వగాథలయందే విధి సంతుష్టిపొందగలరు? బయటివస్తువులందు సౌందర్యమూహించుటలేదు. అసలు మన మానసమందుగాక పరిస్థితులందు ఏమిరస సౌందర్యములున్నవి? దేవుడు మానవావస్థలలో నిత్యానుభూతి జూపునను నమ్మకముపోయినది. మానవ పౌరుషమును వితర్కించు విధివిధానమందు నమ్మకముపోయినది. ఇందులో మానవుని భంగపాటులు, నొడుదుడుకులు అని తర్కితఫలప్రాప్తులు, అన్నియు హేతువాద ప్రవాహమున నస్తమించుచున్నవి. అందుచే నాటకములందుగాని, గాథలందుగాని పాత్రపోషణము కేవల భౌతికసందర్భముల ననుసరించియే మానసవ్యాపారముల నంటియే చిత్రింపవలసి వచ్చినది.

లౌకిక జీవనమునుగూర్చి ప్రజల దృష్టిపథము మారినందున వీని చిత్రించు నవీననాటకముల భాషయు నాలంకారిక సౌందర్యరీతుల వదలి, లౌకిక సాధుత్వ మొందవలసి వచ్చి

నది. కావ్యము శబ్దమయము, శబ్దము భావసంజనితము, భావము సాధుత్వ మొందినప్పుడు పదజాలమంతయు సాధుత్వ మనుభవింపక తప్పదు. పూర్వకవులు రచించిన పరిస్థితులు, నమ్మిన యభిప్రాయములు, సత్యమని భావించిన విధిదైవతములు, మరుగుపడినవి. ఇప్పటికవులు తమ నాటకములలో కల్పన బాహుళ్యమునకును, అలంకార సౌందర్యమునకును మారుగ, నైతిక మానసిక వీధులలో సంచరించి భావనాప్రపంచమున కావ్యపోషణ మొనర్చుచున్నారు. మానవ చైతన్యమును లోతుగ పరిశీలించుచున్నారు. ఇది భావకవులందు గద్యకథకులందు నైతిహాసకులందు నీతిప్రవక్తలందు సహ్యమైనవియేకాని నాటకకవులు కేవలము వేదాంతులవలె భావకవులవలె నిశ్చల నిశ్చంచల భావవిస్తరణమునందు సంతుష్టి నొందకూడదు. నాటకమునకు ప్రధానమైనది అభినయ సంచలనము. కవి ప్రత్యేకజనస్థితు లూహింపగలడు. నటులు వానిభావార్థమును గ్రహించి వానిపలుకు లుచ్చరింపవచ్చును. కాని తెరదొరట నాయకాస్య ప్రవృత్తులుగల ప్రేక్షకమండలి జీవసంచల నాందోళనావేశ పూరితులై యుందురు. కవిగాని నటుడుగాని వీరి యాశయముల మెఱుపు ననుభవించక వాని చేగదలించక నుండనేరడు. జనబాహుళ్యము అవస్థాభేదములను కథాంశపు త్వరితగతిని అపేక్షించుచుండ రసభావముల నిప్పుపొంగుల గోరుచుండ వాని యుత్సాహము సంక్రమింపక యేకవియు, నటుడును ప్రవర్తింపనేరడు. అందుచే యీనాటి కావ్యాదర్శములకును నటనీయములకును నాటక ప్రయోగమునకును పరస్పరవిరోధమేర్పడినది.

కాని సంచలనము మనుష్యుని నీచావస్థకు సంబంధించి యున్నది. అనుభవముల సంఘర్షణముచే రసతరంగముల భంగపాటులచే యాక్షన్ అనబడు సంచలన మేర్పడుచున్నది. నీతినీమములకును, అనురక్త విషయమునకును వైరుధ్య మేర్పడి నప్పుడును కామితార్థమునకు విధినిర్ణయము లడ్డమువచ్చినపు డును, రసప్రకోపమేర్పడి భావము లుప్పొంగి వీనిచే మానస మొందు సంచనలను బాహ్యాంగములందు అభినయమై గోచ రించును. ఇది నవీననాటకాంశములందు పూర్వపువానిలో కన్న విస్ఫుటముగ పెంచబడుచున్నది. పూర్వము పాత్రబా హుళ్యముచేతను, అవస్థాభేదమునను కూర్చబడిన గాథావిస్తా రము సామాన్యపు తెలివిగల నటులచే నుద్దీపింపబడెను. ఈ నాటి నాటకములలో విపరీతజీవితావస్థలుండవు. పెద్ద భంగపా టులేర్పడవు. అల్లికపెంపు లుండవు. కొద్దిమంది పాత్రములు, సామాన్య జీవితావస్థలు తోపజేసెడి భావములను యుదయిం పజేసెడి రసములను తమ చైతన్యవీధిలో విస్తరించి చల్లని సాత్వికావస్థలలో లేతపలుకుల తీపిచందములతో నభినవ మర్యాద లనుకూలంబుగనుచ్చరించి, రసోదయమేర్పఱచవలసి యున్నది. ఇందువలన నైతిక మానసిక వ్యాపారోల్లేఖనము జేయు నవీన నాటకములనభినయించువారు సాత్వికరసస్ఫూర్తి వెలిగించు మహాసమర్థులై యుండవలెను.

(ఫ్రెంచినాటకములు నైతికజీవనములోని సామాన్యా వస్థలను నాట్యరంగమునజేర్చినవి (మ్యాటర్‌లింక్) కొందు కులు అవలంబించినమార్గమే యూరపులోని నవీన నాటకకవి త్వమునకు ఆధారమైనది. కాని యివి చాల పేలవముగను

న్నవి. పంచాయితీసభలకు అభియోగాంశములగూర్చు లౌకిక విషయములు, నీతిసూత్రముల జర్చించునవయ్యును, రసవత్కావ్య సందర్భములు కానేరవు. చైతన్యము నీతినిర్వచనమున కందరాని యవేద్య వస్తువిచారణయం దెక్కువ సంచార సౌలభ్యమొందుచున్నది. చేతనాదృష్టిలో జగత్తును చూచిన జగమునందు పరస్పర వైషమ్య మంతరించి, సాత్త్వికసమత్వమే గోచరించుచుండును. ఇట్టి రససిద్ధి జోరన్నన్న హాటమగ నాటకములలో మొలకెత్తి యిబ్సెను చేతిలో పరిణామసుస్వరూపము నందుకొనినది.

చైతన్యము విశుద్ధమైనకొలది, విశాలమైనకొలది, అందలివిశేషములు మెక్కువవిమర్శనీయమగుచున్నవి. చీకటిలో జిక్కి, మాయానిబద్ధమై రజోగుణముతో పొంగివడెడి చిత్తము సర్వసామాన్యమై, లౌకికమై వింతగతుల నడువజాలదు. ఇట్టి చేతనము రాతిచట్టులో కొండసారియలనడుమ బిగసి, రొదసేయును, తల్లడిల్లెడి వనవాహినివలె భంగపాటులతో నుపద్రవముగ విలయవిక్షోపమున నాటకముల దెగటార్చుచు, పరుగిడుచుండును. క్రమవైశాల్యమొందు నది చల్లగ ప్రశాంత రామణీయకమై మింటిపై తేలెడి మబ్బుపింజల లేతరంగులను మూపుపై దాల్చుచు, తటంబుల నలంకరించు నగారామ సౌందర్యమును ప్రతిబింబించుచు, మహనీయమై, సస్యోపకారకమై చల్లని మేనియందములతో జెలువారుచుండును. అటులనే విశాలానుభూతిగల చైతన్యము శాంతరుచులీనెడి రససమృద్ధితో నిరాడంబరముగ, మనోహరముగ సంచరించుచుండును. ఉత్తమచేతనాయుతులగువారి రాజసము సామాన్య

మానసముల రాగద్వేషములకన్న చల్లగ సాత్విక రసానుభవ సౌందర్యమున విప్పారిందియుండును.

వికసించని బుద్ధిలో అసత్యములు, పొరపాటులు, అభిమానములు, సాంప్రదాయములు, ఆచారములు, మూఢాభిప్రాయములు, పెల్లుబ్బి సనాతన ధర్మ పాటవంబున ననివార్య బలప్రభావమున వెల్లువై పొంగుచుండును. ఇట్టి నీచచైతన్య సంచారమునవే గర్వము, స్వాభిమానము, విధివిధానమందలి నమ్మకములు, నిత్యజీవితములో పరతత్వమస్తువచ్చునను దైవభక్తి, కసితీర్చుకొనెడి కోరిక, వీర ప్రతాప భావములు పాతివ్రత్య ఆదర్శములు మున్నగు నసంఖ్యాకములైన చిత్తవిభ్రాంతులు మొలకెత్తి మూఢ విశ్వాస పోషితములై మానవధర్మములవలె గోచరించుచుండును. ఇట్టి మాయాసంజనితమగు అపధర్మవివేచనమువలన యీధర్మముల పరస్పర విరోధము వలన ప్రాచీన నాటకముల ముసుకుపోకడలు, గాథా విస్తరణము పైబడాయి, రూపుమాపులు, ప్రాకృత జనామోదకరంబుగ నేర్పడియుండెను. వికసించిపండిన మానసము, విశాలమై విప్పారిందిన చైతన్యము, సామాన్య లౌకికులు ధర్మములనిభావించి నిర్వహింప బూనెడి మూఢ విశ్వాసములకు లోబడదు. పరిణత చైతన్యము ఆత్మ ప్రబోధములనంటి సంచరించునేకాని లౌకిక ధర్మముల నంగీకరింపదు. వానికొరకు దుర్వికార విభ్రాంతినొంది, గర్వము, స్వాభిమానము, సంప్రదాయ గౌరవము, కామక్రోధముల తప్పుదోవలు వెతుకపోవదు. దుర్నయశీలురకు మరణాది కఠిన శిక్షల విధించదు. దురభిమానముల కెడముండదు.

కిన్నీళ్ళు, కోపములు, పరితాపము, పశ్చాత్తాపము, యేడ్పులు, బొబ్బలింతలు, పులికిపాట్లు, ధర్మసమ్మోధచేతనము మున్నగు దుర్వికారములు, పండి వెలుగొందిన మానసమందు గోచరింపవు. ఇట్టి నిరహంకార మానసమందు భక్తి తాత్పర్యములు, ధర్మాభిమానములు నశించి, అపకారమూహింపకుండుట, జగదుపకారమే చింతించుట, తనయందు నిఖిల భూతములందు సమహితత్వంబున మెలంగుట. యిట్టి ప్రశాంతి సద్భావములే చల్లని తత్వరసముతో నుప్పొంగుచుండును. ఇట్టి చైతన్యమే రససిద్ధి నొందుచున్నది కాని విశుద్ధసాత్వికరసోదయ మేర్పడినపట్టున నాటక బీజములు మొలకెత్త నేరవు.

ఇబ్సెన్ను మహాకవి నాటక సాహిత్యమునకు ఒనర్చిన మహోపకారము యిందుననే యున్నది. గాథాప్రవచనమందు చల్లని శాంతరసము యుదారచేతనాప్రవృత్తులు ఆవరించి ప్రేక్షకులను నిర్మల సద్భావములలోనుదార సాధురసానుభవములో ముంచివైచును. కథాంశమున లేనీడలో లౌకిక ప్రవృత్తుల రాగద్వేషము లందుకొనుచు బాహ్య ధర్మార్థ నిర్వాహణ సంకల్ప సంచలితులై గ్యాసులైటు వెనుక గోడ మీద నాడెడి ఛాయా మూర్తులవలె అనతి వైశద్యమున నాడుచుండును. నటులు కథాంశములో నీచవృత్తుల భీకరావిర్భావమేర్పడినను నాటకము నావరించు దివ్యతేజస్సులో కథాంశమగు రాజసము, తమోగుణ సహజమగు రేచీకటిలో దేలుచుండును. ఇబ్సనురచించిన నాటకములలో ప్రాచీన మహాకవుల కావ్యాలంకార సౌందర్యముకాని, విస్ఫుటరసాం

దోళనముకాని, నిందు వెలుగున విప్పారంగి తేజరిల్లెడి గాఢావస్థలుగాని గోచరింపవు. ఇబ్సెనుటనవీన నాటక రచనమందు అపూర్వమగు రసస్ఫూర్తికి యత్నించి యున్నాడు. కాని యాతడుకూడ రసముయొక్క నిజస్వరూపమును ప్రకటింపలేక పోయెను. మానవ మానసము కాలపరిణామమున దివ్యనైర్మల్యమొందగలదు. జన బాహుళ్యమనుభవించు చేతనసంకల్పములు విశుద్ధసాత్త్విక రసస్ఫూర్తి నొందెడి భావ పరిణామములో నాటకములందు విషాద సందర్భములు శూన్యమై కళ్యాణ సంతుష్టియే ప్రధానాంశమై వెలుగగలదు. సర్వధర్మములు స్వరాభిమానములు నశించి యౌదార్యము సమత్వము న్యాయము యీ మూడుమాత్రమే మానవ మానసవునేతలై నడిపించుచుండును. రాగల భావినాటకములలో నిట్టి దివ్యచైతన్యము స్థూల మానవ లక్షణములైన అహంకారము అజ్ఞానము ఔదాసీన్యములతో సంఘటించి యాత్మవిజయమునకు యత్నించు సందర్భములు మాత్రమే ప్రధానాంశమై బరగనోపును. హాట్మను జోర్నసన్ను మిర్బోయిట్టి నాటకముల రచియింప నుద్యమించియున్నారు. కాని వారి క్రియాసిద్ధనవీనాదర్శములకు జంకియున్నది. మానవ జీవితములో విజ్ఞానాభివృద్ధిచే రాగద్వేషముల విపరీత విస్ఫోటన మంతరించి లోకహితైక జీవితాదర్శములు సర్వసమత్వ మభిలషించెడి జగత్కళ్యాణ సంకల్పములు పరిణామాదర్శములుగ నేనాడు వెలుగగలవో, యేనాడు మానవ చైతన్యము విశుద్ధసాత్త్విక రసానంద మనుభవించునో, ఆనాడు కళ్యాణాంతమగు శాంత రసప్రధానమైన చావులు కోపములు శోకములు విషాదములు

లేని నవ్యనాటకము లుదయింప గలవు. మానవ నైజము శాంత సమత్వములొంది నాటకరంగము నత్యాంతరసోపేతమై చెలువొందు జగత్కళ్యాణ సత్వర ప్రాప్తికి బుద్ధి మంతులెల్లరు యత్నింపవలెను.

—◆ ఇబ్సెను మహాకవి ◆—

(హెన్రీ అర్థరుజోన్సు 1912 లో నొసంగిన "నవ్య నాటకపద్ధతులు" అను ఉపన్యాసమునుండి సేకరింపబడినది.)

యూరపులోని నవీననాటక కవిత్వమును పరిశీలించు పట్టున ఇబ్సెనుమహాకవి యొనర్చిన నాట్యసేవ యాలయగోపురమువలె మిన్నంటి మిన్నయై మున్ముందు కన్నుల దాకుచుం డును. ఈ మహాకవి, నవ్యరూపకపద్ధతుల నెలకొల్పి దారి జూపిన స్వతంత్రకల్పన సమర్థుడు. కావ్యస్రష్టయేకాడు — చిరకాలమునుండి వేరులిడి పాదుకొనిన రూపకలోపముల పెకలించి ద్రుంచివైచిన కావ్యసంస్కర్త. కాలదూషితములై నీరసనిర్బంధములై సరసరూపక విరచనంబున కడ్డుదగిలెడి నాట్యమర్యాదల సడలించి, రూపకరచనా స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించిన కవివీరకేసరి. క్రొత్తయూటల మొదటివేల్పు— ప్రాతమర్యాదల రూపుమాపెడి శమనమూర్తి — కవిస్వాతంత్ర్యమును గాపాడు రాజసనిలయము. సత్యము, ధైర్యము, చిత్తశుద్ధి, కరుణానుకంపములు, వీని ప్రాతలలో మెరుగారుచున్నవి. నాటకరచనమందశేషముగ గద్యవైఖరుల విస్తరించి, స్వగతోపన్యాసములను, నిరర్థకమగు నర్ధాంతరన్యాస మహోపన్యాసములను, విపరీతభావ సంక్షోభమును, దొంగనీతులను, దుఃఖనివారణము కొరకును, సుఖప్రాప్తికొర

ఈను, భగవంతునిదలచెడి సాపేక్షకంబగు దైవచింతను, ఆశా నిబద్ధమాగు భక్తిమొరలను, ఇంకా ననేకవిధములగు రసభావ ప్రకోపన సందర్భములను, తుడచివైచి నిరుపమసుకుమార రసశోభితంబులగు రూపకరాజముల గల్పించు స్వతంత్రకావ్య కలనాచతురుడు, నేర్పులపోగు. విపరీత బాహ్యాందోళన మేర్పరచు సందర్భములకన్న వాచికాంగికములందు, పెడసరి పోకడల కనుకూలించు దుడుకుపట్టులకన్న, ఆత్మానుభవముల లలితసద్భావ నిరూపణము,లో తలపులు లేతచందములు, మనోవ్యాపారముల సూక్ష్మవికాసము, అంతరాత్మ యనుభవించెడి రహస్యావేదనములు, వీనిచే నుదయించు మృదుభావ తరంగములు నటకౌశలము జూపుటకెంత యుపకరించునో లలితసుందర సద్భావ సూచకములగు లేతపలుకులు సరసాభినయములు నాట్యరంగమున నెట్టియసమాన కళావిలాసముల గూర్పగలవో ఇబ్సెను రూపకములందు నిదర్శింపబడి యున్నది. చప్పని భావముప్పొంగజేసి రక్తికట్టెడి సందర్భములకన్న లోతలపుల తేటవెలుగులే రూపకకవిత్వమునకు శోభాసాందర్యమార్దవముల గల్పించునని ఈతనినాటకములు రుజువుచేయుచున్నవి.

మహాకవు లందరివలెనే ఇబ్సెను మతిప్రభావము స్వభావ చిత్రీకరణమందుకన్న విభావప్రపంచమందునే వెలుగొందుచున్నది. షేక్స్పియరు, గెటే, సోఫోక్లీజు, మున్నగు కొందరు మహాకవులు రాగప్రపంచమును వీడి యున్నత విజ్ఞాన శిలాతల్పమున యోగసమాధిలో సాక్షీభావమున విశ్రమించి కడుదూరమున లోయ లోతున నీచప్రచార

మొనర్చు జీవవాహిని నవలోకించి యంటియంటని పెద్దచూపులతో మానవజీవితావస్థలను చిత్రించుచుందురు. యిబ్సెను మహాకవి యిట్టి పరిశాంత సాక్షిభావమూనక నిత్యజీవితపు ప్రచండ భీకర వాతాహతిలో మునింగి దెప్పరిల్లుచు దాని కష్టనిష్ఠురములనొకవిధమగు కరుకు వైరాగ్యముతో ననుభవించుచు తన యాత్మానుభవముల అంతఃక్షోభముల, మనస్తాపముల చిత్రించుచుండును. ఈకాలమున యూరపులోని మతిమంతులూహించు తలపుల నందికొని తత్వజ్ఞుల దారినంటి కాలానురూప భావవికాసమును పొందియున్నాడు. ఆత్మసంరక్షణ మపేక్షించి యత్నించువార లద్దాని గోల్పోవుచుందురు. ప్రాణమువిడువ సిద్ధమగు ధీరులే యద్దానిగావగలరు.

అనుభవించి తెలుసుకో. తెలుసుకొనుటకే జీవింపుము. అనగా నైహికభద్రమును అన్వేషింపక స్వానుభవమున తారకమంత్రమారసి దేహప్రాణముల లెక్కసేయక నుత్తమభావచరితాత్ముడవై జీవించి కృతార్థుడవుగమ్ము అనెడి సూత్రమును ఈనాటి తత్వజ్ఞశంకారవమై బరగువానిని ఇబ్సెను రూపకములు సరసముగ బోధించుచున్నవి.

ఇబ్సెను నివసించినది యొకచిన్న దేశము. వీని లోకానుభవము, సంకుచితావకాశములలో సన్నగిలి హ్రస్వదృష్టిదోషమొంది యున్నను వీని యాశయములు అననుభూతమగు విశాల ప్రపంచమును కూరిమితో జూచుచున్నవి. ఇతను కావ్యసౌందర్య సందర్భముల గుర్తించిన రసికుడు కాడు. కావ్యశిల్పియు కాడు. కాని యథార్థనిర్వచనమున నవనూతనసాహసమేర్పడి లౌకికజీవితమునందగుపడు టక్కరిభేషజముల ముసుగూడు

కరకుపలుకులగురుపించుటలో నిరాఘాటముగ దుముకుచుండెను. ఇందీతని మరిపింపగల కవి లేడు, ఇక నుండబోడు. ఈతని కల్పనలు చదువరుల నాకర్షించి శాసించు నేర్పొప్పియున్నవి కాని సుందర సుకుమార కల్పనలందించు లలితసంతోష మొదవింపజాలవు. యౌవన వసంతోదయమున వలపు కులుకులతో నయ్యాటలాడు యువజనోదంతములు వీనికి రుచించలేదు. ప్రణయలేఖలం దుదాహరింపదగిన శృంగారసుభాషితము లీతని పాత్రములలో మందునకైన నగుపడవు. బుద్ధిహీనులను, నిరుత్సాహులును, దుర్బలాత్ములును, అగువారనీతడు నిర్దయగ దునుమాడుచుండును. నవీనవర్తకపద్ధతుల విశ్వసించి ధనరాసుల గడించు లోభప్రవృత్తియే పరమసాధ్యముగ నూహించు నవీన నాగరికమర్యాదల నెంతమాత్రము సహింపడు. మానవజాతిలో ముప్పాతిక మూడువీసములు తలపగూడని నీచస్వభావమున బ్రతుకుచుందురనియు వీరిని రక్షించి యుద్ధరించెడి దారి గానరాదనియు, ఆశాభంగము నీచదుర్మరణము వీరి కనివార్యముగ గలుగనోపెడి వ్యవస్థయనియు ఇబ్సెను రూపకము లేర్పరచుచున్నవి. కాని బలవంతులకీతడు కేలూతనొసంగుచున్నాడు. స్థిరధీరుల నుత్సాహపరచి కార్యశూరుల జేయుచున్నాడు. ఆత్మవిచారణ మొనర్చు పరచింతాపరుల కెంతయు విజ్ఞానసంతోష మమర్చుచున్నాడు. స్వారాజ్యసంపదలభిలషింపని, యాత్మగౌరవనిగ్రహము లొందవి నీచబానిసల దండి పుడుకరియయ్యును స్వతంత్ర మనోవృత్తి లేర్పడిన యాత్మవంతుల సదాదర్శముల నెంతయు పెంచి బలపరచి పోషించుచుండును. యథార్థవాదులను ధీరసత్త్వులీతని గాఢ

వింతురు. నీచస్వార్థదుర్ణయజీవనముకన్న, వెఱ్ఱితలపుల వలవరింతలలో మతివిఱిగి తొట్రుపడెడి యాత్మవిహీనజీవనముకన్న ప్రళయపయోధివీచికాగమనమే, విలయపయోద భీకరాశనినిపాతమే మేలనిదలంచు మేధావులీతని రచనలకక్ష్యపాద్యాదులొసంగి గారవింతురు.

ఇబ్సెను మహాకవిని దూషించి భూషించిన విమర్శకుల స్వభావములు యీతని రూపకలక్షణమును తెలుపగలవు. లోకసామాన్యమంతయు ఇబ్సెను ప్రభావమును దూరి యారబోసినది. కాని యీతని ప్రతిభాసామ్రాజ్యమెట్టకేలకు నాత్మవిదూరుల యేవగింపులమించి జయించి విజయవైభవమున దేజరిల్లుచున్నది. నాట్యచరిత్రలో నీతని పవిత్రనామధేయమా చంద్రతారార్కముగ జగన్నాథగోపురసౌందర్యగాంభీర్యమున జెన్నొంది ముదిచావులెరుగని నిండుబింకమున నిలువగలదు. లోచూపు లమరని పిఱికితొత్తలు, మంచిచెడ్డలారయని నీచవిమర్శనలు గుగ్గిలపువెలుగువలె చివాలున మండిపడి వెంటనే చల్లారి ధూమమాలిన్యమున నంతరించినవి దూషకవిమర్శకులు మడసిపోయిరి. కవిప్రతిభయమర్త్యమై వెలుగుచున్నది.

హెన్రీఅర్థరుజోన్సు 1861

(ఆంగ్లనాటకకవి—విమర్శకుడు—నాట్యోద్యమ మందుత్సాహభరితమగు నుపన్యాసముల నిచ్చుచు నాటక కళను సంస్కరింపబూనిన మేధావి Renaissance of the English Drama అను విమర్శకగ్రంథమును రచించి యున్నాడు. 1912 లో అమెరికాలోని సెంటులూయీనగరమున జరిగిన సర్వకళా

సమావేశమునకు యీతడర్పించిన the Corner Stones of the Modern Drama అను మహోపన్యాసమును సంగ్రహించి దిగువ తెనిగించి ముద్రించుచున్నాము.)

నవ్యనాటక ధర్మములు.

కళావిషయములలో బుద్ధిమంతులు దేశకాలవిభేదముల పాటింపకూడదు. విశాలహృదయముతో స్వాభిమాన దురహంకారముల వీడి కళాసౌందర్యమే రససమృద్ధియే ప్రధానాంశముగ నెంచి కళాప్రపంచము నవలోకించి యన్యోన్య సహకారమున కళాస్వరూపముల సంస్కరింపవలయును. ఇందువలన జాతీయసత్వమున కెట్టిప్రమాదములు గలుగనేరవు పైగా పర ప్రతిభా సంపర్కమున భావోద్రేకమేర్పడి నిజసత్వము పొంగి కాలానుగుణముగ క్రొత్తచిగురుల దాల్పగలదు. విజ్ఞానప్రపంచ పర్యటన మెన్నడును జాతీయకళా సంప్రదాయముల మాపనేరదు. ఇట్టిదుస్థితి సంభవించుటకు బదులు జాతీయకళా స్వరూపములు క్రొత్తవెలుగులతో వింతచురుకులతో కళాసర్వస్వ సౌరభమొప్పారు ఆమనివిరియందమున జెలువొందగలవు.

నాటకకళ జనసామాన్యమునకు సులభముగ నర్థమగుచు మిక్కిలి రుచించునదియై యున్నది. ఇతర కళలను అనుభవించుటకు ప్రత్యేక శిక్షాసంస్కారములవసరమగుచున్నవి. నాటకములజూచి సంతసించుట కిట్టిశిక్షలనవసరము. అందుచేత రూపకసాధనముచే నైతికమర్యాదలను జాతీయభావములను సదాచారమార్గములను రుచికరమగు రీతులలో ప్రజల

దువ్యాపింప జేయవచ్చును. సంఘసంస్కరణమునకు నాటక ముపయోగించునట్లు సంస్కరించియలవరుచ వచ్చును.

నాట్యప్రపంచ వృత్తాంతమారయ రెండు ముఖ్యవిషయములు గోచరించును. అభినయంబున జీవితావస్థల ననుకరించెడి వేడుక సర్వదేశములందు అన్నికాలములలో నగుపడును. అనుకరణము జంతుజాలములలో కూడ నగుపడుచున్నది. జంతువులు తల్లులచేష్ట యనుకరించి జీవనోపాయముల సాధించుచున్నవి. నాట్యవృత్తి మానవనైజ సంజనితముగ దోచుచున్నది. అనాగరికజాతుల మొదలు సంపూర్ణనాగరికవికాస మనుభవించెడి మానవసంఘముల వరకును నాట్యకుతూహలము అనేకరీతుల నాశ్రయించి కాలక్రమమున వికసించుచు జాతీయజీవనములో ప్రధానకళాంశముగ బరిగణింపబడుచున్నది. నాట్యలలామ కొన్నివేళల మతసాంఘిక నిబంధనల యొత్తిడిలో జిక్కియుండెను. కొన్నివేళల నీచ మర్యాదల నాశ్రయించి శోభావిహీనయై సిగ్గువడినది. ఒకప్పుడు పసితనపుచిలిపి చేతల చిందులిడుచు, ఒకప్పుడు బూతుకూతల మోటతొడవులదాల్చి యసహ్యముగ నసభ్యముగ నగుపడెను. కొన్నిసందర్భములందు పలుకుటండములుగాని వస్తుస్వరూప సౌందర్యముగాని గోచరింపని విపరీతరాజసంబున భీకరభయానకమూర్తియై మితిమీరుచుండెను. ఇంకొకకాలమున లేతపలుకుల ముద్దుగుమ్మయై సొంపులగురిపించుచు కొండొకసమయమున సిగ్గుదలంచక విచ్చలవిడి గంతులిడు గణాచారివలె డాబుసోకుల దాండవించుచు బలుతెరంగుల మిడిసిపడుచు ననేకరూపములతో అనేకనడలతో ఎప్పటికప్పుడు

మారుచుండు వొద్దికసొబగులతో వన్నెచిన్నెల వెలుగొం దుచు గులుకుచు నిలచుచు నడచుచు శతభంగీయుత దివ్య రూపమున కెడతెరపిగానని బలాయువ్య సంపదలతో నాట్య సుందరి మానవచరిత్రాంకముల నలంకరించుచున్నది. ఏవు సొబగులు దేశకాలావస్థల ననుసరించి మారుచుండెనేకాని ఏదో ఒకరూపమున మానవజీవిత మందన్ని వేళల నాట్యలలామ బ్రత్యక్షమై తన కళావిర్భావ మగుపరచుచునే యున్నది.

నాట్యచరిత్రము దెలిపెడి రెండవయంశ మేమన— అవస్థానుకరణము మానవ మానసపు నిత్యస్వభావమైనను, పాశ్చాత్య చరిత్రలో నాల్గుమారులు మాత్రమే, నాలుగు ప్రత్యేక జాతీయవిజయ సందర్భములందు రూపకకవిత్వ మతి శయించి యల్లుకొనునది. యవనచరిత్రలో నొకమారు, ఎలిజబెత్తునాటి ఆంగ్లవిజయోత్సాహమును నొకమారు, పదునాల్గవ లూయి గ్రోచుచుండిన పరాసుకళామండపంబున నొకమారు స్పెయిను దేశపు సామ్రాజ్య వికాస సందర్భమున నొకమారు మరల ప్రజాస్వామ్య స్వాతంత్ర్య సంతోషమను భవించెడి పరాసుసీమలందు 19 వ శతాబ్దమునను రూపక కవి త్వమనంతదివ్య వైఖరుల విస్తరించియున్నది. ఇటులనే ప్రపంచములోని యితర దేశములందు విజయాసంతోషమేర్పడిన శాంతసంపన్న సమయములలో రూపకరచన మిుప్పొంగి వెల్లు విరిగినది. నాట్యవృత్తి మానవస్వభావమాశ్రయించి జనించు నదయ్యును ఆయాదేశములు గెలుపు కులుకులతో మిడిసిపడె డి విజయావకాశములందే యాదమగు రూపకరచన పెర్చుచు వచ్చినది. (హిందూదేశములోని భాసకాళిదాస శ్రీహర్షభవ

భూత్యాది మహాకవుల రూపకరచన మిట్టి విజయసందర్భము లందే విస్తరించెనని నమ్మవచ్చును. కాని కృష్ణరాయల కర్ణాటసామ్రాజ్య వైభవంబున గావ్యశిల్పములు బెంపొందినవే కాని నాటకరచన మేర్పడలేదు. ఇటులనే మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యవిస్తరణావకాశమున భక్తివాఙ్మయ మభివృద్ధి జెందెనే కాని నాటకరచన ముదయించలేదు. ఇది పైజెప్పిన రూపకోత్పాదక సందర్భములకు భిన్నముగనున్నది. కాని శివాజీ కృష్ణరాయల లౌకికవిజయము హిందూమతసంరక్షణార్థమేర్పడినదే కాని లౌకిక దిగ్విజయ సంకల్పములవలన గలుగలేదు. అందుచేత నాకాలములో భారతీయుల యానాయ మూపరాధికారలంపటులు దొలగించి మత స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొను యావేశములో మెలగుచుండెను. నాటకరచన కనుకూలమగు విజయగర్వమేర్పడినను, శాంతసంపన్న సుఖజీవన మమరియుండలేదు. మరియు తురకల కత్తి యదళింపులలో తమస్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనుటకు ప్రాచీనమర్యాద లతిక్రమించకుండ కట్టుపడియుండిరి. భావసంచలన మేర్పడలేదు. ఇటీవల హూణరాజ్యపు సమాదరణంబున నొకవిధమగు పూత మెరుగు లొలికించు శాంతిసంపద లేర్పడి, పాశ్చాత్య సభ్యతా సంపర్కమున భావస్వేచ్ఛయాలవడి హిందూదేశములోని భాషలందు విరివిగ రూపకరచనమేర్పడుచున్నది) ప్రజలు శాంతచిత్తులై శత్రుభయంబునగాని మతవినాశకభీతిచేగాని తల్లడిల్లని శాంతియుగములలో విజయగర్వమే పారెడి జాతీయవైభవసమయములలో, జీవితానుభవము లెక్కువ గలుగుచుం

డడి నాటిసంపన్న నాటిదర్శిద కాలములలో రూపకరచనాకౌతూ హల ముదయించుచుండును.

ఎలిజబెత్తుమహారాణికాలమం దాంగ్లరూపక కవిత్వము పరిణతరూపలావణ్యమున బెంబొంది సొంపెక్కియున్నది. ఆవల నింగ్లాండులో స్వతంత్రరూపకరచన మస్తమించెను. 17 వ శతాబ్దాంతమున ఫ్రెంచిమహాకవి మాల్యేరు మార్గము లను సరించి డ్రైడెను మున్నగు కవులు రెష్టరేషను ప్రహసనంబుల గల్పించియున్నారు. మాల్యేరు, డాంటే, ఇబ్సెను మహాకవుల వలె ప్రకృతియందగుపడెడి నీటిసూత్రములు గమనించి, నిత్య జీవనములో ననుభూతమగు రసభావసూచనల నందికొని స్వ భావసౌందర్యమే వారు కధాకల్పన మొనర్చియున్నాడు. అం దుచే మాల్యేరురూపకములు నీతిబోధకములై య్యును స్మృతి వాక్యపాటవంబున దేశికమర్యాదలంటక కావ్యలక్షణమగు రసస్ఫూర్తితో జెలువొందుచున్నవి. వీని యాదర్శమున రూప కకవిత్వ మవలంబించిన డ్రైడెను మున్నగు కవులు నీతిబోధ యే అభిమానసూత్ర ప్రతిపాదనమే ప్రధానాంశముగ నెంచి నీతిబోధకొరకు గడుంగడు హేయమగు నీచావస్థల జిత్రించి భంగపడిరి. షేక్సుపియరు మహాకవి యశశ్శరీరమును దా ల్చినదాది నేటివరకు నింగ్లాండులో గోల్డుస్మిత్తు రచించిన She stoops to Conquer, షెరిడను రచించిన The School for Sandal The Rivals. అను నాటకములు మూడుమాత్రే మే మాననీయ కళాసౌకర్య మొప్పుచున్నవి. ఆంగ్లేయు లఖండరాజ్యవిస్తారమున నిత్యసంచలనోద్వేగ మనుభవించుచు మహోద్యమముల దలపెట్టి గొనసాగించుచు నిరంతర భావ

సంచలన మొందుచు పలుతెరంగుల జరించుచు బ్రపంచరంగ మునననంతజాతీయేతిహాస నాటకముల నభినయించుచున్నారు. ఇట్టి నాటకకథాసందర్భ వైచిత్ర్య మాంగ్లేయుల జీవనములో వెలుగొందుచున్నను కడచిన రెండువందల సంవత్సరములలో రూపకకవిత్వ మాంగ్లదేశమున బీడువడి వన్నెదప్పినది. యిట్టి ప్రతిభాదారిద్ర్య మెందునగలైనో విచారించినయెడల నాంగ్ల రూపకముల సంస్కరించుమార్గము లారయగలము.

మాల్యేరు మొలపించిన పరానురూపక కవిత్వమునేటి వరకవిచ్ఛిన్నముగ మాననీయ మహాకవులచే ననేకనవ్యరూపముల విస్తరింపబడుచున్నది. హోమరు, వర్జిలు, డాంటీ, షేక్సుపియరు, గెటీ, మున్నగుపాశ్చాత్య జాతీయకవిశేఖరులతో దులదూగుపరాను మహాకవులందరు నాటకమును సాహిత్యపరిణామముగ నూహించి రూపకకల్పన మందశేషచాతురీ విలాసముల జూపియున్నారు. మాల్యేరు, కార్నెల్లి, వాల్టేరు, హ్యూగో, రేనార్డు, మరివో, బొమార్కియాం, దూమాతండ్రి కొడుకులు, మూసెట్టు, ఆగేరు మున్నగు వాఙ్మయధురంధరులందరు ప్రదర్శనోచితమగు విషయానేక సంకలితమగు విచిత్రనాటకముల కూర్చి పేరొందియున్నారు. ఇప్పటికిని పదిమంది మేటికవులాదేశమున లోకానందదాయకమగు రసనదూపకముల రచించి రూపకసాధనంబున సాంఘికసమస్యలను జీవనమర్యాదలను కళాధర్మములను బ్రతుకుతెరవులను విమర్శించి సంస్కరించు చున్నారు. మాల్యేరు రూపకములు వినా, చదివినా నటింపజూచినా యంత మనోహరముగ చురుకు నడకలతో వింతకథలతో రసవైభవముతో స్వభావ సౌంద

ర్యముతో భావగాంభీర్యముతో నీతిప్రబోధక పటుత్వముతో పలుకు సొగసులతో కూర్పుటందములతో నమేయసౌందర్య రాసులైగులుకుచుండునో అట్టికావ్యసౌకర్యములన్నియు నిండారువడుచు పొగరున నీనాటి ఫ్రెంచినాటకములందు విలసిల్లియున్నవి. ఆంగ్లరూపకకవిత్వము షేక్సుపియరు నేర్పుకూర్పులలో భువనైక సామ్రాజ్య మనుభవించియు మానసాంభోజ సౌందర్యమున జెలువొందియు తరువాత నూరుపేరు లమరని నీచదశ జిక్కియుండ మాల్యేరు పాతినపరాసురూపక బీజములను దినము క్రొత్త దొడవుల నందగించి లోకమాన్యమగు విరిపూత లొందనేల?

షేక్సుపియరు కాలము చెల్లినవెనుక నింగ్లాండులో పవిత్రమగు క్రైస్తవాదర్శములజాలెడి నీతిబోధకుల ప్రభావ ముదయించినది. వీరు నాటకప్రదర్శనములను నీతిబాహ్యముగ నెగాహించి పెద్దమనుష్యులు, సంస్కారులు నాట్యశాలలకు పోవకూడదని శాసించిరి. ఇందువలన నాంగ్లదేశమున విద్యాసంస్కార మేర్పడని ప్రాకృత సమాజములే నాట్యమందిరముల కరుగుచుండిరి. నీతిప్రవర్తలసంతతులే, యమెరికా భూభాగముల జేరి వలస విడిసిరి. అక్కడ వీరి యాచారములు ఇంగ్లాండులో కన్న నెక్కువ కాలము ప్రజాభీష్టముల శాసించుచుండెను. అందుచేత ఇంగ్లాండు అమెరికా దేశములలో రంగసౌందర్యమును విపరీతభీకరావస్థలను చూచి యానందించు పాటకపు పరిషత్తులే నాట్యకళను పోషించుచున్నది. టూన్సుపరు సీనును, పాటలు, టపాలు, వెకిలిముద్దులు, దుస్తుడంబములు నీచహాస్యములు, ప్రాకృత మర్యాదలు, మిక్కుట

ముగ మువ్వొంగు నాటక ప్రదర్శనములు పాటకపు జనుల నెక్కువ సంతోష పెట్టుచుండును. ఇట్టి నాటకము లింగ్లాండు అమెరికాలలో ప్రబలియున్నవి. నిత్య వ్యాపారపరిశ్రాంతి నపనయించు వినోదాభిలాషతో ప్రజలు నాటకముల జూడబోవుచున్నారు. అచ్చటకూడ నాటకము లోని కథాంశములను అభినయరీతులను మంచిచెడ్డ లెరుంగు వేదుకతో శ్రద్ధగ బరిశీలింపక, నెచ్చెలికరతలంబుల వలపుగీటులతో నలయించుచు వలుకుటొయ్యారములకులికి ముద మొందుచు కాలయాపన మొనర్చుచుందురు. ఇట్టియుదాసీనప్రకృత సమాజములకు రుచించు నాటకములే ఇంగ్లాండు అమెరికాలలో వాసికెక్కి ప్రజాసంతోష మొదవించి మితిలేని ధనార్జనమొనర్చుచున్నవి. ఈ రెండుదేశములవారలు, జగన్నాటక కథాభినయ సందర్భములం దసమాన మేధావిభూతితో నలరారుచుండినను సరసరూపక రచనాప్రదర్శనములందు నీచమర్యాద లాశ్రయించి వెనుకపడియున్నారు. అమెరికాలో మంచి చెడ్డలెరుంగని పాటకపుజనులు నాట్యవేశ్యల నాశ్రయించుచున్నారు. కొందరు చదువుకొనిన బుద్ధిమంతులు అప్పుడప్పుడు నాటకముల కేగుచుందురు. కాని నాట్యకళయందు తమకున్న యభిమానమును బహిరంగముగ జూపుటకు సిగ్గొందుచుందురు. అమెరికాలో ఎక్కువ ధనవంతులై విద్యావంతులై మర్యాదస్థులై సదాచారసంప్రదాయ గౌరవమున వాసికెక్కిన యుత్తమజనంబులు తమ పూర్వుల సంప్రదాయము లనుసరించి నాట్యకళయం దుదాసీనులై వర్తించుచున్నారు. అందుచేత అమెరికాలోని నాటక స్వరూ

ప్రనిర్ణయము చాలవరకు తత్కాలాపోషకులగు జనసామాన్యపు నీచరుచులచే నాదేశింపబడుచున్నది. ఇంగ్లాండులో నీతిబోధకుల ప్రభావముననుఁ రెష్టరేషను రూపకముల నీతిబాహ్యతగలిగించిన ఏవగింపువలనను పెద్దలు నాట్యవిషయములందు పాల్గొనకున్నారు.

మరియు నాంగ్లదేశమున 18, 19 వ శతాబ్దములలో మహానీయగుణగరిష్ఠులై వెలింగినమహాకవులునాటకములరచింపలేదు. రూపకకవిత్వము సారస్వత పరిణామ మనెడి తలంపు లాంగ్లదేశమున నస్తమించినవి. కవులు విమర్శకులు నాటకముల సేవగించి లలితకళలలో దీనికి నెలవొసంగనందున, నాట్యకళ ప్రాకృతజనాభీష్టల కనువగు రీతులలో విస్తరించియున్నది. నాట్యకళను సంస్కరించు ప్రయత్నములు, కానరావు. చిత్రము, కావ్యము, శిల్పము, నృత్యగీతాభినయములు మున్నగు ననేక లలిత కళల సహకారమున నాటకకళ యందగించుచున్నది. వీనిపరస్పర సంబంధములారసి సరస రూపక ప్రదర్శనమందు వీనిలో నేది ఎంతవరకు తోడ్పడదగునో నిర్ణయించు సంకల్పమెవ్వరికిని కలుగలేదు. నటులకు నాట్యకళా రహస్యముల దెలిపెడి శిక్షాపకాశము లేర్పడలేదు. నటులు, నాటకకవులు, విమర్శకులు,ప్రేక్షకులుస్వీయ చిత్తానుసారముగ వర్తించుచున్నారు. కాని యన్యోన్య సహాయమున రూపక సౌభాగ్యమేర్పరచు తలంపుతో మెలగకున్నారు. ఆంగ్ల నాటకములు పామరజనంబుల వినోదపరచి డబ్బుదోచెడి వెకిలియల్లరిమైనవే కాని ప్రజల సారస్వత నైతిక కళా జీవనమును

జాతీయాదర్శములను సాంఘిక ధర్మములను సంస్కరింపు సదాదర్శముల సూచింపకున్నవి. అనగా ఆంగ్లేయుల సాంఘిక జాతీయ జీవన పద్ధతుల సంస్కరించుటకు నాటకములుపయోగింపకున్నవి. ప్రస్తుత కాలమందాంగ్లేయులు పరదేశవాఙ్మయ కోశముల గొల్లవెట్టి విజాతీయ రూపకముల సంతరించి ప్రదర్శించుచున్నారు. తమ జాతీయ స్వభావమున కనువగు స్వతంత్ర రూపకముల రచింపకున్నారు. మరియు నాట్య రహస్యమెరుంగని కులుకు ప్రాంగ్ల పత్రికలందుమిన్నంటనుగ్గడించి నీచాభినయ పద్ధతులకసహ్యమగు గౌరవ మేర్పరచుచున్నారు. మొద్దులీనెడి లేత మొగము తళుకులాడెడి చురుకు చూపులు సిగ్గుదలచని వెకిలి వలపులు లేనగవు పూల వాసలు, లొల్లాయి పాటలు, వింత కూతలు, పోకిరి పలుకులు, నటీలక్షణంబుగ నెంచబడి యాంగ్ల ప్రేక్షక సమాజముల నమితోత్సాహ సంభ్రమానంద తరంగ సందోహమున దేల్చి నుక్కిబిక్కిరి చేయుచున్నవి.

పై చెప్పిన కారణములచేతను ముఖ్యముగ కవులు, విమర్శకులు, పత్రికలు, నటులు పనిపడి యన్యోన్య సహకారమున నాట్యకళాభివృద్ధికై పాటుపడని కతమునను నాట్యకళా సంపోషణ మజ్ఞానజనంబుల పాలిటజేరి యుండినందునను ఇంగ్లాండు అమెరికా దేశములందు నాట్యకళ నీచలక్షణ విదగ్ధమై యింపు దప్పి లలితకళా సౌందర్య మొప్పకున్నది. ఇందుచే షేక్స్పియరు అస్తమించిన దాది యాంగ్లభాషలో విశ్వవిఖ్యాతి గాంచిన రూపకము లేర్పడలేదు.

ఇక వరాసు సీమయందు పదునాల్గవ లూయీూశకము నుండి నేటివరకును నాటకకవిత్వ మవిచ్ఛిన్నముగ నవనవో న్మేష విలాస సంపదలతో విస్తరించిన యనుకూలావకాశము లరయజాలెదము. ప్రాంసులోకూడ నాటకములు కొంత వరకు ప్రేక్షకానంద సంపాదన ముద్దేశించి రచియింపబడుచుం డెను. కొంతవరకు నీతిబోధనము సాంఘికధర్మ ప్రాచుర్యము రూపకోద్దేశ్యముగ నాచరించుచుండెను. కాని ప్రజాసంతో షమే, ధర్మనిరూపణమే, ప్రధానాంశముగ ఫ్రెంచికవులు భా వించి యుండలేదు. వీరు కాళిదాసాది హైందవమహాకవులవలె రూపకకవిత్వమునకు వాఙ్మయమకుటమర్యాద నొసంగి కావ్య సౌందర్యమే కల్పనచాతుర్యమే ప్రధానాంశముగ నెంచిమిక్కిలి జాగరూకులై రచించుచుండిరి. ఫ్రెంచికవుల రూపకములు వరాసు సాహిత్య పరిషత్తులోని విద్వాంసులచే జక్కగ పరి శీలించి పరిష్కరించి దిద్దినద్ది మెరుగెట్టబడుచుండెను. యేటరు ఫ్రెంచీయలోని నాట్యసిద్ధులీరూపకముల నభినయించి చూచి వాని యభినయసౌకర్యమును ప్రదర్శనయోగ్యతను తీక్కమీాద జర్చించి వలసినమార్పు సూచించుచుండిరి. రస రహస్య మెరింగిన విమర్శకులు కావ్య కలనాచతురులగు కవి పుంగవులు రూపకముల బరీక్షించి సంస్కరించి తమ విమర్శ కోద్దేశ్యముల బత్రికలందు బ్రచురించుచుండిరి. ఇవ్విధముగ రూపకకవులు నటశేఖరులు కావ్యరసజ్ఞులు చేరి సంస్కరించిన రూపకవిశేషములు పత్రికలలో జనసామాన్యమున కర్థమగు తేలికవైఖరులలో విరివిగ ప్రకటింపబడెను. ఆవల నాటకము నచ్చొత్తి దేశములో పంచబడెను. ప్రేక్షకులు అచ్చుపడిన

రూపకములను వానిపై సరుదెంచిన విమర్శనములను జక్కఁగ జదివి నాట్యసభల కేగుచుందురు. అచ్చట నరాఙ్గశిక్షా న్వితులగు నటశిరోమణు లీరూపకముల నభినయించుచు నుత్తమ నాట్యలక్షణముల బ్రదర్శించుచుందురు. వీరి యభి నయరీతులను సామాజికులు శ్రద్ధతో బరికించి నాట్యకళా విచ క్షణతయం దసమాన నైపుణ్యమును గరచియున్నారు. ప్రపంచములో నెచ్చటను పరాసునాట్య సభలందుగూడెడి ప్రేక్షకవర్గమును బోలు రసికమండలి యగుపడదు. ఇవ్విధ ముగ పరాను సాహిత్యపరిషత్తునొక్క ప్రభావమునను ధియే టరు ఫ్రెంచీయనొక్క నాట్యాచార శాసకసామర్థ్యమునను పత్రికావిమర్శనల సత్కారహాస్య నివేదనాశక్తి చేతను పరా సుప్రజల నాట్యరుచులు మేలితెరవుల వికసించి యలౌకిక రసవిచక్షణశక్తి లొప్పుచున్నవి. నాట్యకళకు సంబంధించిన లలితకళలన్నియు నాట్యోపయోగిసత్త్వమున నలవరచబడి రూపకప్రదర్శనము ఔచిత్యభంగమొదవకుండ సుచితరీతులలో బ్రకాశించుచున్నది. ఇంతియేగాక ఫ్రెంచి రూపకకవులు ఎప్పటికప్పుడు ప్రజామానస మాకర్షించు సాంఘికనైతిక ధర్మములను జాతీయాదర్శములను కథాసంవిధానము జారకుండ రససౌందర్యము కొరవడకుండ గాఢముగ తమరూపకములందు వెలిగించి నాటకమును జాతీయసాంఘికాచార సంస్కరణమునకు ముఖ్యసాధనముగ నుపయోగించిరి. అందు చేత పరాసునాటకము వినోదసంతోషమొసంగెడి లలితకళా విశేషమగుటయేకాక జాతీయచరిత్రములో నొక ముఖ్య సాధనమై యుపయోగ సౌందర్యముల రెంటిని సిద్ధింపజేయు

-చున్నది. ఇట్టి పరిస్థితులు, శిక్షాక్రమములు విచక్షణరీతులు ఏర్పడినందున, నన్నితరగతుల జనులు పనివడి శ్రద్ధాభక్తులేపార రూపకకవిత్వమును వాఙ్మయ పరిణామముగ నూపించిపోషించినందున ఫ్రాంసులో నేటివరకు "కావ్యేషు నాటకం రమ్యాః" అను న్యాయము సార్థకమై రూపకవాహినీ ప్రవాహమనంతగుణ శోభితమై యెడతెరపిలేని మేటియందమున రాజిల్లుచున్నది.

ఆంగ్లదేశమున నాటకము ప్రజాసంతోషముద్దేశించు జాతీయసమస్యల నందికొనక కవినట విమర్శక ప్రేక్షక పత్రికాజనంబుల యన్యోన్యసహకార మేర్పడక రూపలావణ్యముల గోల్పడి రసవిహీనమై నీచదశ ననుభవించుచున్నది. ఫ్రెంచిదేశమున నాట్యకళ రసవత్కావ్య సౌందర్యమొప్పచూ జాతీయజీవనములో ప్రధానసంస్కరణ ప్రభావము ననుభవించుచు వాఙ్మయదురంధురల గౌరవసహాయముల బొంది చక్కగ వికసించుచున్నది. ఆంగ్లేయుల నాట్యపతనమునకు ఫ్రెంచివారల నాట్యసిద్ధికిని గల హేతువులను బరికించియున్నాము. ఇందువలన స్ఫురించుసూత్రములు ఆంగ్లనాటక సంస్కరణ కుపయోగించునని దిగువ నుదాహరించుచున్నాము.

(1) రూపకకవిత్వము వాఙ్మయపరిణామమని యెల్లరుగ్రహించి వాఙ్మయములో ప్రధానాంశముగజేసి యాదరింపవలయును.

(2) సమకాలిక జీవితావస్థలను సాంఘికసమస్యలను నీతిప్రచారక సంస్కరణోద్దేశ్యములతో రూపకకథా సందర్భ

ములందు విస్తరించెడి స్వాతంత్ర్యము నాటకకవులందరు అవలంబింపవలయును. చిత్తశుద్ధి, సమదృష్టి పరిచింత, లేర్పరచు గభీరభావములను చక్కని సాత్త్విక రసానంద మొసంగు కథాసందర్భములను మానవవ్యాపార వైఖరులను లెస్సగ గుర్తించి చక్కని చిన్ని నాటకములను కావ్యాలంకార చిత్రికాంశులు దేజరిల్ల గల్పింపవలయును. ప్రాకృతసమాజముల సంతోషపెట్టు భావోద్రేకమును విపరీతసందర్భములను నాటక కవు లాశ్రయింప కూడదు ప్రకృతజీవితమునకు వీలైనంతవరకు సంబంధించి సాంఘికాదర్శముల నెలకొల్పు నుద్దేశ్యముతో నాటకము లేర్పరచవలెను.

(3) ప్రజావినోదమే నాట్యాదర్శముగ నుండకూడదు. ఉత్తమ లలితకళల నెట్టిలోతుతలపులతో విమర్శించిచూతురో అట్టి విచక్షణ రసవిచారణ నాటకములపట్ల జూపవలయును. ప్రేక్షకులకు అభినయింపబడు కథాసందర్భములను అందలి రసభావవిశేషములను తెలియజెప్పెడి పత్రికావిమర్శనలు కరపత్రములు విరివిగ నందించవలయును. సమాజకరుచులు మెరుగారినగాని నాట్యకళ బాగుపడనేరదు.

(4) నటులు నాటక కవులు సరసవిమర్శకుల సూచనలాదరించుచు నన్యోన్యసహకారమున లెస్సగ నాలోచించి పనిచేయవలయును. నటులు కవిహృదయము నెరింగి రూపకోద్దేశ్యములను జక్కగ నభినయింపనేరవలయును. కవులు నాట్యనీమముల గుర్తించి యభినయావకాశముల నెరింగి ప్రదర్శనోచితమగు రూపకముల రచింపవలెను.

(5) నటుల శిక్షించుటకును, నాటకకవుల సంస్కరించు

టకును నవీననాటకముల నరిజూచి పరిష్కరించుటకును నవ్య రూపకముల బ్రయోగించి యందచందముల నిర్ణయించుటకును ఇంగ్లాండు అమెరికా దేశములలో నాట్యవిద్యాలయములు కావ్యపరిషత్తులు విమర్శకపత్రికలు ప్రయోగనాట్యమందిరములు వెలయవలసి యున్నవి.

(6) అక్స్ఫర్డు మున్నగు ప్రసిద్ధవిద్యానికేతనములందు నవీననాటకముల పఠనీయగ్రంథములుగ నియమించు నాచార మేర్పడవలెను. ఇందువలన సాహితీరహస్యపారంగతులగు పండితోత్తములు నవీనరూపక కవిత్వమును పాఠము చెప్పెడి జాగరూకతతో పరిశీలించు యవకాశము లేర్పడును.

(ఆర్థరుజోన్సు ఆంగ్లనాటకములందు చూపినలోపములు నానాటి తెలుగునాటకములలో కూడనగుపడుచున్నవి. వాని నుద్ధరించుటకు యాతడుసూచించినమార్గములు తెలుగువారవలంబింపదగియున్నవి. అమెరికా యింగ్లాండులందువలెనే మనదేశములో కూడ విత్తవిద్యాప్రభావ ప్రతిష్టలొప్పెడి పెద్దలు నాట్యకళ నాదరింపకున్నారు. ఏయూరజూచినను మావంటిచిన్నలే నాట్యసభల కేగుచున్నారు. కాని పేరుప్రతిష్టలమరిన పండితులు, ధనవంతులు యూరిపెద్దలు వినోదమునకైన నాట్యసభాంగణములలో నగుపడరు. ఇట్టి యుదాసీనుల నుద్దేశించిఆర్థరుజోన్సుగారు నాటకకళాభిమానముప్పొంగ, నాటకళాసంస్కరణ మహోద్యమావేశ మేపార నుపన్యసించిన వాక్యరత్నముల నీదిగువ నంతరించుచున్నాము.

సోదర సభ్యులారా!

నాట్యధర్మమగు అవస్థానుకరుణము ప్రాణిలోకపు సా

మానవ ప్రవృత్తిగ నగుపడుచున్నది. పిల్లికూనలు తల్లుల చేష్ట లనుకరించి వేటాడనేర్చుచున్నవి. కుక్కలు, పిల్లలకు వేటతెరవుల నభినయించి చూపుచున్నవి. పసిపిల్లలు తల్లి దండ్రుల పనిపాటులతో నాడుకొనుచు వారిచేతల ననుకరించుచు తరువాతి జీవనోపాయ సాధకంబగు వృత్తులయందు ప్రథమ శిక్ష లాటరూపమున బొందుచున్నారు. ఆట పసందులే జీవిత పద్ధతుల నేర్పు మొదటి పాఠము లగుచున్నవి.

నాట్యప్రవృత్తి మానవస్వభావమందు సహజముగ జేరి యున్నది. మన పలుకులు, నడతలు, మర్యాదలు, ఆచారాభిప్రాయములు, ఇవియన్నియు మన పెద్దల పద్ధతుల ననుకరించెడి స్వభావ ప్రవృత్తులవలన నేర్పడిన యలవాటులే. మన పిల్లలు మనచేతల ననుకరించుచున్నారు. అనుక్షణము యేదో యొక దృశ్యప్రబంధ మభినయించుచునే యున్నాము. ఒక యేటి కొకయేడు మీదపడిన కొద్దీ మన నాట్యప్రవృత్తులు బలమొంది నీడవలె వెన్నంటి యనుసరించుచుండును. ఈయభిలాష తప్పించుకొన నేరము. ఎన్నడో గతించిన జీవితావస్థలను స్మరించి యెచ్చటనో జరిగిన కథాసందర్భములను దేవుకొని మానసమందవ్వాని ననుభవించుచుందుము. ఇతరులతో మాటాడునపుడు చేష్టావాచికముల నభినయించుచుందుము. ఇవ్విధముగ మనజీవిత మనంతరూపకాభినయములతో మితిలేని విభావన పరంపరలతో, స్వప్నానుభవములతో నిండియున్నది. ఆత్మప్రవృత్తులుకూడ ననంతమగు వేదనానుభవముల నొందుచుండును. మనలో కవిత్వమబ్బిన వారు మన మనుదిన మభినయించు అవస్థలను అనుభవించు

రసావేదనలను ఒక్కచోట కూర్చి నాటక కథాంశమును గల్పించుచున్నారు. నాటకము కవి మానసంబున నుత్పన్నమైనను, కవి కల్పితమగు నభూత విషయము కాదు. ప్రకృతిలోని జీవితావస్థలన్నియు కవిచిత్త మాశ్రయించి జగదుద్ధరణ సంకల్పమున రూపకరూప మందుకొనుచున్నవి. ఆటవేడుకలలో పసితనపు చిలిపిచేష్టలలో మొలకెత్తు నాట్యతత్త్వము వికసిత మేధావులగు కవిపుంగవుల మతిపరిభావమున ప్రపంచరహస్యముల విప్పిజెప్పెడి విజ్ఞాననిలయమై సౌందర్యరాసియై పరిణతరూపకంబుగ విస్ఫారి చెన్నొందుచున్నది.

నాటకములవలన జీవితరహస్యము లెరుకపడుచున్నవి. నాట్యశాలలో బ్రతుకు తెరవుల గరచుచున్నాము. గొప్ప గుణముల నారవింప నేర్చుచున్నాము. సదాదర్శముల దివ్యస్ఫురణ లందుకొనుచున్నాము. నీచసంగర్భముల బరిహాసించి యేవగించుచున్నాము. ముచ్చటగా, కులాసాగా, సంకల్పరహితముగ నిరుద్దేశ్యముగ (వినోదానందములననుభవింప నేగిన నాట్యశాలలో) నుత్తమజీవితాదర్శములను పరధర్మములను లోకానుభవమును సంపాదించుచున్నాము. చక్కని రమ్యావస్థలలో నుపదేశింపబడు ధర్మములు స్మృతివాక్యములకన్న నీతిప్రబోధకోపన్యాసములకన్న నెక్కువ బలముతో మన చిత్తముల బంధించి మంచిదారులనడిపింపగలవు.

రూపకప్రదర్శన మిట్టి యమూన నీతిబోధక సామర్థ్యమొప్పుచుండ నాట్యశాలలు నీతిబాహ్యములని దలంపనేటికి ? జీవితరహస్యముల మరుగు పట్టుల విప్పిజూపెడి నాటకములు పనిలేని యువకుల వినోదపరచు విషసూపాయములుగ నెంచి

దూరనేల ? షేక్సుపియరు, సొఫోక్లిజు, గటే, హ్యుగో, ము న్నగు ఋషిపుంగవు లనంత శోభా విలాసవైభవ మేర్పరచి పెంచిన నాట్యకళ మహాదర్శ విరాజితమై సద్ధర్మసూచకమై తా రకమంత్ర ముపదేశించు మంచిపలుకులకెడమిచ్చునేగాని యిట్టి పవిత్రమానసంబుల నుదయించు భావములు నీచమర్యాద లల వరచ నేర్చునే? ఏల మీకీవెరి! నాటకకవులలో, ద్రష్టలు న్నారు. లోకారాధన జీవనవ్రతులగు మహాత్ము లున్నారు; శమదమంబుల కునికిపట్టులై విశాలవిశ్వానుకంపమునకరుణాస ముద్రులై మానవకోటి నుద్ధరింప నల్లాడు తపస్సంపన్ను లు న్నారు; కవులున్నారు; మహర్షులున్నారు; ధర్మనిర్దిష్టలున్నా రు; యిట్టివారి యుపదేశములు, జీవితరహస్య తత్త్వోపన్యా సంబులు గూడ యుదాసీనత జేసి జనసామాన్యమున కందకున్న వి. మీరు నాటకకళను నీచముగనెంచి యభిమానింప కుండు టచే నాట్యశాలలకేగి మీ యున్నతాదర్శములకును పరిణత సంస్కారములకును అనుకూలమగు మంచి నాటకము లాడిం చి యానందింప కుండుటచే సంసారలంపటంబున జిక్కి దుర్వ్య త్తులవడిన జనసామాన్యమునకు రుచించు నీచనాటకములే దేశమందున హాసికెక్కి యభినయింపబడు చున్నవి. మీరు అభిమానించినను వదలివేసినను నాటకసమాజము లాడక మానవు. ప్రజలు చూడకమానరు. నాటకములవలన గలి గెడి జాతీయమర్యాద నిర్ణాయిక వ్యాపారము ఎట్టులైన సా గుచునే యుండును. మీ యభిమానము సంస్కరణ సూచ నలు లభించెనేని నాట్యకళకు జాతీయ జీవితాదర్శముల యు త్తమధర్మములను శాసించు వైభవ మేర్పడగలదు. మీ రు

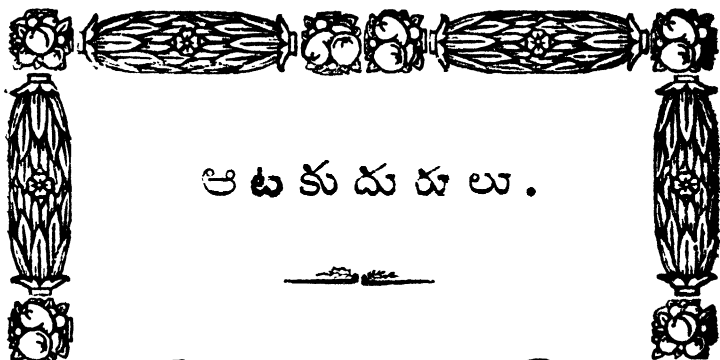
దాసీనులై మిన్నకుండికేని నాట్యకళ నీచరుచులాశ్రయించి నీచమర్యాదల బాదుగొల్పుచు జాతీయ పతనమున కాధార మగును.

లోభత్వమున కన్నమూసి, లలితకళల బోషింప కుండుట కడుహేయమైన పని. లోభపిశాచము లలితకళా విలాసమున కెంతయు విరోధముగ నాచరించుచున్నది. మీబంగారు కుప్పలు, మీ రతనాల మూటలు, మీచేతిలో మీసంతతుల యాధీనములో చిరకాల ముండునవికావు. ద్రవ్యబలమున, జగముల నేలజాలరు. లౌకికైశ్వర్యములు దశావైపరీత్యమున వాసిచెడి నామరూపము లగుపడకుండ నస్తమించును. మన బలాలు మన గొప్పలు మన ద్రవ్యరాసులు యివికావు నిలచెడివి. వీనితో జగముల నేలబూనకుము. వీనిపై తమ జీవితాశయముల నాధార పరుపకుము. నిత్యమై, సుందరమై, నిరంతర రామణీయకమై, శాశ్వతమనోహరమై, వెలుగొందు, సత్కళాస్వరూపముల నుదయింపజేసి సత్కార్య సాధనంబున మీపేరు బింకముల నిల్పుకొనుడు. కళాసామ్రాజ్య వైభవంబున ననంతమగు లోకఖ్యాతి ననుభవించ, మీ సౌధరాజములు నేలగూలిన భావికాలములలో మీ కళాపోషక మహోదార సంకల్పముల కీర్తిజ్వాలలెల్లెడల నిలచునట్లు గావించుకొనుడు. కాలవశమున నంతరింపక తప్పని మీ ప్రస్తుతవిభూతులకు కళాస్వరూపమున నిత్యమగు స్మారకచిహ్నా మేర్పరచుడు. మిన్నంటు మిద్దెల గట్టుచున్నారు. ప్రాసాద గోపురముల దీపమాలికలు రిక్కతళుకుల వెక్కిరించుచున్నవి. రమ్యోద్యాన విహార నిలయము లన్నియు

ముల వెలయుచున్నవి. వైకుంఠ పురవైభవ మతిశయించు పురరాజము లుదయించుచున్నవి. నలుదెసల వర్తకవ్యాపార పరిశ్రమాందోళనఘుంఘుమారవము మిన్నుమన్నుల నేకఁ బ్రాకుచున్నది. కాని, మీపూర్వులు పోకుడాలు లేకుండగని దరిద్రజీవనములో నాచంద్రతారార్కముగా నిలుచునట్లు గల్పించుచుండిన మేటికళ లీనాడేయెడనూ గానరావు. మీజీవితార్థమును లెస్సగ బరీకింపుడు; ధనార్జనముకన్న ఆదారవ్యవహారముల పూతడంబములకన్న నీతినియమముల బడాయినడతలకన్న లౌకిక పదప్రతిష్ఠలకన్న నిత్యమగు సత్యమగు జగదుపకారంబగు మరియొక జీవితార్థము కలదని యోచింపుడు. భూతప్రపంచములో మానవజీవితమున కున్నతి నొసంగు కళారచన నభిమానించి పోషింపుడు. షేక్స్పియరు పెంచి వికసింపజేసిన నాట్యకళ నుద్ధరింపుడు. మీపురములలో సకల జనంబు లుచితముగ జూడగల నాట్యశాలల నిర్మించి వానిలో మీ రూపక కవిత్వమును శిల్పకౌశలమును చిత్రప్రభావమును నృత్య సంగీతాభినయములను వెలుగొందజేయుడు. నటులకు చక్కని తఁర్ఫీదు లొసంగుడు. కవులను గారవించి పెద్దలను జేయుడు. అక్షరలక్షలొసంగి నాటకకవుల నాదరింప నవుసరము లేదు. దేశములోని సరసులు, పెద్దలు, బుద్ధిమంతులు, పెద్దపాయాల మేటిమగలు వచ్చి నాటకముల జూచి సంతసించిన చాలును. అదియే కవి నటలోకమునకు మీరొసఁగగల మహోపకారము. కవులకు నాటకములలో సమకాలిక జీవితావస్థలను చిత్రించు స్వాతంత్ర్య మొసంగుడు. రూపకరూపమున మీ జీవితమందలి మంచిచెడ్డలను తెలుసు

కొను ఔదార్యసమత్వము లలవరచుకొనుడు. నాటకమును జీవిత దర్పణంబుగ నొనర్పుడు. దురభిమాన మాయాతమిస్రమున జిక్కి దుస్తరంబుగ దోచెడి సంసారమహారణ్యమున దారిజూపెడి దివిటీగా సద్ధర్మముల నుపదేశించు స్మృతి సాధనంబుగ నాట్యకళ నుపయోగింపుడు. జాతీయ జీవనములో సంఘ సంస్కరణములో రూపకరాజము లొనర్పగల మేలు చింతించి విశ్వసించి యుపయోగింతురేని అవి మీజీవితముల నుద్ధరించి మీ యాదర్శముల సంస్కరించి మీ బ్రతుకుల వెలిగించి మీ ప్రభావమును విస్తరించి మీజాతి కమేయగౌరవ మేర్పరచి లోభాహంకార కలుషితంబగు మీ జాతీయజీవన నిశీథమున నిర్మలవిజ్ఞాన చంద్రికా తేజంబు లుదయింపజేసి రససౌందర్య పవనాంకురంబుల మొలపించి శాశ్వత కీర్తిసంపదల రాజిల్లు సుఖసంతుష్ట జీవన మేర్పరచగలవు.

ఆటకుదురులు.

నాట్యకళాపోషణము.

యూరపులో నాట్యకళ పలుతెరంగుల బోషింపబడుచున్నది. జర్మని, ఫ్రాన్సు దేశములలో ప్రభుత్వనిధు లీకళకు దోడ్పడుచున్నవి. నాట్యశాలలు ప్రజలకు కళారహస్యముల దెలుపుచు వినోదవిశ్రాంతు లొసంగుచు జీవనమర్యాదలను సంస్కరించు విద్యాలయములుగ నభిమానింపబడుచున్నవి. జర్మనిలో పెద్దపట్టనముల నాట్యశాలలు ప్రభుపోషితములై గొప్పవారగు పనిసేయు రసికనియోగులచే బాలింపబడుచున్నవి. ఫ్రెంచిదేశపు ప్రభుత్వ నాట్యశాలలు సమర్థులును రసికులును ధనోత్సాహసంపన్నులును అగు పెద్దమనుష్యుల యాధీనమున బాలింపబడుచున్నవి. రాజ్యాధి యొసంగెడి యుపకారవేతనమున పాటకపుజనులు కూర్చుండు తరగతుల టిక్కెట్టుధరలను చవుకచేయుట నుపయోగింపబడుచున్నవి. అంగా ఫ్రెంచిదేశమున జనసామాన్యము మంచినాటకములను చూడ గలందులకు ప్రభుత్వనిధు లుపకారవేతనము లొసంగి వీరిని

నాట్యశాలల కంపుమున్నవి. ఇంగ్లాండులో నాట్యకళ చాల వరకు వ్యాపారపద్ధతులననుసరించి నడచుచున్నది. మ్యాంచె స్టరు మున్నగు కొన్ని యాంగ్లేయనగరముల స్థానికప్రభు త్వములు తమ విద్యాలయములు చిత్రశాలలు మున్నగు వానితోబాటు నాట్యమందిరములకూడ బోషించుచున్నవి. లండనునగరమందు కేవలము వ్యాపార పద్ధతులమీదనే నాటకము లాడబడుచున్నవి. లండనులో సుప్రతిష్ఠితములగు నాట్యవేశ్మలున్నవి. ఆంగ్లజానపదంబులకు సంచారినటసమాజ ములు తిరుగుచు నాట్యవినోద మొనగూర్చుచుండును. ఈస మాజములు రాజనగరమును దాకరావు. లండనులోని పెద్ద కంపెనీలవారు పల్లెటిసీమల కరుగరు. అందుచే నింగ్లాండులో నాగరికనాట్యరుచులకును ప్రాకృతనాట్యాభీష్టములకును విశేష భేదమున్నది. రషియాలో పేదసోదరులు నాట్యకళావిశేష ముల జూచుకొరకు ఆభ్కారీశిస్తువలన వచ్చు ఆదాయము నుపయోగించి మిక్కిలి చవుకటిక్కెట్లతో దేశమందెల్లెడల నాటకము లాడబడుచున్నవి. ఇట్టి నాట్యసౌకర్యములు రషి యాలోని యూరిపల్లెలన్నిటియందు వెలసియున్నవి. అమెరి కాలో మునుముందు క్రొత్తనాటకములు న్యూయార్కు పట్ట ణములో ప్రదర్శింపబడును. యుక్తములగు సమర్థనటులను ఆయానాటకములకు తగినవారిని ప్రత్యేకముగ వేతనమిచ్చి కూర్చుచుందురు. నాట్యశాలలు రంగపరికరములు మిగిలిన యవసరములన్నియు పెద్దమూలధనముగల షాహుకారులుగాని కంపెనీలుగాని కూర్చుచుందురు. ధనికనాట్య కళాభిలాషి యొకడు నాట్యశాలను రంగపరికరములను అద్దెకుచ్చుకొని

యాడించు వారునుకూడ కలరు. న్యూయార్కులో యీనా టకములు ముందుగా బ్రదర్శించి యచ్చటి జనామోదమనుభ వించినయెడల అమెరికాలోని యితరపట్టణముల సంచరించి యాడనంపుదురు. అచ్చట న్యూయార్కులోని తొల్లిటిపెట్టు బడిదారులే నాట్యశాలలను శాశ్వతోపయోగముకొరకు నిర్మించుచుందురు. లేక అదివరకాయూరనుండిన భవనమును అద్దెకు గైకొందురు. నాట్యసమాజములు అమెరికాదేశమం తయు చుట్టివచ్చుచు నానా ప్రాంతములందు దమ నాటకము లాడుటకు వలయు ప్రయాణవిశేషాది సౌకర్యములన్నియు గూర్చియిచ్చెడి ప్రత్యేకఏజన్సీలుకూడ కలవు.

వ్యాపారనాట్యశాలలు

ఇవి యిటీవల మొలకెత్తినవి. పూర్వము రాజులు జమీందారులు, తమవినోదము కొరకు నాట్యశాలలేర్పరచి ప్రదర్శనములకు తగుపెద్దలను జేర్చుచుండిరి. ఇంకను వెను క యవసరోచిత పట్టణములలో నాట్యకళ ప్రభుసిద్ధుల సహా యమున బరగుచు జనసామాన్య మెల్లరు నుచితముగజూచు నవకాశములు గలిగించుచుండెను. పై జెప్పిన రుషియా, జర్మ నీ, ఫ్రాంసు, పద్ధతులలో ప్రభువేతనములు టెక్కెట్లవెలను తగ్గించుచు పేదలు నాటకములజూచు నవకాశము లమర్చు చున్నవి. ఇంగ్లండు, అమెరికాలలో ప్రభుపోషణము వుచిత ప్రదర్శనము అములులోనికి రాలేదు. నాట్యకళ ప్రత్యేకాభి మానముగల సంపన్నవ్యక్తుల యుత్సాహమున వికసించి నంతగ రాజపోషణములో బెంపొందనేరదని యాంగ్లామెరిక నుల యభిప్రాయము. ఇందునుబట్టియే నీ దేశములలో వ్యా

పార నాట్యశాల లశేషముగ నభ్యుదయ మొందినవి. ఒక్క ధనికుడు గాని పెక్కుధనికుల కంపెనీగాని వలయు నాట్యశాలను రంగపరికరములను గూర్చి, నాటకకవులు, నటులు, చిత్రలేఖకులు, భూమికాసన్నేతలు మున్నగు హంగునంతను జేర్చి ఏదో యొక క్రొత్తనాటకము నభినయింప నిశ్చయింతురు. రాబడిసొమ్ము దామాషాగా వీరందరు పంచుకొందురు. అందువలన కవులు, రంగరచయితలు, నటులు, పరివారజనము, పెట్టుబడిదారులు, అందరు వంతుచొప్పున లాభనష్టములకు బాధ్యులై యుందురు. ప్రతివాడు తన చేతనైనపని కష్టించి జనామోదకరంబుగ నిర్వహించినగాని ద్రవ్యసంపాదన మెక్కువగ జేకూరదు. వీరికి మంచి యాదాయములు రానేరవు. ఈపద్ధతిలో నాట్యకళావికాసమునకు సర్వాంగసౌందర్యసంపాదనమునకు అవకాశము లెక్కువకలవు. లాభనష్టములనందరు పంచుకొనవలసి యుండుటచే, యెప్పటికప్పుడు క్రొత్తనాటకముల బ్రయోగించిచూప వలయుటచే వాటి ద్రవ్యాకర్షక ప్రభావమగమ్యమగుటచే టిక్కెట్లరేటులు మిక్కిలి హెచ్చుగనుండును. ఇంగ్లండు అమెరికాలలో రూపాయి మొదలు పదిరూపాయలవరకు టిక్కెట్లు అమ్మబడుచుండును. మంచి ఆటలకు ఒకవారములోనే పెట్టుబడిసొమ్మునూటికి 100 మొదలు 300 వరకు లాభము రావచ్చును. నష్టము వాటిల్లినచో పెట్టుబడి భర్తీకాకపోవచ్చును. సామాన్యముగ బ్రజలకురుచించు ప్రసిద్ధరూపకములే ప్రదర్శింప బడుచుండును. ఇంగ్లాండు అమెరికాలలో కలవారలే నాటకముల జూడగలుగుదురు. కాని, పేదలీప్రదర్శనాలయములకు బోజాలరు. నవ్యనాటక

ప్రయోగమునకు అవకాశములు కుదురవు. ఇందుచేత నీదేశములలో నవ్యరూపకముల బ్రయోగించి నాట్యకళా సంస్కరణమొనర్చుకొరకును, జనసామాన్యమందు నాట్యాభిరుచులేర్పరచుటకును, ప్రజానాట్యభవనములు, ప్రయోగనాట్యశాలలు, సకలకళా పరిణామరూపముల జూపెడి ప్రత్యేక నాట్యమందిరములు వెలయుచున్నవి.

రాజ్యనాట్యాలయములు

పరాసు జర్మనీదేశముల పట్టణములందిట్టి నాట్యసంస్థలు రాజ్యనిధుల సహాయమున బెంపెక్కియున్నవి. రాబడినాలోచన, లాభచింత, వీని యుద్దేశ్యములుకావు. నిర్ణీతకాలములో ఎన్ని క్రొత్తనాటకములు ప్రదర్శింపబడునో! వాని సారస్వతకళాప్రాశస్త్యమెట్టిది? వీనివలన ప్రజలకెట్టిసంస్కారము, రసవిచక్షణ, వినోదవిహారములు లభించుచున్నవి? అను తలంపులే ముఖ్యముగ నెంచబడును. రాజకోశమునుండి ప్రతినాట్యశాలకు కొంతవేతన మీయబడును. వియన్నానగరములోని బర్గుథియేటరు సాలుకు రూ 500,000 ల వేతనము పొందుచున్నది పారిసునగరములోని నాట్యభవనముల పోషించుకొరకు ఫ్రెంచిప్రభుత్వము సాలుకు 15 లక్షలు వెచ్చించుచున్నారు. ఇతరపురముల నాట్యశాలలొక్కొంటికి 75–150 వేల రూపాయల సహాయమొసంగుచున్నారు. ఫ్రెంచి యథియేటరుకు 175,000 రూ॥ వార్షికమున్నది. బర్లినుపురములోని జర్మనురాజ్యనాట్యభవన మిట్టి యుదార సహాయమునే పొందుచున్నది. జర్మనుపురములందలి స్థానికనాట్యశాలలలో నొక్కదానికి 90-135 వేల రూప్యముల పారితోషిక మొసంగు

చున్నారు. ఈనాట్యశాలలలో అన్నివిధములగు రూపకములు చూపబడుచున్నవి. ఇచ్చటి టిక్కెట్లరేటులు రు. 0-12-0 మొదలు రు. 3-0-0 వరకు ను నుండును. కాని పేదవాండ్ర సౌకర్యమునకై రు. 0-4-0 మొదలు రు. 0-12-0 వరకు అమ్మబడుటిక్కెట్లు చాలాదొరుకును.

జర్మనీలో నాట్యశాలలను పాలించు అధికారులు, ఆ యా పురముల రసిక ప్రముఖులై యుందురు. వీరు గౌరవార్థము పని చేయుచుందురు. నవ్యనాటకముల ప్రయోగించుట వలనను టిక్కెట్లు చవుకగా పేదలకు అమ్మి నందునను గలుగు నష్టము భరించుటకు సర్కారు గ్రాంటుల నుపయోగించు చుందురు. ఫ్రెంచిమండలములలో ధనికులు ప్రభుత్వ నాట్యశాలలను కంట్రాక్టుకు తీసుకొని నిర్ణిత రూపకముల ను ప్రదర్శించుచు నిర్ణిత రేట్లకు టిక్కెట్లుఅమ్ముచుందురు. ఇందులకు వీరు ప్రభుపారితోషిక మనుభవించు చుందురు. ఇంతకుమించి కలిగెడి లాభనష్టములువారే అనుభవించవలెను. జర్మనీలో యిట్టిబాధ లేదు నష్టము హెచ్చుగా కలిగినయెడల తగు విచారణ చేసి మరికొంత గ్రాంటు నిచ్చుచుందురు. ఈరెండు దేశములలో నాట్యకళ విద్యాశాఖవలె ప్రభుత్వాంగమై చక్కని వ్యవహార దక్షతతో నిర్వహింప బడుచున్నది. పటా బడ్జెటులు అజమాయిషీ మున్నగు నదమాయింపు సంపూర్ణముగ జలాయింపబడుచున్నది. ఈదేశములలో చిర కాలమునుండి రాజ్యనాట్య భవనములు పనిసేయుచున్నందున వీని పరపతి, కళాప్రతిష్ఠ ప్రాశస్త్యము చక్కగ వేరుతగిలి యున్నవి. ప్రజలకు ఎట్టిరూపకము లుచితమో రుచికరమో

సంత్సంస్కార ప్రదాయక సమర్థములో గుర్తించి, యుత్తమ కళాదర్శములు వెలుగొందుచుటుల రూపకములాడించెడి నేర్పు కలిగినది. మరియు నిదివరకు చెప్పినటుల ఫ్రెంచి జర్మను దేశముల ప్రేక్షకజనంబులు నాట్యకళా రహస్యముల తెన్నుగ గుర్తించిన రసిక వివేకు లగుటచే వీరికి రుచించు రూపకములు వీరిని తృప్తిపరచెడి నాటక లక్షణములను విమర్శనమార్గమున గాలకు తెలుఁగ గలుగుచున్నారు. ఇట్టికారణ సముచ్చయంబున పరాసు జర్మను దేశముల రాజనాటక సంస్థాపనలు నష్టము లేకుండ మేలగు కళాదర్శముల నెలకొల్పుచు నాట్యవిద్యావధి బరిమరించు రీతిలో మిక్కిలి జనోపయోగముగ బరిణమించి యున్నవి.

ధర్మశాలలు.

ఏకో బికవిధముగు నవీనరూపక పద్ధతిని ప్రయోగించి చూచుటకు గాక, యిట్టి నవ్యప్రయోగము లోనపడ్డను నష్టపడెడి నాట్యప్రయోజనముల పోషించుటకు గాని కొందరు విత్తవంతులు నాట్యశాస్త్రము లోసంగుచున్నారు. గాని యిట్టి ధర్మశాలలు ఎక్కువ అభివృద్ధి గొంచకున్నవి యూరపులోని రాజ్యనాట్య భవనముల నభివృద్ధి జేయుటకు వానిలో కొన్ని పరిశోధక లక్షణములు ప్రయోగించుటకు కొందరుదారులు పెద్ద బహుమతు లర్పించుచుందురు.

చందా కంపెనీలు

కొందరుజనులు చందాలు వేసుకొని ముఖ్యముగా తమవినోదము కొరకును వీలుకొలది ప్రేక్షకు చేరవచ్చుటకును కొన్ని నాట్యశాలల నేర్పరచుకొని యున్నారు. (చెన్న

పురినుగుణవిలాసనంభవంటివి.) ఇందు నవ్యరూపకనుల ప్రయోగించు స్వాతంత్ర్యమెక్కువ కలుగుచున్నది.

ప్రజానాట్యమందిరములు.

ఆస్ట్రియా, జర్మని, ఫ్రాంసు దేశములందు ప్రజల సహాకారమున పెద్దనాటకసమాజము లేర్పడియున్నవి. ఇందులో గొన్నింట ఎబదివేలసభ్యులవరకుందురు. వీరు సమాజపోషణముకొరకు కొద్దిచందాలనిచ్చుచు పరస్పరసహకారపద్ధతులమీద నాట్యశాలలగట్టించి వలయుసామాగ్రి గూర్చి నాటకము లాడించుచుందురు బర్లినునగరమందలి వ్యూఫ్రీ నాట్యశాల ఆపట్టణములోకెల్ల యందమైనదై ఏబదివేలసభ్యులగలిగియున్నది. ఈసభ్యులెన్నుకొనిన పాలకమండలి నాట్యశాలావ్యవహారముల జూచుచుందురు. సభ్యుల కుత్తమతరగతి టిక్కెట్లు ఒకరూపాయికమ్మబడును. బయటిప్రేక్షకులయిం కను ఎక్కువవెలనిచ్చి కొనవలసియుండును. సభ్యులకు నాట్యశాలలలోని నాట్యవాఙ్మయము చదువవీలగును. మరికొన్ని వసతులుకూడ దొరుకుచున్నవి. ఇట్టిఏర్పాటు బెంగుళూరు యూనియనుమెచూరు కంపెనీయందు నిదర్శనమగుచున్నది. ప్రజాసహాకారమున నేర్పడిన నాట్యశాలలు మిగిలినపద్ధతులన్నిటికన్న నెక్కువసుప్రతిష్టితములై నాట్యకళాభివృద్ధికి మేలొనరించుచున్నవి.

నాట్యజీవుల వృత్తిసంఘములు.

నాట్యకళకుసంబంధించిన నానావిషయములందారితేరిన నటులు, వ్యవహర్తలు, రంగరచయితలు, భూమికానిర్ణేతలు, మున్నగువారు తమహక్కులాభముల గాపాడుకొరకు వృత్తి

సంఘముల నేర్పరచుకొనియున్నారు. అమెరికాలో నాటక ములాడింపదలచినవారు తమకుకావలసిన కళానిపుణులను ఆ సంఘములకువ్రాసి పిలుపించుకొందురు. ఎవరెందుకు తగుదురో వృత్తిసంఘముల కార్యనిర్వాహకు లెరుంగుదురు. కొన క్రొత్తయాటను తలపెట్టినంతనే అందుకుతగిన నటులను చిత్రలేఖకులను తక్కుడు పరివారమును ఆనాటకప్రదర్శన మునకన్ని విధముల జయసిద్ధినొనగూర్పగలవారిని యేరి పంపించగలరు. ఇట్లుకూర్పబడిన సమాజము ఆనాటకప్రదర్శనముసంపూర్ణమగువరకు పెట్టుబడిదారుని యాధీనములోనుండి యొకేనగరమునగాని దేశాటనమొనర్చుచుగాని యభినయించుచుందురు. అనగా అమెరికాలో పెట్టుబడిసొమ్ము కూర్పవల యునేకాని సొమ్ముదొరికినయెడల పాపుకువ్రాసి వస్తువులు తెప్పించుకొనునట్లు ఆయానాటకముల ప్రదర్శనమందారితేరిన కళానిపుణులను వృత్తిసంఘములకువ్రాసి నిర్ణీతవేతనములిచ్చి రావించి వెంటనే సర్వాంగసుందరమగు రూపకప్రయోగ మారంభించవచ్చును. లండను, ప్యారిసునగరములలో నాట్యజీవుల వృత్తిసంఘములు లేవుగాని శాలాధికారులు వలయునపుడు ప్రత్యేకముగ జేర్పడిననటులను తక్కుడు హంగును గూర్చి యాడించుచుందురు. జర్మనీలో ప్రతి నాట్యశాలకు అంటుకొని ఒకనాటకసమాజము యుండును. వీరే సామాన్యముగ నాడుచుందురు. అప్పుడప్పుడు ప్రసిద్ధన టులనురావించి కొన్నియాటల నభినయింతురు. ఈపద్ధతి చెన్నపురి యాంధ్రసభను, సుగుణవిలాససభను జ్ఞప్తికి తెచ్చు చున్నవి. ఇవి యామెచ్చూరులేక నైష్ఠికసమాజములు.

మన దేశములోనున్న మైలవరం, మోతే మున్నగు వ్యాపార సమాజములు తమ సభ్యులచేతనే నాటకములాడించుచున్నవి. ధనార్జనకు యీ పద్ధతియే మంచిది కాని యిదికూడ యామెచ్యూరు కంపెనీలవలె నప్పుడప్పుడు ప్రసిద్ధనటులను రావించి, వారితోకూడి యభినయించుట కళాభివృద్ధికి మార్గమగును. జర్మనీలోని నాట్యశాలలు, అమెచూరు, వ్యాపారపద్ధతుల రెంటిని అవలంబించి వాసికెక్కుచున్నవి.

రిపర్టరీథియేటర్లు (సర్వసమర్థనాట్యసమాజములు)

ఈ నాటకసమాజములు యూరపులోని ప్రభుత్వనాట్యశాలలవలె చక్కనికట్టుదిట్టములతో నడుపించబడుచున్నవి. నాటకములాడెడి కాలమందు పది పండ్రెండు క్రొత్త యాటలను కొన్ని పాతఆటలను చక్కగ తయారుచేసి రెండురోజులకొక యాటనూర్చుచు నభినయించుచుందురు. ఇందలి నటసామాజికసంఖ్య మామూలుగ నలుబదానికి రెండుమూడంతలు హెచ్చుగనుండును. అన్నివిధములగు పాత్రలను నేర్పుతో నభినయింపగల నటులుండలి జేరియుండి నిరంతరము కళాభ్యాసము మొనర్చుచుందురు. ప్రతివారము మూడునాల్గురకముల ఆటలు అనగా భావప్రధానమైనవి హాస్యప్రధానమైనవి సంగీతము రంగసౌందర్యము చమత్కారము మున్నగు వివిధావకాశముల గలిగించునాటకములు క్రొత్తవి పాతవి ఆడబడుచుండును. ఇందుచేత నవ్యప్రయోగములనష్టము పాతయాటలు దీర్చుచుండును. వారములోపుగా పురములోని ప్రజలందరు తమకిష్టమైన రూపకమునెంచునో దానినొకసారి చూడగలుగుదురు. ఇందుచే సకలజనాదరణము విశేషధనార్జనము నష్టపరిహారము

లభించుచున్నవి. మరియు ననేకవిధములగు నవ్యనాటకములు నష్టము లేకుండ నభినయింపు అవకాశములు కల్గుచున్నవి.

ఇదే పద్ధతిమీద అమెరికాలోని చిన్నయూరులందు స్టాకు కంపెనీలను నాట్యశాలలు స్థాపింపబడియున్నవి. రెపర్టరీ కంపెనీలలో మంచికొత్త ఆటలు ప్రతియేటా నాటకప్రయోగ కాలమందు మునుముందు ప్రదర్శింపబడును. స్టాకుకంపెనీలలో వీరు ఆడిమానిన పాత ఆటలు అభినయించు ప్రయోగాధికార మొంది నింపాదిగ యభినయించుచుందురు. వీరి టిక్కెట్లు పావలా మొదలు రూపాయవరకుండును. ప్రదర్శనము లంతరుచికరముగనుండవు. స్టాకుకంపెనీలు దేశాటనమొనర్చు వాడుక కూడకలదు.

—♦ దీర్ఘప్రయోగ పద్ధతి ♦—

అమెరికాలోని నాట్యశాలాధికారులు ఒకేనాటకమును చిరకాలము ప్రదర్శించుచుందురు. విశేష ధనవ్యయమొనర్చి చక్కని నాటకముల్వ్రాయించి అందుకు తగినసీనులు దుస్తులు కథాకాలపు వస్తుసామగ్రి యలంకారములు మున్నగు పరికరంబుల సమకూర్చి నాటకమందలి వివిధపాత్రల నభినయించుటలో ప్రత్యేకవైదుష్య మేర్పడిన నటులను గాలించి పెక్కు నెలల ప్రయోగశిక్ష నొసంగి సర్వాంగసుందరమగు నాటకమును తయారుచేయుదురు. ఇందు బాల్గొను ప్రసిద్ధనటులు వారమునకు కొన్నివేలరూప్యముల వేతన మనుభవించుచుందురు. సామాన్యానుభవముగల నటులకే వారమునకు 400-1500 లొసంగుచుందురు. ఇక రంగపరికరములమీద వెచ్చించు ద్రవ్యమునకు లెక్కయేలేదు. మరియు దీనినుగ్గడించుటకు

ప్రసిద్ధవిమర్శకులకును షతిశాసంపాదకులకును మితిలేని ధనము నంగుచుందురు. నాటకమింత పెద్దపెట్టుబడితో గద్దెనెక్కుట న్యూయార్కుపురములో పలుబదిలక్షలకు పైసంఖ్య జనులుండుట రోజుకు సుమారు పదిలక్షల మాండలికవాస్తవ్యులు పనులమీద నాపురమునకు వచ్చి పోవుచుండుట మున్నగుకారణములచే నొకేనాటకమును ప్రతిదినము అనేకమాసములు ప్రదర్శింతురు. ఇందువలన కోట్లకొలది యాదాయమువచ్చును. ప్రధాననటులు ఒకటిరెండు సంవత్సరములు ఆపాత్రనే యభినయించుచుందురు. శాలాధికారులకు వచ్చులాభ మమితమగుటచే నటులకుకూడ విపరీతవేతనము లేర్పడియున్నవి. కాని ఆదేపనిగ భావావేశ మొదవకుండ బలుమారు లొకే యాట వేయుటవలన కళాప్రాశస్త్యము చప్పబడి యిప్పుడప్పియున్నది. న్యూయార్కులో రాబడి తగ్గువరకు ప్రదర్శించి యావల నుండలనంచారమునకు బంపుదురు.

ఈపద్ధతిలో నటులు ప్రయోగశిక్షనొందెడి యొకటి రెండుమాసములుచితముగ శాలాధిపుని యాధీనమున మెలగుచుందురు. ఆవల ప్రదర్శన మారంభించినది మొదలు వారమునకు యింతజీతమును ఒప్పందముమీద పనిసేయుచుందురు. నాట్యాధికారి కోరినంతకాలము నటులా సమాజమున కంటియుండి యాడుచుండవలెను. కాని అధికారి యిష్టముచొప్పున వారముదినముల నోటీసుమీద నటులను విడుదలచేసుకొనవచ్చును. నటుడే కంట్రాక్టుపత్రమును వ్రాయును. కానియధికారి నటులకెట్టికొందంబడికక కట్టుడినివ్రాసియివ్వడు. ఇదిమామూలు న్యాయపద్ధతులకు భిన్నమైనను నాట్యవ్యవహారాచార

ములననుసరించి యీ వృత్తికి ప్రత్యేకమర్యాదగా సంగీకరింప బడుచున్నది. ఇట్టి శాలాధికారులు తమ సమాజములలో కొందరు ఆటరిక్కలను లోకఖ్యాత కళానైపుణ్య మేర్పడిన వారినుంచుకొందురు. వేషము ధరింపవలసినను లేకున్నను వీరి పెనుజీతములు ముట్టుచునే యుండును. బొంబాయి కలకత్తాపురములందలి వ్యాపారనాట్యశాల లిట్టిపద్ధతినే యవలంబించి పెద్దపెట్టుబడితో నొకనాటకము తయారుచేసి పలురూపములద్దాని ప్రదర్శించుచుందురు. కాని వీరి నటవర్గము, హాంగు, శాశ్వతనియుక్తులై యుందురు.

టిక్కెట్ల ధరలు.

షేక్సుపియరు కాలములో 1-12 అణాలవరకు నాటకపు రేటులుండెను. క్రమముగా యివి హెచ్చినవి. అమెరికాలో ప్రస్తుతము 10, $7\frac{1}{2}$, 5, 2 రూపాయల టిక్కెట్లు అమ్మబడుచున్నవి. యింగ్లాండులో కూడ నిట్టిరేటులే వర్తించుచున్నవి. జర్మనీ[illegible] ముఖ్యముగాని [illegible] రూపాయలకు మించదు. నాటకముల మొదటిసీటులు మూడురూపాయ[illegible]లో లభ్యమగును.

నాట్యశాలల న్యాయపద్ధతులు

రూపక ప్రదర్శనమున కుపయోగింపబడు యిండ్లన్నియు థియేటరు లనుపించుకొనును. గొడ్లసావిడిలో నొకనాడు నాటకమాడినను ఆనాటి వ్యవహారములకది థియేటరనుపించుకొని యందుకు సంబంధించిన న్యాయపద్ధతులకు లొంగియుండవలసి వచ్చును. పలువురు చూచుచుండ రంగవేదికపై యభినయింపబడిన వాచికాంగిక ఆహార్య నృత్యగీతాభినయ

ముల అన్నిటికిని నాటకాభిధేయ మొప్పుచున్నది. దిగుడు బసలు, హోటల్లు, వసనాలయములు, మున్నగు వానివలెనే నాట్యశాలలుకూడ జాతిమత వర్ణవిచక్షణ లేకుండ సర్వజనుల కభిగమ్యములై యుండును. ఇట్టి కారణములచేత నేరివైన నాట్యశాలకు రానీయనియెడల నిట్లు పరిహరింప బడినవాడు శాలాధికారిపై యభియోగము తేవచ్చును. ఇందుకు శాలాధిపుని శిక్షించి డామేజీ యిప్పించు వాడుక కలదు. కాని సామాన్యాన్వయములో శాలాధికారి శాలలో ఎడముండినను టిక్కెట్లనిష్టముచొప్పున నమ్ముటకును అమ్మకుండుటకును టిక్కెట్టుకొనినవారిలో నయిష్టులను కారణము సెప్పకయే వారి పయికము వాపసుచేసి బయటికంపుటకును అయిష్టులను లోనికి రానీయ కుండుటకును ఆచారసమ్మతమగు నధికార మనుభవించుచున్నాడు. సామాన్యముగ టిక్కెట్లను టాన్స్ఫరు చేసికొనవచ్చును. కాని ముందుగా నిట్టిపని కూడదని శాలాధికారులు ప్రకటించినచో టిక్కెట్లు కొనినవాడే సభాసనముల నధివేష్టింప నర్హుడగుచున్నాడు. యెక్కువ జనసమ్మర్ద ముండునని యూహించి కొందరు ముందుగా జెక్కు టిక్కెట్లను మామూలు వెలకు గొని కూడలివేళ హెచ్చుధరల కమ్ముచుందురు. ఇట్టిపని మన దేశములో కూడ కొన్ని సమయములందు జరుగుచున్నది. దీని యాచోక తెలసిన యెడల నాట్యాధికారులట్టి టిక్కెట్లనాదరింప నవుసరములేదు. అనగా లాప్రకారము రూపక ప్రాశస్త్యమునుబట్టి లభ్యమగు నాపన యావకాశములబట్టి శాలాధికారులే యానాటకములకు రేట్ల వివరమేర్పరచి తగుటిక్కెట్ల నమ్మవలయును. మామూలు

రేట్లపైని వచ్చులాభము నాటక సమాజమునకే చెందవలయును కాని టిక్కెట్లగుత్తముగకొని వ్యాపారము సేయనెంచెడి మధ్యస్థులకు యీలాభము పోకూడదు. ప్రేక్షకులు రసావేశమున రూపకసందర్భ సూచితములగు రసభావముల ననుభవించు నప్పుడు సహజముగ వెలువడు స్వీయానుభవముల బ్రకటింపవచ్చునే కాని అనగా హాస్యసందర్భములందు హాసింపవచ్చునే కాని పనివడియుల్లరిసేయుటకు నవ్వియీలలిడి కూసి బొబ్బలెట్టకూడదు. విరోధవిమర్శకులు టిక్కెట్లుకొనినను, లోనికిరానీయని యధికారము శాలాధికారుల కొప్పుకొనుచున్నది. మరియు నాటక ప్రదర్శనముల విమర్శించి పత్రికలకు వ్రాయుచు కళావిమర్శన మొకవృత్తిగా పెట్టుకొని ధనమార్జించు వ్రాయసులను రానీయకుండు అధికారము కూడ శాలాధికారులు అనుభవించు చున్నారు. అనగా నాట్యవేశ్మలో సిగరెట్లు తినుబండారములు పానీయమును విక్రయించెడి వ్యాపారసులు ఏవిధముగ నాట్య భవనాశ్రితములగు వృత్తుల నవలంబించినట్లు దలంపబడి లైసెన్సు సొమ్మునిచ్చి యుద్దెలొసంగి విక్రయాధికారమును సంపాదించుకొను చున్నారో అటులనే విమర్శన జీవనులుకూడ నాట్యశాలాధికారుల యనుమతి పడసి కొంతసొమ్ము చెల్లించి లైసెన్సు పొంది నాటకములజూచి వ్రాయవచ్చును. నాటకవిమర్శన మూలాశయమందు నాట్యకళోద్ధారక సాహితీ ప్రచారముగగాక నాట్యప్రదర్శనాంగమగు ప్రత్యేకవృత్తిగ నెంచబడుచున్నది.

నాట్యశాలలలో పోలీసుఅధికారము సంపూర్ణ ప్రభావమున దలామణియగుచున్నది. నాట్యశాలలకును రూపకప్రదర్శనము

లకును, స్థానికప్రభుత్వములే లైసెన్సునొసంగ దక్షులయ్యును ప్రదర్శనసందర్భమున గూడెడి ప్రేక్షకజాలమును శాంతవర్తనమందుంచుటకును ప్రదర్శనసందర్భమున గలిగెడి యితరవిషయముల గాచుటకును సర్వాధికారము రాష్ట్రపరిపాలనకు చెందియున్నది. ప్రదర్శనమునకు ముందుగ నాటకములను విమర్శించి యందలియనిష్ట విషయముల దొలగించు అధికారము కొన్ని ప్రభుత్వములు స్వీకరించియున్నవి. మరికొన్ని రాష్ట్రములిట్టి యధికార ముపయోగింపవు.

—♦ ఉచితనాట్యాలయము ♦—

ఫ్రెంచిదేశమున నాట్యకళకుత్తమ సౌందర్యమొసంగుచుండెడి ఫ్రెంచిజాతీయ నాట్యాలయమును గూర్చి పరిశీలించియున్నాము. ఇదికాక 1887 లో యాండ్రీ ఆంటోయిను (Andre Antoine) అనువాడు ఏకాంక నాటకముల నుచితముగ బ్రదర్శించు నాట్యశాలనొకదాని స్థాపించెను. అక్టోబరు మొదలు జూనువరకు ప్రతిసంవత్సరము నెలకొకయాటచొప్పున కొత్తనాటకముల ప్రదర్శించుచుండెను. ఇందుకు టికెట్టిట్టమ్ముబడవు. కొందరు నాటకాభిలాషులు చందాలువేసుకొని తలా యుత్త మొసలిడిన బాలకవులకును నవ్యనాటకరచయితలకును ప్రయోగానకాశము నమర్చిప్రోత్సహించుట కీ సమాజమేర్పరచ బడినది. మరియు నాట్యకళ యొక్క నిందువిష్టాను, అనంత రామణీయకమును సర్వతో ముఖముగ బెంచి వికసింపజేసి పరీక్షింపు నుద్దేశ్యముతో నీసమాజము పని నేయుచున్నది. ఇంతియేగాక నైతిక రాజకీయనిర్బంధనల యొత్తిడిచే

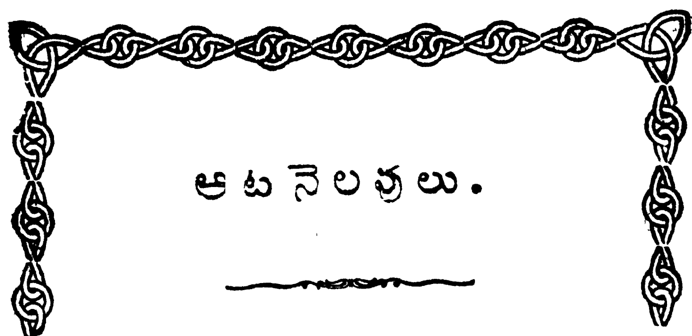
రాజ్యనాట్యాలయములందుఁబ్రదర్శింపనీయనిభావప్రచారమిందు
నజరుగుచున్నది. ఈవిషయము కొంతజనవిరోధమునకు బా
లైనను కళాపరిపాకమున నశేషయశస్సు సంపాదనమొనర్చి
యున్నది. నాట్యకళానియమములుల్లంఘించి స్వభావనిరూ
పణమే పరమసాధ్యముగనెంచి నిర్ణీత కథాంశమును మాత్ర
ముల్లమున నుంచుకొని సందర్భోచితముగ నప్పటికప్పుడు తావ
లంచిన పలుకులనుచ్చరించుచు కథాసందర్భములు సూచించు
జీవితావస్థలను విభావమునచే నూహించి జీవించి యనుభవించి
యభినయించుచు నటులాత్మీయ కల్పన చాతుర్యమున వాచి
కాభినయముల బ్రవర్తించు చున్నారు. ఎనిమిదేండ్లలో
150 క్రొత్తయాటలను వ్రాసియభినయించిరి. వీనినావల
నితర సమాజములుగైకొని యభినయించుచున్నవి. జోలా,
కాన్కోర్ట్స్, మెండా, బర్గరాట్, ఇబ్సెను, టాల్స్టాయి,
యాంటోయను, మున్నగు ప్రసిద్ధనూతనకవుల తొలకరి యా
టల యుచిత ప్రయోగశాలలలో మున్ముదలభినయింప బడినవి.
దీనియాగర్శమున నితరదేశములలో కూడ నుచితనవ్యరూపక
ప్రయోగాలయము లేర్పడుచున్నవి. నాటకకవులు, ప్రసిద్ధ
నటులు, రసికపోషకులు, విఖ్యాతవిమర్శకులు మున్నగు నాట
కకలాభిలాషులు యీసమాజముల ప్రదర్శనమున కాహ్వా
నింపబడుచుందురు. మరియు ప్రయోగ పరీక్ష ముగిసి నాట
కముచితరీతుల సంస్కరింపబడిన వెనుక పీలుచొప్పున పురము
లోని నాట్యాభిలాషు లుచితముగ నీక్రొత్త నాటకములజూచు
నవకాశము లమర్పబడును.

◆—ప్రయోగ క్రమము ◆—

నటులను జేర్చిప్రయోగశిక్షనొసంగ వలసిన రంగ విరచనమొనర్చు రూపక ప్రదర్శన వ్యవహారమంతయు కొన్ని నాట్యశాలలలో సర్వకళారహస్య పారంగతుడగు సూత్రధారునిచే వ్యవహరింపబడుచున్నవి. అన్ని విషయములు నడిపించు పెద్దతలకాయి సామాన్యముగా నుత్తమ నాట్యశాలలన్నిటియందు సర్వాధికార ప్రభావమున నేతయై ప్రత్యేక కళాకుశలురగు శాఖాధిపతుల నడిపించుచుండును. ఇప్పటి నాట్యప్రయోగము రెండు పద్ధతులమీద నడచుచున్నది. నిత్యజీవన సందర్భములను స్వభావవైచిత్రముతో నగుపరచు పద్ధతియొకటి. కొన్ని యభినయ సాంప్రదాయముల ననుసరించిలక్షణసమర్ధమగు నభినయరీతులతో ప్రియదర్శనంబుగ చిత్రాలంకార విరాజితంబుగ గూర్చబడిన విచిత్రరంగ స్థలంబున శ్రవణేంద్రియ కుతూహలము ప్రత్తిల్ల గన్నపేయముగ నమర్చబడిన గీతికాచమత్కార సౌందర్యముతో నన్నిటి చిత్రబంధన స్వరూపము లతిశయిల్ల నభినయించెడి ప్రదర్శన పద్ధతులుకూడ కలవు. అందు స్వాభావిక ప్రదర్శన మొకవంకను కళాప్రపూర్ణ నటకవిలాస మొకవంకను పాశ్చాత్యనాటకజీవుల గౌరవ మొందుచున్నవి. కళాప్రధానమగు కల్పనలు లక్షణామర్యాదలను బాటించి స్వభావసాదృశ్యమునకు దూరమగుచున్నవి. స్వభావప్రదర్శనములందనేక తెరవు లగుపడును. కొందరు చిత్రాచిత్ర యవస్థల సమకూర్ప యత్నింతురు కొందరు అభినతాంశమున కనుకూలమగు పరిసరంబుల గూర్చి వాచికమందు వెలుగొందు ప్రధానభావ ముద్దీపింపు

రీతిగ రంగిమమర్చుచున్నారు. అనగా ప్రతిసీనులోని దుస్తులు అభినయమునకై ఖురులు, తెరలు, చిత్రములు వానిపై వ్రాలెడి లేవెలుంగులు ఆసీనులోని కథాంశమున రాజిల్లు భావముల కనుకూలముగ నేర్పరచబడును. యీ భావన ప్రభావమున వాచికాంగికముల కెక్కుడవకాశము లేర్పరచు షేక్స్పియరు మార్ల్యోగు మున్నగు కవులనాటకములు ఎలిజబెతునాటి తెల్లతెర గద్దియపై నాడబడుచున్నవి. ఎట్లైనను రూపకలక్షణము ననుసరించియు అందలి ప్రత్యేక సందర్భముల బట్టియు రంగవిరచన మేర్పరచుచున్నారు. స్వభావప్రదర్శనమందు నటులు జీవితావస్థలననుభవించిన తెరంగున స్వేచ్ఛమై జరించుబలని జప్రతిభాసహాయమున విభావానుభవముల స్వతంత్రించుచున్నారు. రమ్యప్రదర్శనములందు రంగవిరచనము గీతికాప్రయోజనము, వాచికాంగికములు పుచ్ఛారణాదులు మున్నగు విషయములన్నియు లక్షణమర్యాద ననుసరించి నడపబడుచున్నవి. నాటకసమస్యను జర్చించుటకును రూపకప్రదర్శనవిశేషకళా విచిత్రవైభవంబున సర్వజనాదరణీయమై నిరుపమ రామణీయకమై వెలుగొందజేయుటకును వివిధకళలం దారితేరిన మహాసమర్థులు నాట్యసేవలోదమశక్తియుక్తుల గనుపరచ నియమింపబడుచున్నారు.

ఆటనెలవులు.

నాట్యమందిరములు

యూరపులోని ప్రధాన నాట్యశాలలు శిల్పిచాతుర్య మేపార బాహ్యాంతర శిల్పాలంకారములతో మహనీయసౌధ రాజములుగ గట్టబడియున్నవి అమెరికాలోని నాట్యశాలలు శిల్పాలంకారమందు కొరవడినను ప్రేక్షకుల కెక్కుడు సౌకర్య మేర్పరచుచున్నవి. యూరపులోని శాలలు బెంగుళూరు దొడ్డన్నహాలువలె, చెన్నపురి మ్యూజియము థియేటరువలె విశాలమగు నావరణలో కట్టబడినవి. అమెరికాలోని నాట్య మందిరములు పెద్దవీధుల వెనుకపట్ల నిండ్లమఱుగున బెజవాడ లోని సీతారామాంజనేయ నాటకశాలవలె కట్టబడియుండును. ఇందుచేత వీనిని బాహ్యాలంకారశోభితంబుగ నొనర్చు శిల్పసం కల్పములాడమలేదు. యూరపులో మిక్కిలి విశాలమైన నాట్యశాల మిలాన్‌నగరమందలి స్కాలామందిరమైయున్నది. ఇందు 3500 ప్రేక్షకులు సుఖముగ కూర్చుండవచ్చును. మ్యాంచెస్టరు పురములోని హిప్పోడ్రోమ్ నాట్యశాలలో

5000 మంది చేరగలరు. కాని యివి రెండును గేయరూపక మున కనుకూలించినంతగ వాచిక ప్రదర్శనముల కనుకూలింపవు. నాట్యశాలల గట్టుటలో ప్రతిధ్వని స్వరవిభంగము శబ్దశాలు వ్యము మున్నగు దురవస్థలు కలుగకూడ, ప్రేక్షకులందరికిని చక్కగ వినబడునట్లు శాలాపరిమాణములు నిర్ణయింపబడ వలెను. దీని తెన్నుగ యోజింపక గట్టిన నాట్యవేశ్మల నుప యోగములగుచున్నవి.

వాచికనాటకము లభినయించు శాలలు 1000—1500 ప్రేక్షకుల కాసనములనంగు వైశాల్యమున గట్టబడుచున్నవి. నాట్యకళాప్రయోగశాలలు 400 మంది కూర్చుండ నెలవిచ్చిన చాలును. కొన్ని శాలలు 100 ప్రేక్షకులు కూర్చుండ నేర్ప రుపబడుచున్నవి. ఇటీవల యవనపద్ధతుల ననుసరించి యూరు బయట బ్రదర్శనాలకు సోపానవలయములు నిర్మింపబడుచు న్నవి. ఆ పెరామందిరములు 3000 జనుల కనుకూలముగ గట్టుచున్నారు.

నవీననాట్యశాలలలో రంగస్థలము, సభాంగణము, నడ వలు, విశ్రమించు గదులు, ఉపాహారముల విక్రయస్థలములు మున్నగునవి ప్రధానాంశములై యున్నవి. సభలోని జనులం దరు విశదముగా జూచుటకు కొన్ని నాట్యశాలలు గుఱ్ఱపునా డావలే కట్టబడి వీనిలో నంచలుకూడ సమర్పబడియున్నవి. అంచెలు అనగా బాల్కనీలు లేక గ్యాలరీలు అర్ధవలయాకార మున పొడుచుకొను అనేక అంతస్థులుగ సమర్చబడియుండును. ఈపద్ధతి యిటలీదేశపు ఆ పెరామందిరముల సామాన్యలక్ష ణమై యున్నది. ఆ సనములు వలయవృత్తముల సమర్పబడి

యుండును. ప్రస్తుతము వలయాకారమున నాట్యమందిరముల నిర్మించు యాచార మంతరించుచున్నది. సభాంగణము, బాల్కనీలు, నిలువుగ కట్టబడి యాసనములు అడ్డముగ కూర్చబడుచున్నవి.

సభాంగణము

దీనికట్టడి ప్రస్తుతము జర్మనుపద్ధతుల ననుసరించి జరుగుచున్నది. నిలువు హాలులలో అడ్డముగ సీటులమర్చి ముందు నుంచి వెనుకకు తరుముగ లేచు సోపానవేదిక లుండును. అనగా హాలులో వెనుకకూర్చుండు వారుప్రతి వరుసలోని వారికి విశదముగ నాటకమగుపడునట్లు రెండేసి వరుసల కొకయడుగు వాలుతో మెట్లుగా సభాంగణమునిర్మింపబడి యుండును. ఇట్టినాట్యసభలను ఆంఫీ థియేటరులందురు. ఈశబ్దము వలయాకారమున గట్టబడిన ప్రాచీననాట్యవేశ్మల సూచించునదయ్యెను. ప్రస్తుతార్థమున సోపాన వేదికా పరంపరలుండు నిలువు హాలులకుకూడ చెల్లుచున్నది. ఇదివరకు ఎక్కువఖరీదుగల్గి బంధు జనంబులు ప్రచ్ఛన్నముగ కూర్చుండు ప్రత్యేక వసతులు రంగపీఠమునకు అత్యంతకముగ నుంచబడెను. ప్రస్తుతమిది హాలువెనుకకు జరుపబడినది. అనగా సెనీమా కంపెనీల యందు వర్తించు పద్ధతి నాట్యశాలల ప్రవేశించినది. కాని ముందిశరగతిసీటులు నాట్యశాలకు మధ్యగానుండినయడల ప్రదర్శనము చక్కగనగుపడుటకును అభినయ విశేషములగోచరించుటకును వాద్యఘోషకర్ణకఠోరముగ నుండక శ్రావ్యమై వినువడుటకును అలవియగును. గ్యాలరీలు సభాతలమునకన్న ఎక్కువ వాటముగనుండవలెను. నాట్యశాలల గోడలు

నూటిగను, సున్నగను, నుండవలెను. అలంకారము లెక్కువైనచో నాట్యభ్రంశమేర్పడును. వీలైనంతవరకు సభావేదిక కఱ్ఱ పలకలతో గట్టవలెను. నేలమీఁద తివాచులు, గోడలకు వస్త్రాలంకారములు ఉండకూడదు. ఇవి శబ్దమును మందగించి వినపడకుండ చేయును. నవీన నాట్యశాలలలో సభ్యులు వలయునపుడు విశ్రమించుటకు వచారు చేయుటకు ఉపాహారముల గైకొనుటకు ప్రత్యేక సౌకర్యము లమర్చబడి యుండును.

రంగస్థలము

రంగస్థలములో పరికరముల నిలువజేయు గదులు వేషముల ధరించు గదులు, విమానాదులు సంచరించుటకును విపరీత రంగ విభ్రాంతినొనగూర్చుటకు వేదికడుగున నొకపెద్దగోయియు పైనవిశాలమగు మంచెలు చేరియుండును. ప్రదర్శనము జరిగెడి మధ్యరంగస్థలము ప్రోసీనియ మనబడుచున్నది. ఇది 28-36 అడుగుల వెడల్పు15-22 అ" ఎత్తు20-35అ" పొడుగు గలిగియుండును. కొన్ని చిన్న నాట్యశాలలలో 10అడుగుల పొడుగు మాత్రమేయుండును. ఇదివరకు 'రంగస్థలపు పైకప్పు ప్రోసీనియము ఎత్తునకు రెట్టింపుగ నుండెను. తెరలుచక్రములు, చుట్టకుండ మీఁదికి లేపుచుండిరి. కాని యిప్పుడు అట్టివిపరీతపు ఎత్తుఅవసరము లేదు. ఇప్పుడు సాధారణముగ రంగస్థలము రెండుపెట్టెలలో నమర్చబడుచున్నది. ఈపెట్టెలు రైలుపట్టాలమీఁద, రైలుబండ్లవలె నడ్డముగ జరుపవచ్చును. ఒకరంగము ప్రదర్శించుచుండ రెండవది సైడువింగు లోపల మరుగువడియుండును. దానిలో తరువాతిరంగమమర్చు

చుందురు. మొదటిరంగము ఆడుటముగిసి నంతనే బండిని ముందునకు త్రోయుదురు. అప్పుడు రెండవరంగము సపాత్రకముగ సభాముఖమున వచ్చినిలచును. ఇదివరకు రంగస్థలము వెనుక నుండి ముందునకు వ్రాలునట్లు చేయుచుండిరి. ఇందు వలనవెనుక భాగములో కూర్చుండియు, బండుకొనియు, నభినయించుపాత్రలు ప్రేక్షకదృగ్వీధిలో స్పష్టముగ నగుపడు చుండిరి. నానాటికిరంగస్థలము పెరుగుచున్నది. నవీనశాస్త్రోపకరణముల సహాయము పొందుటకు నాట్యయంత్రముల నుపయోగించు కొరకును రంగస్థలము కడువిశాలముగ నేర్పరచ బడుచున్నది. ఇప్పుడు ముప్పదైదుయడుగులకు తక్కువ గాకుండ రంగస్థలపుపొడుగు యేర్పరచుచున్నారు.

తెరలను, చుట్టుటకు చట్రములను లేపుటకు దించుటకు కప్పీలు, త్రాడులు, రంగోపరిభాగమున నమర్చ బడియుండును. సైడ్ వింగులు జరుగుటకుయిదివరకు రంగ పీఠమున గుల్లపట్టాలు వేయబడియుండెను. ఇప్పుడు పెట్టెల లో వెనుకనుంచిగాని, ప్రక్కనుంచిగాని, తరువాత రంగ మమర్చబడుచున్నదిగాన యిట్టిపట్టాలవసరములేదు. రంగ స్థలమునకు వెనుకభాగము వలయాకారమున నున్ననిసున్నపు గోడకట్టబడి దానిపై నొక విమానము కల్పింపబడును. దీని మీద వనచిత్రము రంగులతో వేయబడును. ఈ గోడవలన వాచికము స్పష్టముగ సభ్యులకు చేరగలదు. దీపముల వెనుక నుండు వలయదర్పణములు కాంతిని కూర్చి ముందునకు బంపు నట్లు గుండ్రనిగోడ వాచకశబ్దమును పెంచి ముందునకందించును. ఏదైన నొక దీర్ఘప్రయాణమును సేయునట్లు చూప

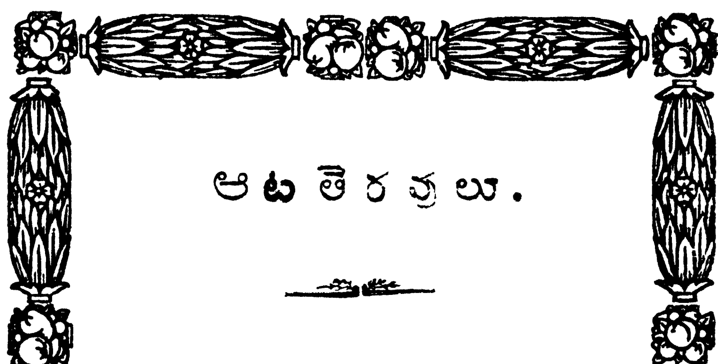
వలసినచో పాత్రలు చూచిన నిసర్గదృశ్యములు వరుసగ సభ్యులకు గోచరించుటకు తెరలుపొడుగాటి గుడ్డమీద చిత్రింపబడి యిరుప్రక్కల నమర్చబడిన నిలువు యిరుసుల మీద చుట్టుకొనుచు దృశ్య పరంపరను జూపునట్లు కల్పింపబడుచున్నవి. కొన్ని నాట్యశాలలలో ఎలెక్ట్రిక్కు లిఫ్టు పద్ధతిన మూడంతస్తులుగల పెట్టెలు రంగస్థలమును యేర్పరచుచున్నవి. వీనిని దింపి లేపుచుందురు. ఒకదానిలో ఆట జరుగుచుండ మిగిలిన రెంటిలో తరువాతి రంగముల గూర్చుచుందురు. మరికొన్ని నాట్యశాలలలో రంగస్థలము నలుబది యైదు అడుగుల మధ్య కొలతగల వలయ పీఠముమీద నలువైపుగ ముల నమర్చబడియుండును. ఈపీఠము చక్రముల మీద రైలు యొంజినిను త్రిప్పెడి టరంటేబులువంటి గోతిలో పట్టాల మీద సులువుగ దిరుగగలదు. రంగ ముఖమునకు యిరువదైదడుగుల వెడల్పు మాత్రమే కావలయును. గాన యీ వలయ పీఠమున నలు ప్రక్కల నాల్గు ప్రత్యేక రంగములు అమర్చు స్థలావకాశ మేర్పడుచున్నది. ప్రయుక్త రంగము పూర్తి కాగానే పీఠమును త్రిప్పెదరు. క్రొత్త రంగము సభాభిముఖమై నిలచును. ఇట్టి యేర్పాటులవలన సావకాశముగ స్వభావ శిద్ధముగ నందముగ రంగముల గూర్చెడి యవకాశ మమర్చుచు నాటక రంగము లొకదానివెనుకనొకటి త్వరిత గతిలో నరుదెంచి కథా సంధర్భ మవిచ్ఛిన్నముగ దోప జేసెడి యవకాశములు కలుగుచున్నవి. రంగ చిత్రములు ప్రకృతిలోని రమ్యావస్థలను స్వభావ వైచిత్ర్యమున ననుకరించు వేడుకతో గూర్చబడుచుండెను. ఇప్పుడు

క్రమముగ ప్రకృతి ననుకరించెడి వాడుక తగ్గి భావసూచకమగు కల్పిత చిత్రములు రంగ లేఖనమందు గారవింపబడు చున్నవి.

వెలుగుసొబగులు

ప్రాసీనియము లేక రంగముఖమునకు ఎదుట నుంచబడిన ఎరుపు, ఆకుపసుపు, ఊదా, తెలుపురంగుల విద్యుద్దీపములు, సామాన్యముగ వాడబడుచున్నవి. వీనికాంతిని తగ్గించి హెచ్చించుటకు ఏర్పాటులున్నవి. రంగుదీపములవలన వాచిక భావమునకు సరిపోవు పరిసరమేర్పరచబడును. వీనిని ఫుట్లు లైటులందురు. సైడువింగులలో నెక్కువ ప్రకాశముగల ఆర్కు దీపములు ఆడుచున్నటుల మోముపై వెలుగుసొనల గురుపించుచుండును. ఇవికాక గ్యాలరీలోను జ్వలసుధా ఖండదీపమొకటి వలయునప్పుడు కమనీయచంద్రికా ధావళ్య మొప్పెడి తేజః పుంజముల విసరుచుండును. ఈ పద్ధతులన్నిటిలో దీపముల కాంతి సూటిగ నటవర్గముమీద ప్రాలుచుండును. జర్మనీలో సభాంగణమును రేచీకటియందుంచి తెల్లని పటముపై విద్యుద్దీపముల వెలుగుపడనిచ్చి పటముఖంబున బ్రతిబింబించిన లేవెలుంగుల రంగస్థలముమీద వ్రాలునట్లు చేతురు. మరియు రంగమందచ్చటచ్చట గుప్తముగ మబ్బుటద్దముల చాటున వెలుగు విద్యుద్దీపముల వాడుచున్నారు. ఈరెండు పద్ధతులలో నాట్యరంగము పగటి యందమున లేతవెలుగున గాంభీర్య సౌందర్య మీనుచుండును.

ఆట తెరవులు.

బర్మాలోని నాట్యపద్ధతులు

పవేయో అను బర్మాదేశపు విమర్శకుడు, The Burman (బర్మాదేశీయుడు) అను పుస్తకపు 29 వ అధ్యాయమందు బర్మాలోనాడబడు Pewes పవేలను రూపకప్రదర్శనములగూర్చి విశదముగ జెప్పియున్నాడు. ఇవి బర్మీయుల జాతీయవినోదముగ నాసికెక్కియు మూడురకములుగ నాడబడుచున్నవి. జాట్ పవే అను రీతియాటలో అభినయము, సంగీతము, హాస్యము, నృత్యము, చేరి యుండి నటులచే నభినయింపబడును.

యోక్తేపవే లనురూపక ప్రదర్శనమందు నటులు తెర చాటునుండి పాడుచు వాచికముచ్చరించు చుండ బొమ్మలు, రంగస్థలంబున నృత్యాభినయముల సలుపుచుండును. ఈనుపవే లనురూపకములందు పలువురు యువతీయువకులు పాడుచునభినయించుచుందురు. అన్యేనుపవే లనురూపకములందు కొద్ది మందినటులభినయించు చుందురు. ఇవి రాత్రితొమ్మిది మొదలు

తెల్లవారు జాముపరకు ఆడబడును. ఈనుపవేలు పెద్దఅధి కారుల వినోదముకొరకును, ఆలయోత్సవసందర్భములందును మాననీయ సురుచిరనిశా వినోదముగ ప్రదర్శింపబడుచుం డును. మిగిలిన మూడురకముల బర్మీయనాటకములు వెన్నెల రాత్రులందు బర్మాలోని గ్రామ పట్టణంబు లన్నిటియందు నాటబయట నాడబడుచుండును. ఈవినోదములు వరుసగా ననేకరాత్రులు జరుగుచుండును. మనదేశములో భాగవతము లాడించునట్లు నెవరోయొకధనికుడు నటుల బహూకరింపనేర్పర చికొనును. ఆటకు గ్రామస్థులంద రుచితముగ వచ్చిచూచు చుండురు. శ్రోతలు పెందరాడిభుజించివచ్చి తెల్లవారు దనుక ప్రదర్శనప్రదేశమందే గుమిగూడియుందురు.

The Burman అను పుస్తకము లభించినయెడల "రూపక రసాల" మందీబర్మీయ వినోదముల కథాకల్పనాదిక ముల విస్తరింప యత్నించెదము.

చీనాదేశము

ఇచ్చట కావ్యము, చరిత్రము, వేదాంతము మున్నగు సారస్వత వైఖరులుచాల ప్రాచీనకాలమున మొలకెత్తి సు స్వరూపములంది జెన్నొందియుండినను A. D 13, 14, శతాబ్ద ములలో మంగోలియనులు చీనాదేశము నాక్రమించుకొనిన కాలములో మాత్రమే నవలలు నాటకములు మొదమొదటే ర్పడినవి. మొలకెత్తి సత్వరముగ విస్ఫాంది పరిణతావస్థననుభ వించినవి. ఈకాలములో జనించిన నసంఖ్యాకములగు చీనా నాటకములందుThe Story of the Western pavilion అను శృంగారప్రధానరూపకము మిక్కిలి వన్నెకెక్కియున్నది. ప్రాచీన

చీనానాటకము లీనాఁడా దేశమున నాడబడుటలేదు. ఇవి ఒక గంటలో ప్రదర్శింపదగిన పరిమాణమున నున్నవి. కొన్ని పెద్దనాటకములుకూడ నగుపడును గాని యవి సామాన్యముగ ప్రదర్శింపబడ లేదు. కడచిన 700 సంవత్సరములలో చీనాదేశపు సారస్వత విశేషములన్నిటితో బాటు నాటకములుకూడ చేవ తప్పి క్రమముగ హీనదశనొంది యున్నవి. ప్రస్తుతము చీనా దేశమందు బయస్కోపులున్నగు నవ్యరూపకపద్ధతులు, చీనాదేశపు ప్రాచీన జాతీయ రూపకవైఖరుల ననుసరింపని క్రొత్తరుచులు ప్రబలమై యున్నవి.

జపాను

17 వ శతాబ్దములగాయతు జపానుదేశమున నాటకరచన ప్రారంభించినది. ఇచ్చట మతవిషయము ప్రధానముగ గల ప్రాచీన నాటకములు కొన్ని ఇంకను ఆడబడుచున్నవి. వీనిని నో నాటకములందురు. మరియు ప్రజారంజకములగు నితర రూపకపద్ధతులు కొన్నియు కలవు. ఇవికాక మంచి కట్టుదిట్టములతో వ్రాయబడిన నాటకములు పురాణేతిహాస సాంఘికకథల నిరూపించునవి కూడ ఆడబడుచున్నవి. డాక్టరు కజిన్సు The New Japan అను గ్రంథమందు జపానుదేశపు అధునాతనరూపక ప్రయోగరీతుల నభివర్ణించియున్నారు. అందలి ముఖ్యాంశముల నిచ్చట సంతరించుచున్నాము. జపానులో పాశ్చాత్యసారస్వత మశేషముగ ననువాదరూపమున వ్యాపించుచున్నది. వీనియాదర్శమున జపానుల కావ్యరూపక విరచనము ప్రాచీనపద్ధతులకు భిన్నముగు క్రొత్తధ్వానుల విప్పొందుచున్నది. ఈనాటిజపాను నాటకములందు స్త్రీప్రు

రుషుల పరిణయవృత్తాంతము లెక్కువగ జేరుచున్నవి. ప్రాచీనరూపకముల యుదాత్తేతివృత్తములు చక్కని విశుద్ధ రామణీయకమగుకథాంశములగూర్చుచుండ నిప్పటినాటకము లువిషయ విభావన భరితంబులై యున్నవి. నిపానే అచ్చుము మకోజీ అనుకవి పర్యాసి నాయకత్వమున బౌద్ధసిద్ధాంతము లను ప్రతిపాదించు చిన్నిరూపకములు జపానుల జాతీయసార స్వత రుచులతో గ్రమ్మర గల్పింపబడుచున్నవి. ఈప్రయ త్నము దినదినముభివృద్ధినొందుచు భావికాలమున జపానీయ రూపకమునకు ప్రత్యేక జాతీయస్వరూపమును నవీనజీవనవద్ధ తుల కనుకూలమగుదానిని గూర్పగలదని నమ్ముచున్నాము.

"నో" రూపకము జపనీయుల ప్రాచీన కావ్యాలం కారముల ననుసరించిన కట్టడిలో మత సంబంధమగు సిద్ధాం తములను గాథలను ప్రతిపాదించుచుండును. ఇందొక గాన మేళము రసవత్సందర్భములందు పాంగు గావించుచుందురు.

జపాను రాజధానియగు టోకియో నగరములోని యిం పీరియలు థియేటరునందు బ్రదర్శింపబడిన రూపకవినోదము నొకదానిని డాక్టరు కజిన్సు వర్ణించియున్నాడు. అచ్చటిరంగసౌం దర్యము దుస్తులు, తెరలు, మున్నగువాని వర్ణశృతియు కథా నురూపమగు పరిసరంబుల గల్పించు నేర్పుమిక్కిలి మనోహర ముగ చిత్రకళారహస్యముల గుర్తించిన విచక్షణతో గూర్ప బడి యున్నవి. ఇందు జపానీయుల రంగవిరచన సామ ర్థ్యము వివిధభంగముల చిత్రిచిత రూపములందు దాల్పెడి నటాభ్యాసము. పాశ్చాత్య కళాసిద్ధిని మించుచున్నవి. నటులు గుంపులుగ గూర్చుండి చివాలునలేచి మరియొక సుందర వ్యూ

హాముగ జేరుచుందురు. సీనులు అభినయము చాలవరకు స్వాభావికముగ నున్నను కొన్నిపట్ల నాట్యమర్యాద లగుపడు చుండును. రంగస్థలములో మార్పులు గావించుటకును నటుల దుస్తులను సర్దుటకును వడలంతయు నల్లని ముసుగెట్టిన పరిచారకుడొకడు చల్లగ రంగస్థలంబును జేరివలసిన మార్పు గావించి యొకప్రక్కకొదిగి నిలుచుండును. ఈతడు నటవర్గమున జేరనివాడు అదృశ్యుడు అని తెలియుటకు నల్లని ముసుగుదాల్చి యున్నాడు. అప్పుడప్పుడు గాయకమేళము కథారసమును పోషించుకొరకు నటులతో బాటు పాడుచుందురు. తెర వ్రాలునప్పుడొకమనిషి రంగముఖమునకు ప్రాకుచు వచ్చి రెండు చిరతలతో తాళవినోద మొకింత సేపు జరపి పోవును. జపాను నటులు ధరించెడి దుస్తులు మిక్కిలి రమణీయముగ నున్నవి. కజన్న చూచిన ప్రదర్శనములో మొదటియంకము చారిత్ర విషయికమగు భావప్రధాన రూపకమై యుండెను. రెండవ యంకమందు జపానీయుల నవీన సాంఘిక జీవనమునకు సంబంధించిన హాస్యవినోదమై యుండెను. జపాను కవులు పాశ్చాత్యనాటకముల ననుకరించినను అందలి తత్వమును మాత్రమే స్వీకరించి కథాంశమును తమ జాతీయ సమస్యల కనుకూలముగ మార్చి యభినయించు చుందురు. ఇదివరకు జపానులో స్త్రీల వేషములు పురుషులచే దాల్పబడుచుండెను. యిందుకొరకు కొందరు బాలురు ప్రత్యేకముగ శిక్షింపబడుచుండిరి. ఇప్పుడు స్త్రీలు సర్వసామాన్యముగ నటీవృత్తి నవలంబించుచున్నారు. జపానులో వారి ప్రత్యేక చిత్రకావ్యలక్షణములు జీవనమర్యాదలు నాట్యరంగ

మున బ్రవేశించి విచిత్రసుందరములగు రూపకముల నేర్ప రచుచున్నవి.

ప్రాచీన ప్రాచ్య దేశములు.

ఇటులనే పరిషియా, అరేబియా, టర్కీ మున్నగు ప్రాచ్యదేశములలో బూర్వకాలమున న్రాక్కాటకరీతి నాటక పారవశ్యత ముదయించి యుండెను. ప్రస్తుతము మనదేశ మందువలెనే పాశ్చాత్యసభ్యతా సంపర్కమున నచ్చటి నాట్య పద్ధతులు కొంతదరి నవ్యవైఖరుల నడచినవి. నవీనజీవన పరిస్థితులకును, జగన్నాగరక సమ్మేళనమునకును, ప్రత్యేక జాతీయతా సంరక్షణమునకును, ప్రస్తుతమన్ని దేశముల కావ్య శిల్పాది ప్రయత్నములు మితిలేని యావేదన నొందుచున్నవి.

నాట్యప్రచార మన్ని దేశములలో కాలములలోగలదు గాని నాటకసాహిత్యము మాత్రము సార్వత్రికముకాదు. అనుకరణప్రవృత్తి సాహిత్యశాసనములకు లోబడునపుడు నాటకముల రూపపరిమాణ మేర్పడును. మానవసైజమగు నవస్థానుకరణతో పాటు కథోపకథనము వార్తాలాపము జేరి నప్పుడే నాటకము సాహిత్యాంశమగును. నృత్యగీతముల నుండి నాటక ముత్పన్నమైనది. ఇవి రాసలీల భాగవతము యాత్రలు బర్మీయుల పవేరూపకమునందు ముఖ్యాంశములు మహాకావ్యములు, గీతకావ్యములనుండి, వాచిక ప్రధాన మగు రూపకము లేర్పడినవి

చీనాదేశములో పంటకాలమున ధార్మికోత్సవము జరు గును. బర్మా జపాను దేశములలో నాటుసమయమున నిట్టి దేవతారాధనలు అంకురంగముగ నృత్యగీతములు జరుగుచుం

డును. ఇండియాలోని హోలీపండుగ గోధుమపంట తరు వాతి ప్రజానంతోషమును తెలుపుట కేర్పడినది. కొన్ని దేశ ములందు పితృదేవతలగు మృతవీరులను చచ్చిన ప్రేతములను సంతృప్తిపరచుకొరకు కొన్నివిధములగు రూపకము లేర్పడినవి. జపానీయుల నోరూపకములుగతించిన జాతీయవీరుల సంస్మరించు కొరకేర్పడినవి. ఇవి దుఃఖాంతముగనో వియోగాంతముగనో బరిణమించుచుండును. పెరూ బొలీవియా, బ్రెజీలు దేశములలో పితృకార్యములపట్ల నృత్యగీతములు సలువు యాచారములున్నవి. ఇటులనే ప్రపంచములోని వివిధసభ్యతా వికాసము లనుభవిం చెగి నమస్తదేశములలో పండుగలవట్లను పితృదేవతోత్సవ సందర్భములందును నృత్యగీతాభినయముల ప్రయోగ మగు పడుచున్నది. ఇందుచే నాట్యకళ మానవస్వభావమగు ననుకరణ మందుదయించి నృత్యగీతములతో మొదలిడి కావ్యకళలనా వైదుష్యమేర్పడిన దేశములందు పరిణత రూపకస్వరూపముల దాల్చెనని నిశ్చయమగుచున్నది. తొల్లి దేవతారాధనమందంకు రించిన రూపకబీజములు తగువాతి వికాసములో జాలవరకు దేవతాగణంబుల లీలావ్యాపారములను వీర పురుషుల మహోదార చరిత్రములను నిరూపించునవై యావల గాల క్రమమున ప్రజాదర్శములు ప్రత్యేకవ్యక్తుల మహోన్న తిని గౌరవించుపద్ధతులు వదలి ప్రజాసామ్యమును గౌరవిం చెడి కాలమేర్పడ సామాన్య సాంసారిక సందర్భములను సాం ఘిక సమస్యలను కథాంశముగ గైకొనుచున్నవి. నాటక చరిత్ర మిట్టి పర్యవసానము పొందుచున్నది. భారతభూమిలో

కూడ సాంఘికరూపకమే నవీననాట్యప్రయత్నముల పరమావధి కాగలదు.

బాబూ శ్యామసుందర దాసుగారు హిందీభాషలో రచించిన

"సాహిత్యాలోచనము."

అను గ్రంథములోని ఆరవ ప్రకరణమునందు దృశ్యకావ్య వికాసమునుగూర్చి చెప్పబడిన ముఖ్యాంశములు యీ దిగువ నంతరించి జేర్చియున్నాము.

భారతీయుల నాట్యకళ వేదములనుండి వికశించినది. ఋగ్వేదము నుండి నాట్యసంభాషణ మేర్పడినది. సామవేదము నుండి గానము, యజుర్వేదమునుండి నాట్యము, అథర్వణవేదమునుండి రసము, ప్రభవించినవి. వీని సమ్మేళనమున భారతీయుల నాట్యవేద మంకురించి వైవస్వత మనువుకాలముననే ప్రత్యేక కళాప్రముఖ్య మొందియుండెను. రూపక రచనయందు ముఖ్యాంగములై వెలయు గీతము, కావ్యము, ఆఖ్యానము, కథోపకథనము, సంభాషణము మున్నగు నంశములు ఋగ్వేదములో నగుపడినను కాలక్రమమున నట్టిటి బీజాంకురములే శేషకావ్య చాతుర్యవిలసితములై వికసించి రూపక రూపమున బరిణమించినవి. పాణిని పతంజలుల కాలముననే నాట్యశాస్త్రములు రచింపబడి యుండెను. పాణిని, శిలాలీ కృశాశ్వులను నాట్యశాస్త్రకర్తల నుదాహరించి యున్నాడు. అప్పటికే భావభంగి, ఆహార్యము, వాచికము, మున్నగాగల యభినయరీతులు వికసించి యుండెను. కంసవధ, బలిబంధ మున్నగు రూపకములు, పేరొంది యాడబడుచుండెను. భారతాంతర్గతమగు హరివంశములో వజ్రనాభుని పురమున కావే

రంభాభి సారమను నాటకము ప్రదర్శింపబడినట్లును, అందు కైలాసదృశ్య మతి మనోహరముగ జూపబడినట్లును ప్రశం సింపబడినది.

మహావీరస్వామికి రెండునందల సంవత్సరముల తరువాత నివసించిన భద్రబాహుస్వామి రచించిన కల్ప సూత్రములలో నీక్రిందికథ నుదాహరించి యున్నాడు. ఒక సాధుశిష్యుడు గురుసన్నిధానమున కాలస్యముగ జేరెను. యేల నీజాగని గురు వడుగ దారిలో నాట్యావలోకనమున కొంతతడ వయ్యెనని యంతేవాసి సమాధానమిడెను. అందున గురువు నటులు ప్రయోగించెడి నాటకాదులను సాధకులు జూడకూడదని వా రించెను. మరియొకసారి నటులనే నటీప్రయుక్తరూపక మవ లోకించి కాలయాపన మొనర్చి వచ్చినశిష్యుడు నటప్రయుక్త మైనను, నటీప్రయుక్తమైనను, రూపకవిలోకనము సాధువు లకు గర్హ్యమగునని వారింపబడెను. ఇందువలన క్రీస్తుపుట్టుక కనేక శతాబ్దములకు పూర్వమూర్యావర్తమున నట నటీప్రయు క్తమగు రూపకములు వీధులలో నాడబడుచుండెననియు, విద్యార్థు లచ్చటికేగుట నిజవ్యాపారవిభ్రంశకంబుగ నెంచ బడెననియు దేలుచున్నది. ఇప్పటికి మూడువేల సంవత్సర ముల వెనుక భారతభూమిలో సర్వాంగ సుందరమగు రూపక ప్రయోగములు జనాభీష్ట మనుభవించుచు సర్వసామాన్యముగ బ్రదర్శింపబడెనను నిదర్శనము లున్నవి. భరతముని తన నాట్యశాస్త్రములో తనకు పూర్వముండిన గ్రంథము లనేక ముల బేర్కొనుచున్నాడు. కాని పాణిని యుదాహరించిన శిలాలి కృశాశ్వుల పేరు లెత్తియుండలేదు. భరతముని

B. C. 4 శతాబ్దముల పూర్వముండెను. ఈతని నాట్యశాస్త్రములో నాట్యరంగము రంగోప కరణములు ప్రేక్షకసభలు మున్నగు వానిని నిర్మించుపద్ధతులు చెప్పబడియున్నవి. సర్గోజా రాజ్యములోని రామఘడులో రెండు గిరికందరములగు పడినవి. ఇందొకటి భారతీయ నాట్యశాస్త్రమందు చెప్పిన రీతిగ రాతిలోనుండి తొలవబడిన ప్రేక్షక గృహము. సుతను అను దేవదాశి కొందరు నర్తకీజనంబులకొరకీ నాట్యవేశ్మను నిర్మించినట్లగుపడును. ఇందలి గోడలు విచిత్రవర్ణాలంకారములతో జెలువొందుచున్నవి. యవనుల నాట్యకళా వికాసము భరతముని తరువాత నేర్పడినది యవని కా యవని శకాగ మున్నగు శబ్దములవలన భారతీయుల నాట్యకళ యవనదేశములనుండి తేబడినదని కొందరు చెప్పుచున్నారు. కాని యీపదములను యవనులే భారతీయుల వలన గ్రహింపలేదనుటకు తార్కాణములు లేవు. మనదేశములోకూడ ననేకవేల ప్రేక్షకుల కవకాశమొసంగెడి విశాల నాట్యభవనములుండెనను నిదర్శనము లున్నవి.

భారతీయనాటకములు మున్ముదలు కీలుబొమ్మలతో నాడబడుచుండెను. ఈ కీలుబొమ్మలకు (Puppets) పాంచాలికా, పుత్తలిక, పుత్తలి, మున్నగునామము లొప్పుచుండెను. ఇవి మిక్కిలి ప్రాచీనమగు కాలములో సద్భుత యంత్రవికాస మొందినట్లగపడును. పార్వతీదేవి మలయపర్వతమునకేగి యచ్చట లభ్యమగుచందన కాష్టంబులతో నొక కీలుబొమ్మను రచించెననియు శివుడద్దాని నేర్పుసొంపుల కానందించి యందున జీవసంచలన మేర్పరచెననియు కథాసరిత్సాగరమున జెప్పబడి

యున్నది. మహాశిల్పిమయుని కూతురగు సోమప్రభమయ నిర్మితంబులగు కీలుబొమ్మల గొన్నిటిని కళింగసేనయను కాకో మరికిచ్చెనను కథ లగుపడుచున్నవి. ఈ బొమ్మలు దూరమున నుండు వస్తువులను తెచ్చుచు చెట్లకు నీళ్ళుపోయుచూ ఆంగికాభినయముల జెలువొందుచుమాటాడుచు ద్విభాషాపాండిత్య మొదవి విచిత్రముగ నాడుచుండెను. రాజశేఖరుని బాల రామాయణములో రావణుడు కీలుబొమ్మలజూచి నిజమగుసీత సింధూరికలని భ్రమించినట్లు చెప్పబడియున్నది. కీలుబొమ్మల యాటతెరవుల ననుసరించి సూత్రధారుడు, స్థాపకుడు అను నటోద్యోగము లేర్పడినవి. నజీవనటులు కీలుబొమ్మల స్థానమాక్రమించి స్వయముగ నభినయింప మొదలిడినదాది స్థాపక సూత్రధారుల యుద్యోగము నిరుపయోగమైనది. వీరు తరువాత నాటకములలో కథాప్రస్తాపనము సూచించువారలైరి. కీలుబొమ్మలుకాక ఛాయానాటకములను తోలుబొమ్మలుకూడ విరివిగ బ్రదర్శింప బడుచుండెను. సుభటుడు రచించిన దూతాంగదము — భవభూతి విరచితంబగు మహావీరచరిత్రము జయదేవుని ప్రసన్నరాఘవము, రాజశేఖరుని బాలరామాయణము, ఛాయామూర్తులచే బ్రదర్శింపబడుచుండెను.

గీర్వాణనాటకముల క్రమబద్ధేతిహాసమును నిరూపింప నలవికాదు. కాని ప్రకృతమందు లభ్యమగుచున్న సంస్కృతి రూపకము ఏక్రిందిక్రమమున నమర్పవచ్చును.

1. భాసుడు, బి. సి. 4 వ శతాబ్దము.
2. అశ్వఘోషుడు.
3. కాళిదాసు, బి. సి. 1 వ శతాబ్దము.

4. శూద్రకుడు, ఎ. డి. (భాసకవి రచించిన దరిద్రచారు దత్తము ననుసరించి మృచ్ఛకటిక రచించె)
5. భవభూతి, ఎ. డి. 6వ శతాబ్దము (ఉత్తరరామచరితము మాలతీమాధవీయము, మహావీరచరితము.
6. శ్రీహర్షుడు, ఎ. డి. 7వ శతాబ్దము, ప్రియదర్శిక, నాగానందము, రత్నావళి.
7. భట్టనారాయణ, ఎ. డి. 9వ శతాబ్దము, వేణీసంహారము.
8. విశాఖదత్తుడు, ఎ. డి. 9వ శతాబ్దము ముద్రారాక్షసము.
9 రాజశేఖరుడు ఎ. డి. 10వ శతాబ్దము. కర్పూరమంజరి, బాలరామాయణము, బాలభారతము.
10. కృష్ణమిశ్రుడు, ఎ. డి. 11వ శతాబ్దము, ప్రబోధచంద్రోదయము.
11. జయదేవుడు, ఎ. డి. 13వ శతాబ్దము ప్రసన్నరాఘవము.

ఇవియే సంస్కృతమునందు గల ప్రస్తుతము లభ్యమగుచున్న ప్రసిద్ధరసవత్ నాటకములు. భాసకవి నాటకరచనలో నట్టి యద్భుత కళాసిద్ధి నొందుట కతనిపూర్వము కొన్ని మంచి నాటకములు అథవా సద్రూపకరచన ప్రయత్నములు విరివిగ నేర్పడి యుండును.

13 వ శతాబ్దము తరువాత హిందూ దేశములో స్వతంత్ర రూపకరచన మస్తమించినది. మహమ్మదీయుల ప్రాభావమిందునకు కారణమై యుండవచ్చును. అటుతరువాత భక్తి, భజనలకు సంబంధించిన నాటకరూపములు కూచిపూడి భాగవతము వంటివి హిందూ దేశములో నచ్చటచ్చట వెలసినవి. ఇందు ముద్రాభినయము తాళప్రస్తరణము

నృత్యములు ప్రధానాంశములుగ నున్నవి. ప్రాచీదేశములో నివి జాత్రలను పేరుతో వంగదేశమున యాత్రలనియు మహా రాష్ట్రమున కీర్తనలనియు ఆంధ్రదేశమున భాగవతములనియు పిలువబడుచున్నవి. సామాన్యముగ కృష్ణగాథలను భాగవత కథలను ప్రదర్శించెడి యీ నృత్త ప్రధాన రూపకములే యూరో ప్లేయుల నాగరక సంపర్క మేర్పడు వరకును హిందూదేశ మున రూపకవినోద మొసంగుచుండెను. ప్రాచీన గీర్వాణ నాటకములు సాహిత్యగ్రంథములుగ బఠింపబడుచుండెనే గాని వీని నెక్కడు నభినయించిన నిదర్శనములు హైందవ చారిత్రమున నగుపడవు. కడచిన ఏబదియేండ్లలో నాంగ్ల విద్యా సంపర్కమున నాటక సారస్వతమును రూపక ప్రద ర్శనమందును భారతీయుల కత్యంత సాహాయ్య మేర్పడినది. దీని పర్యవసానముగ హిందూదేశములోని ప్రధాన భాషలందు సంస్కృత నాటకముల ననువదించు నాచారము ఆంగ్లరూపక పద్ధతుల ననుసరించి హైందవ పురాణగాథలను యితిహాస విషయములను సాంఘిక సందర్భములను రూపకరూపమున గూర్చి ప్రదర్శించెడి యాచార మేర్పడినది. ఈనాటి నాట్యో ద్యమము ఆంగ్లేయ సారస్వత సంపర్కమున నేర్పడినదని చెప్పవచ్చును,

హిందీ నాటకములు

అనేక శతాబ్దములక్రింద

(కవి) నేవాజ్—శకుంతల

హృదయరాం —హనుమన్ నాటకము.

వ్రజవాసిదాస్ — ప్రబోధచంద్రోదయము.

మున్నగు కొన్ని సంస్కృత నాటకములను హిందీభాష లో రచించిరి. కాని యివి నాటకము లనఁ జెల్లవు. కాని హిందీ పూర్వకవులు రచించిన ఆనంద రఘునందనము, ప్రభావతి మున్నగునవి కొన్ని నాటక లక్షణంబున కనువగునవి కూడ గలవు. హిందీ షేక్స్పియరు అనఁదగు భారతేందు బాబూ హరిశ్చంద్ర కవివర్యుని తండ్రియగు గిరిధర దాసుగారు సుమారు నూరు సంవత్సరముల క్రింద వ్రజభాషలో నహుష డను నాటకమును రచించిరి. ఇదియే హిందీలోని ప్రథమ స్వతంత్ర రూపక కల్పనము. వీని తరువాత రాజాలక్ష్మణ సింగు శాకుంతలము ప్రయోగార్హముగ ననువదించి యాడించెను. తరువాత బాబూ హరిశ్చంద్ర భారతేందు ప్రభృతులు వంగీయాంగ్ల గీర్వాణ నాటకకథలఁ గైకొని ఛాయానువాదముగ స్వతంత్రకల్పనలతో విస్తరించుచు సుమారు రిరువది నాటకముల రచించి యున్నాఁడు.

లాలా శ్రీనివాసదాను రణధీర ప్రేమమోహిని అను నాటకములను; పండిత కేశవ రామభట్టు సంజ్జాతసంబుల్ శామ్ షదు మున్నగు రూపకములను బదరీనారాయణ చౌదరి భారత సౌభాగ్య నాటకమును బాబూ తోతారామ్ కేటో కృతాంతమును, బాబూ రాధాకృష్ణదాసు మహారణా ప్రతాప సింగు నాటకమును రచించి యున్నారు. ఇవియే హిందీభాషలో మిగుల కెక్కిన రూపకములు. కొంచెమైనను స్వాతంత్ర విశాన మొప్పునవి. ప్రస్తుతము ఆంగ్లవంగీయ రూపకముల సంఖ్యాకముగ ననువదింపబడుచున్నవి. కాని వీనిలో తొల్లిటి

రుచులు తక్క ప్రత్యేక సంతరణ సౌందర్యమేమియు నగు పడదు. హిందీ రంగశాల కలకత్తా బొంబాయి నగరముల లోని పార్సీమున్నగు వ్యాపార నాట్యశాలల యాదర్శమున బైలిడినది. తెలుగుదేశ మందెట్టి నవ్యనాటకకవి తాన మగు పడుచున్నదో అట్టిదియే హిందీసీమలందు కూడ నేర్పడినది.

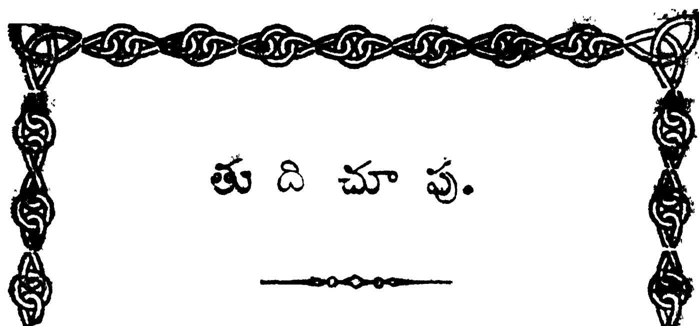
వంగీయ రూపకములు

బెంగాలీ బాషలో ద్విజేంద్రలాల్ రాయ్, గిరీశఘోష్, బాబూజయశంకరప్రసాదు, రవీంద్రనాథఠాకూరు మున్నగు కవుల రూపకము లతీవప్రతిభా సమన్వితములై ప్రస్తుతపు హైందవ రూపకరచన పరిణామమును చూపుచున్నవి. అజాతశత్రు జనమేజయ విశాఖ మొదలగు రూపక రాజములు వంగ సారస్వతము నలంకరించుచున్నది

మహారాష్ట్ర దేశములో నాటక కవిత్వ మెక్కువుగ నభివృద్ధి నొందెనని తెలియుచున్నది. సుమారు పదిమంది మేటికవులు మహారాష్ట్ర నాటక రచయితలై వాసిగని యున్నారు. అంధ్రులు కొంచెమైనను ఆదరింపవలసిన నవీన హైందవ రూపక కవిత్వము హిందీ, బెంగాలీ, మహారాష్ట్ర భాషలయందు లభ్యమగుచున్నది. తక్కుంగల తమిళ, కర్ణాటక మలయాళ, గుజరాతీ, యుత్కళ, యుర్దుభాషలందు ఆంధ్రులకు దారి చూపగల నాట్య విధానమగుపడదు. హిందీ, బెంగాలీ, మహారాష్ట్ర దేశీయుల నవీన నాట్యోద్యమము ఆంగ్ల సంపర్కమున నేర్పడి యాంగ్ల గీర్వాణ కళాదర్శముల

సమన్వయంబున నడచుచున్నను లౌకిక కారణంబుల కతనను ప్రత్యేక ధీశాలులాభాసిత ములయించి యుండుటను ముఖ్యముగ వంగదేశపు కావ్యభాషక చిత్రవికాసములు, ఆంధ్రులకు మాననీయములై యున్నవి.

తుది చూపు.

—ఆంధ్రులు—పాశ్చాత్య రూపకములు—

విదేశముల సారస్వతరీతు లశేషముగ నాంధ్రభాషకు తేవలసి యున్నది. పరరాజ్యనాగరిక పద్ధతు లరయుట వలన, దేశమం దిదివరకు పాదుకొనియున్న యాచారాభిమానములు కదలబారి, తవ్వాటమువలన పాత వేరులు తెగి నవ్యసజీవమూలము లంకురించి చెట్టు చిగురించి మొగ్గలిడు నట్లు, వ్యక్తులుగాని జాతులుగాని అప్పుడప్పుడు విశాలవిశ్వావలోకన మొనర్చి యున్యసాంప్రదాయముల గుర్తించి తమ యభిమానముల విజ్ఞానజ్వాలనమందు కాల్చి, కిలుమొదలించి మెరుగెట్టవలసియుండును. ఆంధ్రదేశపు ప్రాచీనసారస్వతారంభములు గీర్వాణపురాణముల నంతరించుటలో, సంస్కృత కావ్యముల ననుకరించి స్వతంత్ర ప్రబంధముల నల్లుటలో నుదయించినవి గీర్వాణవృత్తాంతములు హిందూమతావలంబ ములై విలసిల్లు కతన, తొల్లిటి తెలుగుకైతలెత్తుకొనిన యితి

వృత్తములే యిప్పటికినీ యాంధ్రసారస్వతపు ప్రధానాంశము లయియున్నవి. నన్నయగారి పలుకు, పోతనగారి ప్రహ్లాద కుమారుడు, గోపికాగీతములు, ఇవియే మన నాటకములకు కావ్యములకు వలయు సామగ్రినేర్పరచుచున్నవి. ఇటీవలి యాంగ్లవిద్యా సంపర్కము కలిగిన తెలుగు కవులు పాశ్చాత్య సారస్వతరీతులను తెలుగున చేర్చియు, ఆంగ్లవాఙ్మయావలోకనమున నేర్పడిన భావావేశమునను క్రొత్తదారుల త్రొక్కుచున్నారు. కాని సమగ్రముగ నేపాత్తమును సంతరింపలేదు. ముఖ్యముగా రూపక కవిత్వమందీపని జరుగవలసియున్నది.

ఇదివరలో మేము చెప్పినరీతి బాశ్చాత్యు లనేకరీతుల రూపకములను రచించి సర్వాంగ ప్రయోగపరీక్షల జరుపుచున్నారు. ఈరూపములు తెలుగున జేరినచో నాట్యకళ కమేయప్రోద్బల మేర్పడగలదు. అందుచేత అట్టి ప్రయత్నమెవరైనను చేయుటకందుల కిదిగువ రూపకముల సంతరణానుకూలమయినవిగ బేర్కొనుచున్నాను.

కవి	రూపకము
ఇస్కిలసు	Promethins Bound.
సాఫాక్లీజు	Aedipus.
యూరిపిడీసు	Alcestis.
ప్లాటసు	Captives.
టెరెన్సు	Eunouchs.
మార్లో	Tamburlanc.
జాన్సను	Every man in his humour.

కవి	రూపకము
బోమాన్ ఫ్లెచ్చరు	Philaster.
షేక్స్పియరు	All.
కాల్డెరాన్	Life is a dream,
కార్నెల్లీ	La Cia.
మోల్యేరు	La Tartruffe, Alcestes, Misanthrope.
రాసీను	Iphigene.
గోల్డుస్మిత్తు	She stoops to Conquer.
షెరిడను	Rivals.
బోమర్ కెయిసు	The Barbar of seville.
వాల్టేరు	Oedipe.
లెస్సింగు	Nathan the wise.
షిల్లరు	William Tell, Mary Stewart.
గెటీ	Faust.
ఆన్స్లైగరు	Alladin.
హెర్ట్జు	King Rene's daughter.
గ్రిల్ పార్జర్	Waves of lone, dream of life.
హ్యూగో	Mary tudor.
పెద్ద డ్యూమా	Henry III, Latour De Nesle.
చిన్న డ్యూమా	Dame of Camelia,
గోగాల్	Revior.
కాగ్రిసింస్కి	Undevine Comedy.
ఫ్రేటాగు	Debit and Credit.
ఆగేయు	Les Effrontes.

కవి	రూపకము
ఆస్ట్రోవిస్కీ	The storm.
ఎచాగరే	Mariana.
ఇబ్సెను	Wild duck, Pillars of society, When we dead awaken, Peer Ghynt.
పినరో	Profligate.
ఆర్థరుజోన్సు	The silver king.
మాటర్లింకు	La Princes Melene, Betrothal.
హాటమన్	Atlantes, Q uint.
బర్నార్డుషా	Cleopatra, Man and Superman, Back to Methusaleh.
గ్లాసువర్దీ	Strife.
బారీ	Peter Pan.
సింగా	Play boy of the western world.
బ్జోర్న్సన్	King Severre, Ligurd the Bastard.
హార్డీ	Dynasts.
ఏట్సు	Countes Catteeleen.

పైజాబితాలో ప్రాచీననాటకకవులలో మహామహులగు వారిపాత్రములను నవీనకవులలో నన్నిదేశములందు పేరెన్నికగణించిన వారియందరి పాత్రములను పేర్కొనియున్నాను. ప్రాచీనుల కళాసంప్రదాయములు నవీనులందు సంక్రమించియుండును. నవీనులు ఈనాటి రుచులనెరింగి నవ్యకాలోచిత నాట్యసమర్థ్యల నందికొని వాసికనువగు రూపకముల రచింతు చుందురు. అందుచే నవీనుల నాట్యాదర్శములు మున్ముందు

గారచించుచున్నారు. పాశ్చాత్యనాటక రాజములలో ప్రధానమగువానిని వలయునూర్పులతో, నవసరమైనచోట మనదేశమున కన్వయమగునట్లు మార్చి తెలుగులో సంతరింపజేయుచున్నారు. ఇతని నాధునికకవు లందరిలో నెదురుగాక. నేనకవిగారి కృతన నీసని చేయజాలక "రూపక రసాలవాను" తరువాతి పుస్తకములో ప్రపంచములోని ప్రసిద్ధ రూపకకథలను పానికల్పన విశేషములను తెలియజేసి యాంధ్రనాటకసార స్వతవికాసమునకు నాచేనగు గద్యసేవ నొనర్పదలచినాడను. కవి సోదరులు రూపకములనే గ్రంథయందమున సమర్పించి యాంధ్రనాటకకళ కశేషకల్పన వైభవ మొనగూర్ప వేడుచున్నాను.

నాట్యకళను గూర్చిన ప్రసిద్ధగ్రంథములు

A. W. Schlegel (1846)	Lectures on Dramatic Art and Literature.
C. Magnin (1862)	History of marionettes in Europe.
Hazlitt (1895)	Dramatic essays.
Royer (1878)	History of Universal theatre.
Haigh (1896)	The tragic drama of the Greeks. The Attic Theatre.
Ward (1899)	—History of English drama to the deathtof Queen Anne.
Maindron (1900)	Marionnets et Gaiglons.
Pischel (1902)	The home of the puppet play.
Chambers 1903	History of Theatrical art in anicient and modern times.

Warsage (1905)	History of celebrated theatre. Leigols of marionnets.
Friedlawder (1908)	Roman life and manners under the Empire.
Rowche (1910)	The modern theatrical art.
Sidney Lee (1916)	William Shakespeare.
Dickinson (1920)	The Contemporary drama of England.
E. O. Sachs (1899)	Modern opera houses and theatres.
Barnett (1900)	The Greek drama.
Adams	Dictionary of the drama.
Archer (1856)	The poets of the younger generation.

English dramatists of to-day.

Brunetiere	Conferences of Olodeon.
Diderot	On dramatic poetry.
Du Meril	The Latin origins of modern theatre.
Edwards (1852-1915)	English theatrical manager of gaiety theatre, Famous first representations (1666-1850.
Freytag (1896-95)	History of dramatists in France.
Gottchall (1823-1909)	Modren dramatic criticism.
Green	Diamatic criticism,
Gubernatis (1840-191.)	The story of Dramatic theatre,
Harden(186.)	Literature and theatre.
Hennequein	The art of play writing.

Hutton (1843-1904)	Actors and actresses of Great Britain & America, plays & players,
Larbournet	Studies in dramatic criticism & studies in dramatic history.
Lemaitre (1853—1914)	Cornelly & the poetics of Aristotle.
Lessing (1729—1781)	Dramaturgie.
Lowe	Biographical account of English theatrical literature
Pougin	Historic and Picturesque Dictionary of the Drama.
Karl mantzius	History of theatrical Art in Ancient & Modern Times.
Moderwell	The Theatre of to day.
	The Exemplary Theatre.
Mackaye	The Civic Theatre.
Suchs & Woodrow	Modern Opera houses & Theatres.
Gordon Craig	On the Art of the Theatre
	Towards a new Theatre.
Carter	The new spirit in Drama & Art.
Cheny	The new movement in the Theatre.
Dowden	Shakespeare, his mind & Art.
Bradley	Shakesperian Tragedy.
Sidney Lee	Sh. & Modern Stage
Ulrice	Sh's Dramatic Art.
Mathews 1852	The development of the drama, French dramatists of the 19th Century. A book about the theatre.

Moncrieff 1805-72	On the historical drama
Meredith 1828-1909	Comedy and the uses of comic spirit.
Moulton 1849	Shakespeare as a dramatic thinker and artist.
Price	Technic of the drama.
Tree (185?-1917)	Some fallacies of the modern stage.
Tunision	Dramatic traditions of the dark ages.
Ward 18?7	English dramatic literature.
Woodbridge	Drama its lawso and technic.
Brander Mathews	A study of the drama, The theatres of Paris.
Talma—1915	Reflections of the actors art
Russel	Representative actors.

ఇవిగాక, ఒపెరా, మెలోడ్రామా, ట్రాజెడీ, కామెడీ, బొమ్మలాటలు, నానాదేశముల నాట్యవైఖరులు నాట్యసంగీత మందిరముల కట్టడిశిల్పరీతులు, రూపకకర్తలు, నటశేఖరులు, మున్నగు ప్రతివిషయమును గూర్చియు వేనవేల ప్రత్యేక గ్రంథములున్నవి. ఇవిగాక రూపకవిమర్శనము నాట్యశాస్త్రవిమర్శనము నిరంతరముగ పత్రికాముఖమునను, గ్రంథరూపమునను వెలువడుచుండును. పాశ్చాత్యులు సర్వవిషయముల పరివృద్ధినొందుటకు ముఖ్యకారణము వారిలో ఇది ప్రాచీనమనియు, ఇది నవీనమనియు, ఇది గొప్ప ఇది తక్కువ, ఇది ప్రమాణలక్షణనిబద్ధము ఇది స్వతంత్రభావ విలాసము అనెడి తారతమ్యము లేదు. "గుణాః పూజాస్థానం గుణిషు న

చరింగం నచవయః" "బాలాదపి సుభాషితం" మున్నగు వాక్యములు మనదేశములో పుట్టినను, వీనియాచరణ మార్గము పాశ్చాత్య విజ్ఞాన సాధకులదే అయియున్నది. ఆంగ్లేయులొక్క అమరావతీస్తూపము మీద తమకు సంబంధించని దూరదేశపు ప్రాచీన శిల్పవృత్తాంతము మీద, ఎబది పుస్తకముల రచించియుండ, మనదేశభాషలలో లలితకళల గూర్చి యొకటిరెండు పుస్తకములుకూడ వెలువడకున్నవి. స్వతంత్రభావ వికాసమునకు ఎడమిచ్చినగాని యావద్విశ్వ విజ్ఞానవిభూతిపై చూపునిలపి జాతీయాహంకారముల ద్రుంచి భావవికాసమె ప్రధానముగనెంచి గౌరవించినగాని కళాస్వరూపమును నిర్ణయించు (వర్ణించి వేర్పరచు) గ్రంథజాల మనంతముగ వికసించినగాని మన దరిద్రము తీరదు. ఇట్టిప్రయత్నములకు హృదయపూర్వకముగ స్వాగత మొసంగుచున్నాము.

నాట్యోత్పలము సంపూర్ణము.

రూపక రసాలము.

[480 పుటల క్రౌను సైజు గ్రంథము.]

ఇది నటులకు, నాటకకవులకు, విమర్శకులకు, నుప యోగమగునట్లు రచింపబడినది. రూపకవిరచనంబును, ప్రశంసనమును, రసవిచక్షణతో బరిశీలించి మంచి విమర్శక వ్యాసముల వ్రాయుటకు సాధన సంపత్తులేర్పరచును. నాటక కవులకనేక క్రొత్తకల్పనల నందించును. వేషాచారములను పాత్రస్వభావములను దేటపరచి, నటుల కమూల్యప్రయోగ సాకల్యము లొనంగును. ఇందలి ముఖ్యాంశములివి.

1. రూపకరచనము, పరిశర్శనము విమర్శించుటయందుపయోగించెడి యాంగ్ల గీర్వాణ పరిభాష:—

2. భారతీయ నాట్యశాస్త్రము, దశరూపకము, ప్రతాపరుద్రీయము, సాహిత్యదర్పణము, రసగంగాధరములలో నిర్వచింపబడిన రూపకలక్షణము, విమర్శకపద్ధతులు, రస విచారణము.

3. పాశ్చాత్య విమర్శక శేఖరులు పై విషయముల గూర్చి చెప్పిన యభిప్రాయములు, ప్రసిద్ధవిమర్శనముల కనువాదములు.

4. నవీన హైందవ విమర్శకుల నాటకాదర్శములు; ఆంధ్ర విమర్శకుల రూపకప్రశంస.

5. నా సమన్వయము, ప్రమాణములు సిద్ధాంతములు.

6. శాకుంతలము, ఉత్తరరామచరితము, రత్నావళీ, మృచ్ఛకటికా, ముద్రారాక్షసము, వేణీసంహారము, స్వప్న వాసవదత్త అను గీర్వాణరూపకములను వీని యాంధ్రీకరణ

ములను, విమర్శించుచు నటులకు వలయు సూచనలందించుచు.

7. ప్రస్తుతము ఆంధ్రదేశములో ఆడబడుచున్న సుమారు యిరువది ప్రసిద్ధ నాటకముల విమర్శనము, నటోపయోగి సూచనలు.

8. సుమారు ముప్పది లోకోత్తర పాశ్చాత్యరూపకముల కథాసంగ్రహము, కల్పనాపరీక్ష.

9. కొన్ని ప్రసిద్ధ బెంగాలీ, హిందీ, మహారాష్ట్ర రూపకములు.

10. నాట్యరంగమున చిత్రింపబడిన భారతీయ శిల్పరీతులు.

11. భారతదేశమం దనేక కాలములలో వివిధ పాత్రలు ప్రయోగించిన యాహార్యాది కరణంబులు.

12. ఆంధ్ర రూపకరచనము, నాటక ప్రదర్శనములందు గావలసిన భావికార్య సూచనలు; ఉపసంహారము.

ఇందు ముఖ్యముగ కొక్కొక రీతిగా ననేక విమర్శకవైఖరులు జూపబడినవి. రూపకపాత్ర నిరూపణమందు సంస్కృతాంధ్ర మహాకావ్యములు పురాణేతిహాసములు విరివిగ నుపయోగింప బడినవి. శాస్త్రీయ పరిశోధన పద్ధతులను నిండార వికసింప జేయుచు రూపకప్రబంధములందలి పాత్రపోషణము కథాసంవిధానము రసౌచిత్యములను సరసముగ బ్రకటించును.

ఈ గ్రంథము నాంధ్రనాటక పరిషత్తువారి రూపక సంస్కరణోద్యమమున కనుకూలముగ రచించియున్నాము.

పురాణం సూరిశాస్త్రి.

కావ్యసంతానము.

(320 పుటల క్రౌనుసైజు పుస్తకము.)

ఇందు నానాభాషల కావ్యవైఖరులు దేశకాలావస్థల బట్టియు, జాతీయత ననుసరించియు బొందిన మార్పులు, సర్వదేశకాలావస్థలకు సామాన్యమగు కావ్యరీతులు, కవిజీవితములు కావ్యోద్యమములు, విస్తరింపబడును.

ప్రథమభాగము:— యూరపులోని కావ్యవిన్యాసము.

గ్రీసు, రోము, యిటలీ, స్పెయిను, స్కాండినేవియా, ఫ్రాంసు, జర్మనురాజ్యములు, రష్యా, స్లావురాజ్యములు ఇంగ్లాండు, అధినివేశనములు యొక్క జాతీయత, కావ్య చరిత్రము, కళాసంప్రదాయములు.

ద్వితీయభాగము:— ఆశ్యాలోని కావ్యవిన్యాసము.

అస్సీరియా, ఈజిప్టు, యూదురాజ్యము, పరిషియా, అరేబియా, చీనా, జపాను, బర్మా మొదలగు దేశముల కావ్యచరిత్రము, కళాసంప్రదాయములు.

తృతీయభాగము:— గీర్వాణ సాహిత్యము.

ఋగ్వేదము, ఉపనిషత్తులు, మహాపురాణములు, కాళిదాసు, భారవి నైషధము, జయదేవుడు, మున్నగు గీర్వాణ కావ్యప్రశంస.

నాల్గవభాగము:— భారతీయ దేశ భాషాసాహిత్యము.

హిందీ, బెంగాలీ, మహారాష్ట్రి, కర్నాటక, తమిళ్, వుర్దు, తెలుగు భాషల కావ్యవికాసము.

అయిదవభాగము:— కావ్యప్రపంచ చరిత్రమువలన దేలెడి సారాంశము.

ఆంధ్రసారస్వత వికాశమును యీవెలుగున పరీక్షించుట — నవీనాంధ్ర కవులకు సందేశము.

విమర్శక పారిజాతము.

(480 పుటల క్రౌను సైజు గ్రంథము.)

1. యూరపురాజ్యముల చరిత్రాంశములు.
2. పాశ్చాత్యవిమర్శక మహర్షులు, వారిజీవితములు.
3. చిత్రము, శిల్పము, సంగీతము, కావ్యము, నాటకము, రసము, మానవస్వభావము, గురించి వీరొనర్చిన విమర్శక ప్రశంసలకు, అనువాదములు.
4. పాశ్చాత్య విమర్శక నియమములు, సిద్ధాంతములు, సమస్యలు.
5. మానసశాస్త్రము,—Psychology
6. రసవిచారణ— Æsthetics.
7. యూరపులోని నానాదేశములందు వివిధకాలములలో నేర్పడిన కావ్యరీతులు, చిత్రసాంప్రదాయములు.
8. కావ్యప్రకాశిక, సాహిత్యదర్పణము, రసగంగాధరము, ధ్వన్యాలోకము, చిత్రమీమాంస, ఔచిత్యవిచారచర్చ మున్నగు గ్రంథములలో కావ్యప్రయోజనము, కావ్యతత్వము. గుణదోషములు, కావ్యానుసంధానమునకుగూర్చిన వ్యాఖ్యానములకు, సరియగు ననువాదములు.
9. భారతీయుల అలంకార శాస్త్రీదులందవగుపడు మానస శాస్త్రము, రసవిచారణ.
10. నవీనహైందవ కవులయొక్కయు విమర్శకులయొక్కయు పోకడలు.
11. కావ్యవిమర్శనకు సంబంధించిన యాంగ్లగీర్వాణ పరిభాష.
12. సమన్వయము, ఉపసంహారము, భావప్రయత్న సూచనలు, నాసిద్ధాంతములు.

ఈ పుస్తకము ఆంధ్రసారస్వత సభవారు తెలుగుకవిత్వమును శాసించుటకేర్పరచిన విమర్శకపరిషత్తులోని సభ్యుడనై యద్దాని యుద్దేశముల నెరవేర్పనెంచెడి నాప్రథమ గ్రంథముగ సమర్పించుచున్నాను.

విద్యానిలయము,

పురాణం సూరిశాస్త్రి.